

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Cilt: 25 Sayı: 1 Haziran 2023

TRAKYA UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE

Volume: 25 Issue: June 2023

ISSN 1305-7766

e-ISSN 2587-2451

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Cilt: 25 **Sayı: 1** **Haziran 2023**

TRAKYA UNIVERSITY
Journal of Social Science

Volume: 25 **Issue: 1** **June 2023**

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Dergisi
Cilt:25 Sayı:1 Haziran 2023

TRAKYA UNİVERSTİY
Journal of Social Science
Volume:25 Issue:1 June 2023

Sahibi / Owner

Trakya Üniversitesi Rektörlüğü
Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN

Baş Editör / Editor-in Chief
Doç. Dr. Gökhan ILGAZ

Editör / Editor
Dr. Öğr. Üyesi Sedef ZEYREKLİ YAŞ

Yardımcı Editör/ Assistant Editors
Öğr. Gör. Müge ATAKAN

Alan Editörleri/ Field Editors

Dil Editörleri- Prof. Dr. Handan KÖKSAL - Doç. Dr. Kutay UZUN
Dil, Tarih, Edebiyat - Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN
Eğitim Bilimleri ve Psikoloji- Doç. Dr. Gökhan ILGAZ
Etik Editörü- Prof. Dr. Mukadder SEYHAN YÜCEL
Güzel Sanatlar- Prof. Ahmet Hamdi ZAFER
Sosyal, Beşeri, İktisadi, İdari Bilimler- Doç. Dr. Ebru Z. BOYACIOĞLU

Dergi Yayın Kurulu / Editorial Board

Başkan / Chairman

Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN

Üyeler / Members

Prof. Dr. Adil OĞUZHAN
Prof. Ahmet Hamdi ZAFER
Doç. Dr. Gökhan ILGAZ
Dr. Öğr. Üyesi Sedef ZEYREKLİ YAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Öner DİNÇ

Dizgi Mizanpaj/ Page Layout

Gonca GÜLVODİNA

Kapak Dizayn / Cover Design

Duygu YÜREK

İletişim Adresi/Address

T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Yerleşkesi - Edirne / TÜRKİYE
Tel.-Faks: 0284 235 63 00-01 e-mail: trakyasobedergi@gmail.com

Baskı / Publishing

Trakya Üniversitesi Matbaası-Edirne Teknik Bilimler MYO-Sarayıcı Yerleşkesi/EDİRNE

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Uluslararası Hakemli Bir Dergidir.
Trakya University Journal of Social Science is International Peer-Reviewed Journal.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin Tarandığı İndeksler:
Trakya University Journal of Social Science is Indexed by:

TÜBİTAK/ULAKBİM TR Akademik Dizin
Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı

EBSCO Publishing Inc.

SOBIAD

Directory of Open Access Journals

İSAM

Türk Eğitim İndeksi

Uluslararası Danışma Kurulu/International Advisory Board

(Unvan ve soyisim alfabetik sırasına göre verilmiştir.)

Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN
Trakya Üniversitesi

Prof. Ahmet Hamdi ZAFER
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet YARAŞ
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Aslı YÜKSEL MERMÖD
Webster University Geneva

Prof. Barry RIDER
Cambridge University

Prof. Dr. Belma TUĞRUL
İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Burak SALTOĞLU
Boğaziçi Üniversitesi

Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN
İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu

Prof. Dr. Dinçay KÖKSAL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. Dragi GJORGİEV
Ss. Cyril and Methodius Uni. of Skopje

Prof. Dr. Ebru GÜNLÜ KÜÇÜKALTAN
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Elliot Y. NEAMAN
University of San Francisco

Prof. Ezendu ARIWA
University of Bedfordshire

Prof. Dr. Fadil HOCA
Uluslararası Vizyon Üniversitesi

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan ARSLAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN
Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Hikmet ASUTAY
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya GÜVENÇ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. Kerima FİLAN
University of Sarajevo

Prof. Dr. Marieta PETROVA
Ss. Cyril and Methodius Uni. of Skopje

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
İstanbul Kültür Üniversitesi

Prof. Melihat TÜZÜN
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖNER
Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Münevver TURANLI
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Prof. Dr. Nadir ÖCAL
Çankaya Üniversitesi

Prof. Dr. Necdet ÖZÇAKAR
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN
Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Ovidiu STOICA
"Alexandra Ioan Cuza" University of Iași

Prof. Dr. Rıdvan CANIM
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Sadi UZUNOĞLU
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel TURAN
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR
Bandırma Üniversitesi

Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Tuncer BÜLBÜL
Trakya Üniversitesi

Prof. Assoc. Dr. Afrim HOTİ
University "Hasan Prishtina"

Assoc. Prof. Dr. Berkay ÖZCAN
London School of Eco. and Political Science

Prof. Assoc. Mirzana PAŠIĆ KODRIĆ
University of Sarajevo

Prof. Assoc. Sypros GİKONTİS
Ionian University

Doç. Dr. Bülent HÜNERLİ
Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ersan SARIKAHYA
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ
University of Prishtina

Prof. Philip T. HOFFMAN
California Institute of Technology

Prof. Robert MELVILLE
City University London

Prof. Dr. Salih OKUMUŞ
University of Prishtina

Prof. Dr. Sudi APAK
Esenyurt Üniversitesi

Prof. Dr. Şahamet BÜLBÜL
Fenerbahçe Üniversitesi

Prof. Tunay TUNCA
University of Maryland

Prof. Dr. Vahit TÜRK
İstanbul Kültür Üniversitesi

Prof. Assoc. Amir DURANOVIĆ
University of Sarajevo

Prof. Assoc. Hristo SALDZHIEV
Trakia University

Prof. Dr. Nurten ÇETİN
Trakya Üniversitesi

Prof. Assoc. Dr. Teodor SEDLARSKI
Sofia University

Doç. Dr. Seda TAŞ
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi ÖZTÜRK
Trakya Üniversitesi

Bu sayının hakemleri/ Reviewers of The Issue
(*Unvan ve Ad-Soyad alfabetik sırasına göre verilmiştir.*)

Unvan, Ad ve Soyad

Prof. Dr. Çiğdem AYTEKİN
Prof. Dr. Ebru GÖKALİLER
Prof. Dr. Fatma PAMUKÇU
Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK
Prof. Dr. Semra ÖNCÜ
Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ
Doç. Dr. Betül YILMAZ
Doç. Dr. Bülent DEMİR
Doç. Dr. Derya GİRGIN
Doç. Dr. Esra CİZMECİ ÜMİT
Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ
Doç. Dr. Filiz CUMA
Doç. Dr. Gülten Feryal GÜNDÜZ
Doç. Dr. Hamdi KARAKAŞ
Doç. Dr. M. Nevra KÜPANA
Doç. Dr. Mehmet DEMİREL
Doç. Dr. Musa ULUDAĞ
Doç. Dr. Mustafa KIŞOĞLU
Doç. Dr. Necdet ŞENGÜN
Doç. Dr. Nezihe TÜFEKÇİ
Doç. Dr. Serap BARIŞ
Doç. Dr. Tuğba TÜRK KURTÇA
Doç. Dr. Vedat CENGİZ
Doç. Dr. ZEKİ KARATAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ÇETİN
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Dilşad YAKUT
Dr. Öğr. Üyesi Aysin ÇETİNKAYA
BÜYÜKBODUR
Dr. Öğr. Üyesi Emel BURAK

Kurum

Marmara Üniversitesi
Yaşar Üniversitesi
Marmara Üniversitesi
Çukurova Üniversitesi
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi
Marmara Üniversitesi
İstanbul Kent Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Yalova Üniversitesi
Kastamonu Üniversitesi
Selçuk Üniversitesi
İstanbul Kültür Üniversitesi
Cumhuriyet Üniversitesi
Sakarya Üniversitesi
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Trakya Üniversitesi
Aksaray Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi
Süleyman Demirel Üniversitesi
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Trakya Üniversitesi
Kocaeli Üniversitesi
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İbn Haldun Üniversitesi
Muş Alparslan Üniversitesi
Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ethem TOPÇUOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AK

Dr. Öğr. Üyesi Kemal OLÇAR

Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BAKIR

Dr. Öğr. Üyesi Özlem ER CİVELEK

Dr. Öğr. Üyesi Savaş AKGÜL

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KIZILTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Esra KETENOĞLU
KAYABAŞI

İstanbul Arel Üniversitesi

İstanbul Ayvansaray Üniversitesi

Beykent Üniversitesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Başkent Üniversitesi

Biruni Üniversitesi

Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Kastamonu Üniversitesi

İçindekiler/Contents

Araştırma Makaleleri/Research Articles

Tansu GÖNÇ, Tezcan KARTAL, Talip KIRINDI (1-26)

**Öğretmen Yeterlik İnançlarının Teknolojik Pedagojik Alan Bilgilerini
Yordama Gücü: Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi**

*The Predictivity of Teacher Efficacy Beliefs on Technological Pedagogical
Content Knowledge: A Hierarchic Multiple Regression Analysis*

Berra CANSIZ KÖSESOY, Musa ŞAHİN (29-48)

Covid-19 Pandemi Sürecinde İntihar: Vaka İncelemeleri

Suicide During the Covid-19 Pandemic: Case Studies

Eda ŞAHİNARSLAN, Hamdi KARAKAŞ (49-78)

**İlkokul Öğretmenlerinin Çevrimiçi Teknolojik Yeterlilikleri ve Pandemi
Sürecindeki Uygulamalara İlişkin Görüşleri**

*Primary School Teachers' Online Technological Competencies and Their Views
on Practices in The Pandemic Process*

Seçil GÜRÜN KARATEPE, Elvin DİNLER KISAÇTUTAN (79-96)

**Fransa'da Yaşayan Göçmen Türk Kadın İşgücünün, İşgücü Piyasalarına
Entegrasyon Süreci Üzerine Bir Araştırma**

*A Research on The Process of Integration of Migrant Turkish Female Labour
Force Living in France To Labour Markets*

Hatice ŞENGÜL ERDEM, Halil SELİMOĞLU, Yeşim (97-120)

FAZLIOĞLU, Sevgi Melis AKYÜREK

**Parents' Views of The Effect of Covid-19 On Individuals with Special Needs:
The Case of Turkey**

*Covid-19'un Özel Gereksinimli Bireyler Üzerindeki Etkisine İlişkin Ebeveyn
Görüşleri: Türkiye Örneği*

Kübra ERHAN, Süleyman Erim ERHAN (121-134)

Longoz Ormanlarının Doğa Yürüyüşü Açısından İncelenmesi

An Investigation on Longoz Forest for Hiking

İsmail Bekci, Eda Köse, Esra Aksoy (135-146)

The Effect of Firm Performance on Audit Committee Diligence
Firma Performansının Denetim Komitesi Titizliğine Etkisi

Ayşe ARI (147-160)

Gelir Eşitsizliğinin Yenilenebilir Enerji Üzerindeki Etkileri: Panel Veri Analizi

The Impacts of Income Inequality on Renewable Energy: A Panel Data Analysis

Aysu Uğur BALCI, Hasan YURDAKUL (161-188)

Dijital Dönüşüm Açısından Barbie Bebek İkonu: Instagram'da Doll Influencer Örneği

Barbie Doll Icon in Terms of Digital Transformation: An Example of Doll Influencer on Instagram

Oğuzhan BAHADIR, Yıldırım TUĞLU (189-210)

Usage And Benefits of Coedu Software in German Language Teaching
Almanca Öğretiminde Coedu Yazılımının Kullanımı ve Yararları

Güngör ŞAHİN, Eyüphan ÇAĞLAYAN (211-234)

Sahraaltı Afrika'da Çin – Batı Mücadelesi: Güç Geçişi İçin Yeni Merkez

China – West Contestation in Sub – Saharan Africa: New Center for The Power Transition

Neslihan KAN SÖNMEZ (235-259)

The Relationship Between Participation to Recreational Activities and The Subjective Well-Being: An Application on Academicians

Rekreasyonel Aktivitelere Katılım ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişki: Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama

Meriç Esat BEBİTOĞLU (261-281)

The Effect of Work Engagement On Perceived Business Performance: Comparisons Between Manufacturing And Service Sectors

İşe Angaje Olma Düzeyinin Algılanan İş Performansına Etkisi: İmalat ve Hizmet Sektörleri Karşılaştırması

Emine Merve USLU, Ayşen AKDEMİR, Salih Zeki GENÇ (283-302)
**Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlıkları ile Yaşam Boyu Öğrenme
Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**
*Examination Of the Relationship Between the Digital Literacy and The Life Long
Learning Skills Of Pre-Service Teachers*

Sela Can DÖKMECİ, Türkmen Ozan TANIŞ (303-328)
Kontrabassın Gelişim Sürecindeki Değişimlerin İcra Standartlarına Etkileri
*The Effects of Changes in The Contractual Development Process on The Playing
Standards*

**ÖĞRETMEN YETERLİK İNANÇLARININ TEKNOLOJİK PEDAGOJİK
ALAN BİLGİLERİNİ YORDAMA GÜCÜ: HİYERARŞİK ÇOKLU
REGRESYON ANALİZİ***

*THE PREDICTIVITY OF TEACHER EFFICACY BELIEFS ON
TECHNOLOGICAL PEDAGOGICAL CONTENT KNOWLEDGE: A
HIERARCHIC MULTIPLE REGRESSION ANALYSIS*

Tansu GÖNÇ , Tezcan KARTAL*** , Talip KIRINDI******

*Geliş Tarihi: 04.01.2023
(Received)*

*Kabul Tarihi:17.05.2023
(Accepted)*

ÖZ: Öğretmen özyeterliliği, öğretmenlerin teknoloji entegrasyonu uygulamalarına katılma kararlarının duygusal doğasını ele alan bir yapı iken, teknolojik pedagojik alan bilgisi, öğretmenlerin teknoloji entegrasyonu uygulamalarına katılma kararlarının bilişsel doğasını ele alır. Öğretmen ya da öğretmen adaylarının sahip olduğu bilgi ve inançlar iç içe geçmiş ve ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğundan, her ikisi de öğretmen bilgisinin temel unsurları olarak kabul edilir. Bu çerçevede öğretmen adaylarının özyeterlilik inançları ile teknolojik pedagojik alan bilgileri arasındaki karmaşık etkileşimin doğası incelenmiştir. Araştırmada nicel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma hedef evreni Orta Anadolu’da öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarından, örnekleme ise hedef evren içerisinde basit seçkisiz olarak seçilen 205 öğretmen adayından oluşmaktadır. Verilerin elde edilmesinde teknolojik pedagojik alan bilgisi öz değerlendirme ve öğretmenlik mesleğine yönelik özyeterlilik ölçekleri kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans, yüzde, mod, medyan, aritmetik ortalama, standart sapma ve hiyerarşik çoklu regresyon kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının TPAB, TAB, TPB ve PAB bileşenlerinin *katılıyorum* düzeyinde, öğretmen özyeterlilik (öğrenci katılımında yeterlik, öğretim stratejilerinde yeterlik ve sınıf yönetiminde yeterlik) inançlarında ise *biraz yeterli* düzeyde ortalama skorlara sahip olduğu görülmüştür. Öğretmen özyeterlilik alt boyutları blok olarak TPAB merkez bileşeni üzerinde yordama etkisi incelenmiş ve öğrenci katılımında yeterlik inançları ile TPAB bilgi alanı arasında *pozitif orta* büyüklükte bir ilişki vardır. TPAB’ın %12’sinin öğretmen özyeterliliği (öğrenci katılımında yeterlik) tarafından açıklanmıştır. Öğretmen özyeterlilik inançları (ÖKY, ÖSY ve SYY) ile türetilmiş TPAB bilgi alanları (TAB, TPB ve PAB) blok halinde TPAB merkez bileşeninin %55,6’sı açıklanmaktadır. Benzer çalışmalar farklı bağlamlarda farklı değişkenler (inanç, tutumları) sürece dahil edilerek öğretmen ya da öğretmen adaylarının teknolojiyi kullanma niyetini etkileyen faktörler incelenebilir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayları, TPAB, özyeterlilik, inanç.

*Bu çalışma ilk yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, tansu.gonc.7106@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5654-8935.

***Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, tkartal@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7609-3555.

****Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, tkirindi@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8574-1673.

ABSTRACT: Teacher self-efficacy refers to the affective nature of teachers' decisions to participate in technology integration practices, as well as technological pedagogical content knowledge emphasizes the cognitive nature of teachers' decisions to participate in technology integration practices. Since the knowledge and beliefs held by the teacher or preservice teachers are intertwined and inextricably linked, both are considered essential components of teacher knowledge. This study examined the nature of the complex interaction between preservice teachers' self-efficacy beliefs and their technological pedagogical content knowledge. The relational screening model, one of the quantitative research designs, was used in the research. The target population of the research was the preservice teachers studying in Central Anatolia, and the sample consisted of 205 pre-service teachers selected randomly from the target population. Technological Pedagogical Content Knowledge Self-Assessment Scale (TPACK-SAS) and The Teachers' Sense of Efficacy Scale (TSES) were used to obtain the data. Frequency, percentage, mode, median, arithmetic mean, and standard deviation were calculated, and hierarchical multiple regression was performed to analyze data. According to the results of the research, pre-service teachers' TPACK, TCK, TPK, and PCK components have average scores at the agree level, while their teacher-efficacy (efficacy in student participation, in teaching strategies, and in classroom management) beliefs have average scores at a slightly sufficient level. The predictive effects of teacher-efficacy sub-dimensions on the TPACK central component were examined as a block, and there was a positive medium relationship between efficacy beliefs in student participation and the central component TPACK. 12% of the variance in TPACK was explained by teacher efficacy (efficacy in student participation). Teacher-efficacy beliefs subdomains and derived knowledge domains (TCK, TPK, and PCK) explained 55.6% of the variance in the central component, TPACK. Similar studies can be performed in different contexts, and different variables (beliefs, attitudes) can be included in the process, and the factors affecting the intention of teachers or teacher candidates to use technology can be examined.

Key Words: Preservice teacher, TPACK, self-efficacy, belief.

EXTENDED ABSTRACT

Teacher beliefs affect their endeavors of technology integration, and teacher efficacy is one of those that are crucial and measurable (Albion, 1999). Teacher self-efficacy refers to the affective nature of teachers' decisions to participate in technology integration practices, as well as technological pedagogical content knowledge emphasizes the cognitive nature of teachers' decisions to participate in technology integration practices. Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) is a useful framework to consider what knowledge is needed to integrate technology and how to develop this knowledge. Since the knowledge and beliefs held by the teacher or preservice teachers are intertwined and inextricably linked, both are considered essential components of teacher knowledge. (Chand et al., 2020). There is a positive correlation between TPACK and teacher efficacy, attitudes towards technology integration, and pedagogical development of preservice teachers (Rohaani et al., 2010; Abbitt, 2011; Şahin, Aktürk, & Schmidt, 2009; Thomson, DiFrancesca, Carrier, & Lee, 2017; Joo et al., 2018; Birisci & Kul, 2019). Joo and

colleagues (2018) found that high TPACK levels were associated with high teacher efficacy beliefs. Birisci and Kul (2019) reported the development of teacher efficacy beliefs regarding technology integration is correlated with their TPACK development. On the other hand, DiFrancesca, Carrier, and Lee (2017) emphasized the relationship between PCK and teacher efficacy and found that both were predictors of teacher efficacy when teaching the content area. Pajares (1992) stated that knowledge and beliefs are inextricably intertwined and that beliefs are influential in defining tasks and choosing cognitive tools to be used in interpreting, planning, and making decisions about these tasks. Since teachers' knowledge and beliefs are inextricably linked (Chand et al., 2020), this study examines the nature of the complex interaction between TPACK (teacher knowledge) and teacher efficacy. In this context, the research questions that lead the study are as follows:

- (i) What are preservice teachers' TPACK and teacher efficacy beliefs?
- (ii) To what extent do preservice teachers' teacher-efficacy beliefs, PCK, TCK, and TPK, predict the central component, TPACK?

The relational screening model, one of the quantitative research designs, was used in the research. The target population of the research was the preservice teachers studying in Central Anatolia, and the sample consisted of 205 pre-service teachers selected randomly from the target population. Technological Pedagogical Content Knowledge Self-Assessment Scale (TPACK-SAS) and Teachers' Sense of Efficacy Scale (TSES) were used to obtain the data. TPACK-SAS was developed by Kartal and colleagues (2016), on the other hand, TSES was developed by Tschannen-Moran and Hoy (2001) and was adapted into Turkish by Çapa, Çakiroğlu, and Sarıkaya (2005). Frequency, percentage, mode, median, arithmetic mean, and standard deviation were calculated, and hierarchical multiple regression was performed to analyze data.

The derived knowledge domains (TCK, TPK, PCK, and TPACK) were included in the study. Pre-service teachers' TPACK (Sd=.788), TCK (Sd=.779), TPK (Sd=.743), and PCK (Sd=.694) components have average scores at the *agree* level. The central component, TPACK, had the highest standard deviation, and PCK had the lowest. This result showed that preservice teachers' mean scores in TPACK lay on a wide range, and their mean scores in PCK lay on a narrow range. Similar to these results, Fathi and Yousefard (2019) found that most students perceived their teachers to be very competent in four components of TPACK (TK, PK, CK, and PCK) but less competent in TCK, TPK, and TPACK. Participants' teacher-efficacy (efficacy in student participation, teaching strategies, and classroom management) beliefs have average scores at a *slightly sufficient* level. Similarly, Gonzales (2018) revealed that biology teachers have moderate self-efficacy beliefs in personal biology teaching efficacy and biology teaching outcome expectation.

The predictive effects of teacher-efficacy sub-dimensions on the TPACK central component were examined as a block, and there was a positive medium relationship between efficacy beliefs in student participation and the central component TPACK. Similarly, Kartal (2022) found TCK and PCK had moderately significant positive correlations with TPACK in the pretest. This result showed that the increase in the TCK and PCK scores of the pre-service teachers also increased the TPACK at the beginning of the study. Similar results were found in much research that investigated TPACK and teacher efficacy beliefs (Şahin, Aktürk, & Schmidt, 2009; Oskay, 2017; Joo, Park, & Lim, 2018; Birisci & Kul, 2019; Gilkes, 2020). 12% of the variance in TPACK was explained by teacher efficacy. The only significant predictor was efficacy in student participation. Lemon and Garvis (2016) reported that teacher efficacy was associated the technology integration and teacher-efficacy beliefs affected their TPACK.

The second regression model investigated the predictive effect of teacher-efficacy beliefs subdomains and derived knowledge domains (TCK, TPK, and PCK) as a block on preservice teachers' TPACK. There was a positive relationship between derived knowledge domains. There were moderate relationships between the central component TPACK and TPK and PCK. Teacher-efficacy beliefs subdomains and derived knowledge domains (TCK, TPK, and PCK) explained 55.6% of the variance in the central component, TPACK. Two models were compared based on their R^2 values, and the difference in R^2 between the two models was calculated as ,437. This value showed that the derived knowledge domains (TCK, TPK, and PCK) explained 43,7% of the variance in TPACK when the effect of the teacher-efficacy subdomains was controlled. TPK and PCK were significant predictors. TCK had a higher predictive effect on TPACK than PCK. Gonzalez and Gonzalez-Ruiz (2017) found that pre-service teachers' behavioral intentions to incorporate technology into their classroom presentations were linked to the superiority of TPACK. Similar studies can be performed in different contexts, and different variables (beliefs, attitudes) can be included in the process, and the factors affecting the intention of teachers or teacher candidates to use technology can be examined.

1. GİRİŞ

Öğretmen yetiştirme programları teknoloji entegrasyonunun önemini kabul etse de öğretmen adaylarını teknolojiye gelecekteki sınıflarına entegre etmeye hazırlayan etkili öğretim programı ve stratejiler bulmakta zorlanmaktadır (Göktaş, Yıldırım ve Yıldırım, 2008). Geleneksel olarak pek çok öğretmen eğitim programı öğretmen adaylarına teknoloji hakkında sınırlı sayıda ders imkânı sunmaktadır ve bu dersler de öğretmen adaylarının teknolojiyi öğretim sürecine nasıl entegre edeceklerini öğrenmesi için sınırlı bir deneyim sunmaktadır (Mishra ve Koehler, 2006; Kartal ve Çınar, 2018; Kartal ve Dilek, 2021). Öte yandan, bazı öğretim

programları teknolojiyi her derse dahil ederek teknolojiyi genel öğretmen eğitimi programına entegre etmek için adımlar atmaktadır (Beck ve Wynn, 1998). Bir öğretmen hazırlık programı içinde anlamlı teknoloji entegrasyonunu teşvik etme endişesini gidermek için birçok araştırmacı, öğretmen adayları için teknoloji eğitiminin tüm öğretmen eğitimi programı boyunca gerçekleşen entegre bir süreç olması gerektiğini vurgulamıştır (Abbitt, 2011; Göktaş ve diğ., 2008; Kartal ve Dilek, 2021; Kartal, 2022; Özgün-Koca, Meagher ve Edwards, 2010; Schmidt ve diğ., 2009; Valtonen ve diğ., 2019). Ancak, teknoloji entegrasyonu sürecinde yaşanan zorlukların üstesinden gelmek için gerçekleştirilen etkisiz ve tekrarlanan girişimler, öğretmenlerin özyeterliliğini olumsuz etkilemektedir (Saienko, Lavrysh ve Lukianenko, 2020). Albion (1999)'a göre öğretmen inançları, teknolojiyi öğretimleri ile bütünleştirme çabalarında önemli bir faktördür ve özyeterlik inançları, teknoloji entegrasyonunu etkileyen inançların önemli ve ölçülebilir bir bileşeni olarak ele alınabilir.

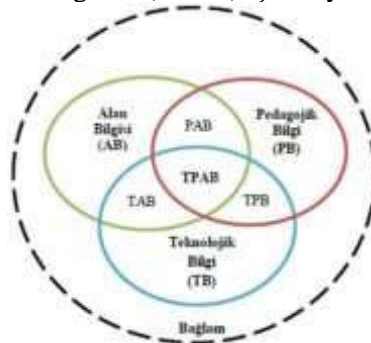
Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB), öğretmenlerin teknolojiyi öğretime entegre etmek için hangi bilgilere sahip olması gerektiğini ve bu bilgiyi nasıl geliştirebileceklerini düşünmek için yararlı bir kavramsal çerçevedir. Mishra ve Koehler (2006), teknolojik bilginin sadece pedagojik bilgi ve alan bilgisinin üzerine eklenemeyeceğini, ancak anlamlı teknoloji entegrasyonu için diğer bilgi alanlarında sentezlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Schmidt ve diğerleri (2009), TPAB çerçevesini kullanmanın, özellikle öğretmen adayları için mesleki deneyimleri tasarlarken yardımcı olabileceğini belirtmiştir. Bilgi ve inançlar arasındaki ilişki ve ayrımların ve geleceğin eğitimcilerinin öğretim uygulamaları üzerindeki etkisinin araştırılması önemlidir. Geleceğin öğretmenlerini içinde buldukları dijital çağda teknoloji ile öğretim yapma konusunda daha iyi hazırlamak için bu çalışmada TPAB ile öğretmen özyeterliliği arasındaki karmaşık etkileşimin doğası incelenmiştir.

1.1. Öğretmen Eğitiminde TPAB

Teknoloji daha kullanılabilir hale geldiğinde, öğretmenler ve araştırmacılar teknoloji kullanımının eğitim alanındaki önemini ve sırasıyla alan ve pedagoji üzerindeki etkisini araştırmaya başladılar (Kartal ve Çınar, 2018; Kartal ve Dilek, 2021; Margerum-Leys ve Marx, 2002; Mishra ve Koehler, 2006; Niess, 2005; Pierson, 1999). 21. yüzyılda değişen ve gelişen teknolojiler ile birlikte araştırmacılar (Mishra ve Koehler, 2006; Niess, 2011; Schmidt ve diğ., 2009; Angeli, Valanides ve Christodoulou, 2016; Kartal ve Çınar, 2018) Shulman (1986, 1987)'in Pedagojik Alan Bilgisi (PAB) çerçevesini teknolojiyle birleştirmek için birçok girişimde bulundu. İlk olarak Pierson (1999), Shulman'ın PAB çerçevesine teknolojik bilgiyi dahil etti ve "teknolojik-pedagojik-alan bilgisi" adı verilen teorik çerçevesi ile teknolojik bilgiyi içerecek şekilde sentezleyen bir teknoloji entegrasyonu modeli

önermiştir. Benzer şekilde Margerum-Leys ve Marx (2002), Shulman'ın PAB modeli aracılığıyla öğretmenlerin teknoloji entegrasyonu hakkındaki bilgilerini incelediler ve kapsamlı ve çok yönlü yeni bir bilgi dağarcığı olarak "Teknolojinin Pedagojik Alan Bilgisi" kavramını önerdiler. Niess (2005) alana özgü konuları öğretirken öğretmen adaylarından bütünlük bir bilgi yapısında ders anlatmalarını istemenin zor olduğunu belirtmiştir ve daha sonra öğretmen adaylarının teknoloji ile ilgili konularına ve teknolojiyle öğretmenin ne anlama geldiğine dair kapsamlı bir anlayış geliştirmelerinin önemini vurguladı. Niess, bu özel öğretmenlerin bilgi tabanını "bir teknoloji PAB'ı (TPAB)" olarak tanımladı ve teknolojinin öğretimin ayrılmaz bir bileşeni haline geldiğini belirtmiştir. Mishra ve Koehler (2006), TPAB çerçevesini daha kapsamlı ve sistematik bir şekilde geliştirmiş ve bu çerçevede gerekli öğretmen bilgisini gösteren görsel bir model oluşturmuştur (Şekil 1).

TPAB fikri, teknoloji entegrasyonu ile ilgili olarak, alan için tamamen yeni olmasa da araştırmacılara sınıf ortamlarında teknoloji entegrasyonunun nasıl görülebileceği konusunda bir bakış açısı sağlamıştır (Taşdemir ve Kartal, 2022). Cox ve Graham (2009) da teknolojinin Shulman'ın PAB modeline dahil edilmesinin ihtiyaç olduğunu savunmakta ve TPAB'ı öğretmenlerin yeni teknolojileri öğretimlerine entegre etme anlayışını ve yaklaşımını vurgulamak için uygun bir çerçeve olarak görmüşlerdir. Bu çerçeve, eğitimcilerle öğretmenlerin teknoloji entegrasyonu hakkındaki bilgilerini kavramsallaştırmanın ve öğretmenlerin teknolojiyi öğretimlerine etkili bir şekilde entegre etmeleri konusunda araştırmacılara rehberlik etmenin bir yolunu sunar (Pierson, 1999; Harris, Mishra ve Koehler, 2009; Kartal ve Çınar, 2022). TPAB çerçevesi, araştırmacılara bir sınıf ortamında teknoloji entegrasyonunu görmeleri için yararlı bir bakış açısı sağlar. Ayrıca, harmanlanmış ya da türetilmiş bilgi alanlarına (TAB, TPB, PAB ve TPAB) yapılan vurgu da bu çerçeveyi tanımlamak için bir başlangıç noktası sağlar. TPAB çerçevesi, teknolojik bilgi (TB), alan bilgisi (AB), pedagojik bilgi (PB), pedagojik alan bilgisi (PAB), teknolojik alan bilgisi (TAB), teknolojik pedagojik bilgi (TPB) ve teknolojik pedagojik alan bilgisini (TPAB) içeren yedi bilgi alanını oluşturur.

Şekil 1. TPAB Modeli (Koehler ve Mishra, 2009).

Teknolojik Bilgi (TB): Teknolojinin sürekli değişen doğası, teknoloji bilgisinin tespit edilmesini zorlaştırmaktadır (Koehler ve Mishra, 2008). Mishra ve Koehler (2006), TB'yi; yazılım kurulumu, üretkenlik araçlarını (kelime işlemcileri, elektronik tablolar ve e-posta) kullanma becerisi ve ayrıca belge oluşturma ve arşivleme gibi işlemler için beceriler gerektirebilecek teknolojiler hakkındaki bilgi olarak açıklamıştır. Ayrıca yeni gelişen teknolojilere uyum becerisi de bu bileşen altında ele alınabilir (Özgün-Koca ve diğ., 2010).

Alan Bilgisi (AB): AB, konunun bilgisi olup konuya özeldir; örneğin, fen içeriği matematik içeriğinden farklıdır (Mishra ve Koehler, 2006). Konu uzmanları zengin bir alan bilgisine sahiptir, ancak bildiklerini etkili bir şekilde öğretmek için pedagojik veya pedagojik alan bilgisine sahip olmayabilirler. Alan bilgisi bunlarla sınırlı olmamak üzere, kavramları, teorik çerçeveleri, bilimsel gerçekleri ve en iyi uygulamaları içerir (Koehler ve Mishra, 2009).

Pedagojik Bilgi (PB): PB, sınıf yönetimini, eğitim hedeflerini, değerlendirmeyi, amaçları, öğrencilerin öğrenme stillerini ve öğretim planlamasını yönetir ve öğrencilerin öğrenme eğilimi kazanmasına ve geliştirmesine yardımcı olmak için kritik öneme sahiptir (Koehler ve Mishra, 2008). PB, öğretmenlerin belirli bir öğretim durumunda bir dizi öğretim yöntem, teknik veya stratejilerinin kullanılmasına izin verir.

Pedagojik Alan Bilgisi (PAB): PAB, ilk olarak Shulman tarafından iki bileşeni (AB ve PB) içerecek şekilde açıklanmıştır: eğitimcilerin içeriğin öğrencilere sunulmasına ve açıklığa kavuşturulmasına yardımcı olmak için kullandıkları öğretim stratejilerini, açıklamaları, temsilleri ve gösterileri içeren "temsiller" bilgisi ve belirli bir konuyla ilgili önceki deneyimlerinden kaynaklanan yanlış anlama, öğrenmenin önündeki diğer engelleri içeren öğrencilerin 'öğrenme güçlükleri' ve yanlış anlamamanın düzeltilmesi ve bu konuyla ilgili daha fazla öğrenmenin nasıl uygun bir şekilde ele alınacağı hakkındaki bilgidir (Shulman, 1986, 1987). PAB, öğretim süreci bağlamında AB'ye atıfta bulunur. Pedagoji ile alanın öğretim için düzenlendiği ve somutlaştırıldığı ve pedagoji ve alan arasındaki etkileşimin bir temsildir (Mishra ve Koehler, 2006). Başka bir ifadeyle alan bilgisinin tüm öğrenciler için nasıl erişilebilir hale getirileceğine dair bilgidir (Shulman, 1986).

Teknolojik Alan Bilgisi (TAB): TAB, hangi teknolojilerin belirli alanlarla veya disiplinlerle kullanılmasının uygun olduğunun anlaşılmasıdır. TAB'ın öğretimsel bir yönü yoktur, daha ziyade teknolojileri içerikle eşleştirmektedir (Mishra ve Koehler, 2006). TAB, alan ve teknoloji arasındaki etkileşime odaklanarak farklı konu alanlarındaki teknolojilerin imkân ve kısıtlamalarının farkında olmanın yanı sıra alan bilgisinin daha yeni ve daha çeşitli temsillerinin inşası ile meşgul olmanın önemi vurgulanmaktadır (Koehler ve Mishra, 2008).

Teknolojik Pedagojik Bilgi (TPB): TPB, öğretme ve öğrenme için kullanılan teknolojilerin yeterlilikleri ve sınırlılıklarının anlaşılması anlamına gelir. Bu, hangi teknolojilerin gelişimsel seviyelerde öğretme ve öğrenme stratejileriyle uyumlu olduğunu ve hangi teknolojilerin belirli eğitim bağlamlarına en iyi şekilde katkıda bulunduğunu bilmeyi içerir (Harris ve diğ., 2009). TPK, öğretim yöntemleri ile bu yöntemleri kolaylaştırmak için kullanılan teknolojiler arasındaki etkileşimle ilgilidir.

Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB): TPAB, teknoloji ile iyi bir öğretimin temelini oluşturur ve içeriği öğretmek için teknolojileri yapılandırıcı bir biçimde kullanan pedagojik tekniklerdir (Mishra ve Koehler, 2006). Öğretmenlerin teknoloji, alan ve pedagoji arasındaki karmaşık ilişkiler hakkında sağlam bir anlayışa sahip olmasını ve bu anlayışa uygun, bağlama özel stratejiler ve temsiller geliştirmek için TPAB'ı kullanmayı öğrenmelerini gerekmektedir. Belirli bir teknolojik aracın içeriği nasıl dönüştürebileceğini veya anlaşılmasını kolaylaştırmakta başarısız olabileceğini gerçekten anlamadan yalnızca belirli bir öğrenme yönetim sistemini veya sağladığı araçları kullanmayı öğrenmek, öğrenciler için istenen öğrenmeyi sağlamaz. Dolayısıyla, TPAB çerçevesi tüm önemli alanlar arasındaki ideal entegrasyonu temsil etmektedir. Çünkü teknolojiyle başarılı bir şekilde öğretmek, tüm bileşenler arasında sürekli olarak dinamik bir denge yaratmayı, bu dengeyi sürdürmeyi ve yeniden kurmayı gerektirmektedir (Harris ve diğ., 2009). TPAB entegrasyonu için öğretmenlerin, bileşenlerinin her birini diğer bileşenlerden izole

olarak değil, birbirleriyle iş birliği içinde olduğunu anlamaları gerekir. Yani öğretmenin, kavramları temsil etmek için teknolojinin pedagojik bir araç olarak nasıl kullanılabilirliğini ve teknolojiyi kullanarak hangi kavramların anlaşılmasının daha kolay veya daha zor olduğunu anlaması gerekir (Mishra ve Koehler, 2006). TPAB, öğretmenlerin öğretim ve müfredat planlarına başka bir bileşen olarak teknolojiyi amaçlı olarak entegre etmek için günlük uygulamalarında sahip oldukları farklı bilgi türlerinin bir entegrasyonudur. TPAB'ın önemini göz önünde bulundurarak pek çok araştırmacı öğretmenlerin teknoloji ile etkili bir öğretim yapabilmeleri için TPAB'larını etkileyen faktörler üzerinde araştırmalar yapmıştır (Niess, 2005; Agyei ve Keengwe, 2014; Kartal ve Dilek, 2021; Kartal ve Çınar, 2022) ve bu faktörler arasında en etkili olanların başında özyeterlik olduğu görülmüştür (Sahin, Akturk, ve Schmidt, 2009; Blonder ve Rap, 2017; Joo, Park ve Lim, 2018).

1.2. Öğretmen Özyeterliği ve TPAB

Özyeterlik, Albert Bandura'nın sosyal-bilişsel öğrenme kuramında yer alan kavramlardan birisidir (Bandura, 1986). Bandura (1997, s.3) algılanan özyeterliği "kişinin belirli kazanımları üretmek için gereken eylem planlarını düzenleme ve yürütme yeteneklerine olan inançları" olarak tanımlamıştır. Ford (1992) ise özyeterliği, öğretmenler de dahil olmak üzere insanları yetkin bir şekilde bir görevi icra etmek için motive eden kişisel yeteneklerin bir parçası olarak ifade etmiştir. Bu nedenle, bireylerin belirli görevlere katılma eğilimi, büyük ölçüde bu görevi

başarıyla tamamlayabilmelerine ilişkin özyeterlik inançları ile ilişkilidir (Kızıltepe ve Kartal, 2022). Tobin, Tippins ve Gallard (1994), özyeterliği başarılı bir öğretim ile ilişkilendirmiştir. Öğretim yeterliği, öğretmenlerin öğretim hakkında ne düşündüklerini ve ne hissettiklerini, kendilerini nasıl motive ettiklerini ve sınıfta nasıl davrandıklarını (Pajares, 1997), sınıfta kullanılacak aktiviteleri nasıl seçtiklerini ve zorluklarla karşılaştıklarında bu zorlukların üstesinden gelmek için ne kadar ısrarcı olduklarını ve ne kadar zaman harcadıklarını etkiler (Pintrich ve Schunk, 2002). Tschannen-Moran ve Woolfolk Hoy (2001), öğretmen yeterliğini genel bir öğretim yeterliğinden ziyade sınıf yönetimi gibi çok çeşitli öğretim görevleri dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Araştırmacılar öğretmen yeterliğini, öğrenci katılımı, sınıf yönetimi, öğrenci motivasyonu ve başarısı gibi istenen sonuçları elde etmek için yeteneklerinin bir yargısı olarak tanımlamışlardır. Öğretim yeterliğinin alt boyutlarından biri olan sınıf yönetimi öğretme ve öğrenmenin bir yönüdür ve hem öğretmen adaylarının hem de deneyimli öğretmenlerin en yaygın endişesi gibi görünmektedir (Sokal, Smith ve Mowat, 2003).

Literatür incelendiğinde öğretmen yeterliğinin içerik için daha fazla zaman ayırma (Gibson ve Dembo, 1984; Ashton ve Webb, 1986; Tschannen-Moran, Woolfolk Hoy ve Hoy, 1998; Pintrich ve Schunk, 2002), başarılı bir öğretim süreci (Tobin ve diğ., 1994), öğrenci merkezli pedagojik teknikleri daha fazla kullanma (Czerniak ve Schriver, 1994; Roberts, Henson, Tharp ve Moreno, 2001; Sandholtz ve Ringstaff, 2014), yeni öğretim tekniklerini kullanmaya daha meyilli olma (Czerniak ve Schriver, 1994) ile ilişki olduğu görülmektedir. Czerniak ve Schriver (1994) tarafından yapılan bir çalışmada, yüksek özyeterliğe sahip olan öğretmenler otoriter olmaktan ziyade ikna edicidirler, öğrencilerini özerk öğrenenler olmaya teşvik ederler, öğrencilerin öğrenme güçlüklerinin üstesinden gelmesine ve başarılı olmasına yardım edebileceğine inanır, öğrencilerini kendi akademik ilgi alanlarının peşinden gitmesine destek olur, sorgulama yaklaşımları ve daha öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini kullanırlar. Öğretmen yeterliğinin öğretim üzerindeki bu etkileri göz önüne alındığında, bu etkilerin teknolojinin yapılandırmacı bir biçimde kullanıldığı ve etkili öğretim ile uyumlu olduğu açıkça görülebilir. Bu iddiayı destekler nitelikte, düşük özyeterliğe sahip öğretmenlerin ise öğretimi farklılaştırmaya ve teknolojiyi öğretim uygulamalarına entegre etmeye direnmeleri beklendiği belirtilmektedir (Birisci ve Kul, 2019).

Öğretmen özyeterliği, öğretmenlerin teknoloji entegrasyonu uygulamalarına katılma kararlarının duygusal doğasını ele alan bir yapı iken, TPAB, öğretmenlerin teknoloji entegrasyonu uygulamalarına katılma kararlarının bilişsel doğasını ele alır. Bir öğretmenin zihninde bilgi ve inançlar bağlantılı olduğundan, her ikisi de genellikle öğretmen bilgisinin temel unsurları olarak kabul edilir (Chand, Deshmukh

ve Shukla, 2020). TPAB ile öğretmen özyeterliği, öğretmenlerin teknoloji entegrasyonuna yönelik tutumları ve öğretmen adaylarının pedagojik gelişimi arasında olumlu yönde bir korelasyon olduğu görülmüştür (Rohaan, Taconis ve Jochems, 2010; Abbitt, 2011; Şahin, Aktürk ve Schmidt, 2009; Thomson, DiFrancesca, Carrier ve Lee, 2017; Joo ve diğ., 2018; Birisci ve Kul, 2019). Bu çalışmalar incelendiğinde, Joo ve diğerleri (2018) yüksek TPAB düzeylerinin yüksek öğretmen özyeterliği ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Birisci ve Kul (2019), teknoloji entegrasyonuna ilişkin öğretmen özyeterliği inançlarındaki artışın TPAB'daki artışla bağlantılı olduğunu gözlemlemişlerdir. Benzer şekilde Thomson ve diğerleri (2017), PAB ve öğretmen özyeterliğinin birbiriyle ilişkili olduğu ve her ikisinin de öğrencilere kendi içerik alanlarında öğretirken öğretmen yeterliğinin yordayıcıları olduğu sonucuna varmıştır. Rohaan ve diğerleri (2010), öğretmenlerin TPAB bilgisinin artmasının özyeterlik inançlarını etkileyeceğini ve potansiyel olarak bu durumun sınıfta teknoloji kullanımında da bir artışa yol açacağını ileri sürmüştür. Şahin ve diğerleri (2009), teknoloji, pedagoji ve alan bilgisinde farklı bilgi düzeylerine sahip öğrenci grupları arasında mesleki özyeterlik inançlarında önemli farklılıklar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Pajares (1992), bilgi ve inançların ayrılmaz bir şekilde iç içe geçtiğini ve inançların, görevleri tanımlamada ve bu görevlerle ilgili yorumlama, planlama ve karar vermede kullanılacak bilişsel araçları seçmede etkili olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin bilgi ve inançları ilişkili olduğundan (Chand ve diğ., 2020) bu çalışmada TPAB (öğretmen bilgisi) ile öğretmen yeterliği arasındaki karmaşık etkileşimin doğası incelenmiştir. Bu çerçevede yapılan bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır. Öğretmen adaylarının,

(i) TPAB ve özyeterlik inanç düzeyleri nedir?

(ii) TPAB merkez bileşeni, öğretmen özyeterlik inançları ve PAB, TAB, TPB bileşenleri tarafından ne düzeyde yordanmaktadır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada betimsel araştırma yöntemlerinden ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli kullanılmıştır. Korelasyonel araştırma, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin, değişkenlere müdahale edilmeksizin incelendiği çalışmalardır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Bu çalışmada öğretmenlerin öğretmen özyeterlikleri ile TPAB düzeylerinin incelenmiş ve TPAB merkez bileşeninin diğer bağımsız değişkenler tarafından ne derecede yordandığı açığa çıkarılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma hedef evreni Orta Anadolu'da öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Araştırma örnekleme ise hedef evren içerisinde basit seçkisiz olarak seçilen 205 öğretmen adayından oluşmaktadır. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde hedef evren içerisindeki tüm bireylerin seçilme olasılığı

aynıdır ve her bir bireyin seçimi diğer bireylerin seçimini etkilememektedir (Christensen, Burke Johnson ve Turner, 2014). Büyük örneklerde hedef evreni temsil etmenin en iyi yolu basit seçkisiz örneklemedir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). Bu çerçevede araştırma örneklemini Kırıkkale Üniversitesi ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi 3. ve 4. Sınıfta öğrenim görmekte olan 205 öğretmen adayından oluşmaktadır. Örneklemin demografik özelliklerine ilişkin sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Örnekleme ilişkin demografik bilgiler

Bölüm	Sınıf Düzeyi	Cinsiyet			Kişisel Bilgisayara Sahip Olma		
		Erkek	Kadın	Toplam	Evet	Hayır	Toplam
Fen Bilgisi Eğitimi	3. Sınıf	2	25	27	17	10	27
	4. Sınıf	2	17	19	17	2	19
Matematik Eğitimi	3. Sınıf	13	34	47	36	11	47
	4. Sınıf	10	35	45	33	12	45
Sınıf Eğitimi	3. Sınıf	13	39	52	42	10	52
	4. Sınıf	1	14	15	14	1	15
Toplam	3. Sınıf	28	98	126	95	31	126
	4. Sınıf	13	66	79	64	15	79
Toplam		41	164	205	159	46	205

Tablo 1’den görüldüğü üzere, 46 (%22,4) öğretmen adayı ($f_{3.sınıf}=27$; $f_{4.sınıf}=19$) fen bilgisi eğitiminde, 92 (%44,9) öğretmen adayı ($f_{3.sınıf}=47$; $f_{4.sınıf}=45$) matematik eğitiminde ve 67 (%32,7) öğretmen adayı ($f_{3.sınıf}=52$; $f_{4.sınıf}=15$) ise sınıf eğitiminde öğrenim görmektedir. Katılımcıların %20’si erkek ($f=41$) ve %80’i ise kadındır ($f=164$). Öğretmen adaylarının kişisel bilgisayara sahip olup-olmama durumları incelendiğinde toplam 156 kişinin (%76) kişisel bilgisayara sahip olduğu görülmektedir. Bölümlere göre ise fen bilgisi eğitiminde 34 (%17), matematik eğitiminde 69 (%34) ve sınıf eğitiminde 56 (%27) öğretmen adayı kendi bilgisayarına sahiptir. Katılımcıların genel olarak bilgisayar kullanma süreleri incelendiğinde 55 öğretmen adayı (%26,8) günde 1 saatten az, 52 öğretmen adayı (%25,3) günde 1-3 saat, 31 öğretmen adayı (%15,1) günde 3 saatten fazladır. Ayrıca katılımcılardan 124 öğretmen adayı (%60) orta düzeyde, 81 öğretmen adayı (%40) ise iyi düzeyde bilgisayarı kullandıklarını belirtmiştir. Öğretmen adaylarının genel olarak yaş ortalamaları 21,200 ($Ss=,842$)’dir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Öğretmen adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgilerini ve öğretmen özyeterlik inanç düzeylerini ve TPAB merkez bileşenini yordayan faktörleri belirlemek amacıyla (i) kişisel bilgi formu, (ii) teknolojik pedagojik alan bilgisi öz değerlendirme ölçeği ve (iii) öğretmenlik mesleğine yönelik özyeterlik inanç ölçeği kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Öğretmen adaylarının yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf, not ortalaması, kendine ait bilgisayarı olup olmaması, bilgisayar kullanma süresi ve bilgisayar kullanma düzeyini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda kullanılan değişkenler alan yazın taranarak belirlenmiştir (Kartal ve Dilek, 2021; Kartal, Kartal ve Uluay, 2016; Kartal ve Afacan, 2017).

2.3.2. Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi Öz Değerlendirme Ölçeği (TPAB-ÖDÖ)

Öğretmen adaylarının TPAB düzeylerini belirlemek için Kartal ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen “Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi Öz Değerlendirme Ölçeği (TPAB-ÖDÖ)” kullanılmıştır. Öz bildirim ölçekleri TPAB’ın ölçümünde sık kullanılan bir veri toplama tekniğidir (Archambault ve Crippen, 2009; Schmidt ve diğ., 2009). Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için açılımlayıcı (AFA) ve doğrulayıcı faktör (DFA) analizleri yapılmıştır. Ölçme aracı 7 faktör (Teknolojik Bilgi, Pedagojik Bilgi, Alan Bilgisi, Teknolojik Alan Bilgisi, Teknolojik Pedagojik Bilgi, Pedagojik Alan Bilgisi ve Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi) ve 67 maddeden oluşmaktadır. Ölçek faktörlerinin Cronbach α güvenilirlik değerleri araştırmacılar tarafından yeniden hesaplanarak Tablo 2’de verilmiştir. Ölçme aracı maddeleri 7’likert olarak (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Biraz Katılmıyorum, 4=Kararsızım, 5=Biraz Katılıyorum, 6=Katılıyorum, 7=Kesinlikle Katılıyorum) hazırlanmıştır.

Tablo 2. TPAB alt faktörlerine ilişkin örnek maddeler ve güvenilirlik analiz sonuçları

Faktörler	Örnek Madde	Madde Sayısı	Cronbach α
TAB	“Alanımda kullanabileceğim teknolojileri (Örneğin; konu anlatımlı videolar, materyal ve modeller, interaktif/etkileşimli yazılımlar, ...) bildiğimi düşünüyorum.”	5	,869
TPB	“Öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmek için farklı öğretim yöntemlerinden yararlanarak online bir ortam (örneğin; bloglar, Google grupları, Facebook grupları) oluşturabileceğimi düşünüyorum.”	10	,918
PAB	“Alanıma uygun öğretim yöntemlerini (örneğin; işbirlikli öğrenme, problem çözme, gösterip yaptırma, sorgulamaya dayalı öğrenme, tartışma, anlatım, örnek olay, ...) kullanabileceğimi düşünüyorum.”	11	,915
TPAB	“Belirli kavramların öğretilmesinde öğrencilerin yaşamış oldukları zorlukların nedenlerini belirlemek için teknolojiden yararlanabileceğimi düşünüyorum.”	7	,989

Tablo 2’de görüldüğü üzere bu çalışma kapsamında alt boyutlar için hesaplanan Cronbach α katsayıları ,869-989 aralığında değişmektedir. Bu değerler, çalışma kapsamında elde edilen verilerden yapılacak çıkarımların oldukça yüksek düzeyde bir güvenilirliğe sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2.3.3. Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Özyeterlik İnanç Ölçeği

Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Özyeterlik İnanç Ölçeği Tschannen-Moran ve Hoy (2001) tarafından geliştirilmiş; Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçme aracı beşli likert (1=Yetersiz, 2=Çok Az Yeterli, 3=Biraz Yeterli, 4=Oldukça Yeterli, 5=Çok Yeterli) olarak hazırlanmıştır. Ölçme aracı 3 faktör (öğrenci katılımında yeterlik, öğretimsel stratejilerde yeterlik ve sınıf yönetiminde yeterlik) ve 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracına ilişkin güvenilirlik değerleri araştırmacılar tarafından yeniden hesaplanarak Tablo 3'te verilmiştir. Ayrıca bu tabloda her bir faktöre ilişkin örnek maddeler verilmiştir.

Tablo 3. Özyeterlik inanç ölçeğine ilişkin örnek maddeler ve güvenilirlik analiz sonuçları

Faktörler	Örnek Madde	Madde Sayısı	Cronbach α
ÖKY	Öğrencilerin eleştirel düşüncelerini ne kadar sağlayabilirsiniz?	8	,799
ÖSY	Öğrencilerin zor sorularına ne kadar iyi cevap verebilirsiniz?	8	,835
SY	Sınıfta dersi olumsuz yönde etkileyen davranışları kontrol etmeyi ne kadar sağlayabilirsiniz?	8	,825

Tablo 3'te görüldüğü üzere Cronbach α güvenilirlik değerleri ÖKY için ,799; ÖSY için ,835 ve SY için ise ,825 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Ölçme araçlarından elde edilen nicel veriler öncelikle bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Verilerin analizine geçilmeden önce veriler üzerinde ayıklama yapılmıştır. Öğretmen adayları tarafından verilen cevaplar her bir madde için tek tek incelenmiş ve kayıp değerler veri setinden çıkarılmıştır. Verilerin betimsel analizinde frekans, yüzde, mod, medyan, aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Verilerin analizinde hiyerarşik çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB) merkez bileşeni, bağımsız değişken olarak ise Teknolojik Alan Bilgisi (TAB), Teknolojik Pedagojik Bilgi (TPB), Pedagojik Alan Bilgisi (PAB), Öğrenci Katılımında Yeterlik (ÖKY), Öğretim Stratejilerinde Yeterlik (ÖSY) ve Sınıf Yönetiminde Yeterlik (SY) değişkenleri analiz sürecine dahil edilmiştir.

3. BULGULAR

Öğretmen adaylarının öğretmen özyeterliği alt boyutları ve TAB; TPB, PAB ve TPAB bileşenlerine dair verilerinden elde edilen betimsel analiz sonuçları ve her bir değişkene ilişkin katılımcı sayısı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Betimsel analiz sonuçları

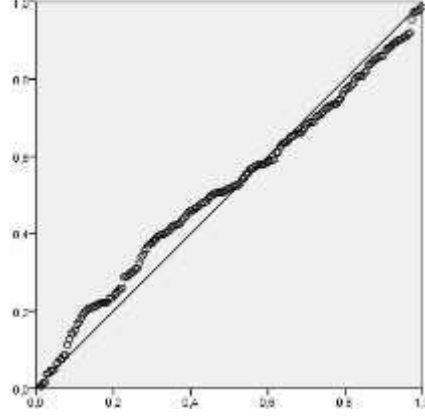
TPAB Bileşenleri	X	Ss	N
TPAB Merkez Bileşen	5,494	,788	205
ÖKY	3,739	,493	205
ÖSY	3,634	,551	205

SY Y	3,713	,550	205
TAB	5,676	,779	205
TPB	5,657	,743	205
PAB	5,652	,694	205

Tablo 4'ten görüleceği üzere öğretmen adaylarının TPAB merkez bileşeni ($\bar{X}=5,494$; $Ss=,788$) ve TAB ($\bar{X}=5,676$; $Ss=,779$), TPB ($\bar{X}=5,657$; $Ss=,743$) ve PAB ($\bar{X}=5,652$; $Ss=,694$) alt boyutlarında ortalama puanlarının *katılıyorum* düzeyinde olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının öğretmen özyeterlik puanlarına ilişkin bileşenler incelendiğinde ise ÖKY ($\bar{X}=3,739$; $Ss=,493$), ÖSY ($\bar{X}=3,634$; $Ss=,551$) ve SY Y ($\bar{X}=3,713$; $Ss=,550$) puanları *biraz yeterli* düzeyindedir ve genel ortalamanın üzerinde bir puana sahiptirler.

Öğretmen adaylarının TAB, TPB ve PAB puanlarının ve öğretmen özyeterlik inançlarının (öğrenci katılımında yeterli, sınıf yönetiminde yeterli ve öğretim stratejilerinde yeterli) TPAB merkez bileşeni üzerinde bir etkisinin olup olmadığı hiyerarşik çoklu regresyon analizi ile test edilmiştir. Hiyerarşik çoklu regresyon analizinde (i) örneklem büyüklüğü, (ii) normallik, (iii) çoklu ortak doğrusallık, (iv) uç ve artık değerler, (v) VIF ve tolerans değerlerine ilişkin varsayımlar test edilmiştir (Tabachnick ve Fidel, 2019). Tablo 4 incelendiğinde, bir bağımlı değişken (TPAB merkez bileşeni) ve altı adet bağımsız değişken (ÖKY, ÖSY, SY Y, TAB, TPB ve PAB) analiz sürecine dahil edilmiştir. Çalışma grubunun daha büyük gruplara genellenebilmesi için Stevens (2009) her bir yordayıcı için en az 15 katılımcının olması gerekmektedir. Buna göre toplam en az 90 katılımcının olması gerekmektedir. Tabachnick ve Fidell'in (2019) önerdiği $N>50+8m$ formülü çerçevesinde en az 98 katılımcının olması analiz sonuçlarının genellenebilirliği için yeterlidir. Literatürde verilen bu öneriler göz önüne alındığında 205 kişilik örneklem büyüklüğünün altı bağımsız değişkenin dahil edildiği bir regresyon modeli için yeterli olduğu söylenebilir.

Çoklu ortak doğrusallık varsayımının test edilmesi kapsamında bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinin ,333 ile ,635 arasında, bağımsız değişkenlerin kendi içerisindeki korelasyon değerlerinin ise ,304 ile ,714 arasında değişmektedir. Çoklu ortak doğrusallık varsayımına ilişkin tolerans ve VIF değerleri incelenmiştir. Tolerans değeri modelde yer alan bir bağımsız değişkenin diğer bağımsız değişkenler tarafından ne kadarının açıklanmadığına işaret eder. Bu çalışma kapsamında tolerans değerlerinin ,300 ile ,439 arasında, VIF değerlerinin ise 2,276 ile 3,334 arasında değiştiği görülmüştür. Pallant (2020)'e göre tolerans değerinin ,10'dan daha büyük, VIF değerinin ise 10'dan küçük olması gerekmektedir. Bu çalışmada elde edilen tolerans ve VIF değerleri çerçevesinde çoklu ortak doğrusallık varsayımı sağlanmıştır. Ayrıca TPAB bağımlı değişkenine ilişkin beklenen ve tahmin edilen puanlar arasındaki doğrusallık Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. TPAB bağımlı değişkenine ilişkin gözlemlenen (X) ve beklenen (Y) değer

Şekil 2 incelendiğinde TPAB merkez bileşenine ilişkin gözlemlenen ve beklenen değerler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu görülmektedir. Bu ilişki hiyerarşik çoklu regresyon analizi varsayımlarından doğrusallık varsayımını karşılamaktadır. Ayrıca çoklu regresyon, uç değerlere karşı çok duyarlıdır. Bu nedenle analiz öncesinde bağımlı ve bağımsız değişkenler açısından uç değerler kontrol edilmiştir. TPAB merkez bileşeni üzerinde bulunan uç değerler scatterplot grafiğinden elde edilmiştir. Bu grafik üzerinde yer alan değerlerin $\pm 2,5$ arasında yer almaktadır. Tabachnick ve Fidell (2019), uç değerleri $+3,3$ üzerinde ve $-3,3$ altında yer alan standart atık değerleri olarak tanımlamaktadır. Buna göre uç değerler varsayımının karşılandığı söylenebilir. Uç değerler Mahalanobis ve Cook mesafeleri incelenerek de kontrol edilebilir. Katılımcıların TPAB merkez bileşenine bağlı olarak hangi uç değerlere sahip olduğu Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Uç değerler ve artıkların bağımsızlığına ilişkin analiz sonuçları

	Minimum	Maximum	χ	Ss	N
Mahalanobis Mesafesi	,450	21,971	5,971	4,088	205
Cook Mesafesi	,000	,315	,006	,024	205

Tablo 5'te çalışma kapsamında hesaplanan Mahalanobis değerlerinin ,450 ile 21,971 arasında, Cook değerlerinin ise ,000 ile ,315 arasında olduğu görülmektedir. Bu çalışmada bağımsız değişken (ÖKY, ÖSY, SYY, TAB, TPB ve PAB) sayısı 6'dır. Pearson ve Hartley (1958), bağımsız değişken sayısının 6 olduğu bir çalışmada Mahalanobis uzaklığı için maksimum kritik değerin 22,460 olduğu belirtmiştir. Tablo 5'te Mahalanobis (21,971) maksimum değeri kritik değerin altındadır. Tabachnick ve Fidell (2019)'e göre 1,000'den büyük Cook değerleri ise çoklu regresyon analizi için potansiyel problemdir. Bu çalışmada Cook (,315) maksimum değeri 1'in altındadır. Tablo 5'teki değerlerin çoklu regresyon analizi varsayımlarından uç değerler ve artıkların bağımsızlığı varsayımlarını karşıladığı

söylenbilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin normallik analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Normallik analiz sonuçları

Değişkenler	TPAB Merkez Bileşeni
\bar{X}	5,494
Ss	,788
Mod	5,506
Medyan	5,571
Çarpıklık	-,605
Basıklık	,470
Kolmogorov- Smirnov	Z p
	2,861 ,062

Tablo 6’ya göre TPAB merkez bileşeni puanları incelendiğinde, aritmetik ortalama ($\bar{X}=5,494$; $Ss=,788$), mod (5,506) ve medyan (5,571) değerlerinin birbirine yakındır ve çarpıklık-basıklık değerleri ± 1.50 arasındadır. Ayrıca Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları incelendiğinde p değerinin anlamlı olmadığı ($Z=2,861$; $p=,062>,05$) görülmektedir. Tüm bu sonuçlara bağlı olarak verilerin normal dağılım gösterdiğini söylemek mümkündür.

Daha önceden belirlenen bağımsız değişkenler belirlenen bir sıraya göre bloklar halinde alınarak modeller test edilmiştir. İlk adımda öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin özyeterlik inançlarını oluşturan ÖKY, ÖSY ve SYY bağımsız değişkenleri blok olarak işleme alınmıştır. İkinci adımda ise TAB, TPB ve PAB bağımsız değişkenleri modele dahil edilmiştir. Modelin değerlendirilmesine ilişkin analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Modelin değerlendirilmesine ilişkin analiz sonuçları

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Sh	R ² Değişimi	F Değişimi	df1	df2	p Değişimi
1	,346 ^a	,120	,107	,745	,120	9,106	3	201	,000
2	,746 ^b	,556	,543	,533	,437	64,992	3	198	,000

a. Tahmin ediciler: SYY, ÖKY, ÖSY

b. Tahmin ediciler: SYY, ÖKY, ÖSY, TAB, PAB, TPB

c. Bağımlı değişken: TPAB Merkez Bileşen

Tablo 7’de R² analiz sonuçları incelendiğinde, birinci modelde yer alan değişkenlerin (SYY, ÖKY, ÖSY) TPAB merkez bileşeninin %12’sini açıkladığı görülmektedir. İkinci modelde ise sonradan dahil edilen blok değişkenler (TAB, PAB, TPB) ile birlikte TPAB merkez bileşenindeki varyansın %55,6’nü açıklanmaktadır. İkinci modelde açıklanan varyans değeri tüm bağımsız değişkenler tarafından açıklanan varyanstır. Genel varyansın ne kadarının TAB, TPB ve PAB tarafından açıklandığını görmek için ikinci model üzerinde R² değişim değerine bakılmış ve bu değer, 437 olduğu görülmektedir. Bu değer, ÖKY, ÖSY ve SYY değişkenleri kontrol altına alındığında TPAB merkez bileşeni üzerinde TAB, TPB ve PAB değişkenlerinin varyansın %43,7’sini açıkladığı anlamına gelmektedir (R²

Değişimi=43,7; $p=,000$). Bir bütün olarak hiyerarşik çoklu regresyon analizine ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. ANOVA sonuçları

Model	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	
1	Regresyon	15,186	3	5,062	9,106	,000 ^b
	Artık Değer	111,730	201	,556		
	Toplam	126,916	204			
2	Regresyon	70,621	6	11,770	41,398	,000 ^c
	Artık Değer	56,295	198	,284		
	Toplam	126,916	204			

a. Bağımlı değişken: TPAB Merkez Bileşen

b. Tahmin ediciler: SY, ÖKY, ÖSY

c. Tahmin ediciler: SY, ÖKY, ÖSY, TAB, PAB, TPB

Hiyerarşik çoklu regresyon SY, ÖKY ve ÖSY değişkenleri kontrol altına alındıktan sonra TAB, PAB, TPB değişkenlerinin TPAB merkez bileşeni üzerindeki yordama yetisini değerlendirmek için kullanılmıştır. Tablo 8 incelendiğinde, her iki modele ait değişkenlerin TPAB merkez bileşeni üzerinde anlamlı tahmin ediciler olduğu görülmektedir. Birinci modelde bağımsız değişken olarak işe koşulan SY, ÖKY ve ÖSY değişkenlerinin blok olarak TPAB değişkeni üzerinde anlamlı tahmin edici olduğu görülmektedir [$F(3,201)=9,106$; $p=,000<,05$]. İkinci modelde ise ilk modeldeki değişkenlere TAB, TPB ve PAB değişkenleri eklenerek altı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki yordama etkisi incelenmiş ve bu modelin de istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir [$F(6,198)=41,398$; $p=,000<,05$]. Analiz sonucunda istatistiki olarak anlamlı olan her iki modelin detaylarına ilişkin sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Hiyerarşik çoklu regresyon analiz sonuçları

Model		Standardize Edilmemiş		Standardize Edilmiş	t	p	Korelasyon		
		B	Sh	Beta			r	Kısmi r	Parçalı r
1	Sabit	3,573	,411		8,688	,000			
	ÖKY	,517	,180	,324	2,872	,005	,333	,199	,190
	ÖSY	,185	,169	,129	1,093	,276	,488	,077	,072
	SY	-,185	,149	-,129	-1,237	,218	,398	-,087	-,082
2	Sabit	,712	,362		1,967	,041			
	ÖKY	,028	,134	,017	,208	,835	,333	,015	,010
	ÖSY	,016	,124	,012	,133	,894	,488	,009	,006
	SY	-,135	,108	-,094	-1,257	,210	,398	-,089	-,060
	TAB	,103	,081	,102	1,282	,201	,635	,091	,061
	TPB	,515	,088	,485	5,841	,000	,584	,383	,276
	PAB	,287	,081	,252	3,535	,001	,614	,244	,167

İlk modelde yer alan bağımsız değişkenler detaylı bir şekilde tek tek incelendiğinde, TPAB merkez bileşeni üzerinde sadece öğrenci katılımında yeterlik

inançlarının tahmin edici etkisinin olduğu görülmektedir ($\beta=,324$; $p=,005<,05$). Bu model “TPAB Merkez Bileşeni = $3,573 + ,324*ÖKY$ ” olarak ifade edilebilir. Bu modele göre bir birimlik ÖKY inançlarındaki değişim TPAB merkez bileşeni üzerinde ,324 birimlik değişime sebep olduğu şeklinde yorumlanabilir. İkinci modelde ise istatistiki olarak TPB ($\beta=,485$; $p=,000<,05$) ve PAB ($\beta=,252$; $p=,001<,05$) bileşenleri TPAB merkez bileşeni üzerinde yordama etkisine sahiptir. Ayrıca bu modelde TPB bileşeninin yordama etkisi PAB’ın yordama etkisinden daha yüksektir. İkinci model “TPAB Merkez Bileşeni = $,712 + ,485*TPB + ,252*PAB$ ” olarak ifade edilebilir. Bu modelde birer birimlik TPB ve PAB değişimi TPAB merkez bileşeni üzerinde ,737 ($,485 + ,252$) birimlik değişime sebep olmaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarının TPAB üzerinde yordama etkisi incelenmiştir. Bu çerçevede nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmış ve 205 öğretmen adayı basit seçkisiz örnekleme yöntemi kapsamında araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada katılımcıların %22,4’ü fen bilgisi eğitiminde ($f=46$), %44,9’u matematik eğitiminde ($f=92$) ve %32,7’si ise sınıf eğitiminde ($f=67$) öğrenim görmektedir. Katılımcıların %76’sı ($f=156$) kişisel bilgisayara sahiptir. Ayrıca katılımcıların %26,8’i ($f=55$) günde 1 saatten az, %25,3’ü ($f=52$) günde 1-3 saat, %15,1’i ($f=31$) günde 3 saatten fazla bilgisayar kullanmaktadırlar. Araştırmada sadece türetilmiş TPAB bileşenleri (TAB, TPB, PAB ve TPAB merkez bileşeni) ele alınmıştır. Öğretmen adayları TPAB merkez bileşeni ($Ss=,788$), TAB ($Ss=,779$), TPB ($Ss=,743$) ve PAB ($Ss=,694$) bileşenlerinin *katılıyorum* düzeyinde ortalama puanlara sahiptir. Kartal (2022) tarafından yapılan çalışmada, öğretmen adaylarının TPAB alt faktörlerinin ortalama puanlarındaki değişimler, merkezi bileşen olan TPAB ile diğer alt alanlar arasındaki korelasyonel değişimler ve TAB, TPB ve PAB tarafından TPAB’daki değişimlerin tahminleri incelenmiştir. Öğretmen adayları ön testte PAB’de ve son test sonrası PB’de en yüksek puanları almıştır. TPB, PAB ve TPAB için ön test ve son test sonuçları arasında *orta* ile *büyük* etki düzeyinde önemli farklılıklar oluşmuştur. Öğretmen adaylarının ortalama puanlarına göre TPB, TAB, PAB ve TPAB algılarında olumlu kazanımlara sahip olduğu görülmüştür. Bu çalışmada TPAB merkez bileşeni en büyük standart sapmaya, PAB ise en küçük standart sapmaya sahiptir. Bu sonuç öğretmen adaylarının TPAB bilgi alanında daha geniş bir yelpazede yer aldıklarını ve TPAB ortalama puanlarının daha geniş bir aralıkta yer aldığını göstermektedir. PAB puanlarının ise daha dar bir alana yayıldığı ve öğretmen adaylarının PAB puanlarının birbirine daha yakın olduğu söylenebilir. Kartal (2022)’ın yaptığı çalışmada ise TK ve TPAB’deki standart sapma artmış, bu da katılımcıların artan yayılımını göstermektedir. Bu sonuç, katılımcıların son yılın sonunda daha geniş bir yelpazede yer aldıkları anlamına gelmektedir. Bu nedenle, öğretmen adaylarının TPAB ortalama puanlarını geliştirmek ve daha çok birbirine yaklaşan puanların

ortaya çıkması için daha fazla fırsat sağlamak gerekebilir. Qian ve Lehman (2018), öğretmen eğitimi programlarının, öğretmenlerin (TPAB gelişimini veya etkili teknoloji tabanlı öğretim için gerekli bilgiyi vurgulamasını önermiştir. Çünkü TPAB, yeni öğrenme teknolojileri ile öğretmenlerin özyeterliliğini önemli ölçüde etkileyebilir (Joo ve diğ., 2018). Araştırma sonuçlarına benzer olarak Fathi ve Yousefifard (2019) tarafından yapılan çalışmada çoğu öğrenci, öğretmenlerinin TPAB'nin dört bileşeninde (TB, PB, AB ve PAB) çok iyi olduğunu ancak TAB, TPB ve TPAB'da daha az yetkin olarak algıladıkları bulunmuştur. Valtonen ve diğerleri (2019) tarafından yapılan çalışmada, TAB'ın öğretmen eğitimi için zorlu bir alan olduğu ve TAB'ın tüm ölçümler içinde en düşük TPAB alanı olduğunu belirlemişlerdir. Bunun bir nedeni olarak alana özgü teknolojilerin ve yazılımların genellikle nadir olması ve yalnızca belirli amaçlara yönelik olması ve öğretmen eğitiminde kullanılan bilgisayarların genellikle bu tür teknolojiler veya yazılımlarla donatılmamasıdır.

Öğretmen adaylarının özyeterlik puanlarında ise ÖKY, ÖSY ve SYY inançları incelenmiştir. Katılımcıların öğretmen özyeterliliği alt boyutlarından öğrenci katılımında yeterlik, öğretim stratejilerinde yeterlik ve sınıf yönetiminde yeterlik inançlarının *biraz yeterli* düzeyde olduğu görülmüştür. Araştırma bulgularına paralel olarak Gonzales (2018) tarafından yapılan çalışmada biyoloji öğretmenlerinin özyeterlik inancının her iki yönünde, kişisel biyoloji öğretim yeterliliği ve biyoloji öğretimi sonuç beklentisinde *orta düzeyde* özyeterlik inancına sahip olduğu bulunmuştur. Biyoloji öğretmenlerinin çoğunun dersleri öğrencilerine iyi bir şekilde anlatabileceklerine inandıklarını, ancak yine de şüphe duymalarına neden olan orta düzeyde özyeterlik inancına sahip olduklarını belirtmiştir. Öğretmen adaylarının özyeterlik inançları, onların eğitimci olarak yetenekleri ve becerileri hakkındaki kişisel inançlarıyla ilgilidir (Kızıltepe ve Kartal, 2022). Öğretmen özyeterlik düzeyleri onların sınıf içi performans düzeylerini etkilemesi açısından önemlidir. Çünkü bir kişinin belirli bir görevi yerine getirme yetenekleri hakkındaki düşünceleri, bir görevi tamamlama yetenekleri üzerinde derin bir etkiye sahiptir (Bandura, 1977). Bandura (1986) özyeterliliği “belirlenmiş performans türlerine ulaşmak için gereken eylem planlarını düzenleme ve yürütme yetenekleri hakkındaki kararları” olarak tanımlanmaktadır. Ashton (1984) yüksek düzeyde özyeterlik, öğretmenlerin öğrenci öğrenmeleri üzerindeki etkilerinin farkında olmalarını sağlar. Bu öğretmenler, öğrencilerin öğrenme sürecinde ilerlemelerini bekler ve başarısız olduklarında öğrenci öğrenmelerinden kendilerini sorumlu hissederler. Özyeterlik skorları düşük olan öğretmenlerin ise diğer öğretmenlere göre sınıfta öğretim etkinliklerinden kaçınma davranışı (Tschannen-Moran ve diğ., 1998) ve akademik konularda daha az zaman harcama (Gibson ve Dembo, 1984) gibi istenmeyen eğilimleri vardır. Ayrıca güçlü bir yeterlik duygusuna sahip öğretmenler, güçlü bir

yeterlik duygusuna sahip olmayan öğretmenlere göre yeni fikirlere ve yeniliklere daha açık olma ve yeni öğretim yöntemlerini (örneğin, teknolojik yenilikleri kullanma) denemeye daha istekli olma eğilimindedirler (Blonder ve Rap, 2017).

Öğretmen adaylarının sahip olduğu teknolojik pedagojik alan bilgisi merkez bileşenin öğretmen özyeterlik puanları ve diğer türetilmiş TPAB bileşenleri (TAB, TPB, PAB) tarafından ne düzeyde yordandığını belirlemek amacıyla hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz öncesinde regresyon analizi varsayımları tek tek kontrol edilmiş ve varsayımlar karşılanmıştır. Daha önceden belirlenen değişkenler belli bir sıraya göre bloklar halinde analiz sürecine dahil edilmiştir. İlk modelde öğretmen özyeterliğini oluşturan öğrenci katılımında yeterlik, öğretim stratejilerinde yeterlik ve sınıf yönetiminde yeterlik inançlarının blok olarak TPAB merkez bileşeni üzerinde yordama etkisi incelenmiştir. Bu modelde öğrenci katılımında yeterlik inançları ile TPAB bilgi alanı arasında *pozitif orta büyüklükte* korelasyonel bir ilişki vardır. Benzer şekilde Kartal (2022) tarafından yapılan çalışmada TAB ve PAB ön testte TPAB ile *orta derecede* anlamlı pozitif korelasyonlara sahipti. Bu sonuç, öğretmen adaylarının TAB ve PAB puanlarının artmasının son yılın başında TPAB'ı da artırdığını göstermektedir. Merkezi bileşen olan TPAB ve diğer bilgi alanları arasındaki ilişki ise zaman içinde değiştiği görülmüştür. Son yılın sonunda, korelasyon analiz tüm alt alanların merkezi bileşen ile önemli ölçüde güçlü pozitif ilişkilere sahip olduğunu göstermiştir. TPAB ve öğretmen özyeterliğini değişken olarak dahil eden pek çok çalışmada (Şahin ve diğ., 2009; Oskay, 2017; Joo ve diğ., 2018; Birisci ve Kul, 2019) benzer bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmalarda genel olarak TPAB ve öğretmen özyeterliğinin birbiriyle pozitif ilişkili olduğu, burada her bir TPAB bileşenin daha yüksek seviyelerinin daha yüksek öğretmen özyeterlik seviyeleri ile ilişkili olduğu ve bunun tersinin de doğru olduğu görülmüştür. Fakat Coyne ve diğerleri (2017) sınıf teknolojisini kullanma söz konusu olduğunda, geleneksel olarak öğretmen adaylarının nispeten yüksek bir hazırlık düzeyine sahip olma eğiliminde olduklarını, ancak sınırlı TPAB'a sahip olduklarını göstermiştir. Andyani ve diğerleri (2020), öğretmenlerin özyeterliğinin aracılık ettiği TPAB'ın pedagojide bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımını etkilemediğini göstererek öğretmen inançlarına ilişkin farklı kanıtlara katkıda bulunmuştur.

TPAB'ın %12'sinin öğretmen özyeterliği tarafından açıklanmıştır. Modelin detayında ise sadece öğrenci katılımında yeterlik inançlarının TPAB'ı yordadığı görülmüştür. Matematiksel olarak oluşturulan bu modelde bir birimlik öğrenci katılımında yeterlik inancının değişimi TPAB bilgi alanı üzerinde ,324 birimlik değişime sebep olmaktadır. Benzer şekilde Lemon ve Garvis (2016) öğretmen özyeterlik inançlarının teknoloji entegrasyonu ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Morrison (2019), lise öğretmenleri arasında öğretmen özyeterliği ve kişisel teknoloji kullanımı üzerine bir çalışma yürütmüştür ve öğretmenlerin daha yüksek öğretmen

özyeterlik seviyelerine sahip olmaları durumunda sınıfta teknolojiyi kullanma olasılıklarının da daha yüksek olduğunu bulmuştur. Öğretmen özyeterliği, öğretmenlerin bağımsız hareket etme ve kendi seçimlerine göre her şeye karar verme duygusuna sahip olmaları için kişisel aracılığını ortaya çıkarır. Bu nedenle, olumlu algılara sahip olan öğretmenler kendilerini olumlu veya eskisinden daha iyi davranmaya teşvik edebilirler. Böylece, yüksek özyeterliğe sahip öğretmenler kendilerini profesyonel eğitimciler olarak geliştirmek için etkili bir TPAB çerçevesi kullanabilirler (Putry, Astuti ve Sakhiyya, 2022). Öğretmen özyeterliği öğretmen adaylarının TPAB'larını etkilemektedir.

İkinci modelde ise öğretmen özyeterlik inançları (ÖKY, ÖSY ve SYY) ile türetilmiş bilgi alanlarının (TAB, TPB ve PAB) bir blok halinde TPAB merkez bileşeni üzerindeki yordama etkisi incelenmiştir. Bu modelde, türetilmiş bilgi alanları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. TPAB merkez bileşeni ile TPB arasında ve TPAB merkez bileşeni ile PAB arasında *orta düzeyde* bir ilişki vardır. Analize sonradan dahil edilen değişkenler (TAB, TPB ve PAB) ile birlikte bu modelde TPAB değişkeninin %55,6'sı açıklanmaktadır. Kartal (2022) tarafından yapılan çalışmada ön test uygulamalarında üç değişken (TAB, TPB ve PAB) arasında TPAB'ın tek yordayıcısının TAB olduğunu göstermiştir. TPAB'daki varyansın %6'sını TAB açıklamaktadır. Son test sonrası yapılan analizlerde ise daha güçlü bir tahmin modeli ortaya çıkmıştır. Temel bilgi alanlarının (TK, PK ve CK) kesişimlerinden türetilmiş bilgi alanlarını TPAB'ın önemli yordayıcıları olduğu görülmüştür. TAB, TPB ve PAB'yi içeren model, öğretmen adaylarının TPAB'sindeki değişimin %66'sını açıklamıştır. PAB, TPAB gelişimine en büyük önemli katkıyı yapmıştır.

İlk model ile ikinci model R^2 değişim değerine bakılarak karşılaştırılmış ve bu değer ,437 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre öğretmen özyeterliğini oluşturan değişkenler kontrol altına alındığında TPAB merkez bileşeni üzerinde türetilmiş bilgi alanlarının (TAB, TPB ve PAB) %43,7'sini açıkladığı görülmüştür. Bu modelin detayına bakıldığında ise TPB ve PAB bilgi alanlarının istatistiki olarak anlamlıdır. Ayrıca TPAB üzerinde TPB'nin yordama etkisi PAB'ın yordama etkisinden daha büyüktür. Matematiksel olarak oluşturulan modelde bir birimlik TPB değişimi TPAB üzerinde ,485 birimlik bir değişime, bir birimlik PAB değişimi ise TPAB üzerinde ,252 birimlik bir değişime sebep olmaktadır. Benzer şekilde Abbitt (2011) tarafından yapılan çalışmada TPAB bilgi alanları ile özyeterlik inançları arasındaki yordayıcı ilişkide zaman içinde bir değişiklik olduğunu göstermiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, bilgi ve özyeterlik inançları arasındaki karmaşık ilişkinin değişen doğasını göstermekte ve öğretmen adaylarının teknoloji entegrasyonu hakkındaki inançlarını etkileyen TPAB alanlarındaki potansiyel bilgi alanlarını vurgulamaktadır. Şahin ve diğerleri (2009), öğretmen

adaylarının teknoloji, pedagoji ve alan derslerindeki notlarını TPAB alanlarındaki bilgi ölçüsü olarak ve bir ankete verilen yanıtları mesleki özyeterlik ölçüsü olarak kullanmışlardır. Çalışma, teknoloji, pedagoji ve alan bilgisinde farklı bilgi düzeylerine sahip öğrenci grupları arasında mesleki özyeterlik inançlarında önemli farklılıkları vurgulamıştır. Gonzalez ve González-Ruiz (2017), öğretmen adaylarının teknolojiyi sınıf sunumlarına dahil etme davranışsal niyetlerinin TPAB'in üstünlüğü ile bağlantılı olduğunu keşfettiler. Fakat Gonzales (2018) tarafından yapılan çalışmada özyeterlik inancı ile TPAB arasındaki korelasyon söz konusu olduğunda, katılımcılar bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuşlardır. Bu sonuç TPAB açısından orta derecede yeterliklerinin özyeterlik inançlarıyla hiçbir ilgisi olmadığı ve orta düzeyde yeterliklerinin TPAB'da orta düzeyde yeterlikleri ile sonuçlanmadığı anlamına gelmektedir.

4.1. Öneriler

Bu çalışmada ilişkisel tarama yöntemi kapsamında korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırmada veriler katılımcıların öz bildirimleri çerçevesinde likert olarak ve yalnızca tek tür ölçüm ile elde edilmiştir. Öz bildirim çerçevesinde elde edilen veriler, öğretmen adaylarının TPAB alt alanlarına ne ölçüde güven duyduklarını gösterebilir (Harris, Grandgenett ve Hofer, 2010). Fakat kişilerin bildirdiği ölçümlerin gerçek davranışlarla tutarlılığı, yanıtlayanların kendi bilgilerini doğru bir şekilde değerlendirebilme becerilerine bağlıdır. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar, katılımcıların gerçek öğretme davranışlarını tahmin edebilir ancak katılımcıların sınıfta ne bildiklerini ve yaptıklarını tam olarak ortaya çıkarmaz (Agyei ve Keengwe, 2014). Bu nedenle sonraki çalışmalarda nitel veri kaynaklarının (örn. gözlem, görüşme, doküman incelemesi) veri toplama sürecine dahil edilmesi öğretmen ya da öğretmen adaylarının bilgi ve inanç sistemlerinin doğası, mesleki yaşamlarının özellikleri (Pajares, 1992) ve değişikliklere yol açmada etkili olabilecek faktörlerin zengin bir şekilde tanımlanmasını sağlanabilir.

Bu çalışmada TPAB ile özyeterlik inancı arasındaki ilişkinin doğası incelenmiştir. Benzer çalışmalar farklı bağlamlarda farklı değişkenler (inanç, tutumları) araştırma sürecine dahil edilerek öğretmen ya da öğretmen adaylarının teknolojiyi kullanma niyetini etkileyen faktörler incelenebilir. Ayrıca TPAB gelişimleri ve bu gelişimin kaynakları incelenebilir (Kartal, 2022; Kartal ve Dilek, 2021). Çünkü öğretmen adaylarının inançlarında, tutumlarında ve özyeterlik seviyelerinde değişikliklere neden olan temel deneyimleri (örneğin, öğretim yöntemleri ve stratejileri) keşfetmeye ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Abbitt, J. T. (2011). Measuring technological pedagogical content knowledge in preservice teacher education: A review of current methods and instruments. *Journal of Research on Technology in Education*, 43(4), 281-300.

Agyei, D. D., & Keengwe, J. (2014). Using technology pedagogical content knowledge development to enhance learning outcomes. *Education and Information Technologies, 19*(1), 155-171.

Albion, P. (1999). Self-efficacy beliefs as an indicator of teachers' preparedness for teaching with technology. In J. Price, J. Willis, D. Willis, M. Jost, & S. Boger-Mehall (Eds.), *Proceedings of SITE 1999-Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 1602-1608). Chesapeake, VA: Association for the Advancement of Computing in Education.

Andyani, H., Setyosari, P., Wiyono, B. B., & Djatmika, E. T. (2020). Does technological pedagogical content knowledge impact the use of ICT in pedagogy? *International Journal of Emerging Technologies in Learning, 15*(3), 126-139.

Angeli, C., Valanides, N., & Christodoulou, A. (2016). Theoretical considerations of technological pedagogical content knowledge. In M. C. Herring, M. J. Koehler, & P. Mishra (Eds.), *Handbook of technological pedagogical content knowledge (TPACK) for educators* (2nd Ed, pp. 11-32). Routledge.

Archambault, L., & Crippen, K. (2009). Examining TPACK among K-12 online distance educators in the United States. *Contemporary issues in technology and teacher education, 9*(1), 71-88.

Ashton, P. (1984). Teacher efficacy: A motivational paradigm for effective teacher education. *Journal of Teacher Education, 35*(5), 28-32.

Ashton, P. T., & Webb, R. B. (1986). *Making a difference: Teachers' sense of efficacy and student achievement*. New York: Longman.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavior change. *Psychological Review, 84*(2), 191-215.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc.

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.

Beck, J. A., & Wynn, H. C. (1998). *Technology in teacher education: Progress along the continuum*. (ERIC Document Reproduction No. ED 424 212).

Birisci, S., & Kul, E. (2019). Predictors of technology integration self-efficacy beliefs of preservice teachers. *Contemporary Educational Technology, 10*(1), 75-93.

Blonder, R., & Rap, S. (2017). I like Facebook: Exploring Israeli high school chemistry teachers' TPACK and self-efficacy beliefs. *Education and Information Technologies, 22*(2), 697-724.

Büyükoztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem-A Yayınları.

Çapa, Y., Çakıroğlu, J., & Sarıkaya, H. (2005). The development and validation of a Turkish version of teachers' sense of efficacy scale. *Education and Science, 30*(137), 74-81.

Chand, V. S., Deshmukh, K. S., & Shukla, A. (2020). Why does technology integration fail? Teacher beliefs and content developer assumptions in an Indian initiative. *Educational Technology Research and Development, 68*(5), 2753–2774.

Christensen, L. B., Burke Johnson, R., & Turner, L. A. (2014). *Research Methods, Design, and Analysis* (12th Ed.). Boston: Pearson Education.

Cox, S., & Graham, C. R. (2009). Diagramming TPACK in practice: Using an elaborated model of the TPACK framework to analyze and depict teacher knowledge. *TechTrends, 53*(5), 60-69.

Coyne, J., Lane, M., Nickson, L., Hollas, T., & Potter, J. (2017). Assessing preservice teachers' attitudes and self-efficacy in using technology in the classroom. *Teacher Education & Practice, 30*(4), 637-651.

Czerniak, C. M., & Schriver, M. L. (1994). An examination of preservice science teachers' beliefs and behaviors as related to self-efficacy. *Journal of Science Teacher Education, 5*(3), 77-86.

Fathi, J., & Yousefifard, S. (2019). Assessing language teachers' technological pedagogical content knowledge (TPACK): EFL students' perspectives. *Research in English Language Pedagogy, 7*(2), 255-282.

Ford, M. (1992). *Motivating humans: Goals, emotions, and personal agency beliefs*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education* (8th Ed.). McGraw-Hill.

Gibson, S., & Dembo, M. H. (1984). Teacher efficacy: A construct validation. *Journal of Educational Psychology, 76*(4), 503-511.

Goktas, Y., Yıldırım, Z., & Yıldırım, S. (2008). A review of ICT related courses in preservice teacher education programs. *Asia Pacific Education Review, 9*(2), 168-179.

Gonzales, A. L. (2018). Exploring technological, pedagogical, and content knowledge (TPACK) and self efficacy belief of Senior High School Biology Teachers in Batangas City. *The Palawan Scientist, 10*(1), 29-47.

Gonzalez, M. J., & González-Ruiz, I. (2017). Behavioural intention and pre-service mathematics teachers' technological pedagogical content knowledge. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 13*(3), 601-620.

Harris, J. B., Mishra, P., & Koehler, M. (2009). Teachers' technological pedagogical content knowledge: Curriculum-based technology integration reframed. *Journal of Research on Technology in Education, 41*(4), 393-416.

Harris, J., Grandgenett, N., & Hofer, M. (2010, March). Testing a TPACK-based technology integration assessment rubric. In *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 3833-3840). Association for the Advancement of Computing in Education.

Joo, Y. J., Park, S., & Lim, E. (2018). Factors influencing preservice teachers' intention to use technology: TPACK, teacher self-efficacy, and Technology Acceptance Model. *Educational Technology and Society*, 21(3), 48-59.

Kartal, B. (2022). Examining Preservice Mathematics Teachers' Technological Pedagogical Content Knowledge Development in The Natural Setting of a Teacher Preparation Program. *i.e.: inquiry in education*, 14(2), Article 4.

Kartal, B., & Çınar, C. (2018). Examining pre-service mathematics teachers' beliefs of TPACK during a method course and field experience. *Malaysian Online Journal of Educational Technology*, 6(3), 11-37.

Kartal, B., & Çınar, C. (2022). Preservice mathematics teachers' TPACK development when they are teaching polygons with geogebra. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 1-33.

Kartal, T., & Dilek, I. (2021). Preservice science teachers' TPACK development in a technology-enhanced science teaching method course. *Journal of Education in Science, Environment and Health (JESEH)*, 7(4), 339-353.

Kartal, T., & Afacan, Ö. (2017). Examining Turkish Pre-service Science Teachers' Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) Based on Demographic Variables. *Turkish Journal of Science Education*, 14(1), 1-22.

Kartal, T., Kartal, B., & Uluay, G. (2016). Technological pedagogical content knowledge self-assessment scale (TPACK-SAS) for preservice teachers: Development, validity and reliability. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7(23), 1-36.

Kızıltepe, İ. S., & Kartal, T. (2022). Öğretmen adaylarının öğretim yeterlik inançlarının incelenmesi: Çok değişkenli varyans analizi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 409-434.

Koehler, M. J., & Mishra, P. (2008). Introducing TPCK. In AACTE committee on innovation and technology (Ed.), *The handbook of technological pedagogical content knowledge (TPCK) for educators* (pp. 3-29). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Koehler, M., & Mishra, P. (2009). What is technological pedagogical content knowledge (TPACK)?. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 9(1), 60-70.

Lemon, N., & Garvis, S. (2016). Preservice teacher self-efficacy in digital technology. *Teachers and Teaching*, 22(3), 387-408.

Margerum-Leys, J., & Marx, R. (2002). Teacher knowledge of educational technology: A case study of student/mentor teacher pairs. *Journal of Educational Computing Research*, 26(4), 427-462.

Mishra, P., & Koehler, M. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for integrating technology in teacher knowledge. *Teacher College Record*, 108(6), 1017-1054.

Morrison, K. (2019). Perceptions of the impact of quality professional development on the sustainability of a one-to-one computing initiative at the high school level. *Journal on School Educational Technology*, 14(4), 17-36.

Niess, M. L. (2005). Preparing teachers to teach science and mathematics with technology: Developing a technology pedagogical content knowledge. *Teaching and Teacher Education*, 21(5), 509-523.

Niess, M. L. (2011). Investigating TPACK: Knowledge growth in teaching with technology. *Journal of Educational Computing Research*, 44(3), 299-317.

Oskay, O. O. (2017). An investigation of teachers' self-efficacy beliefs concerning educational technology standards and technological pedagogical content knowledge. *Eurasia Journal of Mathematics Science and Technology Education*, 13(8), 4739-4752.

Ozgun-Koca, S. A., Meagher, M., & Edwards, M. T. (2010). Preservice teachers' emerging TPACK in a technology-rich methods class. *The Mathematics Educator*, 19(2), 10-20.

Pajares, M. F. (1992). Teachers' beliefs and educational research: Cleaning up a messy construct. *Review of Educational Research*, 62(3), 307-332.

Pajares, M. F. (1997). Current Directions in self-efficacy research. In M. L. Maehr & P. R. Pintrich (Eds.), *Advances in Motivation and Achievement*, 10, 1-49. Greenwich, CT: JAI Press.

Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS* (7th Ed.) Routledge, London.

Pearson, E.S., & Hartley, H.O. (Eds) (1958). *Biometrika tables for statisticians* (Vol. 1, 2nd Ed.). New York: Cambridge University Press.

Pierson, M. E. (1999). *Technology integration practice as a function of pedagogical expertise*. Unpublished Doctoral Dissertation, Arizona State University. Arizona.

Pintrich, P. R., & Schunk, D. H. (2002). *Motivation in education: Theory, research, and applications*. Columbus, OH: Merrill.

Putry, A. R. A., Astuti, P., & Sakhiyya, Z. (2022). The manifestation of EFL teachers' self-efficacy and TPACK with their teaching performance. *English Education Journal*, 12(2), 151-161.

Qian, Y., & Lehman, J. (2018). Using technology to support teaching computer science: A study with middle school students. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(12), em1610.

Roberts, J. K., Henson, R. K., Tharp, B. Z., & Moreno, N. P. (2001). An examination of change in teacher self-efficacy beliefs in science education based on the duration of inservice activities. *Journal of Science Teacher Education*, 12(3), 199-213.

Rohaani, E., Taconis, R., & Jochems, W. (2010). Analysing teacher knowledge for technology education in primary schools. *International Journal of Technology & Design Education*, 22, 271-280.

Sahin, I., Akturk, A. O., & Schmidt, D. (2009, March). Relationship of preservice teachers' technological pedagogical content knowledge with their vocational self-efficacy beliefs. In *Society for information technology & teacher education international conference* (pp. 4137-4144). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).

Saienko, N., Lavrysh, Y., & Lukianenko, V. (2020). The impact of educational technologies on university teachers' self-efficacy. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(6), 323-336.

Sandholtz, J. H., & Ringstaff, C. (2014). Inspiring instructional change in elementary school science: The relationship between enhanced self-efficacy and teacher practices. *Journal of Science Teacher Education*, 25(6), 729-751.

Schmidt, D. A., Baran, E., Thompson, A. D., Mishra, P., Koehler, M. J., & Shin, T. S. (2009). Technological pedagogical content knowledge (TPACK) the development and validation of an assessment instrument for preservice teachers. *Journal of Research on Technology in Education*, 42(2), 123-149.

Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational researcher*, 15(2), 4-14.

Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard educational review*, 57(1), 1-23.

Sokal, L., Smith, D. G., & Mowat, H. (2003). Alternative certification teachers' attitudes toward classroom management. *The High School Journal*, 86(3), 8-16.

Stevens, J. (2009). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (5th Ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7th Ed.). Boston: Pearson.

Taşdemir, A., & Kartal, T. (2022, Ekim). Öğretmen Eğitiminde Teknoloji Entegrasyonu: TPAB Modeli. Gülbahar, B. (Ed.), *Eğitimin Güncel Konuları Üzerine* (47-77). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Thomson, M. M., DiFrancesca, D., Carrier, S., & Lee, C. (2017). Teaching efficacy: Exploring relationships between mathematics and science self-efficacy beliefs, PCK and domain knowledge among preservice teachers from the United States. *Teacher Development, 21*(1), 1-20.

Tobin, K., Tippins, D. J., & Gallard, A. J. (1994). Research on instructional strategies for teaching science. In D. L. Gabel (Ed.), *Handbook of research on science teaching and learning* (pp. 45-93). New York: Macmillan.

Tschannen-Moran, M., & Woolfolk Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education, 17*(7), 783-805.

Tschannen-Moran, M., Woolfolk Hoy, A., & Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research, 68*(2), 202-248.

Valtonen, T., Sointu, E., Kukkonen, J., Mäkitalo, K., Hoang, N., Häkkinen, P., Järvelä, S., Näykki, P., Virtanen, A., Pöntinen, S., Kostainen, E., & Tondeur, J. (2019). Examining preservice teachers' Technological Pedagogical Content Knowledge as evolving knowledge domains: A longitudinal approach. *Journal of Computer Assisted Learning, 35*(4), 491-502.

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE İNTİHAR: VAKA İNCELEMELERİ^{1,2,3}

SUICIDE DURING THE COVID-19 PANDEMIC: CASE STUDIES

Berra CANSIZ KÖSESOY*, Musa ŞAHİN**

Geliş Tarihi: 17.08.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 19.04.2023
(Accepted)

ÖZ: Covid-19 pandemi süreci ve intihar ilişkisini konu alan bu makale; salgının yol açtığı biyopsikososyal süreçlerin intihar davranışının görülme riskini artırıcı özellikte olduğu düşüncesinden yola çıkılarak üretilmiştir. Makalede 1 Ağustos - 31 Ekim 2021 tarihleri arasında intihar davranışı neticesinde Elazığ Fırat Üniversitesi Hastanesine başvuran olgular içerisinde yer alan ve intihar davranışına neden olan problemlerin ilgililer tarafından covid-19 pandemisi ile ilişkilendirildiği 4 intihar girişimi vakasının; salgın süreci ve intihar arasındaki ilişki açısından analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Nitel olarak tasarlanan bu araştırmada, amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. İlgili vakalar ve yakınları ile yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak görüşülmüştür. İncelen 4 vakada, covid-19 pandemisine bağlı olarak yaşanan iş ve gelir kayıplarının, örgün eğitime devam edilmesine engel oluşturan tedbirlerin, hastalıktan korunmak için kitle iletişim araçları ve otoritelere sıklıkla tavsiye edilen önlemlerin ve son olarak karantina ve izolasyon süreçleri neticesinde azalan sosyal destek kaynaklarının intihar davranışı ile ilişkili olabileceği belirlenmiştir. Bu araştırma dönemsel olarak salgın süreçlerinde, intiharın görülme sıklığının artacağına öngörülerek özellikle incinebilir nüfus grupları açısından koruyucu önleyici tedbirlerin alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Türkçe literatürde intihar ve covid-19 pandemisi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar sıklıkla derleme şeklinde tasarlandığından; bu çalışma vaka incelemelerine yer vererek pandeminin neden olduğu çok boyutlu sorunlara dikkat çekmesi ve konuyu sosyal hizmet bakış açısı ile ele alması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İntihar, Covid-19 pandemisi, Sosyal hizmet

ABSTRACT: This article on the relationship between the Covid-19 pandemic process and suicide; It was produced based on the idea that the biopsychosocial processes caused by the epidemic increase the risk of suicidal behavior. In the article, 4 suicide attempt cases, which were among the cases who applied to Elazığ Fırat University Hospital as a result of suicidal behavior between August 1 and October 31, 2021, and in which the problems causing suicidal behavior were associated with the covid-19 pandemic; It is aimed to analyze the relationship

¹Bu çalışma için Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 06/06/2021 tarih ve 2021/77 protokol no'lu karar ile etik kurul izni alınmıştır.

² Bu çalışma, birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

³Bu çalışmadan üretilen "Salgın Sürecinde İntihar Davranışı" başlıklı sözlü özet bildiri, ASEAD 11. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (2023)'nda sunulmuştur.

* Dr., Fırat Üniversitesi, berracansiz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1043-4139.

** Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, sosmus@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2950-1987.

between the epidemic process and suicide. Purposive sampling technique was used in this qualitative study. Relevant cases and their relatives were interviewed using semi-structured interview forms. In the 4 cases examined, the work and financial losses experienced due to the covid-19 pandemic, the measures that prevent the continuation of formal education, the measures that are frequently recommended by the mass media and authorities to prevent the disease, and finally the social support resources that decrease as a result of the quarantine and isolation processes have been determined to be related to suicidal behavior. This research reveals the necessity of taking preventive measures, especially in terms of vulnerable population groups, by predicting that the incidence of suicide will increase periodically during epidemic processes. Since studies dealing with the relationship between suicide and covid-19 pandemic in Turkish literature are often designed as a compilation; This study is important in that it draws attention to the multidimensional problems caused by the pandemic by including case studies and deals with the issue from a social work perspective.

Key Words: Suicide, Covid-19 pandemic, Social work

EXTENDED ABSTRACT

Purposive sampling technique was used in this qualitatively designed study. Ethics committee approval was obtained with the Yalova University Human Research Ethics Committee Decision dated 06/06/2021 and protocol numbered 2021/77 for this study, which was conducted using a semi-structured interview form with individuals who applied to Elazig Firat University Hospital a result of suicidal behavior and their relatives who could be reached. Interviews within the scope of permission were completed at Elazig Firat University Hospital between 1 August and 31 October 2021. A total of 31 cases were reached; A total of 55 interviews were conducted within the scope of the research, 21 of which were with suicide attempters, and case reports were prepared for all of the interviews. Only the volunteers who met the conditions of being of legal age and eligibility were included in the study among those who agreed to be interviewed in accordance with the decision of the ethics committee.

This research article, which was produced from the data of the first author's doctoral thesis, was produced by using the data of 4 suicide attempts, in which the problems causing suicidal behavior were associated with the covid-19 pandemic by the relevant people, out of 31 cases reached within the scope of the research. A total of 7 interviews were conducted for the cases evaluated within the scope of the article. Six of these interviews were held in the emergency room of the hospital, and one was via telephone due to the covid-19 epidemic measures. During the data collection phase, the interviews were recorded with note-taking method. Content analysis of the data obtained during the interviews was conducted in the research. In this way, the data were defined and the data that were connected and similar to each other were interpreted by bringing them together with the support of the literature on certain concepts and themes.

This article on the relationship between the Covid-19 pandemic process and suicide was produced based on the idea that the biopsychosocial processes caused by the epidemic increase the risk of suicidal behavior. It is aimed to analyze 4 cases of suicide attempt, which are among the cases reached on the dates specified in the article and in which the problems that cause suicidal behavior are associated with the covid-19 pandemic by the relevant parties, in terms of the relationship between the epidemic process and suicide. In the 4 cases

examined, job and income losses due to the covid-19 pandemic, the measures that prevent the continuation of formal education, the measures frequently recommended by the mass media and authorities to prevent the disease, and finally the social support resources that decrease as a result of the quarantine and isolation processes have been found to have a predictive effect in terms of suicidal behavior.

This research reveals the necessity of taking preventive measures, especially in terms of vulnerable population groups, by predicting that the incidence of suicide will increase periodically during epidemic processes. Since studies dealing with the relationship between suicide and the covid-19 pandemic in the Turkish literature are often designed as a compilation, this study is important in that it draws attention to the multidimensional problems caused by the pandemic by including case studies and deals with the issue from a social work perspective. It is important for individual and public health to determine the factors affecting suicidal behavior, which is accepted as a public health problem, to determine the periods that are predicted to increase and to take the necessary precautions. Which of the changes in individual and social life due to the pandemic paved the way for suicidal behavior will only be revealed by scientific studies to be conducted on the subject. In this respect, the relevant research is important because of the qualitative data it provides to the field.

Studies and services developed as a solution to the problems experienced by individuals and society during the pandemic process have led to the emergence of a new area of responsibility in terms of social work. Social workers need to make this field visible with their professional roles and responsibilities and direct the relevant people and institutions to solve the problems. Social workers are expected to carry out studies that will strengthen individuals and families, provide psychosocial support, and increase social awareness. It is thought that this research has an encouraging quality in terms of making more comprehensive assessments on individual and social needs and developing needed services and policies.

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), intihar sonucu gerçekleşen ölümlerde, ölen kişinin yakın çevresinin yaşadığı ruhsal acı ve kayıpları göz önüne alarak, intiharın toplumun önemli bir kesimini etkilediğine dikkat çekmekte ve intiharı, önlenebilir bir halk sağlığı sorunu olarak tanımlamaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2018). Son yıllarda gönüllü sivil toplum örgütlerinin, krize müdahale merkezlerinin, telefonla yardım gibi sürekli ulaşılabilir hizmet ağlarının yaygınlaşmasına ve psikiyatri alanında tedavi imkânlarının gelişmesine rağmen intihar sorununun azaldığını gösteren veriler saptanamamaktadır. İntihar, ruh sağlığına yönelik yürütülen tüm faaliyetlere direnerek, topluma meydan okuyan evrensel bir sorun olmaya devam etmektedir (Odağ, 2002: 2).

İntihar davranışı için nedenselliği ispat edilmiş bilişsel, davranışsal ve duyuşsal risk etmenleri bulunmaktadır. Bireyi intihara yönelten süreç içerisinde biyolojik, ruhsal ve toplumsal etmenleri barındırmaktadır. Biyolojik nedenler arasında soya çekim ve birtakım biyokimyasal dengesizlikler sayılabilir. Ruhsal olaylar söz konusu olduğunda ilk akla gelen bireyin ruh sağlığı sorunlarıdır. Bu bağlamda duygu durum bozuklukları, kaygı, şizofreni, madde kullanımı gibi

problemler sayılabilir. Bunun yanında işsizlik, boşanmalar yetersiz sosyal destek gibi durumlar literatürde intihara götüren toplumsal faktörler olarak ele alınmaktadır (Eskin, 2003: 61). Farklı disiplinlerde, intihara bağlı ölümlerin etiyolojik özelliklerinin açıklandığı çeşitli sınıflandırmalar yer almaktadır. Ancak eylem olarak intiharın oluş biçimlerine atıfta bulunan ve literatürde genel kabul gören sınıflandırma 1970 yılında Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsü ve İntiharı Önleme Merkezi tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırmada “intihar davranışı” çatı kavram olarak belirlenmiş ve onunla bağlantılı olarak intihar (tamamlanmış ve ölümle sonuçlanan), intihar girişimi (ölümle sonuçlanmayan) ve intihar düşüncesi kavramlarına yer verilmiştir (Maris, 1992; Akt. Eskin, 2003, s. 10).

İntihar riskinin değerlendirilmesi oldukça karmaşık ve zor bir süreçtir. Ancak riskin değerlendirilmesi, birincil önleme düzeyi olarak kabul edilen koruyucu ve önleyici müdahalelerin geliştirilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Koruyucu ve önleyici müdahalelerin intihar için etkin kılınması istendiğinde, özelde farklı nüfus gruplarıyla çalışan sosyal hizmet uzmanlarına ve diğer meslek elemanlarına genelde ise tüm topluma ve özellikle ailelere etkin sorumluluklar yüklenmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, intihar davranışına ilişkin süreçte müdahalelerde bulunurken soruna sebebiyet veren tüm unsurları ele alan bütüncül bir bakış açısı ortaya koyarak geneli bir yaklaşım sergilemektedir. Meslek, sağlık hizmetleri içerisinde doğmuş bir disiplin olduğundan özellikle ruh sağlığı alanında önemli roller üstlenmektedir. Bu bağlamda sağlığın psikososyal belirleyicileri üzerinde duran sosyal hizmet disiplini, bireylerin ve ailelerin iyilik haline ulaşması hususunda toplumsal kaynakları harekete geçirici bir işlev üstlenmektedir. Mesleki rol ve işlevleri dikkate alındığında, intihar davranışı üzerine yürütülen tıbbi odaklı çalışmaların toplumsal ve sosyal alanla bütünleştirilmesi açısından sosyal hizmet disiplininin kilit bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Olumsuz yaşam olayları ve kriz durumları önemli bir stres kaynağıdır ve diğer psikososyal etmenlerle birleştiğinde intihar davranışı riskini arttırmaktadır. Ayrılık, ölüm, şiddet, doğal afet, ağır ekonomik yoksunluk ve hastalık gibi çok geniş bir yelpazede değerlendirilen olumsuz yaşam olayları, deneyimleyen kişinin ruhsal açıdan sahip olduğu kişisel kurguyu bozmaktadır. (Eskin, 2003: 221). Krizler, sosyal bir boşlukta cereyan etmemektedir aksine krizlerin nedenleri genellikle sosyal çevreyle olan etkileşimlerdir. Diğer yandan pek çok kriz de yine bu etkileşimler sayesinde çözümlenmektedir. Yalnız yaşayan ve çevresinden izole olmuş insanlarda bile krizin oluşması ve seyrinde çevreyle etkileşimin rolü vardır (Sonneck, Goll, Herzog, Klejna, Kuess, Pröbsting, Rosswall, Till, Ziegelbauer, 2000: 39, 56). Kendisini her türlü şarta uyarlayabildiği doğru olsa da mutluluk, uyum, sevgi ve özgürlük yönelişi gibi gereksinimler insanın doğasında vardır. Bunlar aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde devingen etkenlerdir ve engellendiklerinde ruhsal tepkilere yol açma eğilimi gösterirler (Fromm, 2014: 83).

2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve Ocak 2020'de Çinli yetkililerce yeni bir koronavirüs çeşidinden kaynaklı olduğu tüm dünyaya duyurulan salgın süreci de yol açtığı biyopsikososyal sorunlar nedeniyle tüm dünya toplumlarını etkileyen bir kriz ortamına sebebiyet vermiştir. Süreç içerisinde vaka sayılarının her geçen gün artması ile virüs tüm dünyaya yayılmıştır. Devletlerin ulusal ve uluslararası boyutta tedbirler almasını zorunlu kılan bu küresel kriz, 11 Mart 2020'de DSÖ tarafından "Covid-19 Pandemisi" olarak adlandırılmıştır (WHO, 2020).

Enfeksiyon hastalıklarının psikososyal etkileri ile bireysel ve toplumsal hayatı yönlendirici bir güce sahip olabileceği görülmektedir. Yakın tarihte dünyayı etkileyen enfeksiyonlara ilişkin literatür incelendiğinde, bu süreçlerin toplumları psikososyal açıdan olumsuz etkilediği ve epidemik olarak salgının görüldüğü bölgelerde intihar oranlarında artış yaşandığı gözlemlenmiştir (Emiral, Arslan Çevik ve Gülümser, 2020: 139). Mevcut riskler göz önüne alındığında bir bütün olarak bireylerin, ailelerin ve toplumun covid-19 pandemisinden nasıl etkilendiğini açıklamak profesyonel bir zorunluluk halini almıştır (Amadasun, 2020). Covid-19 salgını yaşamı tehdit eden ve sıkıntı veren bir travmadır. Ancak bu travmanın etkileri kişilerin dahil oldukları sınıfa, sosyoekonomik şartlarına, sahip oldukları bireysel ve kültürel özelliklerine göre değişiklik göstermektedir (Kaya, 2020: 123).

İlgili literatürde hastalığın etkisinin öldürücülüğü ile sınırlı olmadığına, dünya genelinde nüfusun büyük bir bölümü üzerinde ruhsal etkileri olduğuna dikkat çekilmektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alan bu sağlık krizinde, hastalığı geçiren kişiler dışında genel nüfus, yaşlılar, çocuklar, psikiyatrik bozukluğu olanlar ve sağlık profesyonelleri arasında ruhsal sorunlarda artış olduğu bildirilmektedir (Çakır Kardeş, 2020: 161). Pandemi sırasında ortaya çıkan psikolojik tepkiler aşırı korkudan kayıtsızlığa kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu dönemde gözlemlenen psikolojik etkilerin her zaman kısa süreli olmadığı, şiddetli ve kalıcı ruhsal sorunlara yol açabildiği bildirilmektedir. Pandemide en sık görülen ruhsal bozukluklar; duygu durum bozuklukları, kaygı bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) olarak paylaşılmıştır (Tükel, 2020: 617). Benzer şekilde Reardon (2015: 14), ebola virüsünün Afrika'da yol açtığı ruhsal ve zihinsel sorunları konu alan araştırmasında; salgınlar sırasında ruh sağlığı açısından olumsuz olarak etkilenen insan sayısının, enfeksiyondan etkilenen insan sayısından fazla olma eğiliminden söz etmektedir.

Pandemi sürecinin yeni ruhsal bozukluklara zemin hazırlayabileceği ya da var olan bozuklukları şiddetlendirebileceği öngörülmektedir. Bu süreçte hastalık ile ilgili şiddetli korkuyu tanımlamak için "koronafobi" terimi literatürde yerini almış ve bu korkunun, daha önce psikiyatrik bozukluğu olan hastalarda psikotik semptomların ortaya çıkışını tetikleyebileceğine dair olgu sunumları yapılmıştır (Fischer, Coogan, Faltraco ve Thome, 2020; Akt. Çakır Kardeş, 2020: 163). Pandemi sürecinin başlarında yaşanan belirsizlikler, virüsün kontrol altına alınamaması,

hastalığın yayılma hızı ve yaşanan kayıplar tüm dünyada insanların küresel bir travma yaşamasına sebebiyet vermiştir. Sürecin yol açtığı depresyon, kaygı, anksiyete ve sosyal izolasyon süreçlerinin neden olduğu yalnızlık duyguları salgının müdahaleye ihtiyaç duyulan psikolojik boyutlarını göstermektedir (Aşkın, Bozkurt ve Zeybek, 2020: 304). Bunun yanında yaşanan tıbbi gelişmeler ve aşının bulunmasının ardından kaygılar ortadan kalkmayarak şekil değiştirmiştir. Bu noktadan sonra aşıya erişim ve aşının insanları virüsten ne oranda koruduğuna dair belirsizlikler yeni stres durumlarının deneyimlenmesine yol açmıştır.

İnsan hayatını ve toplumsal yaşamı her açıdan etkisi altına alan pandemi sürecinde, bazı hizmetlerde talep artışları gözlemlenmiştir. Toplumda normal şartlar altında da sınırlı imkanları nedeni ile incinebilir nüfus grupları içerisinde değerlendirilen bireylerin, pandemi sürecinden genel nüfusa nazaran daha olumsuz etkilendikleri belirtilmektedir (Amadasun, 2020: 755). Pandemi döneminde sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal bakım ihtiyaçlarına duyulan gereksinimlerde de artış yaşanmıştır. Sosyal mesafe kurallarının uygulandığı bu süreçte, ailelerin bir arada tutulması, sosyal bakım ihtiyaçlarının analizi ve özel bakım hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması noktasında özellikle sosyal hizmet mesleği önemli rol ve sorumluluklar üstlenmiştir (Kara, 2020: 28).

Bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilen intihar davranışını etkileyen faktörlerin belirlenmesi, artış göstereceği öngörülen dönemlerin önceden tespit edilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması birey ve toplum sağlığı açısından önemlidir. Pandemi nedeniyle birey ve toplum hayatında yaşanan değişikliklerden hangilerinin intihar davranışlarına zemin hazırladığı ancak konu ile ilgili yürütülecek bilimsel çalışmalar ile ortaya konacaktır bu açıdan ilgili araştırma alana sağladığı nitel veriler nedeniyle önem arz etmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. İntihar davranışı neticesinde Elazığ Fırat Üniversitesi Hastanesine başvuran bireyler ve onların ulaşılabilen yakınlarıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilen görüşmeler için 06/06/2021 tarihli ve 2021/77 protokol nolu Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı ile gerekli olan etik kurul izni alınmıştır. İzin kapsamında görüşmeler Elazığ Fırat Üniversitesi Hastanesinde, 1 Ağustos - 31 Ekim 2021 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Toplamda 31 vaka araştırma kapsamına alınmıştır. Vakaların 10'unda intihar davranışında bulunan kişi ile birebir görüşme gerçekleştirilememiştir. Bunlardan 3'ü intihar davranışı neticesinde hayatını kaybetmiştir. 6 vakada girişimde bulunan kişi on sekiz yaşın altında olduğundan etik kurul kararı gereği görüşme kapsamı dışında tutulurken, bir vakada ise kişinin sağlık durumunda yeterli iyileşme sağlanamadığından görüşme gerçekleştirilememiştir. Araştırma kapsamında toplam

55 görüşme (21'i intihar girişimcisi, 34'ü vaka yakını) gerçekleştirilmiş ve görüşmelerin tamamı için vaka raporları hazırlanmıştır. Etik kurul kararı gereği görüşmeyi kabul eden kişilerden yalnızca reşit ve mümeyyiz olma şartlarını sağlayan gönüllüler araştırma kapsamına alınmıştır.

Birinci yazarın doktora tez çalışmasına ait verilerden üretilen bu araştırma makalesi; tez çalışması kapsamında ulaşılan 31 vakadan, intihar davranışına neden olan problemlerin intihar davranışında bulunan kişiler ve/veya yakınları tarafından covid-19 pandemisi ile ilişkilendirildiği 4 intihar girişimi vakasına ait verilerin kullanılması ile üretilmiştir. Makale kapsamında değerlendirilen vakalar için toplamda 7 görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden altısı hastanenin acil servisinde gerçekleşirken; biri ise covid-19 salgın tedbirleri nedeni ile telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturmak için araştırmacı tarafından araştırma konusu ile ilgili olduğu düşünülen kişilerin bilerek ve kasıtlı olarak seçildiği örneklem seçim yöntemine amaçlı örnekleme denir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada, amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma veri toplama araçları görüşme, gözlem ve doküman incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmacı bu üç aracı da kullanmıştır. Araştırmacı açık gözlem yolu ile kimliği ve araştırma süreci hakkında gerekli bilgilendirmeleri yaptıktan sonra, görüşmeler süresince intihar davranışında bulunan kişilerin ve yakınlarının hal ve hareketlerini, genel stres durumlarını, var ise fizyolojik rahatsızlıklarının sürece etkisini gözlemleme imkânı bulmuştur. Bu sayede kişilerin paylaşımlarını destekleyen ya da paylaşımları ile çelişen verilere ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen gözlemler not tutma yöntemi ile kayıt altına alınmış ve vaka raporlarında ayrıntılı olarak paylaşılmıştır.

Verilerin toplanması aşamasında, görüşme sürecinin ses kaydına alınabilmesi için ilgililerin rızasına başvurulmuş ancak ses kaydı için rızaları alınamamıştır. Görüşmeler not tutma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında form üzerine, kişilerin ifadeleri not alınmış ve mümkün olan en kısa sürede (en geç iki gün içerisinde) vaka raporları hazırlanmıştır. Araştırmada görüşmeler sırasında elde edilen veriler betimsel açıdan analiz edilmiştir. Bu sayede veriler tanımlanmış ve birbiri ile arasında bağlantı ve benzerlik kurulan veriler literatür desteği ile bir araya getirilerek yorumlanmıştır. Vakaların analizinden sonra vaka raporları düzenlenirken; intihar girişiminde bulunan kişilerin ve yakınlarının beyanlarının yanı sıra konsültasyon için gelen yetişkin ve çocuk psikiyatri doktorlarının görüşlerinden, hastanenin hasta bilgi sisteminde yer alan verilerden, acil servis polis noktası ve il sağlık müdürlüğü aracılığıyla ulaşılan bilgilerden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında değerlendirilecek olan 4 vaka içerisinde tamamlanmış (ölümle sonuçlanan) intihar davranışı bulunmadığından, makale içerisinde

vakalardan intihar girişimcisi (İG) olarak bahsedilecek ve vakalar; İG(1), İG(2), İG(3) ve İG(4) şeklinde numaralandırılmıştır.

İG(1); 29 yaşında, bekâr bir erkektir. Kesici alet kullanarak intihar girişiminde bulunan İG(1), acil servise ablasının refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(1), yaşadığı umutsuzluk duygusu ile anlık olarak intihara karar verdiğini ve herhangi bir plan yapmadığını belirtmiştir. Şehrin sosyoekonomik açıdan yetersiz olarak değerlendirilen bir mahallesinde kiralık bir dairede, 60 yaşında olan ve psikiyatrik hastalıkları nedeni ile bakım ihtiyacı bulunan annesi ile yalnız yaşadıklarını belirten İG(1), düzenli bir gelir kaynağının bulunmadığını ve maddi anlamda yaşadığı olumsuzluklara daha fazla dayanamayarak girişimde bulunduğunu ifade etmiştir.

“Pandemi zamanında üç farklı işte çalıştım ve pandemi koşulları bahane edilerek işlerden çıkarıldım, yaklaşık bir aydır işsizim ve ekonomik durumum kötü. Aylardır çıkış yolu arıyordum, sabrediyordum, sağlığım yerinde iş bulurum çalışırım hallederim dedim hep ancak artık ümidim kalmadı. - İG(1)”

Daha önce de benzer sorunlar yaşadığını ancak hep yeni bir iş ve yeni bir yol bulduğunu belirten İG(1), pandemi süreci nedeniyle kendisi için çıkış yollarının kapandığını düşünmektedir. Yaşadığı deneyimler sonucunda umutsuzluk halinin derinleştiği gözlemlenen İG(1), yaşadığı tüm olumsuzlukların nedenini işsiz oluşuna ve çözümü ise düzenli sabit bir gelir elde edebileceği bir iş sahibi olmaya bağlama eğilimindedir.

“Hizmet sektöründe çalışıyordum, yeterli tecrübem herhangi bir eğitimim yok, bu şartlar altında sınırlı personelle yoluna devam eden yerlerde artık iş bulma ihtimalim çok düşük. - İG(1)”

“Ne yapacak işsiz güçsüz çulsuz adamı, O’da (kız arkadaşını kastediyor) ayak yapıyor işte, var mı yok mu belli değil hayatımda. - İG(1)”

Bir yıla yakın bir süredir ciddi düzeyde uyku problemi yaşadığını paylaşan İG(1), profesyonel bir yardımı kesin bir şekilde reddetmektedir. Ablasının tüm ısrarlarına rağmen konsültasyon için gelen psikiyatri doktoru ile görüşmeyi kabul etmeyen İG(1), intihar etmeyi başarabilseydi tüm sorunlarından ve sorumluluklarından kurtulacağını belirterek ölüm isteğinin devam ettiğine dair paylaşımlarda bulunmuştur.

“Ne yapacak doktor, iş mi bulacak, benim derdim de çözümü de belli. - İG(1)”

Kendisinin ve ablasının paylaşımlarından sosyal ve iletişime açık bir insan olduğu anlaşılan İG(1), başkalarından yardım istemek konusunda ise isteksiz olarak değerlendirilmiştir. İG(1) bu durumun nedenini sosyal çevresinde kendisine özellikle maddi açıdan destek olabilecek kimsenin bulunmaması ile açıklamıştır.

Geçmişe yönelik en büyük pişmanlığının eğitim hayatına gereken özeni göstermemek olduğunu ifade eden İG(1), ortaokul mezunudur ve yaşadığı işsizlik sorununu eğitiminin yetersiz oluşuna da bağlayarak kendisini suçlama eğiliminde

ifadeler kullanmaktadır. Kendisini suçlayıcı, öfkesini kendisine yönlendirici bu tutumu intihar davranışında bulunma riskini de arttırmaktadır.

İG(1)'in acil serviste geçirdiği süre boyunca yanında olan ablası (32), İG(1) için koruyucu ve destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Boşandığını ve kızı ile yalnız yaşadığını belirten kadın, nafaka dışında bir geliri olmadığını ve İG(1)'in çalıştığı zamanlarda kendisine de destek olduğunu ifade ederek ona duyduğu minnet ve sevgiyi paylaşmıştır. Bundan sonraki süreçte İG(1)'e her konuda destek olmaya çalışacağını ifade eden abla, profesyonel destek alması konusunda da kardeşini ikna etmeye çalışmıştır.

“Bundan sonra ben daha ciddi bir şekilde iş arayacağım, tek başına mücadele etmeyecek, ona daha fazla destek olacağım. - İG(1)'in yakını”

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri sorgulanan İG(1) ve ablası, yalnızca anneleri için evde bakım aylığı talebi ile başvurduklarını ancak sağlık raporunda yer alan oranın yardım için yeterli olmaması nedeni ile başvurularının reddedildiğini paylaşmışlardır.

İG(2); 15 yaşında bir kız çocuğudur. Toplu ilaç olarak (ilaç intoks) intihar girişiminde bulunan İG(2), acil servise babasının refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(2) ile etik kurul izninde yer alan yaş sınırlaması nedeniyle birebir görüşme gerçekleştirilememiştir. Kendisine refakat etmekte olan babası ile görüşülmüş ve konsültasyon için gelen çocuk psikiyatri doktorundan, bazı bilgiler alınmıştır. İG(2) ile doğrudan bir görüşme gerçekleştirilmediğinden intihar düşüncelerinin geçmiş ve girişimin planlı olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Baba (49), ilkökul mezunu, düzenli geliri olmayan bir vatandaşdır. Altı çocuğu ve eşi ile birlikte ilçede ikamet etmekte olan baba, sağlık durumunun ciddiyeti nedeni ile kızını ikamet adreslerinden sevk ile merkeze getirmiştir. Eşi ile yirmi dört yıldır evli olduklarını, hanede ekonomik sıkıntılar dışında bir sorunlarının olmadığını belirten baba, iş buldukça çalıştığını ve uzun süredir işsiz olduğunu paylaşmıştır. İG(2)'de son zamanlarda herhangi bir değişim gözlemleyip gözlemediği sorulduğunda baba intihar davranışı ile sonuçlanan süreç hakkında önemli olarak kabul edilecek bazı bilgiler paylaşmıştır.

“Kızım normalde sıcakkanlı, insanlarla sohbeti seven, hayat dolu bir çocuktur. Bu salgın nedeni ile okullar kapandıktan sonra kızım eve bağlı kalınca şahit olduğu akraba sürtüşmelerinden, maddi sorunlardan iyice bunaldı bunu fark ediyordum ama durumun bu kadar ciddi olduğunu düşünmemiştim. - İG(2) yakını”

İG(2)'in covid-19 tedbirleri kapsamında okulların kapalı olması nedeniyle yaşanan izolasyon sürecinden ve bu süreçte ev ortamındaki kaotik sorunlara daha fazla maruz kalmaktan olumsuz etkilenmesinin dışında başlangıçta daha somut ve zorlayıcı başka bir neden belirtmeyen baba, intihar girişiminin neden babaanne evinde gerçekleştiğinin sorulması üzerine öfkelenerek olayın tetikleyicisi olarak

kabul edilebilecek bir paylaşımda daha bulunmuştur. Öncelikle olayın sıradan bir durum olduğu izlenimini vermeye çalışan baba, babaannenin bakım ihtiyacının sorgulanması üzerine acil serviste bağırma ve başkalarını suçlayıcı ifadeler kullanmaya başlamıştır.

“İşte okul kapandıktan beri babaannesine biraz destek olsun istedik. Yaşlı işte tabi bazı ihtiyaçları olacak. ... Bizi bu hale buna, bu aylığa muhtaç edenler düşünsün, her şeyin suçlusu onlardır. Bizim anamız babamız travma zaten, yokluk travma, ekstra bir şeye gerek yok. Annemde her türlü pislik var, kimse bakmak istemez biz de mecburen bakıyoruz. Kayıtlara geçsin, para için mecbur bakıyoruz yoksa o lanet kadına bakmaya meraklı değiliz. Olmaz olsalardı, kardeşlerim de annem de hiç olmasalardı daha iyiydi. - İG(2) yakını”

Suçluluk duygusunu bastırmak için başkalarını suçlama eğiliminde olan baba görüşme süresince araştırmacı tarafından sakinleştirilmeye çalışılmıştır. Edinilen bilgilere göre annesi üzerinden evde bakım aylığı alan baba, covid-19 pandemi sürecinde okulların kapalı olduğu dönemde ayrı bir hanede ikamet eden annesinin bakım sorumluluğunu İG(2)'ye yüklemiştir. Bu süreçte psikolojik olarak yıprandığı anlaşılan İG(2), babaannesine ve o sırada evde bulunan kuzenleri ile yaşadığı bir tartışma neticesinde babaannesine ait ilaçları içerek intihar girişiminde bulunmuştur.

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri sorgulandığında babadan, yukarıda belirtilen evde bakım aylığı dışında herhangi bir hizmetten kısa süreli ya da sürekli olarak yararlanmadıkları bilgisi alınmıştır.

İG(3); 17 yaşında bir kız çocuğudur. Toplu ilaç olarak (ilaç intoks) intihar girişiminde bulunan İG(3), acil servise annesinin refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(3) ile etik kurul izninde yer alan yaş sınırlaması nedeniyle birebir görüşme gerçekleştirilememiştir. Kendisine refakat etmekte olan annesi ile görüşülmüş ve konsültasyon için gelen çocuk psikiyatri doktorundan, bazı bilgiler alınmıştır. İG(3) ile doğrudan bir görüşme gerçekleştirilmediğinden intihar düşüncelerinin geçmişi ve girişimin planlı olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Anne (38), ortaokul mezunu bir ev hanımıdır. Yirmi bir yıldır devam eden evliliklerinden üç çocuğu olduğunu belirten kadın, hane içerisinde süregelen bir sorunlarının bulunmadığını ve intihar davranışını tetikleyici bir olay yaşanmadığını paylaşmıştır. Son zamanlarda İG(3)'te herhangi bir değişim gözlemleyip gözlemlemediği sorulduğunda anne, İG(3)'ün ergenlik döneminin başlarından beri yaklaşık üç yıldır var olan bir sorunundan ve bu sorunun son zamanlarda nasıl yoğunlaştığından bahsetmiştir. Bu paylaşımlar intihar davranışı açısından tetikleyici olarak değerlendirilmiştir.

“Kızımın ergenlik döneminin başlarından beri temizlik takıntısı var, ellerini sürekli yıkamaktan derisi tahriş oluyor, covid dönemi ile birlikte takıntısı çekilmez

bir hal aldı, temizlediği şeylerden tatmin olmayarak öfkelenmeye başlıyor. - İG(3) yakını”

İG (3)’ün bu öfkeli halinin son zamanlarda üniversite sınavına girecek olmanın verdiği stres ile arttığını düşünen anne, İG(3)’ün takıntılı davranışları sonrasında tatmin olamayarak aşırı öfkelenmeye başladığını, ağlama nöbetleri geçirdiğini ve nefesinin kesildiğini paylaşmıştır. İG(3)’ü psikiyatriye getirmek konusunda çok ısrar ettiğini belirten anne onu ikna edemediği için suçluluk duygusu yaşamaktadır.

“Kızımın yaklaşık bir yıldır sınav stresi ve sürekli evde vakit geçirmesi nedeni ile takıntıları ve kaygı düzeyi arttı. Babası da ben de sürekli olursa olur olmazsa bir daha denersin, kendini yıpratma diyoruz. Bir yıl öncesine kadar yine temizlik hassasiyeti vardı ama onun dışında somut bir sorunu yoktu. - İG(3) yakını”

İG(3)’ün hane içerisinde kimse ile bir sorunu olmadığını, geniş aile tarafından da sevildiğini ama az konuşan, çekingen bir çocuk olduğunu paylaşan anne, mizacının böyle olduğunu düşünerek İG(3)’ün çok üstüne gitmediğini ifade etmiştir.

“Kızımın görüştüğü tek bir arkadaşı var, onunla da salgın nedeniyle yalnızca telefon ile görüşüyorlar. Normalde de sosyal bir çocuk değildi ama bu süreçte iyice yalnızlaştı. Kızım kimseden kaçmaz, akrabalar toplanır mesela gelir, katılır herkese güler yüzlüdür ama çok konuşmaz, kendi kendine sosyalleşmez. - İG(3) yakını”

Eşinin bir yıl önce yanlış insanlara güvenerek iflas ettiğini, bu süreçte zor günler geçirdiklerini ancak bunların geride kaldığını anlatan anne, İG(3)’ün evde olduğu süreçte bu olaylara daha fazla şahit olarak insanlardan daha fazla uzaklaştığını belirtmiştir. Annesinin İG(3)’ün akrabalar ve ailesi dışında birilerine güvenmek konusunda korkularının olduğu yönündeki paylaşımları da intihar davranışı açısından önemli olarak değerlendirilmiştir.

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri bulunmadığını paylaşan anne, bu süreçten sonra psikiyatriden profesyonel destek almak istediklerini ifade etmiştir. Nitekim intihar girişimi sonrasında psikiyatri poliklinik önerisine uyararak başvuran İG(3)’e, çocuk psikiyatri polikliniği tarafından obsesif kompulsif bozukluk ön tanısı konularak takip sürecinin başlatıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

İG(4); 18 yaşında, bekâr bir kadındır. Toplu ilaç alarak (ilaç intoks) intihar girişiminde bulunan İG(4), acil servise ablasının refakatinde getirilmiştir. Geçmiş intihar girişimi, madde kullanım öyküsü ve kronik bir hastalığı bulunmayan İG(4), uzun süredir çok mutsuz olduğunu ve planlı bir şekilde intihar girişiminde bulunduğunu, ölmek istediğini ancak intihar ile ilgili düşüncelerinden kimseye bahsetmediğini paylaşmıştır.

“Mutsuzum çünkü mutlu olmak için bir nedenim yok bu yeterli. Bunu anlatmadım kimseye ama ölmek istiyordum uzun zamandır, gelecekle ilgili bir hayalim umudum yok, annem ve kardeşlerimle yalnızız, maddi sıkıntılar çekiyoruz, dört yıldır bu böyle kimsenin umurunda değil ve hiçbir şey değişmiyor. - İG(4)”

İntihar girişiminde bulunmasına neden olan tetikleyici bir olay yaşamadığını belirten İG(4), aylardır düşündüğü istediği bir eylemde bulunduğunu ve girişim sonrasında da pişmanlık yaşamadığını belirtmiştir. İnsanları samimi bulmadığını belirten İG(4), annesi ve ablası dışında paylaşımda bulunduğu bir yakınının olmadığını ifade etmiştir. Anne-babasının dört yıl önce boşandığını ve ayrılık gerçekleştiğinden beri kendi isteği ile babasıyla görüşmediğini, kardeşleri ve annesiyle birlikte yaşadıklarını ve düzenli bir gelir kaynaklarının bulunmadığını, babasının maddi olarak kendilerine herhangi bir destekte bulunmadığını paylaşan İG(4), yaşadıkları nedeniyle babasını suçlama eğilimindedir.

İntihar girişimi öncesindeki dört aylık zaman diliminde iki kez psikiyatri poliklinik başvurusunda bulunduğunu paylaşan İG(4)'ün bu başvurularında depresif nöbet ön tanısı ile ilaçlı takibe alındığı bilgilerine ulaşılmıştır. İntihar girişiminde bulunurken psikiyatrinin reçete ettiği ilaçları toplu olarak alan İG(4)'e sağlık durumu yeterli iyileşmeyi göstermediğinden üç gün klinik yatış önerilmiş ve yatış sürecinde duygulanım bozuklukları ön tanısı ile takip süreci başlatılmıştır.

İG(4)'e refakat etmekte olan ablası (25) ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü son sınıf öğrencisi olan abla, kardeşinin girişim öncesi psikiyatri başvurularında kendisinin yönlendirici olduğunu ve kardeşinde beş-altı aydır genel sorunlarından farklı bir depresif ruh halinin hâkim olduğunu paylaşmıştır. Abla genel tutumları, olayı objektif değerlendiren ve sakinliğini koruyan mizacı nedeni ile İG(4) için koruyucu bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

“Kardeşim özellikle beş altı aydır aşırı depresifti, güldüğünü görmüyorduk tüm çabalarımıza rağmen böyleydi, maddi sıkıntıları, babamın yaptıklarını her şeyi en çok o dert ediyor gibiydi, kardeşin intihar edebilir mi deseler olabilir derdim ama olunca aslında hiç beklemiyordum buna hazır değilmişim onu da fark ettim. - İG(4) yakını”

Ablaya İG(4)'ün son beş-altı aydır depresif ruh halinin belirginleşmesinin özel bir nedeninin olup olamayacağı sorulduğunda içinde bulunduğu şartların İG(4)'ü daha da depresiflettiğini belirtmiştir. İG(4)'ün her zaman kırılgan ve hassas bir yapısı olmasının yanında bu süreçte dert ettiği şeyleri çok daha fazla dillendirdiğini paylaşmıştır.

“Kardeşim lise mezunu, üniversite sınavına tekrar hazırlanıyor. Dershaneler kapalı, uzun süredir evde zaten sınırlı olan arkadaş çevresi şu an yok denecek kadar azaldı, pandemi süreci nedeniyle de gününün tamamını evde geçiriyor, her geçen gün sanki daha kaygılı daha mutsuz, annem ve ben onu sosyalleştirmek için teşvik ediyoruz ama bu konuda çok isteksiz. - İG(4) yakını”

Covid-19 tedbirleri kapsamında temaslı karantinasında olan anne ile İG(4)'ün rızası alınarak telefon aracılığıyla görüşülmüştür. Anne (51), lise mezunu bir ev hanımıdır. Anne dini nikâhli eşi ile yirmi yedi yıl süren evliliğinden dört çocuğu olduğunu ve dört yıl önce eşinden ayrılarak babasına ait bir eve çocukları ile

taşındığını paylaşmıştır. Eşinden maddi herhangi bir destek görmediğini, düzenli bir gelir kaynaklarının bulunmadığını, evlere temizliğe gitmek gibi günlük işlerde çalıştığını ve çocukları ile maddi sıkıntı çektiklerini paylaşan kadın, tüm bu süreçten İG(4)'ün olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Özellikle maddi nedenlerle hastalık ve ölüm korkusu yaşadığını belirten anne, İG(4)'ün de ölüm, hastalık ve sevdiklerini kaybetmek ile ilgili evhamlarının olduğunu ve bunları kendisi ile sık sık paylaştığını belirtmiştir.

Anne; İG(4)'ün çok hassas ve duygulu bir çocuk olduğunu, boşanma süreci ve sonrasında tüm çabalarına rağmen babası ile konuşmayı reddettiğini, yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen İG(4)'ün genel sorunlarının yanında son zamanlar çok daha depresif ve mutsuz olduğunu gözlemlediğini paylaşmıştır. Yaşanan olay nedeni ile ciddi düzeyde kaygı ve korku yaşadığı anlaşılan anne, araştırmacı tarafından hastane süreci ve İG(4)'ün sağlık durumu hakkında da bilgilendirilmiştir.

“Covid riskim nedeni ile hastaneye gelemedim, evde çok endişeliydim, bu şekilde kızım hakkında bilgilendirilmek beni rahatlattı ve diğer konular hakkında yönlendirmeleriniz için de teşekkür ederim. - İG(4) yakını”

Sosyal hizmetlere başvuru geçmişleri sorgulandığında; İG(4)'ün anneannesi üzerinden annesinin bir dönem evde bakım aylığı aldığı ancak şartları sağlamaya devam etmediği için aylığın kesildiği bilgisi alınmıştır. Bunun yanında İG(4)'ün annesi ihtiyaçları nedeni ile çeşitli başvurularda bulduklarını ancak herhangi bir kurumdan düzenli bir yardım alamadıklarını ifade etmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

İntihar davranışının fizyolojik ve psikolojik iyi oluşla ilişkisine ve hastalıklar ile çeşitli yaşamsal kriz durumlarının intihar davranışının görülme riskini arttırıcı niteliklerine intihar literatüründe sıkça yer verilmektedir. Covid-19 pandemi süreci, tüm dünyada insanların gerek fizyolojik gerek sosyal ve psikolojik gerekse ekonomik açıdan farklı ve zorlayıcı deneyimler yaşamasına neden olduğundan; sürecin intihar davranışı başta olmak üzere birçok riskli davranış ve psikolojik rahatsızlığın tetikleyicisi olabileceği öngörülmektedir.

Ruh sağlığı, travmatik olaylara ve bunların sosyal ve ekonomik sonuçlarına karşı duyarlıdır. Pandemi sürecinde gelişebilecek anksiyete bozuklukları, depresyon, obsesif kompulsif bozukluk (OKB) gibi ruhsal patolojiler intihara eğilimi arttırabilmektedir. Nitekim literatürde, pandemi süreçlerinde subklinik psikiyatrik yakınmalar nedeni ile psikiyatri servislere müracaat eden hasta sayısında artış yaşandığı bildirilmektedir. Salgınların etki alanı genişledikçe ve salgın süresi uzadıkça toplumda ruhsal problemlerin ve intihar davranışlarının artması beklenmektedir. Özellikle dünya çapında ekonomik durgunluğa neden olan bu süreç incinebilir nüfus gruplarında bu riski daha fazla arttırmaktadır (Garbioğlu, Balcı, Akkaya ve Karbeyaz, 2020: 10). Ekonomik açıdan yaşanan kayıplar ve işsizlik de

bireyleri ve ailelerini pandeminin neden olduğu risklere daha açık hale getirmektedir (Fırat, Gencer, Albayrak, Selçuk ve Demiröz, 2021: 239).

Covid-19 pandemisinin psikolojik etkileri ile ilgili güncel araştırmaların derlendiği bir çalışmada; salgınının toplumda korku, kaygı ve öfke gibi duyguları tetiklediği, stresi artırdığı, TSSB, kaygı bozuklukları, depresif bozukluklar, uykusuzluk ve intihar düşünceleri gibi psikolojik rahatsızlıklara yol açtığı ifade edilmektedir (Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020: 579). Covid-19 pandemi sürecinin ruhsal sağlık üzerine etkileri ile ilgili yürütülen çalışmalar neticesinde hükümetler ve sağlık otoriteleri, halkın psikolojik sağlığını koruyabilmesi için rehberliğe ihtiyaç duyduğunu ve etkin psikolojik müdahalelerin belirlenmesinin önemli olduğunu kabul etmiştir (Rubin, Baden, Morrissey ve Champion, 2020; Akt. Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020: 574).

Benzer şekilde Türkiye’de geniş bir örneklem ile gerçekleştirilmiş bir araştırmada, katılımcıların covid-19 sonrası daha yüksek ve anlamlı bir düzeyde somatizasyon, anksiyete, fobik anksiyete, OKB, depresyon, düşmanlık ve öfke belirtileri gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca hastalık öncesi ve sonrası belirti puanları incelendiğinde kadınların, covid-19’dan psikolojik olarak daha fazla etkilendikleri ve yetişkinlerin gençlere göre stresle daha işlevsel baş ettikleri bu nedenle psikolojik sağlamlık puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bilge ve Bilge, 2020: 43-45). Bu çalışmada ele alınan vakaların en büyüğünün 29, en küçüğünün 15 yaşında olması, yaş ortalamalarının 19,75 olarak belirlenmesi ve vakaların üçünün kadın olması ilgili veriler ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Geçmiş salgın dönemlerine ilişkin literatürde intihara bağlı ölümlerin bu süreçlerde arttığı ile ilgili yayınlar yer almaktadır. Covid-19 salgını ile ilişkili olarak Bangladeş, Hindistan, Çin ve Almanya’dan intihar olguları paylaşılmıştır. Salgın sürecinde özellikle hastalıkla ilgili haberleri sıklıkla takip eden kişilerde kaygı düzeyinin arttığı belirlenmiştir. Ölüm oranı geçmişte yaşanan bir çok salgından daha düşük olmasına rağmen, covid-19 pandemisinde medya ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yaşanan bilgi kirliliği, insanlarda stres durumunu arttırmış ve bunun neden olduğu ruhsal yük kişileri intihar ve diğer riskli davranışlara karşı daha savunmasız hale getirmiştir (Garbioğlu vd., 2020: 10-11).

İntihar davranışı sonrasında gerçekleştirdiği psikiyatri poliklinik başvurusunda OKB ön tanısı olarak ilaçlı takip süreci başlatılan ve yine intihar girişimi sonrasında duygulanım bozuklukları ön tanısı ile psikiyatri yatışı yapılan vakaların durumu literatürde pandemi sürecinin psikolojik rahatsızlıkları tetikleyebileceği ya da mevcut psikiyatrik rahatsızlıkların bu süreçte daha zorlayıcı bir hal alabileceğine dair sunulan veriler ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir. İntihar davranışı öncesinde psikiyatri başvurusu bulunmayan İG(3)’ün, ergenlik dönemi başlarından itibaren temizlik konusunda takıntılı davranışlar geliştirdiği ve covid-19 salgın sürecinde bu davranışlarının yoğunlaştığı sinir krizleri ve ağlama

nöbetlerinin sürece eşlik ettiği annesi tarafından paylaşılmıştır. OKB olan bireylerde, covid-19 önlemleri kapsamında sağlık otoriteleri ve medyanın sık sık el yıkama ve enfeksiyon riski konularındaki vurgularına bağlı olarak kontaminasyon ve temizlik ile ilgili obsesyonların pekiştirilmesi ve buna bağlı olarak hastalık şiddetinin artması literatürde öngörülen bir durum olarak değerlendirilmektedir (Haider, Tiwana ve Tahir, 2020: 92). Bunun yanında intihar girişimi öncesindeki dört aylık zaman diliminde iki kez psikiyatri poliklinik başvurusunda bulunduğu bilgisine ulaşılan İG(4)'ün durumu, annesi ve ablasının İG(4)'te gözlemlediği psikolojik belirtiler ve doktor görüşü ile değerlendirildiğinde vakada psikiyatrik şikayetlerin pandemi sürecinde arttığı geçmişe kıyasla daha depresif ve asosyal tutumlar sergileyen vakanın planlı bir şekilde intihar girişiminde bulunmasının da yine literatür verileri ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Pandemi döneminde yaşanan kaygı ve korkuların kaynağı sadece hastalığın fizyolojik süreci ile ilişkili değildir. İnsanlar sahip oldukları imkanlara göre çalışma ve eğitim hayatları, gelecek planları ve ailevi ilişkileri dahil olmak üzere çok farklı konular üzerinden bu duyguları deneyimlemektedir. Yaşanan kaygı ve korkular, kişilere virüsün hastalık yapıcı fizyolojik etkilerinden daha fazla zarar verebilmektedir. Bu nedenle süreç içerisinde ruhsal bozukluk gelişmesi açısından riskli olguların saptanması ve sorun tespit edildiğinde bu kişilere gerekli müdahale ve hizmetlerin ulaştırılması gerekmektedir. Ancak araştırmada özellikle pandemi süreci içerisinde sosyal hizmet başvuruları sorgulanan katılımcıların, maddi ve manevi açıdan ihtiyaç duydukları destek hizmetlerine ulaşamadıkları tespit edilmiştir.

Psikolojik etkilerinin yanı sıra covid-19 pandemisinin dünya genelinde ekonomiyi olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, 2020), dünya genelinde 2,7 milyar çalışanın pandemi nedeni ile uygulanan karantina ve izolasyon önlemlerinden etkilendiğini ifade etmektedir. Uygun politika ve önlemler alınmazsa çalışanların yoksulluğa düşme riskiyle karşı karşıya olduğunu belirten ILO, covid-19 sonrası süreçte de çalışanların geçimlerini yeniden kazanmak konusunda zorlanacağını belirtmektedir. Ekonomik açıdan idari otoriteler tarafından çeşitli önlemler alınsa da bireylerin ve ailelerin iş ve gelir kaybı yaşamasının önüne geçilememiştir. Covid-19 pandemisinin sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet uygulamalarına etkilerinin incelendiği bir araştırmada; katılımcı olan sosyal hizmet uzmanları pandemi sürecinin insanların hayatını ekonomik açıdan olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu süreçte ekonomik destek başvuru sayılarının arttığını, sosyal yardımlara öncelik verildiğini ve yaşanan bu yoğunluk nedeni ile koruyucu önleyici çalışmaların ikinci planda kaldığını paylaşmışlardır (Kaya Örk, Özkul ve Akçay, 2021: 39).

Araştırmamız kapsamında değerlendirilen vakalardan İG(1)'in durumu da bu verileri doğrular niteliktedir. Salgın sürecinde ekonomik nedenler gerekçe

gösterilerek üç farklı işten çıkarıldığını belirten İG(1), bu süreçte yaşadığı maddi sıkıntılardan söz etmiş ve yaşadığı umutsuzluk nedeni ile intihar girişiminde bulunduğunu paylaşmıştır. Yaşadığı çevrenin sosyoekonomik imkânları nedeni ile yardım alabileceği bir yakını bulunmayan ve birlikte yaşadığı bakım hastası annesi ile maddi sıkıntı çeken İG(1), pandemi öncesinde de benzer sorunlar yaşadığını ancak yeni bir iş ve yeni bir yol bulabildiğini ama salgın sürecinde bunun mümkün olmadığını belirtmiştir.

Toplumun geçim sıkıntısı çeken kesimleri diğerlerine kıyasla, salgın döneminin neden olduğu olumsuzlukları daha belirgin bir şekilde hissetmektedir. Evde kalmanın tavsiye edildiği ve çeşitli kısıtlamaların getirildiği bu dönemlerde psikolojik ve fizyolojik iyi oluşa ve stresle başa çıkmaya yönelik sunulan önerilerin halkın genelinde bir karşılık bulabilmesi için öncelikli olarak bu nüfus gruplarının çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir (Tükel, 2020: 619). Pandemi sürecinde iş ve gelir kaybı yaşayan ya da süreçten psikolojik açıdan olumsuz etkilenerek maddi ve manevi açıdan zarar gören bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri ulusal düzeyde tespit edilmeli ve bu kişiler için hak temelli bir yaklaşım ile politika ve hizmetler geliştirilmelidir. Geliştirilecek sosyal ve ekonomik korumanın uzun vadeli olmasına, şeffaf ve açık bir şekilde yürütülmesine ve incinebilir nüfus gruplarına öncelik verilmesine özen gösterilmelidir.

Covid-19'un özellikle öğrenciler üzerindeki olumsuz etkileri, sürecin uzaması ve yaptırımların sıklaşması ile birlikte artmaktadır. Sağlıkları ve yakınlarının iyilik hali konusunda endişe duyan öğrencilerin, konsantre olurken ve uyku alışkanlıklarını düzenlerken zorluk çektikleri, akademik performansları konusunda kaygılandıkları gözlemlenmiştir. Öğrenciler bu süreçte eğitimleri konusundaki belirsizliklerle ve salgının neden olduğu diğer psikolojik gerilim durumları ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır (Son vd., 2020; Akt. Yazıcı, Tosun, Özdemir, Karsantık, Aydın ve Saki, 2021: 142). Kişiler arası iletişimin yetersiz olduğu durumlarda, kaygı bozukluklarının görülme riskinin arttığı bilinmektedir. Bu nedenle gençlerin karantina ve izolasyon süreçlerinde akranlarından ve dahil oldukları sosyal çevreden uzak kalmaları anksiyetelerini artıran nedenlerden biri olarak kabul edilmektedir (Xiao, 2020; Akt. Bekaroğlu ve Yılmaz, 2020: 577). Bunun yanında evde geçirilen sürenin uzaması ile birlikte hane içi rollerin tekrar tanımlanması, yeni görev alanlarının oluşması, rutin alışkanlıkların değişmesi ve aile üyeleri ile fiziksel ve sosyal olarak daha yakın bir alanda daha uzun süre vakit geçirilmesi pandemi sürecinin neden olduğu zorlayıcı deneyimler arasında değerlendirilebilir. Salgın nedeni ile eğitim öğretime ara verildiği dönemde okuldan ve sosyal çevresinden uzaklaşan İG(2)'nin durumu örgün eğitimden ayrılan ve hane içi sorumlulukları değişen bir genci, intihar davranışına yönelten süreç açısından çarpıcı bir örnektir. Ebeveyninin talebi ile pandemi sürecinde bakım hastası olan babaannesinin yanına taşınarak onun bakım ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu üstlenen İG(2), bu

süreçten olumsuz etkilenmiş ve babaannesine ait ilaçları içerek intihar girişiminde bulunmuştur. Bu durum esasında uyumun sağlanması açısından şartların, hane içerisinde ne kadar zorlayıcı olabileceğine dair bir öngörü sunmaktadır.

Hayat standartlarımız ne olursa olsun düzenin, geçerli olan şartlara uyum temelinde evrenselleştiği kabul edilmektedir. İnsan sosyal bir varlıktır ve onun hayatını anlamlı ve katlanılabilir kılan esas şey çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkilerin kalitesidir. Olumsuz birey çevre uyumu bireysel stres yaşanmasına neden olmaktadır. İnsanlar zorlu geçiş dönemlerinde, travmatik yaşam olaylarında, çevresel baskılarda ve aile, grup ve toplum yaşamında işlevsel olmayan kişiler arası süreçlerde stresle karşılaşarak bu konuda zorlanabilirler (Teater, 2015: 36). Psikososyal destek ve aidiyet duygusunun, salgın sürecinin olumsuz etkilerini minimize etmede önemli işlevlerinin olduğu belirtilmektedir (Özmen, Özkan, Özer ve Yanardağ, 2021: 165). Sosyal bağlantının varlığı duyguları düzenleme, stresle başa çıkma ve kriz süreçlerinde ruhsal dayanıklılık sağlama noktasında bireyleri destekleyici bir kaynaktır. Literatürde yalnızlık ve sosyal izolasyonun stres yükünü arttırdığı ve ruhsal yapı, kardiyovasküler sistem ve bağışıklık üzerinde zarar verici etkilere yol açtığı paylaşılmaktadır (Çakır Kardeş, 2020: 165).

Bugün tüm dünyada yaşanan toplumsal karmaşa yalnızlık duygusunu arttırmaktadır. Shneidman (1985) dünyada tek başına olmaktan varoluşsal bir gerçek olarak bahsederken, kişinin kendisini evrende yalnız hissetmesinin çıldırtan bir duygu olduğunu belirtmekte ve yalnızlığın insanda çarpıcı etkiler bırakacağına vurgu yapmaktadır. İnsanlar özellikle sıkıntılı dönemlerinde tek başına oluşun yükünü kaldıramazlar. Peck (1981) de benzer bir vurgu ile intihar edenler arasında yalnızlar diye bir alt grubun varlığından söz etmektedir. Maris (1992) ise sosyal yalıtılmışlığı intihar davranışı için önemli risk etmeni olarak görmekte ve yalnız insanların intihar girişimi sonrasında ölüm risklerinin de daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Akt. Eskin, 2003: 159).

Kişide toplumsal aidiyet duygusunun varlığının, intihar davranışında üstlendiği koruyucu role ilişkin paylaşılan literatür bilgisi ile uyumlu bir şekilde ilgili vakalarda; covid-19 pandemi sürecinde sosyal hayatın sınırlanmasına bağlı olarak mevcut fizyolojik ve psikolojik şikayetlerde artış yaşanmıştır. Vakaların ve yakınlarının ifadelerinden anlaşıldığı üzere normal şartlar altında sosyal ve iletişime açık olan İG(1) ve İG(2)'nin pandemi şartları nedeni ile zorunlu olarak sosyal yalıtılmışlık yaşadığı ve bu süreçten olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Bunun yanında İG(3) ve İG(4)'ün genel olarak asosyal kişilik özelliklerine sahip bireyler oldukları ancak süreç içerisinde uygulanan karantina ve izolasyon tedbirleri nedeni ile daha fazla içlerine kapandıkları, yakınlarının yönlendirmelerine rağmen sosyal ilişkilerinin yok denecek seviyelere gerilediği ve bu durumun vakaların psikolojik yakınmalarını arttırdığı belirlenmiştir. Özellikle sosyal izolasyon kurallarının sıkı bir şekilde uygulandığı salgın hastalık dönemleri, kişilerin yaşam kalitesini etkileyerek

sosyal işlevselliklerini bozmaktadır. Bu nedenle benzer durumlarda ülkelerin, ruhsal destek programlarını geliştirerek yaygınlaştırması salgın süreci ile ilişkili intiharları önlemede rol oynayabilir (Garbioğlu vd., 2020: 11).

Bireylerin ve toplumun ruh sağlığının korunması ve yaşam krizleri ile karşılaşma riskinin arttığı biyopsikososyal süreçlerde risklerin minimize edilebilmesi için psikolojik rahatsızlıkların önlenmesi, rutin taramaların yapılması, risk altındaki bireylerin tespit edilmesi, etkili müdahalelerin belirlenmesi ve müdahalelerden sonra belli aralıklarla kontrol süreçlerinin yürütülmesi gerekmektedir. Bu da ancak alanda multidisipliner bir yaklaşımın benimsenmesi ile mümkün olacaktır. Pandemi bir sağlık sorunu olmasının yanında insan hayatını derinden etkileyen değişim ve dönüşümleri içerisinde barındırması nedeni ile sosyal, ekonomik ve dahi psikolojik bir sorun olarak da kabul edilmektedir. Toplumun ve bireyin sosyal sorunlarına odaklanan bir meslek olarak sosyal hizmet ve uygulama alanları pandemi sürecinden doğrudan etkilenmiştir. Covid-19 pandemisinin sosyal hizmet uygulamalarına ve sosyal hizmet alanlarına yansımalarına odaklanan bir çalışmada; dezavantajlı grupların refahını sağlamayı amaç edinen sosyal hizmet alanlarına pandeminin olumsuz yansımaları olduğu belirtilmektedir (Kaya Örk vd., 2021: 38).

Sosyal hizmet; kişi ve ailelerin biyopsikososyal ihtiyaçlarının karşılanmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesini amaçlayan bir mesleki disiplin olması nedeni ile kamusal alanı ve toplum sağlığını konu alan her türlü soruna çözüm aramak sosyal hizmetin temel hedefleri arasındadır. Sosyal hizmetin üç uygulama düzeyinde (mikro, mezzo ve makro) halk sağlığı programlarına entegre edilmesi, bireylerin ve toplumun salgın süreçlerinde artan psikososyal sorunlarının ele alınması açısından önemlidir (Özmen vd., 2021: 174).

Pandemi süreci içerisinde, bireylerin ve toplumun yaşadığı sorunlara çözüm olarak geliştirilen çalışmalar ve hizmetler, sosyal hizmet açısından da yeni bir sorumluluk alanının doğmasına neden olmuştur. Sosyal hizmet uzmanlarının sahip oldukları mesleki rol ve sorumlulukları ile bu alanı görünür kılmaları ve sorunların çözümü için ilgili kişi ve kurumları yönlendirmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarından bireyleri ve aileleri güçlendirecek, psikososyal destek sağlayacak, toplumsal farkındalığı arttıracak çalışmalar yürütmeleri beklenmektedir. Bu araştırmanın bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar üzerine daha kapsamlı değerlendirmeler yapılması ve ihtiyaç duyulan hizmet ve politikaların geliştirilmesi açısından teşvik edici bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Amadasun, S. (2020). Social work and covid-19 pandemic: an action call. *International Social Work*, 63(6), 753-756. DOI: 10.1177/0020872820959357
- Aşkın, R., Bozkurt, Y. ve Zeybek, Z. (2020). Covid-19 pandemisi: psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318.
- Bekaroğlu, E. ve Yılmaz, T. (2020). Covid-19 ve psikolojik etkileri: klinik psikoloji perspektifinden bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8(18), 573-584. DOI: 10.7816/nesne-08-18-14
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2020). Koronavirüs salgını ve sosyal izolasyonun psikolojik semptomlar üzerindeki etkilerinin psikolojik sağlamlık ve stresle baş etme tarzları açısından incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(1), 38-51. DOI: 10.5505/kpd.2020.66934
- Çakır Kardeş, V. (2020). Pandemi süreci ve sonrası ruhsal ve davranışsal değerlendirme. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 2, 160-169. DOI: 10.25048/tudod.754693
- Emiral E, Arslan Çevik Z. ve Gülümser Ş. (2020). Covid-19 pandemisi ve intihar. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi Covid-19 Özel Sayısı*, 5, 138-47. DOI: 10.35232/estudamhsd.762006
- Eskin, M. (2003). *İntihar: açıklama, değerlendirme, tedavi, önleme*. Ankara: Çizgi Tıp Yayınları.
- Fırat, E., Gencer, T. E., Albayrak, H., Selçuk, O. ve Demiröz, F. (2021). Pandemide değişen yaşamlar: iş ve gelir kayıpları, rol ve sorumluluklar, zorluklar ve baş etme deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Covid-19 Özel Sayı*, 1, 225-246. DOI: 10.33417/tsh.992007
- Fromm, E. (2014). *Sağlıklı toplum* (Çev. Y. Salman ve Z. Tanrısever, 4. baskı). İstanbul: Payel Yayınları. (Orijinal çalışma 1955 yılında yayımlandı.)
- Garbioğlu, A., Balcı, I., Akkaya, H. & Karbeyaz, K. (2020). Covid-19 sürecinin ruhsal etkileri ve intihar ilişkisi. T. Ergöner (Ed.), Adli tıp ve covid-19 içinde (ss. 9-12). *Türkiye Klinikleri*.
- Haider, I. I., Tiwana, F. ve Tahir, S. M. (2020). Impact of the covid-19 pandemic on adult mental health. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36, 90-94. DOI: 10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2756
- International Labour Organization. (2020). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition, updated estimates and analysis*, Erişim tarihi: 15.07.2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf
- Kara, E. (2020). Kovid-19 Pandemisindeki dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet işgücünün işlevi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 26-34.

- Kaya, B. (2020). Pandeminin ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 123-124. DOI: 10.5505/kpd.2020.64325
- Kaya Örk, E., Özkul, M. ve Akçay, S. (2021). Covid-19 pandemisinin sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet uygulamalarına yansımaları, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Covid-19 Özel Sayı, 1*, 23-45. DOI: 10.33417/tsh.985572
- Odağ, C. (2002). *İntihar (Özkıyım): tanım, kuram, sağaltım*. İzmir: Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları.
- Özmen, S., Özkan, O. Özer, Ö. ve Yanardağ, M. Z. (2021). Investigation of covid-19 fear, wellbeing and life satisfaction in Turkish society. *Social Work in Public Health*, 36(2), 164-177. DOI: 10.1080/19371918.2021.1877589
- Reardon, S. (2015). Ebola's mental-health wounds linger in Africa: health-care workers struggle to help people who have been traumatized by the epidemic. *Nature*, 519(7541), 13-15. DOI: 10.1038/519013a
- Sağlık Bakanlığı. (2018). *İntiharı önleme günü*. Erişim tarihi: 09.03.2020, <https://khgm.saglik.gov.tr/TR,46896/10-eylul-dunya-intihari-onleme-gunu.html>
- Sonneck, G., Goll, H., Herzog, H., Klejna, M., Kuess, S., Pröbsting, E., Rossiwall, O., Till, W. ve Ziegelbauer, B. (2000). *Krize müdahale ve intiharı önleme* (Çev. Y. Sözer, 1. baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları. (Orijinal çalışma 2000 yılında yayımlandı.)
- Teater, B. (2015). *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri: uygulama için bir giriş* (Çev. A. Karatay, 1. baskı). Nika Yayınları. (Orijinal çalışma 2014 yılında yayımlandı.)
- Tükel, R. (2020). *Covid-19 pandemi sürecinde ruh sağlığı*. Türk Tabibler Birliği Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu. (ss. 617-628). Erişim tarihi: 20.07.2022, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6.pdf
- Yazıcı, H., Tosun, C., Özdemir, M., Karsantık, Y., Aydın, B. ve Saki, V. (2021). Covid-19 salgın döneminde üniversite öğrencilerinde kişisel sağlık davranışları ve öznel iyi oluş. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Covid-19 Özel Sayı, 1*, 141-159. DOI: 10.33417/tsh.984526
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayınları.
- World Health Organization. (2020). *Novel coronavirus (2019-nCoV) situation report-1*. Erişim tarihi: 15.07.2022, https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf?sfvrsn=20a99c10_4

**İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN ÇEVİRİMİÇİ TEKNOLOJİK
YETERLİLİKLERİ VE PANDEMİ SÜRECİNDEKİ UYGULAMALARA
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ***

*PRIMARY SCHOOL TEACHERS' ONLINE TECHNOLOGICAL COMPETENCIES
AND THEIR VIEWS ON PRACTICES IN THE PANDEMIC PROCESS*

Eda ŞAHİNARSLAN , Hamdi KARAKAŞ*****

*Geliş Tarihi: 28.12.2022
(Received)*

*Kabul Tarihi:17.05.2023
(Accepted)*

ÖZ: Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojik yeterliklerini ve pandemi sürecindeki uygulamalara yönelik görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde karma yöntemlerden açıklayıcı desen kullanılmıştır. Nicel veriler Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algısı Ölçeği ile toplanmış ve 183 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Nitel verileri ise görüşme formu ile toplanmış ve 20 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik inançları genel anlamda yüksek düzeyde bulunmuştur. Sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları ortalama puanlarının cinsiyet, görev yeri ve mesleki kıdem değişkenine göre fark gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri “teknolojik araçları kullanma, uygulamaları kullanma, ders içeriği ve değerlendirme, konu ve ödevleri paylaşma” temalarında olduğu belirlenmiştir. Pandemi sonrasında yüz yüze eğitim sürecinde dersleri sadece sınıf ortamında yapmak yerine derslerin hem sınıf hem de sanal sınıf ortamı oluşturularak yürütülmesi öğrenci ve öğretmenlerin teknoloji kullanımı ile ilgili bilgilerini taze tutmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi dönemi uzaktan eğitim, sınıf öğretmeni, öz yeterlik

ABSTRACT: In this study, it was aimed to determine the online technological competencies of primary school teachers and their views on practices during the pandemic process. For this purpose, explanatory design, one of the mixed methods, was used. Quantitative data were collected with the Self-Efficacy Perception Scale for Online Technologies and applied to 183 primary school teachers. Qualitative data were collected by interview form and applied to 20 primary school teachers. As a result of the research, the self-efficacy beliefs of primary school teachers towards online technologies were found to be high in general. The average scores of the self-efficacy perceptions of the primary school teachers towards online technologies

* Bu çalışma ilk yazarın, ikinci yazar danışmanlığında, 2022 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsünde 12/11/2020 tarih ve E.46566 sayılı etik kurul izni ile hazırladığı “Sınıf Öğretmenlerinin Çevrimiçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Alguları ve Covid-19 Pandemi Sürecine İlişkin Görüşleri” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğretmen, MEB, edayuksektepe@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1363-4144.

*** Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, hamdikarakas58@yahoo.com.tr, ORCID: 0000-0001-9209-4128.

were concluded that there were differences according to the variables of gender, place of duty and professional seniority. It has been determined that the opinions of the primary school teachers about the problems they experience during the distance education period during the pandemic period are in the themes of "using technological tools, using applications, course content and assignment, sharing topics and assignments". In the face-to-face education process after the pandemic, instead of conducting the lessons only in the classroom environment, conducting the lessons by creating both a classroom and a virtual classroom environment will ensure that students and teachers keep their knowledge of technology use fresh.

Key Words: Covid-19, pandemic period distance education, primary school teacher, self-efficacy

EXTENDED ABSTRACT

In order to reduce the spread of the virus as a result of the COVID-19 epidemic, face-to-face education was suspended in all education levels from preschool to university in the second semester of the 2019-2020 academic year in Turkey, and distance education was started until the 2021-2022 academic year. Primary school students have been one of the most difficult student groups because of their young age and lack of knowledge about distance education. The technology self-efficacy of primary school teachers and their capacity to cope with the difficulties they encounter have had a significant impact on the distance education process. Therefore, the competencies of primary school teachers, who are the most important practitioners of the basic education level, to carry out distance education and their practices in the process were considered important by the researchers. Because the competencies of primary school teachers for distance education will enable students and parents to adapt to this process, the disruptions that occur with their activities will be minimized and maximum benefit will be obtained from the process. At the same time, the evaluation of distance education studies during the pandemic process and the opinions of the primary school teachers on how the process was passed were considered valuable in terms of overcoming the problems that may occur in the future more easily and contributing to the relevant. In the context of this information, the aim of the study is to determine the self-efficacy perceptions of primary school teachers towards online technologies and to reveal the pandemic process in line with the opinions of primary school teachers. The sub-problem sentences created in this context are;

1. What is the level of self-efficacy perceptions of primary school teachers towards distance education online technologies?
 - 1.1. Do primary school teachers' self-efficacy perceptions regarding distance education online technologies make a significant difference in terms of sub-dimensions?
 - 1.2. Do primary school teachers' self-efficacy perceptions towards distance education online technologies make a significant difference in terms of gender?
 - 1.3. Does the self-efficacy perceptions of primary school teachers towards distance education online technologies make a significant difference in terms of the variable of workplace?
 - 1.4. Does the self-efficacy perceptions of primary school teachers towards distance education online technologies make a significant difference in terms of professional experience variable?

2. What are the thoughts of the primary school teachers about the problems experienced during the pandemic process?
3. What are the thoughts of the primary school teachers about the evaluation of the distance education process during the pandemic period?

Methodology

Explanatory design from mixed methods was used in this research. Quantitative data were collected with the Self-Efficacy Perception Scale for Online Technologies and applied to 183 primary school teachers. Qualitative data were collected by interview form and applied to 20 primary school teachers. SPSS and Excel package programs were used in the statistical analysis. Content analysis was used on qualitative data.

Findings

It has been concluded that the self-efficacy perceptions of primary school teachers towards online technologies are generally high. It has been concluded that primary school teachers have a high level of self-efficacy perceptions of internet skills in distance education online technologies, and a lower level of self-efficacy perceptions for asynchronous interaction skills. The average scores of the self-efficacy perceptions of the primary school teachers towards online technologies were compared according to different variables. There were differences according to the variables of gender, place of duty and professional seniority. It was concluded that the opinions of the primary school teachers about the problems they experienced during the pandemic period were in the themes of "using technological tools", "using applications", "course content" and "assignment, sharing topics and assignments". It has been determined that primary school teachers experience "technological inadequacies", "technological problems" and "lack of technological knowledge" in using technological tools. It was concluded that primary school teachers had problems in "finding content" and "preparing content" in the course content and assignments during the distance education process during the pandemic period. It has been concluded that primary school teachers' views on facilitating the distance education process during the pandemic period are gathered under the themes of "facilitating in terms of primary school teachers, primary school students and parents".

Results and Suggestions

With the start of face-to-face education after the epidemic, the distance education process has disappeared and the classroom environment has been started. In the face-to-face education process, instead of conducting the lessons only in the classroom environment, conducting the lessons by creating both a classroom and a virtual classroom environment will ensure that students and teachers keep their knowledge of technology use fresh. It is thought that online applications can be used to ensure the repetition of the subjects covered face to face and in the process of evaluating students with tests and exams. In addition, it is thought that these processes can be overcome efficiently by teaching distance education applications during the periods when schools are closed due to extraordinary situations (disasters, floods, natural disasters and epidemics). It is thought that an online learning environment integrated into face-to-face education can increase teachers' and students' knowledge and competencies in using technology. It can keep students' technology knowledge fresh by using online activities, games and competitions used in the distance education process in face-to-face education. In this process, the contents of the EBA application can be updated so that teachers can benefit

more from EBA. However, young teachers who are just starting their profession can transfer their technological knowledge to teachers who have more professional experience in the schools they work, through various activities or in-service activities.

1. GİRİŞ

COVID-19 salgını sonucu virüsün yayılımını azaltmak için ülkemizde 2019-2020 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde okulöncesinden üniversiteye kadar yüz yüze eğitime ara verilmiş ve 2021-2022 eğitim yılına dek uzaktan eğitime geçilmiştir. Uzaktan eğitim, ayrı ortamlarda bulunan öğretici ve öğrenenin çeşitli uygulamaları kullanarak eğitim çalışmalarını devam ettirme sürecidir (Akdemir, 2011). Bu süreç öğretici ve öğrenenlerin öğrenme süreci boyunca çoğunlukla birbirinden farklı ortamlarda bulunduğu öğrenenlere zaman, mekân, yaş, hedef, öğrenme yöntemi gibi bireysellik, esneklik ve bağımsızlık fırsatı sunan bir yöntemdir. Uzaktan eğitim öğrenme öğretme süreçlerinde, yüz yüze eğitimde olduğu gibi görsel ve işitsel teknolojiler, araçlar ve materyaller kullanılır. Öğretmen ve öğrenci arasındaki karşılıklı iletişim ve bilgi paylaşımının çeşitli web uygulamalarını kullanır ve böylece uzaktan eğitim ile çok daha fazla kişiye bilgi ulaştırılabilir (Uşun, 2006). Uzaktan eğitim özellikle zaman, yaş ve sosyoekonomik nedenlerden dolayı yüz yüze eğitime devam edemeyen kişilere öğrenme fırsatı sunar. Uzaktan eğitim ile bireyler kendi öğrenme hızına göre ilerleme imkânına sahiptir. Bu özelliğinden dolayı uzaktan eğitim öğrenene çok fazla kolaylık sağlayan ve uygulaması kolay olan bir eğitim uygulaması olma özelliği taşır (Koç, 2021; Utomo, Sudaryanto ve Saddhono, 2020).

Pandemi döneminde ülkemizde uzaktan eğitim sayesinde müfredatta yer alan konular çeşitli uygulamalar (ZOOM, Teamlink, Skype, Google Meet) ile öğrencilere sunulmuştur. Bu süreç konuların tekrar edilmesine olanak sağlaması, istenilen zaman ve mekânda derslere ulaşabilme imkânı sunması, bireysel öğrenmeye olanak tanınması uzaktan eğitimin avantajlarını oluşturmakta iken (Karadağ-Yılmaz, Savaş ve Kalkan, 2022); sınıf içerisinde karşılıklı etkileşim içerisinde yapılan derslerin son bulmasıyla öğretmenleriyle bir arada ders işleyen öğrenciler kendilerini televizyon, tablet ve bilgisayar karşısında bulmuşlardır. Bunun yanı sıra teknoloji okuryazarlığı konusunda bilgi eksikliği yaşayan öğretmenler bu süreçte zorlanmışlar, teknoloji ve iletişim konusunda sorun yaşamışlardır (Hilli, 2020; Iwai, 2020). Pandemi dönemi de ilkökul eğitim sürecini farklı yönleriyle etkilemiştir.

İlkökul öğrencilerinin yaşları gereği uzaktan eğitim konusunda bilgi sahibi olmamaları nedeniyle ilkökul öğrencileri en çok zorlanan öğrenci gruplarından biri olmuştur. Çünkü temel eğitim basamağında yer alan öğrencilerin yönlendirilmeye muhtaç olmaları, öğretmenlerin hem veli hem de öğrencileri ile sürekli iletişim halinde kalmalarını zorunlu kılmıştır. Bu noktada en büyük görev sınıf öğretmenlerine düşmüştür. Sınıf öğretmenlerinin teknoloji öz yeterlikleri ve karşılaştığı güçlüklerle başa çıkabilme kapasiteleri uzaktan eğitim sürecinde önemli

bir etki oluşturmuştur. Pandemi dönemi uzaktan eğitim ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında (Altıntaş-Yüksel, 2021; Çakın ve Külekçi-Akyavuz, 2020; Erbaş, 2021; Fauzi ve Khusuma, 2020; Kızıltaş ve Çetinkaya, 2021; Kultas ve Çalışkan, 2021; Polymılı, 2021; Toquero, 2020) sınıf öğretmenlerinin süreç farklı problemlerle karşılaştıkları tespit edilmiş ancak sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitime yönelik yeterliklerinin incelendiği ve pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinin sınıf öğretmenlerince değerlendirildiği az sayıda çalışmaya rastlanmıştır (Alkış-Küçükaydın, 2022; Tarakçı, 2022). İlkokul dönemi, öğrenci gelişim düzeyleri de dikkate alındığında uzaktan eğitim açısından daha titiz davranılması gereken bir süreç olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla temel eğitim basamağının en önemli uygulayıcısı olan sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitimi yürütebilmeye yönelik yeterlikleri ve süreçteki uygulamaları araştırmacılar tarafından önemli görülmüştür. Aynı zamanda pandemi sürecinde uzaktan eğitim çalışmalarının değerlendirilmesi, sürecin nasıl geçirildiğine dair sınıf öğretmenlerinin vereceği görüşler de ileride oluşabilecek problemlerin daha rahat aşılması ve ilgili alana katkı sağlaması bakımından değerli görülmüştür. Bununla beraber ileride vaka sayılarının artması veya farklı bir hastalık dönemi ile olası bir uzaktan eğitime geçilmesi durumunda tekrar aynı sıkıntıların yaşanmaması için çeşitli önlemlerin şimdiden alınması ve öğretmenlerin teknoloji kullanımı ile ilgili eksiklerini fark ederek bunları gidermeye çalışması noktasında bu çalışma önemli görülmüştür.

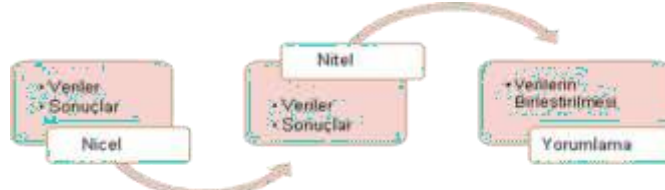
Bu bilgiler bağlamında çalışmanın amacı; sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarını belirleyerek pandemi sürecini sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda ortaya koymaktır. Bu kapsamda oluşturulan alt problem cümleleri ise;

1. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları hangi seviyededir?
 - 1.1. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları alt boyutlar açısından anlamlı fark oluşturmakta mıdır?
 - 1.2. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı fark oluşturmakta mıdır?
 - 1.3. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları görev yeri değişkeni açısından anlamlı fark oluşturmakta mıdır?
 - 1.4. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları mesleki deneyim değişkeni açısından anlamlı fark oluşturmakta mıdır?
2. Pandemi sürecinde yaşanan problemlere yönelik sınıf öğretmenlerinin düşünceleri nelerdir?
3. Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinin değerlendirilmesine yönelik sınıf öğretmenlerinin düşünceleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada karma yöntemlerden açıklayıcı desen kullanılmıştır. Araştırmada karma yöntem tercih edilmesinin sebebi, araştırma problemine uygunluk açısından nicel ve nitel verilerin toplanarak beraber yorumlanması gerekliliğidir. Açıklayıcı desende araştırmacılar ilk olarak nicel verileri toplar ve analizini yapar, sonra nicel verilerin tamamlayıcısı olan nitel verileri toplar (Creswell ve Plano-Clark, 2007). Açıklayıcı desende öncelikle “ne” sorusu sorulur ve bu sorunun yanıtı aranır, daha sonra detaylı olarak “nasıl” ve “neden” ini belirlemek için nicel araştırma sonuçlarından hareketle nitel veriler ile çalışılır (Gunbayi, 2020). Araştırmada kullanılan açıklayıcı desene ilişkin süreç Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Açıklayıcı Desen

Araştırmanın nicel sürecinde tarama modeli, nitel sürecinde ise olgubilim (fenomonoloji) modeli kullanılmıştır. Tarama modelinde araştırmacı çalışmasına katılacak olan örneklem grubunu belirler ve bu gruba anket uygular (Stockemer, 2019). Olgubilim modelinde ise günlük hayatta yaşayabileceğimiz olaylar, kavramlar, algılar, tecrübe ve durumlara karşı kişilerin tepkileri detaylı olarak incelenir (Patton, 2014). Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları tarama modeli çerçevesinde nicel verilerle belirlenmiş, olgubilim modeli çerçevesinde nitel verilerle desteklenerek uzaktan eğitim süreci değerlendirilmiş ve sonuçlar nicel ve nitel veriler birleştirilerek yorumlanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın nicel ve nitel süreçlerine göre farklı çalışma grupları oluşturulmuştur. Nicel veri toplama süreci için örneklem grubunun belirlenmesinde, kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacılar ilkokullarda pandemi sürecinde aktif olarak uzaktan eğitim çalışmalarına katılan sınıf öğretmenlerine ulaşmaya çalışmıştır. Bu bağlamda 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İç Anadolu Bölgesindeki bir ilde görev yapmakta olan 183 sınıf öğretmenine ulaşabilmiştir. Nicel süreç çalışma grubunu oluşturan sınıf öğretmenlerinden 83’ü kadın, 100’ü erkektir. Bu sınıf öğretmenlerinin 41’i 1-5 yıl, 60’ı 6-10 yıl, 42’si 11-15 yıl, 24’ü 16-20 yıl ve 16’sı da 20 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahiptir. Sınıf öğretmenlerinin 102’si şehir merkezinde görev yapmaktayken, 81’i kırsal bölgede (ilçe, kasaba, köy) görev yapmaktadır.

Nitel veri toplama süreci için maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile örnekleme en iyi yansıtacak şekilde cinsiyet, kıdem yılı ve görev yeri değişkenlerine göre çalışma grubu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacıların görüşme yapmaya yönelik istekleri ve gönüllülük durumları göz önünde bulundurularak 20 sınıf öğretmeni, çalışma grubuna alınmıştır. Nitel süreç çalışma grubunu oluşturan sınıf öğretmenlerinden 11'i kadın, 9'u erkektir. Bu sınıf öğretmenlerinin 3'ü 1-5 yıl, 4'ü 6-10 yıl, 3'ü 11-15 yıl, 5'i 16-20 yıl ve 5'i de 20 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahiptir. Sınıf öğretmenlerinin 12'si şehir merkezinde görev yapmaktayken, 8'i kırsal bölgede (ilçe, kasaba, köy) görev yapmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın nicel ve nitel verileri ayrı toplanmıştır. Nicel verileri toplamak amacıyla "Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algısı Ölçeği", nitel verileri toplamak amacıyla "Görüşme Formu" kullanılmıştır. Kullanılan ölçek ve görüşme formuna ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.3.1. Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algısı Ölçeği

Nicel veriler "Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algısı Ölçeği" yardımıyla toplanmıştır. Bu ölçek Miltiadou ve Yu (2000) tarafından geliştirilmiş, Horzum ve Çakır (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçekte 29 madde bulunmakta ve 5'li şekilde derecelendirilmiş sorular yer almaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.94 olarak hesaplanmıştır. Bu ölçekten alınan ortalama puanların 5'e yakın olması katılımcıların çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik inançlarının yüksekliğini, ortalama puanların 1'e yakın olması ise katılımcıların çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik inançlarının düşüklüğünü ifade eder. Ölçeğin ilk bölümde sınıf öğretmenlerine yönelik kişisel bilgiler, ikinci bölümde çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik inancına ilişkin maddeler yer almaktadır.

2.3.2. Görüşme Formu

Nitel veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Bu formda COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik sınıf öğretmenlerinin düşüncelerini en iyi şekilde yansıtacak sorulara yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken öncelikle konuyla ilgili soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzu içinden amaca en uygun olan sorular seçilerek görüşme formuna eklenmiştir. Araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme formu, uzman görüşü almak için Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda görev yapan iki öğretim üyesine gönderilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda; sorulardan biri uygun olmadığı için çıkarılmış ve diğer iki soruda da ifade ediliş açısından gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Soruların çalışmanın amacına uygunluğunu, sorulardaki kelimelerin açık ve anlaşılabilirliğini ölçmek amacıyla çalışma grubunda yer almayan beş sınıf öğretmenine ön uygulama

yapılmıştır. Ön uygulama sonrası görüşme formuna son şekil verilmiş ve uygulamaya geçilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Nicel ve nitel veriler ayrı ayrı analiz edilmiş ve sonrasında birleştirilerek yorumlanmıştır. Nicel veriler, gönüllülük esasına dayalı olarak formlarda öğretmen ismi yer almaksızın çevrimiçi form şeklinde uygulanmıştır. Nicel verilerin istatistiksel analizinde SPSS ve Excel paket programları kullanılmıştır. Ardından ölçeğin bütününe ve alt boyutlarına ilişkin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanarak, ölçekten elde edilen verilerin güvenilirliği kontrol edilmiştir. Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0.97; alt boyutlarına ilişkin ise 0.93-0.97 arasında değişen değerler aldığı hesaplanarak ölçek yüksek değerde güvenilir kabul edilmiştir. Güvenirlik hesaplaması sonrasında sınıf öğretmeni adaylarına uygulanan veri setlerinin normalliği için Kolmogorov-Smirnov^a testi uygulanmıştır. Yapılan hesaplamalarda verilerin normal dağılıma uygun olmadığı ($p<0.05$), her bir değişken için yapılan Levene testi ile varyansların eşitliği değerlendirilerek verilerin normal dağılım sergilemediği ($p<0.05$) tespit edilmiştir. Böylece nicel ölçümlerin analizinde non-parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı ve alt boyutlar ortalama puanlarının cinsiyete ve görev yeri değişkenine göre karşılaştırılmasında bağımsız gruplar Mann-Whitney U; ölçek alt boyutlar ve kıdem yılı değişkenine göre karşılaştırılmasında ise Kruskal-Wallis H testleri kullanılmıştır. Kruskal-Wallis H testlerinde analiz sonrası ikili karşılaştırma (Mann-Whitney U) testleri yapılarak düzeltilmiş anlamlılık düzeyi "0.5/yapılacak karşılaştırma test sayısı" formülüne göre (Bursal, 2019) değişkenler arası anlamlı farklar bulunmuş ve ardından puanlar arasındaki varyanslara göre etki büyüklüğü (etakare [η^2]) hesaplanmıştır. Etki büyüklüğü hesaplamasında Cohen tarafından ortaya atılmış hesaplamalar (*Cohen's f* ve *Cohen's d*) temel alınmıştır.

Nitel veriler ise, sınıf öğretmenleri ile yapılan birebir görüşmelerden veya pandemi döneminden kaynaklı çevrimiçi web araçları kullanılarak (Zoom, WhatsApp, TeamLink) elde edilmiştir. Bu veriler içerik analizi yöntemi ile incelenerek kendi içerisinde benzer olan kavramlar kodlanmış, kodlanan kavramlar kategorilere ayrılmış, oluşturulan kategorilerden ise temalar belirlenmiştir. İçerik analizinin temel amacı araştırma sonucunda toplanan verileri açıklamaya yarayacak kavram ve ilişkileri bularak okuyucuya sunulması, bulguların anlaşılabilirliğini artırmaktır. COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde yaşanan problemlere yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşleri Microsoft Word uygulamasına yüklenmiş ve Patton (2014)'nın önerdiği satır-satır analiz (line by line analysis) yaklaşımı kullanılarak veriler kodlanmıştır. Veri analizinde tek bir sözcük, sözcük grupları ve cümleler birim olarak ele alınmıştır. Alan yazında hazır bir kod listesi yer almadığı için araştırmacıların her biri ayrı ayrı açık kodlama yaparak kategorileri belirlemişler,

belirlenen kategorilere uygun olarak temaları oluşturmuşlardır. Sonrasında ise kodlamaları kontrol ederek uzlaşa sağlamışlar ve uzlaşa olmayan kodlamalarda birlikte karar vererek uyum yakalanmaya çalışılmışlardır. Çalışma grubu sınıf öğretmenlerine SÖ-1, SÖ-2, SÖ-3, ... ve SÖ-20 şeklinde rumuzlar verilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrudan aktarılarak bulgular kısmında sunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu çalışma sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarını belirleyerek pandemi sürecini sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda ortaya koymak üzere gerçekleştirilmiştir. Araştırılan amaç doğrultusunda tespit edilen bulgular, alt problemlere uygun bir sırayla verilmiştir.

3.1. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algılarına Yönelik Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algısı Ölçeği'ne verdikleri cevapların yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmış ve sınıf öğretmenleri çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik inançlarına ait maddelere genel anlamda yüksek düzeyde cevap vermişlerdir. Ancak bazı sınıf öğretmenleri eş zamanlı bir konferans sisteminde takma ad alma, adres defteri oluşturma, eş zamansız bir konferans sistemine gönderilen mesajları bütün üyelerin görebileceği şekilde yanıtlama, eş zamansız bir konferans sistemine gönderilen mesajı sadece bir üyenin görebileceği şekilde yanıtlama, bir dosyayı eş zamansız bir konferans sisteminden sabit diske kaydetme, bir dosyayı eş zamansız bir konferans sistemine yükleme noktalarında yetersiz kaldıkları ölçüğe verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı ortalama puanları hesaplanmış ve Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı ortalama puanı

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	St. Sapma
Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algı Ortalama Puanı	183	1.00	5.00	4.39	0.047

Sınıf öğretmenlerinin çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı ortalama puanları 4.39 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalama puanın 5'e yakın olması katılımcıların çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının yüksekliğini ifade ettiğinden, "*sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının yüksek düzeye yakın olduğu söylenebilir*".

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları farklı değişkenler açısından incelenmiş ve alt başlıklar şeklinde sıralanmıştır.

3.1.1. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algılarının Alt Boyutlar Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algıları, ölçek alt boyutları açısından incelenmiş ve alt boyutlar ortalama puanları arasındaki farklılık Kruskal-Wallis H Testi ile karşılaştırılmıştır. Alt boyutlar sıra ortalama puanlar arası anlamlı farklılığın tespit edilmesinde, ikili karşılaştırma testleri ile analizler yapılmış ve beş farklı ikili karşılaştırma yapıldığından (0.05/5) düzeltilmiş anlamlılık düzeyi ($p < 0.01$) esas alınmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlar ortalama puanların karşılaştırılması

Alt Boyutlar	N	Sıra Ortalaması	x^2	sd	p	η^2	Anlamlı Fark
(1) İnternet Becerileri	183	399.44					4
(2) Eş zamanlı Etkileşim	183	359.23	12.36	3	0.006	0.16	-
(3) Eş zamansız Etkileşim- I	183	379.75					-
(4) Eş zamansız Etkileşim- II	183	327.57					1

$x^2(3, n=183) = 13.360; p=0.006 \eta^2=0.16$

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlar ortalama puanları karşılaştırılmış ve İnternet Becerileri alt boyut sıra ortalamalarının en yüksek, Eş zamansız Etkileşim - II alt boyut sıra ortalama puanlarının ise en düşük olduğu görülmüştür. Ortalama puanlar arası farkın ise istatistiki açıdan anlamlı olduğu ($p < 0.05$) görülmüştür. Alt boyut ortalama puanlar arası farkın etki büyüklüğü ise küçük bir etki tespit olarak hesaplanmıştır. Bu veriler doğrultusunda “sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlar ortalama puanları arasında anlamlı fark vardır” sonucuna ulaşılabilir. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilerde İnternet Becerileri alt öz yeterlik algıları küçük büyüklükte bir etki ile yüksek düzeyde iken, Eş zamansız Etkileşim- II alt öz yeterlik algıları küçük bir etki ile daha düşük düzeydedir yorumu yapılabilir.

3.1.2. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algılarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı sıra ortalama puanları cinsiyet değişkenine göre Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmış ve sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı sıra ortalama puanlarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	z	p	η^2
Kadın	83	70.52	2367.500	-5.056	0.000	0.63
Erkek	100	109.83				

Mann-Whitney U=2367.500; z=-5.056; p=0.000; $\eta^2=0.63$

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarında erkek sınıf öğretmenlerinin sıra ortalama puanlarının kadın sınıf öğretmenlerinden daha yüksek olduğu gözlemlenmiş ve sıra ortalama puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır ($p<0.05$). Aynı zamanda ortalama puanlar arasındaki farkın etki büyüklüğü ise orta bir etki oluşturmuştur. Bu durum “*erkek sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının kadın sınıf öğretmenlerinden orta etki ile yüksektir*” şeklinde yorumlanabilir.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyut sıra ortalama puanları da cinsiyet değişkenine göre Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmış olup, sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyut sıra ortalama puanların cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	z	p	η^2
İnternet Becerileri	Kadın	83	74.66	2711.000	-4.185	0.000*	0.44
	Erkek	100	106.39				
Eş zamanlı Etkileşim	Kadın	83	73.44	2609.500	-4.498	0.000**	0.61
	Erkek	100	107.41				
Eş zamansız Etkileşim- I	Kadın	83	75.15	2751.500	-4.038	0.000***	0.50
	Erkek	100	105.99				
Eş zamansız Etkileşim- II	Kadın	83	70.38	2355.500	-5.171	0.000****	0.77
	Erkek	100	109.95				

*Mann-Whitney U=2711.000; z=-4.185; p=0.000; $\eta^2=0.44$

** Mann-Whitney U=2609.500; z=-4.498; p=0.000; $\eta^2=0.61$

*** Mann-Whitney U=2751.500; z=-4.038; p=0.000; $\eta^2=0.49$

**** Mann-Whitney U=2355.500; z=-5.171; p=0.000; $\eta^2=0.77$

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlarının her birinde erkek sınıf öğretmenlerinin sıra ortalama puanlarının kadın sınıf öğretmenlerinden daha yüksek olduğu gözlemlenmiş ve sıra ortalama puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır ($p<0.05$). Her bir alt boyutun cinsiyet değişkeni ortalama puanlar arasındaki farkın etki büyüklüğü (η^2) hesaplanmış ve internet becerileri açısından küçük, diğer beceriler açısından orta bir etki oluşturmuştur. Bu durum “*erkek sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlarında kadın sınıf öğretmeni adaylarından orta etki ile yüksektir şeklinde*” yorumlanabilir.

3.1.3. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algılarının Görev Yeri Değişkeni Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı sıra ortalama puanları görev yeri değişkenine göre Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmış ve sonuçlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı sıra ortalama puanlarının görev yeri değişkenine göre karşılaştırılması

Görev Yeri	N	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	z	p	η^2
İl/İlçe Merkezi	102	77.32	2634.000	-4.256	0.000	0.51
Kasaba/Köy	81	110.48				

Mann-Whitney U=2634.00; z=-4.256; p=0.000; $\eta^2=0.51$

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarında kasaba/köyde görev yapan sınıf öğretmenlerinin sıra ortalama puanlarının il/ilçe merkezinde görev yapan sınıf öğretmenlerinden daha yüksek olduğu gözlemlenmiş ve sıra ortalama puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır ($p<0.05$). Aynı zamanda ortalama puanlar arasındaki farkın etki büyüklüğü ise orta bir etki oluşturmuştur. Bu durum “kırsalda (kasaba/köy) görev yapan sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının şehir merkezinde (il/ilçe) görev yapan sınıf öğretmenlerinden orta etki ile yüksektir” şeklinde yorumlanabilir.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyut sıra ortalama puanları da görev yeri değişkenine göre Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmış olup, sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyut sıra ortalama puanların görev yeri değişkenine göre karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Görev Yeri	N	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	z	p	η^2
İnternet Becerileri	İl/İlçe Merkezi	102	81.12	3021.500	-3.234	0.001*	0.33
	Kasaba/Köy	81	105.70				
Eş zamanlı Etkileşim	İl/İlçe Merkezi	102	77.39	2641.000	-4.360	0.000**	0.63
	Kasaba/Köy	81	110.40				
Eş zamansız Etkileşim- I	İl/İlçe Merkezi	102	80.53	2961.500	-3.384	0.001***	0.37
	Kasaba/Köy	81	106.44				
Eş zamansız Etkileşim- II	İl/İlçe Merkezi	102	77.57	2659.000	-4.251	0.000****	0.59
	Kasaba/Köy	81	110.17				

*Mann-Whitney U=3021.500; z=-3.234; p=0.001; $\eta^2=0.33$

**Mann-Whitney U=2641.00; z=-4.360; p=0.000; $\eta^2=0.63$

***Mann-Whitney U=2961.500; z=-4.384; p=0.001; $\eta^2=0.37$

****Mann-Whitney U=2659.000; z=-4.251; p=0.000; $\eta^2=0.59$

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlarının her birinde kasaba/köyde görev yapan sınıf öğretmenlerinin sıra ortalama puanlarının il/ilçe merkezinde görev yapan sınıf öğretmenlerinden daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda sıra ortalama puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır ($p<0.05$). Her bir alt boyutun görev yeri değişkeni ortalama puanlar arasındaki farkın etki büyüklüğü (η^2) hesaplanmış ve internet becerileri ve eş zamansız etkileşim –I boyutlarında küçük, eş zamanlı etkileşim ve eş zamansız etkileşim – II boyutlarında

orta bir etki oluşturmuştur. Bu durum “kırsalda (kasaba/köy) görev yapan sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlarında da şehir merkezinde (il/ilçe) görev yapan sınıf öğretmeni adaylarından orta etki ile yüksektir” şeklinde yorumlanabilir.

3.1.4. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algılarının Mesleki Kıdem Değişkeni Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı sıra ortalama puanları mesleki kıdem değişkenine göre Kruskal-Wallis H Testi ile karşılaştırılmıştır. Mesleki kıdem sıra ortalama puanlar arası anlamlı farklılığın tespit edilmesinde, ikili karşılaştırma testleri ile analizler yapılmış ve on farklı ikili karşılaştırma yapıldığından (0.05/10) düzeltilmiş anlamlılık düzeyi ($p < 0.005$) esas alınmıştır. Sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı sıra ortalama puanlarının mesleki kıdem değişkenine göre karşılaştırılması

Mesleki Kıdem	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square χ^2	sd	p	η^2	Anlamlı Fark
(1) 1 – 5 Yıl	41	122.55					2 – 4 - 5
(2) 6 – 10 Yıl	60	82.89					1
(3) 11 – 15 Yıl	42	96.95	24.007	4	0.000	0.36	-
(4) 16 – 20 yıl	24	72.40					1
(5) 20 yıl üzeri	16	64.28					1

$\chi^2(3, n=183) = 24.007; p = 0.000 \eta^2 = 0.36$

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarında 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin sıra ortalama puanlarının en yüksek, 20 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip sınıf öğretmenlerinin sıra ortalama puanlarının ise en düşük olduğu görülmüştür. Ortalama puanlar arası farkın ise istatistik açıdan anlamlı olduğu ($p < 0.05$) tespit edilmiştir. Mesleki kıdem sıra ortalama puanlar arası farkın etki büyüklüğü ise orta büyüklükte etki tespit edilmiştir. Bu durum “1-5 yıl mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının 6-10 yıl, 16-20 yıl, 20 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinden orta etki ile yüksektir” şeklinde yorumlanabilir.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyut sıra ortalama puanları da mesleki kıdem değişkenine göre Kruskal-Wallis H Testi ile karşılaştırılmıştır. Mesleki kıdem sıra ortalama puanlar arası anlamlı farklılığın tespit edilmesinde, ikili karşılaştırma testleri ile analizler yapılmış ve on farklı ikili karşılaştırma yapıldığından (0.05/10) düzeltilmiş anlamlılık düzeyi ($p < 0.005$) esas alınmıştır. Sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyut sıra ortalaması puanların mesleki kıdem değişkenine göre karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Mesleki Kıdem	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square χ^2	sd	p	η^2	Anlamlı Fark
İnternet Becerileri	(1) 1 – 5 Yıl	41	116.04	20.146	4	0.000*	0.34	2 – 4 – 5
	(2) 6 – 10 Yıl	60	82.28					1
	(3) 11 – 15 Yıl	42	102.77					
	(4) 16 – 20 yıl	24	71.10					1
	(5) 20 yıl üzeri	16	69.91					1
Eş zamanlı Etkileşim	(1) 1 – 5 Yıl	41	116.33	20.240	4	0.000**	0.37	2 – 4 – 5
	(2) 6 – 10 Yıl	60	84.61					1
	(3) 11 – 15 Yıl	42	99.21					5
	(4) 16 – 20 yıl	24	79.00					1
	(5) 20 yıl üzeri	16	57.94					1 - 3
Eş zamansız Etkileşim- I	(1) 1 – 5 Yıl	41	116.56	16.373	4	0.003**	0.32	2 – 4 – 5
	(2) 6 – 10 Yıl	60	85.78					1
	(3) 11 – 15 Yıl	42	94.88					
	(4) 16 – 20 yıl	24	78.42					1
	(5) 20 yıl üzeri	16	65.22					1
Eş zamansız Etkileşim- II	(1) 1 – 5 Yıl	41	121.15	21.035	4	0.000**	0.33	2 – 4 – 5
	(2) 6 – 10 Yıl	60	83.18					1
	(3) 11 – 15 Yıl	42	93.38					
	(4) 16 – 20 yıl	24	81.19					1
	(5) 20 yıl üzeri	16	62.97					1

* $\chi^2(4, n=183) = 20.146; p=0.000 \eta^2=0.34$ ** $\chi^2(4, n=183) = 20.240; p=0.000 \eta^2=0.37$ *** $\chi^2(4, n=183) = 16.373; p=0.003 \eta^2=0.32$ **** $\chi^2(4, n=183) = 21.035; p=0.000 \eta^2=0.33$

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutlarının her birinde 1 – 5 yıl mesleki deneyime sahip sınıf öğretmenlerinin sıra ortalaması puanlarının en yüksek, 20 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip sınıf öğretmenlerinin ise sıra ortalaması puanlarının en düşük olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda sıra ortalaması puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu hesaplanmıştır ($p < 0.05$). Her bir alt boyutun mesleki kıdem değişkeni ortalaması puanları arasındaki farkın etki büyüklüğü ise orta büyüklükte etki tespit edilmiştir. Bu durum “1-5 yıl mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı alt boyutları 6-10 yıl, 16-20 yıl, 20 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinden orta etki ile yüksektir” şeklinde yorumlanabilir.

3.2. COVID-19 Uzaktan Eğitim Sürecinde Yaşanılan Problemlere Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Düşüncelerine Yönelik Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları problemlere yönelik görüşleri içerik analizi yöntemiyle belirlenmiş ve kodlardan hareketle kategorilere ve temalara ulaşılmıştır. COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri “teknolojik araçları kullanma, uygulamaları kullanma, ders içeriği ve ödevlendirme, konu ve ödevleri paylaşma” temalarında toplanmış ve şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. COVID-19 Uzaktan Eğitim Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Problemler

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde teknolojik aletleri kullanma konusunda yaşadıkları problemlere ilişkin görüşlerinin “teknolojik yetersizlikler”, “teknolojik aksaklıklar” ve “teknolojik bilgi eksikliği” şeklinde üç kategoride toplandığı görülmüş ve Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Sınıf öğretmenlerinin teknolojik aletleri kullanma konusunda yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Kategori	Kodlar	f
Teknolojik Yetersizlikler	Teknolojik donanım eksikliği (2)	6
	Ekran boyutu oransızlığı (2)	
	Ağ bağlantısı yetersizliği (2)	
Teknolojik Aksaklıklar	Görüntüde donma (7)	20
	Sesle ilgili problemler (8)	
	Bağlantıda kopmalar (5)	
Teknolojik Bilgi Eksikliği	Uygulamayı kullanmada zorlanma (2)	2
Toplam		28

Sınıf öğretmenlerinin teknolojik aletleri kullanma konusunda yaşadıkları sorunların genel olarak teknolojik aksaklıklardan kaynaklandığı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenleri görüntüde donma, sesle ilgili problemler ve bağlantıda kopma sorunlarına dikkat çekmişlerdir. SÖ-18 kodlu sınıf öğretmeni “Dersleri işlerken sık sık görüntüde donmalar, sesin duyulmaması ve bağlantı kopması gibi problemler yaşadık” şeklinde belirtmiştir. SÖ-1 kodlu sınıf öğretmeni “Ses ve mikrofon konusunda sorun yaşadım. Öğrenciler sesimi net şekilde duymakta ara ara zorlandılar” şeklinde belirtmiştir. SÖ-6 kodlu sınıf öğretmeni “Teknolojik aletleri kullanma konusunda çok zorluk yaşamadım fakat öğrenciler bağlanmakta sıkıntı çektiler” şeklinde belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin teknolojik aletleri kullanma konusunda yaşadıkları sorunların teknolojik yetersizliklerden kaynaklandığı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu temada sınıf öğretmenleri teknolojik donanım eksikliği, ekran boyut oransızlığı ve ağ bağlantı yetersizliği sorunlarına dikkat çekmişlerdir. Bu temada SÖ-5 kodlu sınıf öğretmeni “Uzaktan eğitimde ZOOM uygulamasında bilgisayardan daha rahat faydalanırken cep telefonunda ekran küçüklüğü ve bazı fonksiyonların farklılığı sebebi ile zorlandım” şeklinde görüş belirtmiştir. SÖ-20 kodlu sınıf öğretmeni “Uzaktan eğitimde en

büyük sorun erişim oldu. Evinde bilgisayarı, interneti olmayan öğrenciler aylarca eğitimden uzak kaldı” şeklinde görüş belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin teknolojik aletleri kullanma konusunda yaşadıkları sorunlara ilişkin teknolojik bilgi eksikliği yaşadıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu temada sınıf öğretmenleri uygulamayı kullanmada zorlandıklarına dikkat çekmişlerdir. Teknolojik bilgi eksikliği kategorisinde yaşanan sorunları SÖ-10 kodlu sınıf öğretmeni *“Teknik bilgilerin eksikliğinden (sayfa paylaşımı) vb. sorunlar yaşadım”* şeklinde belirtmiştir. SÖ-2 kodlu sınıf öğretmeni *“Teknolojik aletleri kullanma konusundaki yetersizliğimden dolayı sorunlar yaşadım”* şeklinde belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde uygulamaları kullanırken yaşadıkları problemler iki ayrı kategoride incelenmiştir. Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin çoğunlukla EBA ve ZOOM uygulamalarını kullandıkları belirlenmiş ve bu uygulamalarda yaşadıkları sorunlar hakkındaki görüşleri Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Sınıf öğretmenlerinin uygulamaları kullanırken yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Kategori	Kodlar	f
EBA Uygulaması	Sisteme girişte zorluk (9)	14
	Derslerin kesilmesi (5)	
	Ders saatlerinde karışıklık (1)	
ZOOM Uygulaması	Uygulamanın dilinin anlaşılmasında (3)	10
	Derslerin kesilmesi (6)	
Toplam		24

Sınıf öğretmenlerinin genellikle ZOOM ve EBA uygulamalarını kullandıkları ve en çok EBA uygulamasında zorluk yaşadıkları belirlenmiştir. Bu kategoride sınıf öğretmenleri genellikle sisteme girişte zorluk ve derslerin kesilmesi ile ilgili sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili SÖ-18 kodlu sınıf öğretmeni *“EBA uygulamasında birinci dönem çok sıkıntı çektik”* şeklinde belirtmiştir. SÖ-20 kodlu sınıf öğretmeni *“Uzaktan eğitim sisteminde canlı derslerde EBA sistemine giriş yapmakta zorlandım. Öğrenciler derslere EBA, ZOOM üzerinden bağlanırken sistem yoğunluğu ve internet bağlantısı sebebiyle bağlanamadılar”* şeklinde belirtmiştir.

Sınıf öğretmenleri ZOOM uygulamasında çeşitli sorunlar yaşamıştır. Bu kategoride sınıf öğretmenleri ders saatlerinde karışıklık, uygulamanın dilinin anlaşılmasında ve derslerin kesilmesi ile ilgili sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. SÖ-19 kodlu sınıf öğretmeni *“Dersleri ZOOM uygulaması üzerinden yaptım. Ders esnasında ses ve görüntü konusunda çok sıkıntı yaşadım. Ayrıca ZOOM uygulaması sürekli olarak sonlandı ve derse yeniden giriş yapmak zorunda kaldım”* şeklinde belirtmiştir. SÖ-7 kodlu sınıf öğretmeni *“ZOOM programının yabancı dil olması programı kullanmamı zorlaştırdı”* şeklinde belirtmiştir. SÖ-6 kodlu sınıf öğretmeni *“ZOOM uygulamasını kullandım ama ders saatlerinde uyumsuzluklar yaşandı”* şeklinde belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde ders içeriği ve ödevlendirmelerde yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri *“içerik bulma”* ve

“içerik hazırlama” olmak üzere iki ayrı kategoride incelenmiş ve Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Sınıf öğretmenlerinin ders içeriği ve ödevlendirmelerde yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri

Kategori	Kodlar	f
İçerik Bulma	Derse uygun materyal seçimi (2)	5
	Ödev ve etkinlik seçimi (3)	
İçerik Hazırlama	Derse uygun materyal hazırlama (1)	5
	Ödev ve etkinlik hazırlama (4)	
Toplam		10

Sınıf öğretmenleri COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde ders içeriği ve ödevlendirmede içerik bulma kategorisinde derse uygun materyal seçimi ve ödev-etkinlik seçimi konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. SÖ-4 kodlu sınıf öğretmeni “*Belirli eğitim sitelerinden ve dijital kitap içeriklerinden faydalandım*” şeklinde belirtmiştir. SÖ-19 kodlu sınıf öğretmeni “*Ders anlatımında ders içeriği bulma konusunda çok büyük sıkıntılar yaşadım. EBA uygulamasında yer alan ders içerik ve videoları yetersizdi. Kendi hazırladığım ödevler ile süreci verimli geçirmeye çalıştım*” şeklinde belirtmiştir. SÖ-11 kodlu sınıf öğretmeni “*EBA içerikleri yetersiz*” şeklinde belirtmiştir.

Sınıf öğretmenleri içerik hazırlama kategorisinde derse uygun materyal hazırlama ve ödev- etkinlik bulma konusunda sıkıntı yaşamışlardır. SÖ-7 kodlu sınıf öğretmeni “*Ders anlatımında görsel materyal bulmakta zorlandım*” şeklinde belirtmiştir. SÖ-14 kodlu sınıf öğretmeni “*Morpa Kampüs, Okulistik gibi eğitim sitelerinin içeriklerinden faydalandım*” şeklinde belirtmiştir. SÖ-13 kodlu sınıf öğretmeni “*EBA’da yeteri kadar içerik yoktu. Eğitim sitelerinde yer alan etkinliklerden faydalandım. Bazen kendim etkinlik ve ödev hazırladım*” şeklinde belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinde ders konularını veya ödevleri öğrenci ve velilerle paylaşma konusunda yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri “konular” ve “ödevler” olmak üzere iki ayrı kategoride incelenmiş ve Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde ders konularını veya ödevleri öğrenci ve velilerle paylaşma konusunda yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Kategori	Kodlar	f
Konular	Konu bilgisi eksikliği (1)	2
	Ders kitaplarının yetersizliği (1)	
Ödevler	Ödevlerin veliye ulaşmaması (10)	16
	Ödevlerin kontrolünün olmaması (2)	
	Ödevlerin eksik yapılması (4)	
Toplam		18

Sınıf öğretmenlerinin ders konuları veya ödevleri öğrenci ve velilerle paylaşma noktasında daha çok ödevlerle ilgili sorun yaşadıkları ifadelerinden

anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenleri ödevler kategorisinde yaşadıkları sorunları ödevlerin veliye ulaşmaması, ödevlerin kontrolünün olmaması, ödevlerin eksik yapılması olarak belirtmiştir. SÖ-5 kodlu sınıf öğretmeni “*Ödev paylaşmada sıkıntı yaşamadım. Kontrol edemediğimiz için sorun oldu*” görüşünü belirtmiştir. SÖ-1 kodlu sınıf öğretmeni “*Ödevleri WhatsApp üzerinden gönderdim. Bazı veliler mesajı okumadı. Bazı ailelerde ise WhatsApp sadece babaların telefonunda olduğu için ödevler ve konu paylaşımları çocuklara çok geç ulaştı*” görüşünü belirtmiştir. SÖ-3 kodlu sınıf öğretmeni “*Velilerde internet olmadığı için çoğu ulaşamadı*” görüşünü belirtmiştir.

Sınıf öğretmenleri konuları öğrenci ve velilerle paylaşma noktasında çeşitli sıkıntılar yaşamıştır. Bu temada yaşadıkları sıkıntıların konu bilgisi eksikliği ve ders kitaplarının yetersizliğinden kaynaklandığı belirlenmiştir. SÖ-19 kodlu sınıf öğretmeni “*Canlı derslere katılmayan öğrenciler ders konularıyla ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olamadılar. Konuları derse katılmadıkları için öğrenemediler ve ödevleri de yapamadılar*” şeklinde belirtmiştir. SÖ-20 kodlu sınıf öğretmeni “*Ders kitapları yetersiz kaldı. Hazırladığım ödevleri yapmakta zorlandılar. Kısıtlı imkanlara sahip öğrencilerim internet bağlantısı ve dijital kaynaklara erişim sağlayamadığı için ders konularına ve ödevlere ulaşamadı. Çıktı alarak ödevlerini yapamadılar*” görüşünü belirtmiştir.

3.3. COVID-19 Uzaktan Eğitim Sürecinin Kolaylaştırılmasına Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Düşünceleri Nelerdir?

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinin kolaylaştırılmasına yönelik görüşleri içerik analizi yöntemiyle belirlenmiş ve kodlardan hareketle kategorilere ve temalara ulaşılmıştır. COVID-19 uzaktan eğitim sürecinin kolaylaştırılmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri “*sınıf öğretmenleri, ilkökul öğrencileri ve veliler açısından kolaylaştırma*” temalarında toplanmış ve şekil 3’de sunulmuştur.

Şekil 3. Sınıf Öğretmenlerinin COVID-19 Uzaktan Eğitim Sürecinin Kolaylaştırılmasına İlişkin Görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinin sınıf öğretmenleri açısından kolaylaştırılmasına yönelik görüşleri “*mesleki kolaylıklar*” ve “*maddi kolaylıklar*” olarak iki farklı kategoride incelenmiştir.

Tablo 13. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Sınıf Öğretmenleri Açısından Kolaylaştırılmasına Yönelik Görüşleri

Kategori	Kodlar	f
Mesleki Kolaylıklar	Mesleki eğitimler (8)	12
	Ders içerikleri sunulması (2)	
	Ders saatlerinin azaltılması (2)	
Maddi Kolaylıklar	Ücretsiz internet/uygulama imkânı sağlama (3)	4
	Teknolojik donanım sağlama (1)	
Toplam		16

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının kendileri açısından kolaylaştırılması noktasındaki görüşlerinin daha çok “mesleki kolaylıklar” kategorisinde toplandığı belirlenmiştir. SÖ- 9 kodlu sınıf öğretmeni “*Öğretmenlerin teknolojiyi iyi kullanmaları için eğitim verilmeli*” şeklinde görüş belirtmiştir. SÖ-12 kodlu sınıf öğretmeni “*Uzaktan eğitim ile ilgili sınıf öğretmenlerine daha fazla bilgilendirici, eğitici seminerler verilebilir*” görüşünü belirtmiştir. SÖ-18 kodlu sınıf öğretmeni “*Ders saatleri azaltılmalı. Uzun süre bilgisayar karşısında bulunmak baş, göz, bel, omuz ağrılarına ve yorgunluğa sebep olmaktadır*” görüşünü belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının kendileri açısından kolaylaştırılması noktasında “maddi kolaylıklar” kategorisinde ücretsiz internet imkânı sağlama, teknolojik donanım sağlama, ders saatlerinin azaltılması görüşlerini belirtmişlerdir. SÖ-19 kodlu sınıf öğretmeni “*Sanal ortamda öğrencilerle daha çok etkileşim içerisinde olabileceğim anında dönüt verebilecek ücretsiz uygulamaların süresi uzun tutulmalı ve ders saatleri 30 dakika ile sınırlandırılmalı*” görüşünü belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinin ilkökul öğrencileri açısından kolaylaştırılması noktasındaki görüşleri “ders süreci” ve “teknolojik imkânlar” olarak iki farklı kategoride incelenmiştir.

Tablo 14. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının ilkökul öğrencileri açısından kolaylaştırılmasına yönelik görüşleri

Kategoriler	Kodlar	f
Ders Süreci	Eğlenceli ders içerikleri sunulması (8)	13
	Ders süresinin kısaltılması (5)	
Teknolojik İmkânlar	İnternete ücretsiz erişim (4)	9
	Teknolojik alet dağıtımı (5)	
Toplam		22

Sınıf öğretmenleri “Ders süreci” kategorisinde ders saatlerinin azaltılması ve eğlenceli ders içeriklerinin öğrencilere sunulması gerektiği görüşlerini belirtmiştir. SÖ-10 kodlu sınıf öğretmeni “*Oyunlaştırılmış eğitim içerikleri hazırlanabilir*” görüşünü belirtmiştir. SÖ-20 kodlu sınıf öğretmeni, “*İlkokul öğrencileri somut dönemlerde oldukları için onların 5 temel duyusuna hitap edecek, aktif olabilecekleri dijital çalışmalar, deneyler ve e-içerikler hazırlanabilir*” görüşünü belirtmiştir.

Sınıf öğretmenleri “Teknolojik imkânlar” kategorisinde öğrencilerin internete ücretsiz erişiminin sağlanması ve teknolojik alet dağıtımının gerektiği görüşlerini belirtmiştir. SÖ-9 kodlu sınıf öğretmeni “*Öğrencilerin uzaktan eğitime ulaşmaları için*

gerekli alt yapı hazırlanmalı” görüşünü belirtmiştir. SÖ-12 kodlu sınıf öğretmeni *“Bütün öğrencilere tablet ve sınırsız internet olmalı”* görüşünü belirtmiştir. SÖ-3 kodlu sınıf öğretmeni *“İnternet ücretsiz olmalı”* görüşünü belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin COVID-19 uzaktan eğitim sürecinin ilkökul velileri açısından kolaylaştırılması noktasındaki görüşleri “veli eğitimleri” ve “teknolojik imkânlar” olarak iki farklı kategoride ele alınmıştır.

Tablo 15. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının ilkökul velileri açısından kolaylaştırılmasına yönelik görüşleri

Kategori	Kodlar	f
Veli Eğitimleri	MEB Eğitimleri	(7)
	Okul Eğitimleri	(3)
Teknolojik İmkânlar	İnternet fırsatı sunma	(3)
	Teknolojik alet dağıtımı	(6)
Toplam		19

Sınıf öğretmenleri “Veli eğitimleri” kategorisinde Millî Eğitim Bakanlığı ve okul tarafından velilere eğitim verilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. SÖ-6 kodlu sınıf öğretmeni, *“Veliler uzaktan eğitim hakkında bilinçlendirilmeli. Okul idaresi ve sınıf öğretmeni ile sürekli irtibat halinde olmalı”* görüşünü belirtmiştir. SÖ-20 kodlu sınıf öğretmeni *“Uzaktan eğitim sürecinde velilere evde neler yapabilecekleri konusunda alanında uzman kişiler tarafından eğitim verilirse velilerin süreçte daha aktif rol oynayacağını düşünüyorum”* görüşünü belirtmiştir.

Sınıf öğretmenleri “teknolojik imkânlar” kategorisinde velilere ücretsiz internet fırsatı sunulması ve teknolojik alet dağıtılması gerektiği konusunda görüş belirtmiştir. SÖ-4 kodlu sınıf öğretmeni, *“Velilere internet ve bilgisayar yardımı yapılmalı. Çok çocuklu ailelerin derse girme konusu çözümlenmeli”* görüşünü belirtmiştir. SÖ-8 kodlu sınıf öğretmeni *“Veliler bu konuda eğitim almalı ve ev ortamı eğitime uygun hale getirilmeli”* görüşünü belirtmiştir. SÖ-7 kodlu sınıf öğretmeni *“Her ailenin internet ve bilgisayar gibi imkanlara kolay ulaşabilmesi sağlanmalı”* görüşünü belirtmiştir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojileri kullanabilme öz yeterlik algıları ve pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik görüşleri tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının genel anlamda yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bazı sınıf öğretmenlerinin; eş zamanlı bir konferans sisteminde takma ad alma, adres defteri oluşturma, eş zamansız bir konferans sistemine gönderilen mesajları bütün üyelerin görebileceği şekilde yanıtlama, eş zamansız bir konferans sistemine gönderilen mesajı sadece bir üyenin görebileceği şekilde yanıtlama, bir dosyayı eş zamansız bir konferans sisteminden sabit diske kaydetme, bir dosyayı eş zamansız bir konferans sistemine yükleme konusunda kendilerini yetersiz buldukları belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilerde

internet becerileri öz yeterlik algılarının yüksek düzeyde, eş zamansız etkileşim becerilerine yönelik öz yeterlik algılarının ise daha düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlgili çalışmalara bakıldığında, Başaran vd., (2021) çalışmalarında öğretmenlerin teknolojik yeterlilik noktasında bazı eksikleri olduğunu belirtmiş ve teknoloji kullanımı alanında hizmet içi eğitime katılmadıkları belirlenmiştir. Bayrak ve Bayrak (2021) çalışmalarında eğitimde teknoloji kullanımı ile ilgili verilen çevrimiçi ya da yüz yüze hizmet içi eğitimlerin öğretmenlerin TPAB (Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi) öz güvenlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Çalışmaların sonucuna bakıldığında öğretmenlerin teknolojik açıdan bazı konularda kendilerini tam olarak yeterli görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum öğretmenlerin teknoloji kullanımı konusunda kendilerini geliştirmeleri ve uzaktan eğitim uygulamalarını kullanma konusunda deneyim edinmelerini gerekli kılmaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin çevrimiçi teknolojilere yönelik öz yeterlik algı ortalama puanları cinsiyet, görev yeri ve mesleki kıdem değişkenine göre fark gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre teknoloji kullanımının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde de bu çalışma sonucuyla aynı şekilde erkek sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının kadın sınıf öğretmenlerinden yüksek olduğu araştırmalara rastlanmıştır (Birgin, Çoker ve Çatlıoğlu, 2010; Summak, Bağlıbel ve Samancıoğlu, 2010; Menzi, Çalışkan ve Çetin, 2012). Erkeklerin kadınlara oranla teknolojiye karşı olan merakı ve teknolojik aletlere ilgisi bu farkın ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Kırsalda (kasaba/köy) görev yapan sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının şehir merkezinde (il/ilçe) görev yapan sınıf öğretmenlerinden yüksek olduğu belirlenmiştir. 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim çevrim içi teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının 6-10 yıl, 16-20 yıl, 20 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Moçoşoğlu ve Kaya (2020), mesleki tecrübesi daha az olan öğretmenlerin daha fazla mesleki tecrübesi olanlara göre uzaktan eğitime yönelik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Alea, Fabrea, Roldan ve Farooqi (2020) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında yaşça büyük olan öğretmenlerin, yaşça küçük olan öğretmenlere göre uzaktan eğitime daha az hazır olduğuna ulaşılmıştır. Bu durumun teknolojik bilgi yetersizliği ile ilişkilendirilebileceği araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Metin, Gürbey ve Çevik (2021) emekliliği yaklaşmış öğretmenlerin; Atlı ve Mazman-Akar (2019) çalışmalarında yaşlı öğretmenlerin genç öğretmenlere göre teknolojik aletleri kullanma konusunda daha çok zorlandıklarını ortaya koymuştur. Dikmen, Akçay ve Akçay (2021) öğretmenlerin yaş düzeyinin artmasıyla birlikte öz yeterliğinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Bulgulardan ve diğer çalışmaların sonuçlarından hareketle genç öğretmenlerin teknoloji kullanma konusunda daha iyi oldukları

söylenbilir. Kırsal kesimde daha yeni göreve başlayan öğretmenler görev yaparken, şehir merkezlerinde yaşça daha büyük öğretmenler görev yapmaktadır. Kırsal kesimde görev yapan öğretmenlerin teknolojiye yatkınlığının ve teknoloji kullanımı konusundaki yetkinliğinin yaşla orantılı olduğu söylenebilir. Mesleki kıdem açısından değerlendirdiğimizde kıdemi daha düşük olan öğretmenlerin teknolojiye ve teknolojik aletleri kullanma konusunda olumlu algıya sahip oldukları çalışma sonucundan ve bu konuda yapılan diğer çalışmaların sonuçlarından anlaşılmaktadır. Cesur-Özkara, Yavuz-Konokman ve Yanpar-Yelken (2018) çalışmalarında genç öğretmenlerin teknoloji kullanımında kıdemli öğretmenlere rehberlik edebileceklerini belirtmiştir. Genç öğretmenlerin teknolojiye olan ilgileri ve lisans eğitimi sırasında edinmiş oldukları teknolojiye ilişkin bilgilerin güncelliği teknolojik aletleri kullanma konusunda yaşça kendilerinden daha büyük olan öğretmenlere göre daha iyi düzeyde olmalarını sağladığı söylenebilir.

Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri “teknolojik araçları kullanma, uygulamaları kullanma, ders içeriği ve ödevlendirme, konu ve ödevleri paylaşma” temalarında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin teknolojik araçları kullanma konusunda “teknolojik yetersizlikler”, “teknolojik aksaklıklar” ve “teknolojik bilgi eksikliği” sorunları yaşadıkları belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin teknolojik aletleri kullanma konusunda yaşadıkları sorunların daha çok görüntüde donma, ses ve bağlantı problemleri gibi teknolojik aksaklıklardan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Nicel veriler ile birlikte değerlendirildiğinde teknolojik bilgi eksikliği yaşadığını belirten öğretmenlerin mesleki kıdemi yüksek olan öğretmenler olduğu görülmektedir. Şenel-Çoruhlu ve Uzun (2021) öğretmenlerin pandemi döneminde uzaktan eğitim esnasında en fazla yaşadıkları sorunların; internete erişim güçlüğü, alt yapı sorunları ve öğrencilerin teknolojik araçlara sahip olmaması nedeniyle derslerin yapılamadığı olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Balaban ve Hanbay-Tiryaki (2021) ise uzaktan eğitim sürecinde tüm öğrencilere ulaşabilmek için kırsal kesim ve şehir merkezinde internet alt yapısının güçlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sonuç araştırma sonucumuzla benzerlik göstermektedir. Uzaktan eğitimde yaşanan temel sorunların, teknolojik cihaz eksikliği, internet erişiminde sıkıntı, derslere devam sıkıntısı, teknolojik bilgi yetersizliği olduğunu belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenleri en çok teknolojik aksaklıklar noktasında sıkıntı yaşadıkları için öncelikle teknolojik aksaklıklar giderilmeye çalışılmalıdır. “EBA ve Zoom” uygulamaları yoğun olarak kullanıldığı için ve ülke genelinde ilkokullarda ve diğer kademelerde ders saatleri aynı olduğu için sistemsel sıkıntılar meydana gelmiştir. Sarışık, Sarışık, Akay Celep, Gürel ve Dönmez (2021) sınıf öğretmenlerinin COVID-19 salgını sürecinde EBA üzerinden gerçekleştirilen uzaktan eğitim çalışmaları esnasında bağlantı sorunları yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Sınıf öğretmenlerinin sisteme girişte zorluk çektikleri ve

derslerin kesilmesi ile ilgili sıkıntı yaşadıkları ön plana çıkmıştır. Demir ve Özdaş (2020) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin EBA platformunun alt yapısal sıkıntılarının bulunduğunu ifade ettiği, uygulamaya bağlanmada sorun, ses ve görüntüde aksaklıklar, sisteme girişte zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çiçek, Tanhan ve Tanrıverdi (2020) ise çalışmasında sınıf öğretmenlerinin internet alt yapı problemlerinin uzaktan eğitimi olumsuz etkilediği görüşünü belirttiğini sunmuşlardır. Çalışmaların sonuçlarına bakıldığında sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde EBA uygulamasında derse giriş yapma ve ders esnasında çok fazla sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Zoom uygulamasının kullanımına başlanmasıyla bu sorunlar biraz daha azalmıştır. Ders sırasında ses ve görüntüde meydana gelen kopmalar, ders esnasında aniden dersin sona ermesi her iki uygulamada ortak olan sorunlardır (Şenel-Çoruhlu ve Uzun, 2021).

Sınıf öğretmenlerinin pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde ders içeriği ve ödevlendirmelerde “içerik bulma” ve “içerik hazırlama” noktalarında problem yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle EBA’da yer alan içeriklerin genel olarak yetersiz bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Avcı ve Akdeniz (2021) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin uzaktan eğitim içeriği hazırlamada desteğe ihtiyaç duyduklarını belirlemişlerdir. Urhanoğlu, Bayırlı ve Aslan (2021) tarafından yapılan çalışmada EBA içerikleri konusunda sınıf öğretmenlerinin farklı düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiş ve EBA uygulamasında yer alan videolar, soru çözümleri, testler gibi içerikler bazı öğretmenler tarafından yeterli görülürken, bazı öğretmenler tarafından ise yetersiz görülmüştür. Aynı çalışmada sınıf öğretmenleri EBA içeriklerinin özellikle ilkökul kademesi için yetersiz olduğunu belirtmişler ve EBA içeriklerinin zenginleştirilerek ilgi çekici bir biçimde hazırlanması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır. EBA ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda benzer konularda çeşitli araştırmalara rastlanmıştır (Akıncı, Kurtoğlu ve Seferoğlu, 2012; Güven, 2012; Türel, 2012; Çiftçi Taşkaya ve Alemdar, 2013; Ekici ve Yılmaz, 2013; Özkan ve Deniz, 2014; Karatekin, Elvan ve Öztürk 2015; İnci-Kuzu, 2020). Bu çalışmalar incelendiğinde EBA uygulamasında yer alan içerikler genel olarak öğretmenler tarafından yetersiz bulunmuştur. Ancak sınıf öğretmenleri pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde ders içeriği ve ödevlendirmelerde diğer temalara göre daha az kod oluşturmuşlardır. Sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde içerik hazırlama ve bulma konusunda çok fazla sıkıntı yaşamadıkları, internette yer alan sitelerden faydalanarak içerik buldukları ve kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Arıkan ve Altun (2007) çalışmalarında sınıf öğretmenlerinin çoğunun eğitim sitelerinden faydalandıklarını belirtmiştir. Eğitim sitelerinin zamandan tasarruf sağladığı için öğretmenler tarafından tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum ise konu içeriği ve ödev hazırlama/bulma noktasında çok fazla sıkıntı yaşamadıkları yönünde yorumlanabilir. Bu çalışmada ise sınıf öğretmenleri EBA uygulamasında

yer alan içerikleri yeterli bulmayıp, geliştirilmeli ve zenginleştirilmeli noktasında görüş bildirmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde ders konularını veya ödevleri öğrenci ve velilerle paylaşma noktasında daha çok ödevlerle ilgili sorun yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ödevlerin veliye ulaşmaması, ödevlerin kontrolünün olmaması ve ödevlerin eksik yapılması temel problemler olarak belirlenmiştir. Ödev paylaşımı noktasında öğretmenlerin çoğunun WhatsApp uygulamasını kullandığı ve WhatsApp üzerinden ödev gönderiminde öğretmenlerin sıkıntı yaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Uygulamanın cep telefonunda yer alması ve günlük hayatta yaygın kullanıma sahip bir uygulama olması dolayısıyla uygulama kullanımında sorun yaşanmadığı söylenebilir. Fidan (2020) çalışmasında uzaktan eğitim sürecinde öğretmenler tarafından ölçme değerlendirme çalışmalarının etkili bir şekilde yapılmadığını tespit etmiştir. Saygı (2021) uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin öğrencilere kazandırmayı amaçladıkları kazanımı değerlendirebilecekleri ölçme araçları geliştirmeleri gerektiğini belirtmiş ancak bunun yapılabilmesi için de EBA alt yapısının güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Aydın (2021) ise çocukların büyük bir kısmının uzaktan eğitim sürecinde ödevlerle ilgili sorunlar yaşadığını ve öğrencilerin ödevleri yapma konusunda isteksiz olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada sınıf öğretmenleri uzaktan eğitim sürecinde anlattıklarını sınıf ortamında çeşitli test, etkinlik ve çalışmalarla değerlendiremediği için sınıf öğretmenlerinin konuların anlaşılabilirliğini ödevler ile kontrol ettiği görülmüştür. Ancak bu noktada öğretmenlerin ödevleri her öğrenciye ulaştırma aşamasında sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Bu durum pandemi dönemi için öğrenciler arasında fırsat eşitsizliğine yol açtığı yorumu yapılabilmektedir.

Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinin kolaylaştırılmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin “sınıf öğretmenleri, ilkökul öğrencileri ve veliler açısından kolaylaştırma” temalarında toplandığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının sınıf öğretmenleri açısından kolaylaştırılmasına yönelik “mesleki kolaylıklar” ve “maddi kolaylıklar” noktasında görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Mesleki kıdemi düşük olan ve kırsalda görev yapan öğretmenler ücretsiz internet imkânı sağlama, teknolojik donanım sağlama, ders saatlerinin azaltılması noktasında sınıf öğretmenlerine kolaylık sağlanması yönünde görüş belirtmişlerdir. Mesleki kıdem açısından tecrübeli olan ve şehir merkezinde çalışan öğretmenlerin ise mesleki gelişim kurs ve faaliyetlerinin düzenlenmesine yönelik istekte buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar nicel veriler ile birlikte değerlendirildiğinde mesleki kıdemi düşük olan öğretmenlerin teknoloji kullanımında sorun yaşamadıkları, mesleki kıdemi yüksek olan öğretmenlerin teknolojik alet kullanımı konusunda sorun yaşadıkları sonucunu destekler niteliktedir. Demir ve Özdaş (2020) yılında yaptıkları çalışmada

öğretmenlere uzaktan eğitim alanında çeşitli eğitimler verilmesi önerisinde bulunmuşlardır. Ünal ve Bulunuz (2020) çalışmasında öncelikle uzaktan eğitimle ilgili öğretmenlerin bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Karaca, Karaca, Karamustafaoğlu ve Özcan (2021) ile Can (2020) uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlere yönelik sınıf yönetimi ve teknoloji kullanımı yönünde hizmet içi eğitimler verilebilir önerisinde bulunmuşlardır. Telli ve Altun (2021), yüz yüze yapılan ders saati planlamasına göre değil çevrimiçi ortama uygun olarak ders saatlerinin düzenlenmesi gerektiğini önermişlerdir. Bu amaçla sadece uzaktan eğitim sürecinde değil sınıfta yapılan derslerde bilgisayar ve projeksiyon kullanma konusunda yaşanan sıkıntıların mesleki gelişim faaliyetleri ile ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının ilkökul öğrencileri açısından kolaylaştırılması noktasında “ders süreci” ve “teknolojik imkânlar” noktasında görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenleri uzaktan eğitim uygulamalarının ilkökul öğrencileri açısından kolaylaştırılması için öğrencilere eğlenceli ders içerikleri sunma, öğrenciye teknolojik araçları sunma ve ücretsiz internet sağlanması görüşlerini belirtmişlerdir. Avcı ve Akdeniz (2021) yaptıkları çalışmada, Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ile eğitimde teknoloji kullanımına yönelik gerekli alt yapının hazırlanması, eğitimcilerin çevrimiçi eğitim ile ilgili gerekli donanımlara sahip olması gerektiği, nitelikli çevrimiçi eğitim içeriklerinin hazırlanması ve verilen çevrimiçi eğitimleri değerlendirmeye yönelik çalışmalarının yapılması unsurlarının çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Urhanoglu, Bayırlı ve Aslan (2021) çalışmalarında öğretmenlerin hafta boyunca yürütülecek derslerin sayısının azaltılması gerektiğini düşündükleri ve canlı derslerin sürelerinin uzatılması yönünde istekleri olduğunu belirtmiştir. Başaran vd., (2021) tarafından yapılan çalışmada her öğrencinin tablet, bilgisayar gibi teknolojik donanımlara ve bunları kullanacak düzeyde bilgiye sahip olmadıkları için uzaktan eğitim sürecinin sıkıntılı geçtiği öne sürülmüştür. Bu noktadan hareketle ilkökul öğrencilerinin yaş, gelişim özellikleri ve odaklanma süreleri dikkate alınarak canlı ders sürelerinin planlanması gerekmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının ilkökul velileri açısından kolaylaştırılması noktasında “veli eğitimleri” ve “teknolojik imkânlar” noktasında görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarının ilkökul velileri açısından kolaylaştırılması için veli eğitimleri verilmesi ve teknolojik alet ile ücretsiz internet imkânı sunulması gerektiği yönünde görüşleri ön plana çıkmıştır. Günbaş ve Gözüküçük (2020) uzaktan eğitimde velilerin görüşlerini incelemiş ve öğrencilerin EBA uygulamasına giriş sıkıntısı yaşadığı, canlı derslere katılmada sorun yaşandığı, ders sırasında ses ve görüntü kaynaklı çeşitli aksaklıklar yaşandığı, evlerinde internet olmayan ailelerin derslere katılmakta zorluk çektikleri ve velilerin teknoloji konusunda bilgi eksiklikleri

olduğunu belirtmişlerdir. Sezen-Gültekin ve Algın (2021) uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin büyük bir kısmının ailelerle iletişim kurmada sorunlar yaşadığını ortaya koymuşlardır. Baran ve Sadık (2021) uzaktan eğitimde küçük yaş grubu öğrencileriyle yürütülen derslerde veli yardımı sayesinde birçok sıkıntının aşıldığını ifade etmişlerdir. Çakın ve Külekçi-Akyavuz (2020) öğretmenlerin velilerle ilgili yaşadıkları sorunların velilerin öğrencilere destek olmamalarından kaynaklandığı ve bu durumun veli eğitimlerinin gerekliliğini ortaya çıkardığını belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim sürecinin öğretmen, öğrenci ve veli açısından kolaylaştırılması noktasında öncelikle teknolojik donanım eksiklikleri giderilmeli ve internete erişim sıkıntısının kaldırılması gerekmektedir. Öğretmen, veli ve öğrencilerin uzaktan eğitime katılma noktasındaki sorunları böylelikle çözümlenmiş olacaktır. Öğretmen ve velilere verilecek olan eğitimler sayesinde ise uzaktan eğitimin verimliliği maksimum düzeye çıkarılacaktır.

4.1. Öneriler

Salgın sonrası yüz yüze eğitimin başlamasıyla birlikte uzaktan eğitim süreci ortadan kalkmış, sınıf ortamında ders sürecine geçilmiştir. Yüz yüze eğitim sürecinde dersleri sadece sınıf ortamında yapmak yerine derslerin hem sınıf hem de sanal sınıf ortamı oluşturularak yürütülmesi öğrenci ve öğretmenlerin teknoloji kullanımı ile ilgili bilgilerini taze tutmasını sağlayacaktır. EBA uygulaması üzerinden ödevlendirmeler, etkinlik ve içerik paylaşımı ile çocukların çevrimiçi öğrenme ortamlarından soyutlanmasının önüne geçileceği araştırmacılar tarafından düşünülmektedir. Yüz yüze işlenen konuların tekrarını sağlamak, test ve sınavlarla öğrencileri değerlendirme sürecinde çevrimiçi uygulamaların kullanılabilmesi önerilmektedir. Ayrıca olağanüstü durumlarda (afet, sel vb. doğal afetler ve salgın hastalık) nedeniyle okulların tatil edildiği dönemlerde uzaktan eğitim uygulamaları ile dersler işlenerek bu süreçlerin verimli şekilde atlatılabileceği araştırmacılarca önerilmektedir. Yüz yüze eğitim içerisine entegre edilen bir çevrimiçi öğrenme ortamı ile öğretmen ve öğrencilerin teknoloji kullanımı konusunda bilgi ve yeterliklerini artırabileceği düşünülmektedir. Uzaktan eğitim sürecinde kullanılan çevrimiçi etkinlik, oyun ve yarışmaları yüz yüze eğitimde kullanarak öğrencilerin teknoloji bilgisini taze tutabilir. Bu süreçte EBA uygulamasında yer alan içerikler güncellenerek öğretmenlerin EBA'dan daha fazla faydalanması sağlanması önerilmektedir. Bununla birlikte mesleğe yeni başlayan genç öğretmenler teknolojik bilgilerini çalıştıkları okullarda mesleki deneyimi daha fazla olan öğretmenlere çeşitli etkinlikler veya hizmet içi faaliyetler aracılığıyla aktarılması araştırmacılarca önerilmiştir. Aynı zamanda alan araştırmacıları da ilkökul kademesinde EBA içeriklerinin zenginleştirilmesine yönelik planlamalar, çevrim içi ders plan örnekleri hazırlayabilir ve sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişimlerine katkıda bulunabilirler.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 69-71.
- Akıncı, A., Kurtoğlu, M. ve Seferoğlu, S. S. (2012). *Bir teknoloji politikası olarak fatih projesinin başarılı olması için yapılması gerekenler: Bir durum analizi çalışması*. XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Akademik Bilişim Kongresi, Uşak.
- Alea, L. A., Fabrea, M. F., Roldan, R. D. A. ve Farooqi, A. Z. (2020). Teachers' COVID-19 awareness, distance learning education experiences and perceptions towards institutional readiness and challenges. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(6), 127-144.
- Alkış-Küçükaydın, M. (2022). Salgın sürecinde sınıf öğretmenlerinin dijital pedagojik yeterlilikleri ve dijital teknolojilere erişim motivasyonları. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(235), 2651-2668.
- Altıntaş-Yüksel, E. (2021). Sınıf öğretmenlerinin Covid-19 salgını sürecinde çevrim içi ders-uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Ulakbilge*, 57, 291-303.
- Arıkan, Y. D. ve Altun, E. (2007). Sınıf ve okulöncesi öğretmen adaylarının çevrimiçi ödev sitelerini kullanımına yönelik bir araştırma. *İlköğretim Online*, 6(3), 366- 376.
- Atlı, Y. ve Mazman-Akar, S.G. (2019). Sınıf öğretmenlerinin bireysel yenilikçilik özellikleri ile derste teknoloji kullanımına yönelik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1- 31.
- Avcı, F. ve Akdeniz, E. (2021). Koronavirüs (Covid-19) salgını ve uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlar konusunda öğretmenlerin değerlendirmeleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3(4), 117-154.
- Aydın, O. (2021). COVID-19 salgın sürecinin çocuklar üzerindeki etkileri. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 163-195.
- Balaman, F. ve Hanbay-Tiryaki, S. (2021). Coronavirüs (Covid-19) nedeniyle mecburi yürütülen uzaktan eğitim hakkında öğretmen görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 52-84.
- Baran, A.ve Sadık, O. (2021). Covid-19 sürecinde sınıf öğretmenlerinin acil uzaktan öğretim tecrübelerinin ve görüşlerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 813-854.
- Başaran, M., Ülger, I. G., Demirtaş, M., Kara, E., Geyik, C. ve Vural, Ö. F. (2021). Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin teknoloji kullanım durumlarının incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(37), 4619- 4645.
- Bayrak, N. ve Bayrak, G. (2021). Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersine yönelik teknolojik pedagojik alan bilgisi öz güvenlerinin ve web 2.0 özyeterliklerinin hizmet içi eğitimlerle değişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(232), 51-69.
- Birgin, O., Çoker, B. ve Çatlıoğlu, H. (2010). Investigation of first year pre-service teachers' computer and Internet uses in terms of gender. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 1588-1592.
- Bursal, M. (2019). *SPSS ile temel veri analizleri*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel,F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Can, E. (2020). Coronavirüs (COVID-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.

Cesur-Özkara, E., Yavuz-Konokman, G. ve Yanpar-Yelken, T. (2018). Eğitimde teknoloji kullanımı hizmetiçi eğitime katılan öğretmenlerin TPAB özgüvenlerinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 371-412.

Creswell, J. ve Plano-Clark, V. L. (2007). *Understanding mixed methods research*. In J. Creswell (Ed.), *Designing and conducting mixed methods research* (pp. 1- 19). Thousand Oaks, CA: Sage

Çakın, M. ve Külekçi-Akyavuz, E. (2020). COVID-19 süreci ve eğitime yansması: öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186

Çiçek, İ., Tanhan, A. ve Tanrıverdi, S. (2020). COVID-19 ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 1091- 1104.

Çiftçi, S., Taşkaya, S. M. ve Alemdar, M. (2013). Sınıf öğretmenlerinin fatih projesine ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online*, 12(1), 227-240.

Demir, F. ve Özdaş, F. (2020). COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 273-292.

Dikmen, G., Akyıl, E. ve Akçay, A. O. (2021). Sınıf öğretmenlerinin bilgisayar ve internet kullanımı özyeterlik algılarının incelenmesi. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 16-25.

Erbaş, Y. H. (2021). Covid-19 salgını döneminde eğitim: İlkokuma yazma öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm öneriler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 360- 380.

Ekici, S. ve Yılmaz, B. (2013). Fatih projesi üzerine bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(2), 317-339.

Fauzi, I. ve Khusuma, I. (2020). Teachers’ elementary school in online learning of covid-19 pandemic condition. *Jurnal Iqra’: Kajian Ilmu Pendidikan*, 5(1). 58-70.

Fidan, M. (2020). Covid-19 belirsizliğinde eğitim: ilkokulda zorunlu uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 24-43.

Gunbayi, İ. (2020). Knowledge-constitutive interests and social paradigms in guiding mixed methods research (MMR). *Journal of Mixed Methods Studies*, 1(1), 41-53.

Günbaş, N. ve Gözükcük, M. (2020). Views of elementary school children’s parents about distance education during the covid-19 pandemic, *Sakarya University Journal of Education*, 10(3), 686-716.

Güven, İ. (2012). Eğitimde 4+4+4 ve fatih projesi yasa tasarısı reform mu? *İlköğretim Online*, 11(3), 556-577.

Hilli, C. (2020). Distance teaching in small rural primary schools: A participatory action research project. *Educational Action Research*, 28(1), 38-52.

Horzum, M. B. ve Çakır, Ö. (2009). Çevrim içi teknolojilere yönelik özyeterlik algısı ölçeği türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(3), 1327-1356.

Iwai, Y. (2020). Online learning during the COVID-19 pandemic what do we gain and what do we lose when classrooms go virtual. *Scientific American*, 13(1), 119-132.

- İnci-Kuzu, Ç. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde uygulanan ilkököl uzaktan eğitim programı (EBA tv) ile ilgili veli görüşleri. *Millî Eğitim* 49(1), 505-527.
- Karaca, İ., Karaca, N., Karamustafaoğlu, N. ve Özcan, M. (2021). Öğretmenlerin uzaktan eğitimin yararına ilişkin algılarının incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 3(1), 209-224.
- Karadağ-Yılmaz, R., Savaş, H. ve Kalkan, S. (2022). Katkıları ve sorunlarıyla uzaktan eğitime farklı bir bakış: sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 277-296.
- Karatekin, K., Elvan, Ö. ve Öztürk, D. (2015). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin Fatih Projesi hakkındaki düşünceleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 81-114.
- Kızıлтаş, Y. Ve Çetinkaya-Özdemir, E. (2021). Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(80), 1896-1914.
- Koç, E. S. (2021). Nasıl bir uzaktan eğitim? 1 yılın sonunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 7(2), 13-26.
- Kultas, E. ve Çalışkan, E. F. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlar. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(2), 507-521.
- Menzi, N., Çalışkan, E. ve Çetin, O. (2012). Öğretmen adaylarının teknoloji yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Journal Of Educational Sciences International*, 2(1), 1-18.
- Metin, M., Gürbey, S. ve Çevik, A. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik öğretmen görüşleri. *MM-Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 66-89.
- Miltiadou, M. ve Yu, C. H. (2000, October). *Validation of the online technologies self-efficacy scale (OTSES)*. Paper presented at the AECT International Convention, Denver CO. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 445672).
- Moçoşoğlu, B. ve Kaya, A. (2020). Koronavirüs hastalığı (COVID-19) sebebiyle uygulanan uzaktan eğitime yönelik öğretmen tutumlarının incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(1), 15-43.
- Özkan, A. ve Deniz, D. (2014). Orta öğretimde görev yapan öğretmenlerin FATİH Projesi'ne ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 161-175.
- Patton, M.Q. (2014). *Qualitative research ve evaluation methods: integrating theory and practice*. Fourth Edition.
- Polymılı, A. (2021). Distance learning in primary education in greece in the midst of covid-19. *International Online Journal of Primary Education*, 10(2), 251-258.
- Sarışık, S., Sarışık, S., Akay Celep, D., Gürel, M. ve Dönmez, S. (2021). İlkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin eğitim bilişim ağı (EBA) kullanımlarının öğretmen görüşleri ile incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 209-219.
- Saygı, H. (2021). Covid-19 pandemi uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(2), 109-129.

Sezen-Gültekin, G. ve Algın, G. (2021). Öğretmenlerin gözünden covid-19 pandemisinin eğitim sistemine yansımaları. *Eğitim ve Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 62-81.

Stockemer, D. (2019). *Quantitative methods for the social sciences a practical introduction with examples in spss and stata*. Springer.

Summak, M. S., Bağlıbel, M. ve Samancıoğlu, M. (2010). Technology readiness of primary school teachers: A case study in Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2671-2675.

Şenel-Çoruhlu, T. ve Uzun, A. (2021). Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları problemlerin tespit edilmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 61-79

Tarakçı, S. (2022). *Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitimde bilişim teknolojileri kullanım yeterliliklerini yönelik algıları*. Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Telli, S. G. ve Altun, D. (2021). Coronavirus (Covid-19) pandemisi döneminde çevrimiçi öğrenme. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-107.

Toquero, C. M. (2020). Challenges and opportunities for higher education amid the COVID-19 Pandemic: the Philippine context. *Pedagogical Research*, 5(4), 1- 5.

Türel, Y. K. (2012). Öğretmenlerin akıllı tahta kullanımına yönelik olumsuz tutumları: Problemler ve ihtiyaçlar, *İlköğretim Online*, 11(2), 423-439.

Urhanoglu, İ., Bayırlı, H. ve Aslan, U. (2021). Sınıf öğretmenlerinin Covid-19 pandemi sürecinde yürütülen uzaktan eğitime ilişkin deneyimleri. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 4(3), 226-251.

Uşun, S. (2006). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık

Utomo, M. N. Y., Sudayanto, M., ve Saddhono, K. (2020). Tools and strategy for distance learning to respond COVID-19 pandemic in Indonesia. *Ingénierie des Systèmes d'Information*, 25(3), 383-390.

Ünal, M. ve Bulunuz, N. (2020). COVID-19 salgını döneminde yürütülen uzaktan eğitim çalışmalarının öğretmenler tarafından değerlendirilmesi ve sonraki sürece ilişkin öneriler. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 343-36.

**FRANSA'DA YAŞAYAN GÖÇMEN TÜRK KADIN İŞ GÜCÜNÜN,
İŞ GÜCÜ PİYASALARINA ENTEGRASYON SÜRECİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

*A RESEARCH ON THE PROCESS OF INTEGRATION OF MIGRANT TURKISH
FEMALE LABOR FORCE LIVING IN FRANCE TO LABOR MARKETS*

Seçil GÜRÜN KARATEPE * , Elvin DİNLER KISAÇTUTAN**

*Geliş Tarihi: 12.10.2022
(Received)*

*Kabul Tarihi: 08.05.2023
(Accepted)*

ÖZ: Bir bölge veya ülkeden başka bir bölge veya ülkeye hareket eylemi olarak nitelendirilen göç, iş gücü piyasalarında birçok etkiye neden olmakla birlikte göç eden bireyler açısından ise sorunları beraberinde getirmektedir.1980'lerden itibaren küreselleşmenin getirdiği ekonomik ve sosyal yöndeki değişimler, kadınların iş gücü piyasalarına katılım oranlarının artmasına olumlu yönde katkı sağlamıştır. Son yıllarda ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerle artış göstermekte olan göç hareketlerinde, kadınlaşma eğilimi görülmektedir. Günümüzde kadınlar, tüm göçmenlerin yaklaşık olarak yarısını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı Fransa'ya göç etmiş olan Türk kökenli göçmen kadınların çalışma hayatını nasıl anlamlandırdıkları, iş gücü piyasalarına entegrasyonları ile karşılaştıkları temel sorunları ve bu süreçlerden nasıl etkilendiklerini ortaya koymaktır. Çalışmada literatür taraması yapılmış ve sekiz göçmen kadını yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda göçmen Türk kadınlarının eğitim seviyelerinin ve dil bilme düzeylerinin iş gücü piyasalarında nitelikli iş bulma konusunda etkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda eril tahakküm ve ayrımcılığın, kadınların çalışma hayatına entegre olmalarını etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen Kadınlar, Türk Göçmen Kadınlar, İşgücü Piyasaları

ABSTRACT: Migration, which is defined as the action of moving from one region or country to another, causes many effects on labor markets, while also bringing along problems for migrating individuals. The economic and social changes brought about by globalization since the 1980s have contributed positively to the participation of women in labor markets. In recent years, a tendency towards feminization can be observed with the increase in migration movements due to economic, social, and political reasons. Today, women constitute approximately half of all immigrants. The aim of this study is to reveal how Turkish-origin immigrant women who have migrated to France interpret their working lives, the main problems they face in integrating into the labor market, and how they are affected by these processes. A literature review was conducted, and semi-structured interviews were conducted with eight immigrant women. The results of the study showed that the education

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, secilgurun@arel.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5355-6131

** Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, elvandinler@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3490-0547

levels and language proficiency of Turkish immigrant women are effective in finding skilled jobs in labor markets. At the same time, it was found that patriarchal domination and discrimination affect the integration of women into the workforce.

Key Words: Migration, Migrant Women, Turkish Immigrant Women, Labor Markets.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of immigrant includes different meanings in different languages. Despite the different meanings, the common point of the concept is used to meet the immigrants. When the concept is evaluated in terms of Turkish culture, it derives from the root expatriate, which means being away from home, home or dormitory, and is used more than the word immigrant among the people. The concept of migration is the movement of people from one place to another due to some economic, political and social reasons. International migration is the movement of individuals or individuals from one country to another. According to global estimates, there are approximately 272 million international migrants in the world in 2019, which corresponds to 3.5 percent of the global population. Although the vast majority of people do not migrate across borders, the number of those who migrate within the country is much higher. However, the fact that international migrants have been increasing in number and proportion over time with a slightly more acceleration than anticipated should also be taken into account. People resort to international migration for work, family and education reasons. Migration is not only a social situation in which men participate today, but also women have become an important element of the migration action. The problem of immigrants in the population is considered as the problems of the male population with the view that more men are dominant in the migration movement, however, recent studies reveal that the female population takes part in the migration movements with a significant increase and that the subject needs to be examined.

When international migration is evaluated for Turkey, it is necessary to reveal that in the first stage, the internal migration from the village to the city is followed by the international migration from the city to the foreign countries. First of all, with the beginning of mechanization in agriculture in Turkey and the desire to have better opportunities, the villagers moved towards migration from rural to urban areas. In the face of the intensification of immigration, there has been an intense population increase in the cities, and this has brought along unemployment in the cities. This situation, which created an important problem, was tried to be solved by signing labor agreements in order to respond to the workers' demands of European countries. The population movement, which started with the internal migration action, moved towards foreign countries and became an international migration action. One of the biggest reasons for international migration is the labor force needs emerging in developed countries. Core countries have sought to meet their labor needs from underdeveloped or developing peripheral countries at cheap prices. While there is an advantageous situation for the central countries, it can reveal the situation of labor exploitation when viewed from the perspective of the worker. European countries have been meeting their workforce needs in this way for the last thirty years.

The breaking point of the idea that migration is an action performed only by men has been the socio-economic changes brought about by globalization. Women, who were sometimes negatively and sometimes positively affected by these changes, participated more in the

migration action with the effect of the changes. Women, like men, migrated from their countries with the idea of better employment opportunities, better health care, and better education. The need for female workforce is seen as one of the main reasons that show the feminization of migration. It can be stated that while men were more active in the migrations that started in the 1960s, today it is seen that women actively participate in the migration. The concept of migration at the international level creates significant problems, especially on the basis of adapting to the labor market of the countries of origin and finding a job. With the effect of globalization, the efforts of international companies to increase their competitiveness around the world reveal the problems of qualified and unqualified migration on the one hand. Migrant female workers are faced with a patriarchal structure and gendered understanding both in participating in the labor market and in balancing their work life.

Turkish women immigrants coming to France are divided into first generation and second generation. Immigrant women in the first generation mostly acted as a continuation of their husbands. The women in the second generation are the children of the first generation women. The characteristics of the two generations also contain different features from each other. This difference is due to structural features. In the first step of the migration process to France, there was a process that took place when Turkish men came to France to find a job and then took their wives with them. This process can be expressed as the feminization of migration. Women participate in the migration process with the aim of maintaining the family structure and continuing the lineage. Turkish women, who are in the first generation of migration, immigrated to France for the continuation of family unity, not to enter the labor market. It should be emphasized that the inadequacy of the first generation women's language knowledge and the low level of education constitute another pillar of their staying away from the labor market. However, the fact that immigrant women in the second generation were born and educated in France and did not have language problems, unlike their mothers, distinguished them from women in the first generation. However, the traditional family structure, the pressure of the father and the pressure of the spouse afterward were seen in the women of this generation. At this point, the aim of this study is to determine what problems Turkish women face when they immigrate to France and then join or integrate into the labor market. In this study, first of all, a literature review was made, and then a quantitative study was carried out. Within the scope of the qualitative study, interviews were conducted with 8 Turkish immigrant women living in France.

1. GİRİŞ

Göç, insanların bir yerden başka bir yere ekonomik, toplumsal ve siyasi nedenlerden dolayı gönüllü ya da zorunlu şekilde yer değiştirme hareketi olarak ifade edilebilmektedir. Göçün birçok sebebi ve bu sebeplere bağlı olarak sonuçları bulunmaktadır. Göç, iyi bir yaşam ya da iş olanaklarını beraberinde getirirken dil problemi, uyumsuzluk ve ötekileşme gibi çatışmaları da doğurmakta ve sadece erkeklerin değil aynı zamanda kadınların da göç ettikleri ülkelerde entegrasyon sorunlarına neden olmaktadır. Göçmen sorunu, göç hareketinde daha çok erkeklerin baskın olduğu görüşünden hareketle, erkek nüfusun sorunları olarak ele alınmaktadır. Ancak son dönemde kadın nüfusun göç hareketlerinde önemli bir artış

olduğu görülmektedir. Bu nedenle kadın göçmenlerin yaşadıkları sorunların incelenmesi önem arz etmektedir. Uluslararası boyutta göç kavramı özellikle göç edilen ülkelerin iş gücü piyasalarına uyum sağlamak ve iş bulma temelinde önemli sorunlar yaratmaktadır. Küreselleşmenin yarattığı etkiyle uluslararası firmaların dünya genelindeki rekabet etme güçlerini artırma çabası, hem nitelikli hem de niteliksiz göç sorunlarına etki etmektedir. Göçmen kadın çalışanlar, hem iş gücü piyasalarına katılma hem de iş yaşam dengesi sağlama konusunda ataerkil yapıyla ve toplumsal cinsiyet sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır.

OECD 2019 raporuna göre Türk göçmenler, Avrupa Birliği'ndeki tüm göçmen gruplarının yaklaşık %22'sini oluşturmaktadır ve Türk göçmen sayısının 3,4 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Türklerin en çok Almanya'ya göçü söz konusu olmakla birlikte Fransa da Türkiye'den göç alan önemli ülkelerden biridir. Bu bağlamda Fransa'da yaşayan Türk göçmen kadınların iş gücü piyasalarına entegrasyonu ve yaşadıkları sorunların tespiti önem arz etmektedir (Dünya Göç Raporu, 2020: 9).

Bu çalışmada, ikinci bölümde göçmen kadın işçi, Türkiye'den Avrupa'ya göç sürecinde iş gücü anlaşmaları, Türkiye'den Fransa'ya göç ve kadın işçi, istatistiklerde kadın göçmen işçiler başlıklarıyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde, Fransa'da yaşayan 8 Türk göçmen kadınla yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiş olup araştırmanın yöntemi açıklanmıştır. Görüşme sonucundaki bulgular çalışmanın dördüncü bölümünde değerlendirilmiştir.

2. GÖÇMEN KADIN İŞÇİ

Gelişmiş ülkelerin ev içi bakım emeğini karşılayan göçmen kadınlar “*global yeniden üretim işçileri*” olarak nitelendirilirken kazançlarıyla hem kendilerinin hem de ailelerinin yaşam koşullarını iyileştirmektedir (Raijman, Gesser ve Kemp, 2003: 727-749). Göçmen kadınlar, genellikle tehlikeli ve kirli işler olarak ifade edilen işlerde, özellikle otel, restoran ve ev işlerinde yoğun bir biçimde istihdam edilmektedir (Engle, 2004: 23). Avrupa'da kadın göçmenlerin %8.1'i otel ve restoran sektöründe çalışırken Londra'da yemek şirketlerinin çalışanlarının %70'i göçmenler aracılığıyla sağlanmaktadır. Güvencesiz ve ikincil iş gücü piyasalarında istihdam edilen kadın göçmen işçiler, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, sosyal güvenlik sistemine dahil olamama gibi işgücü piyasasına entegrasyon sorunları yaşamaktadır (Dünya Göç Raporu, 2020: 10).

Evin geçimini sağlama görevi, özellikle gelenekselci toplumlarda, erkeğin görevi olarak kabul edilirken ev dışında çalışma erkeklere özgü bir sorumluluk olarak görülmektedir. Kadın, erkeğin eşi ve yanında götürdüğü kişi olarak konumlandırıldığından, göç tartışmalarının odak noktası erkeklerde yoğunlaşmaktadır. Oysa kadınlar da her zaman erkekler kadar göç ettikleri ülkelerde iş bulmak ve istihdama katılmakla ilgili sorun yaşamaktadır (Yeoh, ve Khoo, 1998: 163). İş gücü piyasalarında, kadın göçmenlerin nitelikli olmayan kesimi oluşturduğu ifade edilebilmektedir. Nitelikli göçmen kadınlar ise iş gücü piyasalarında, göç

ettikleri ülkelerin gelişmesine katkı sağlayarak yer almaktadırlar (Kofman ve Raghuram, 2006: 291).

Kadın göçmenlerin göç etmelerinin birçok sebebi vardır. Bunlardan ilki ekonomik nedenlerdir. Ancak bununla birlikte siyasal ve sosyal nedenlerden dolayı da göç eden kadınlar, özellikle geleneksel toplum yapısı içinde yaşayanlar, daha iyi hayat koşullarını elde edecekleri ülkelere göç etme çabasında olmaktadır. Diğer taraftan çalışan nüfusa ihtiyaç duyan ülkelerin göçmen alma politikaları göçü tetikleyen unsurlardan biri olarak görülmektedir (Doğanay, Şahin, Özdemir, 2011: 8-16).

Toplumsal cinsiyetçi anlayış ve mesleki bilgi eksikliği göçmen kadın işçilerin düşük maaşlarla kötü koşullarda çalışmalarına sebep olmaktadır. Özellikle küreselleşmenin getirdiği hizmet sektöründeki artış, göçmen kadın işçilerin bu sektörde yoğunlaşmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Göç alan ülkeler de bu sektörlerde istihdamı teşvik etmek üzere göçmen politikaları ortaya koymaktadırlar. Örneğin Kanada’da hizmet sektöründe çalıştırılmak üzere kadınların göç etmesini teşvik edici programlar yürütülmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2004: 237).

2.1. Türkiye’den Avrupa’ya Göç Sürecinde İş gücü Anlaşmaları

Avrupa ülkelerinin Türkiye’den iş gücü alımı 1960’lı yılların başlarında gerçekleşmiştir. Tarımda makineleşmenin arttığı ve özel sektörün ön plana çıkarak sanayileşme hedefinin baskın olduğu 1950’li yıllar, aynı zamanda tarımsal ürün ihracatının ve köyden kente olan göçün de arttığı bir dönem olmuştur. 1960’lı yıllar ise 1950’li yılların aksine ekonomik durgunlukla beraber enflasyonist bir ortamda işsizliğin yaşandığı bir süreç olmuştur. Bu süreçte yaşanan sorunlara çözüm olarak planlı ekonomik büyüme hedeflenmiş ve planlı ekonomiye geçiş süreci başlamıştır. I. Beş yıllık kalkınma planının istihdam ve işsizlik başlığında iş gücü fazlasının iş gücü kıtlığı çeken ülkelere ihraç edilmesi bir çözüm yolu olarak görülmüş, Almanya ile 30.10.1961, Hollanda ile 19.08.1964, Fransa ile ise 08.04.1965 tarihlerinde iş gücü anlaşmaları yapılmıştır. (I. Beş Yıllık Kalkınma Planı; Boratav, 1993. 81) 1980’li yıllara gelindiğinde askeri darbenin etkisiyle Türkiye’den siyasi sığınma taleplerinin yoğun olduğu bir dönem yaşanmış, 1990’lı yıllarda ise Türkiye’den göç edenlerin, göç ettikleri ülkelere yerleşmeye başladığı bir dönem olmuştur. Avrupa ülkeleri ise geri dönüş göçünü özendirmeye yönelik politikalar uygulamaya başlamış, Türklerin yoğunlukta olduğu bölgelerde yeni yasal düzenlemeler yapmıştır. Diğer taraftan vatandaşlık sistemlerinin, Fransa’da toprağa, Almanya’da kan bağına dayandığı görülmektedir. Fransa’da doğan ve belli bir yaşa kadar Fransa’da yaşayan kişi, 16 yaşında Fransız vatandaşlığına başvurma hakkına sahip olmaktadır. 1992 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre ise Almanya’da doğan ve belli bir yaşa kadar eğitim alan Türk çocuklarına Alman vatandaşlığına geçme hakkı sağlanmıştır (Öder, 2008: 53).

2.2. Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Kadın İşçi

Fransa Türkiye'den 1960'lı yıllarda göç almaya başlamıştır. Ancak bu dönemde kadın iş gücü olarak göç edenlerin sayısı 1980'lere kadar oldukça düşük seyretmiş, 1970 yılında 8.992 erkek Fransa'ya işçi olarak gelirken kadın işçi sayısı sadece 44 olmuştur. 1974 yılında ise erkek işçi sayısı 10.544 iken kadın işçi sayısı 33 kişi olarak kaydedilmiştir (Nakhoul, 2014). 1980 sonrası dönemde ise kadınlar açısından süreç tersine dönmüş ve kadın göçmen sayısı artarak devam etmiştir. Kadınlar ve çocuklar, erkeklerin iş bulma ümidiyle göç etmeleri sebebiyle göçün ikinci dalgası olarak değerlendirilmiş ve ilerleyen zamanlarda erkeklerin eşlerini hatta akrabalarını getirmeleriyle kadın göçü artmıştır. Göç olgusu dil, din, kültüre uyum sağlamada birçok sorunu beraberinde getirirken Fransa'nın milliyetçi kimliği göçmenlerin zorluklarını daha da artırmıştır (Uzun, 2021: 433-450).

2020 yılı itibariyle 67.3 milyon nüfusa sahip olan Fransa, yakın ülke komşularından göç alan bir ülke olmuştur. Bugün nüfusunun %11'i göçmen nüfustan oluşmaktadır. II. Dünya Savaşından sonra iş gücüne ihtiyaç duyan Fransa, iş gücü ihtiyacını Türkiye, Fas ve Tunus gibi ülkelerden karşılamıştır (Moigne ve Lebon, 2002: 6-7). Türkiye'den Fransa'ya göç edenlerin sayısında 1960'lı yıllar itibariyle artış kaydedilmiştir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü).

1973 dönemi göçün kadınlaşması anlamında önem taşımaktadır. Petrol krizinin etkisiyle ekonomik durgunluğun yaşandığı bu dönemde, aile birleşmesiyle Fransa'ya göç başlamış ve kadın göçmen ağırlıklı bir dönem yaşanarak günümüze kadar artarak gelmiştir. Bugün Fransa'da aktif nüfus içinde göçmen kadınların sayısı 83 bindir. Ağırlıklı olarak el sanatları ve geleneksel işlerde istihdamda olan kadınların, sanat, bilim ve yöneticilik gibi uzmanlık gereken alanlarda istihdamlarının oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Fransa'daki kadın göçmenlerin göç süreçlerinde en temel belirleyici neden evliliğdir. Evlilik ve aile birleşmesiyle gelenlerin yabancı dil sorunu yaşamaları, çalışma hayatına katılmalarını zorlaştırmaktadır. Kadınlar kapalı ve izole bir topluluğu üyesi olarak varlıklarını devam ettirmektedir. Ayrıca Türkiye'den gelenler veya Fransa'da yetişenlerin eğitim seviyeleri düşük düzeyde olup genellikle lise seviyesindedir. Ancak ilk kuşak göçmenlere göre ikinci kuşak göçmenlerin, Fransızca eğitim almaları nedeniyle Fransız toplumuyla daha fazla uyum içinde olan bir kuşak olduğu görülmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler, DİYİH 2017 Raporu). İkinci kuşakta yer alan kadınlar, ilk kuşak göçmen kadınların çocukları olarak göçün yapısını değiştirmiştir. İlk kuşak göçmen kadınlar, eşlerinin yanına gelmek ve aile bütünleşmesini sağlamak için göç etmiş olmaları nedeniyle amaçları iş gücü piyasalarına katılmak olmamıştır. Göçmen kadınların hayatlarını evde konumlandırmaları, istihdamın çok sınırlı düzeyde kalmasına neden olmuştur. 1960'lı yıllar bu döneme denk gelmektedir. İlk

kuşak kadınların kız çocukları, anneleri gibi dil veya eğitim yetersizliği sorunlarıyla karşılaşmamış ancak baba ve evlendikten sonra eş baskısıyla karşılaşmışlardır. Kadınların yasal olarak çalışabilmeleri, istihdam alanları bakımından, Fransa'ya göç eden kadın işçiler için oldukça sınırlıdır. Yasal oturma iznine sahip olmak öncelikli şart olarak kabul edilmekle birlikte oturma izni, genellikle eşler üzerinden alınmaktadır. Bu durumun sonucunda ise kısmi zamanlı işlerde, enformel sektörde ve aile şirketlerinde çalışmaları söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla kurumsal yabancı işletmelerde göçmen kadın istihdamı kısıtlıdır. Kamu sektöründe ise Fransa vatandaşı olmak ve yabancı dil bilgisi şartları da göz önünde bulundurulduğunda Türk kadınlarının sayısının oldukça az olduğu görülmektedir.

Grafik 1: Cinsiyete Göre Göçmen Dağılımı, (%)

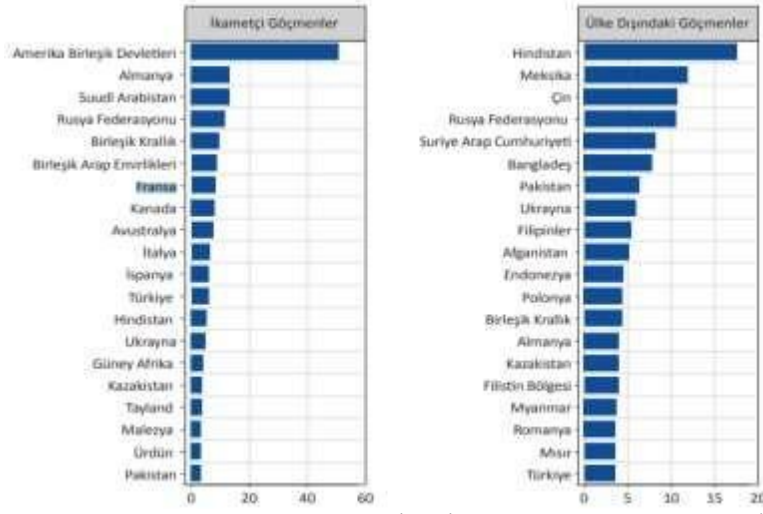
Kaynak: 2020 Dünya Göç Raporu, Göç ve Göçmenler: Küresel Bakış, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2>, Erişim Tarihi: 5.08.2022.

Genellikle tekstil, konfeksiyon, ev işlerinde çalıştıkları dolayısıyla yüksek oranda hizmet sektöründe yer aldıkları görülmektedir. Öder (2008: 64-65) 20-29 yaş aralığındaki genç kadınların geçici işte çalışma oranlarının %25 olduğunu ifade ederken bu durumun temel belirleyici nedenin evlilik olduğunu belirtmektedir.

2.3. İstatistiklerde Kadın Göçmen İşçiler

2020 Dünya Göç Raporuna göre; dünya çapındaki uluslararası göçmenlerin sayısı 272 milyondur (Dünya nüfusunun yaklaşık %3,5'i). Dünyada insanların büyük çoğunluğu hala doğdukları ülkede ikamet etmeye devam ediyor olsa da daha fazla kişi özellikle yaşadıkları bölgede bulunan başka ülkelere göç etmektedir. Bir kısmı ise uzak bölgelerdeki yüksek gelirli ülkelere göç etmektedir. Bireyleri uluslararası alanda göçe iten başlıca neden iş imkânları olup, çoğu yüksek gelirli ülkelerde yaşayan göçmen işçiler, dünya uluslararası göçmen nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin sayısının 41 milyonu aşması ve mültecilerin sayısının yaklaşık 26 milyonu bulmasıyla, küresel düzeyde yerinden edilme rekor seviyeye ulaşmıştır (World Migration Report 2020).

2020 Dünya Göç Raporuna göre göçmen sayısı 272 milyon olduğu göz önünde bulundurularak, küresel toplamda göçmen işçi sayısı incelendiğinde 68.1 milyon kadın göçmen, 95.7 milyon erkek göçmen işçi bulunmaktadır. Göçmen işçilerin tümü içindeki oran incelendiğinde ise kadınlar %41.6 iken erkekler %58.4 oranındadır (Dünya Göç Raporu, 2022).

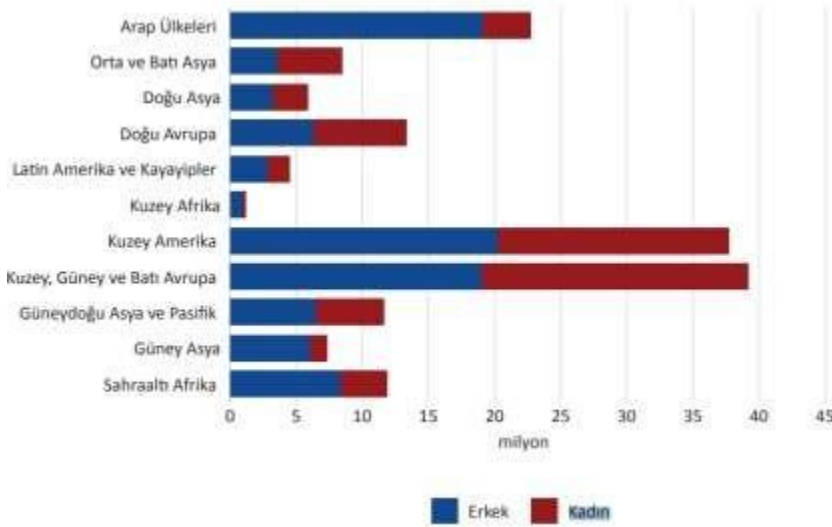
Grafik 2: Uluslararası Göçmenler İçin İlk 20 Hedef (Sol) – Menşé Ülke Sıralaması (Sağ), 2019 (milyon)

Kaynak: 2020 Dünya Göç Raporu, Göç ve Göçmenler: Küresel Bakış, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2>, Erişim Tarihi: 5.08.2022.

Grafik 2'ye göre Amerika Birleşik Devletleri 1970 yılından bu yana uluslararası göçmenler için baskın hedef ülke olmakla birlikte ikamet eden yabancı doğumluların sayısı dört kattan daha fazla bir artış göstermiştir. 1970 yılında 12 milyonun altında olan göçmen işçi sayısı, 2019 yılında 51 milyona yaklaşmıştır. Göçmenler için ikinci en çok tercih edilen hedef ülke olan Almanya'da da son yıllarda benzer bir artış yaşanmıştır. 2000 yılında 8.9 milyon olarak kaydedilen rakam 2019 yılında 13.1 milyonu bulmuştur. Göçmenler için kaynak ülkeler ise 2019 yılında dünya çapındaki bütün göçmenlerin yüzde 40'ından fazlasının (112 milyon) doğum yeri olan Asya olmuştur ve özellikle Hindistan, Çin ve Bangladeş ve Güney Asya ülkelerinden Pakistan ve Afganistan başlıca kaynak ülkeler olmuştur. Meksika en büyük ikinci kaynak ülke olurken Rusya Federasyonu da dördüncü sırada yer almıştır. Ukrayna, Polonya, Birleşik Krallık ve Almanya da dâhil olmak üzere, çok sayıda Avrupa ülkesinin ise oldukça büyük bir göçmen nüfusuna sahip oldukları da Grafik 2'de görülmektedir. 2019 yılı itibariyle en çok göçmen bulunduran ülkeler incelendiğinde ABD 1. Sırada yer alarak 50.661.149 milyon kişi barındırırken,

Fransa ise 7. Sırada yer alarak 8.334.875 milyon kişi göçmen bulunmaktadır (DESA Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Organizasyonu).

2019 yılında Avrupa ve Asya, sırasıyla yaklaşık olarak 82 milyon ve 84 milyon uluslararası göçmene ev sahipliği yapmıştır. Bu rakamlar, küresel uluslararası göçmen stoku toplamının % 61'ine karşılık gelmektedir.

Grafik 3: Göçmen İşçilerin Cinsiyete Dayalı Coğrafi Dağılımı, 2017.

Kaynak: 2020 Dünya Göç Raporu, Göç ve Göçmenler: Küresel Bakış, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2>, Erişim Tarihi: 5.08.2022.

Grafik 3'te görüldüğü üzere, günümüzde uluslararası göçmen işçi nüfusunda, hem cinsiyete dayalı eşitsizlik söz konusudur hem de bu eşitsizlik belirli coğrafyalarda yoğunlaşmıştır. Dünya çapında erkek göçmen işçilerin sayısı, kadın göçmen işçilerin sayısından çok daha fazla olmakla birlikte yüksek gelirli ülkelerdeki dağılımın tam tersine, düşük gelirli ve alt orta gelirli ülkelerdeki cinsiyet dağılımında erkekler kadınlardan sayıca çok daha fazladır (Dünya Göç Raporu 2022).

Uluslararası Göçmen Stoku 2019: Ülke Profili raporuna göre, Fransa'da Avrupa'da ve Dünya'da uluslararası göçmenler arasında kadınların oranı, Fransa'da %51,8 iken Avrupa'da %51,4 ve Dünyada %47,9'dur. Sayıları fazla olmasıyla dikkat çeken kadın göçmenlerin, nitelikleri itibarıyla iş gücü piyasalarında oluşturdukları etki de farklılık gösterecektir (Dünya Göç Raporu, 2020: 9).

3. YÖNTEM

Nitel veri toplama tekniği kullanılarak yapılan çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yarı

yapılandırılmış görüşme formları sağladığı esneklik bakımından konuyu derinlemesine inceleme fırsatı sunarken hazırlanan soru formunun dışında, araştırmacı, görüşmenin akışına göre yan sorular sorabilir ya da yanıtların daha da ayrıntılandırılmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000: 547). Veriler, coğrafi sınırlılık nedeniyle e-görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmada görüşme yapılacak kişiler, amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemi, önceden belirlenmiş ölçütleri ifade eden durumları içermektedir (Yağar ve Dökme, 2018: 6). Uygulamanın yapılacağı kişiler için belirlenen ölçüt, Fransa’da yaşayan Türk kadın göçmenler olarak belirlenmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Yaş	42	32	33	28	38	41	41	37
Doğum Yeri	Türkiye	Türkiye	Türkiye	Fransa	Türkiye	Almanya	Türkiye	Türkiye
Medeni Durum	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli
Çocuk Sayısı	3	3	1	1	3	2	4	3
Eğitim Durumu	Ortaokul	Ortaokul	Üniversite	Yüksek Lisans	Ortaokul	Lise	Ortaokul	Üniversite
Çalışma Durumu	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışıyor	Çalışıyor	Çalışıyor	Çalışıyor	Çalışmıyor
Dil Bilgisi Düzeyi	İyi	İyi	İyi	Çok iyi	İyi	Çok iyi	Orta	Orta

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan 8 Türk göçmen kadının 6’sının doğum yerinin Türkiye olduğu, 1 kadın göçmenin Almanya ve 1 kadın göçmenin Fransa olduğu görülmektedir. Bütün katılımcıların evli olduğu, 4 çocuğu olan 1

göçmen kadın katılımcının bulunduğu, 3 çocuğu olan göçmen kadın sayısının 4, 1 göçmen kadının 2 çocuğu ve iki göçmen kadının 1 çocuğu olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların 4'ü ortaokul mezunu olurken 1 katılımcı Lise, 2 katılımcı Üniversite ve 1 katılımcı ise Yüksek Lisans mezunudur. 4 katılımcının hâlihazırda çalışmadığı, 4 katılımcının ise çalıştığı görülmektedir. 2 kişinin Fransızca dil bilgisi düzeyinin orta düzey, 3 katılımcının iyi derece ve 2 katılımcının ise çok iyi olduğu görülmektedir.

Verilerden elde edilen bulguların çözümlenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler, önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanıp özetlenir ve görüşülen kişilerin görüşlerinin sık sık doğrudan alıntı yoluyla aktarılıp çarpıcı bir biçimde yansıtılması amaçlanır. Betimsel analizde fark edilmeyen temaların ve kavramların ise içerik analizinde daha da derin analiz edilerek bulunması sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 224-227).

Metin haline getirilen görüşmeler, MAXQDA programına yüklenmiş, dikkatli bir biçimde birçok defa okunmuştur. Araştırmacılar, dokümanları ayrı ayrı okuyup kodlayarak alt temalar oluşturmuş, alt temalar için görüş birliğine varmışlardır. Görüş birliğine varılan alt temalar Tablo 2'de ifade edilmektedir.

Tablo 2: Verilerin Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Tema ve Alt Temalar

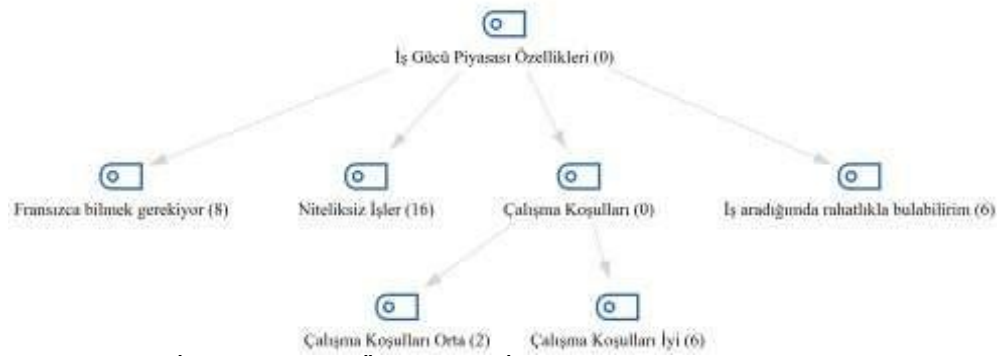
1. İş Gücü Piyasasına İlişkin Görüşler
1.1. Fransızca Bilmek
1.2. Nitelsiz İşler
1.3. Çalışma Koşulları
1.4. İş Arama
2. Ayrımcılık
2.1. Sosyal Hayat
2.2. İş Hayatında Ayrımcılık
2.3. Ücret Ayrımcılığı
3. Toplumsal Cinsiyet
3.1. Ev içi sorumluluk
3.2. Eşin ya da babanın iş hayatına girişi engellemesi
3.3. Kadın olarak istihdam edilmenin zorlukları
3.4. Çalışmanın tatmin düzeyi

4. BULGULAR

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular, alt temalar altında toplanarak, görüşme yapılan kişilerin görüşleri gizlilik esasına dayanılarak kodlanmış ve aktarılmıştır.

4.1. İş gücü Piyasası Özelliklerine İlişkin Bulgular

Şekil 1’de iş gücü Piyasasına ilişkin alt tema ve kodların frekansları ifade edilmektedir. İş gücü piyasası temasına ilişkin toplam 28 kodlamanın yapıldığı görülmektedir.

Şekil 1: İş Gücü Piyasası Özelliklerine İlişkin Görüşler

Araştırmaya katılan göçmen kadınların iş gücü piyasasına entegrasyon süreciyle ilgili en çok üzerinde durdukları konu, çalışma hayatında niteliksiz işlerde istihdam imkanlarının olmasıdır. Nitelikli işlerde istihdam için eğitilmiş olmalarının ve Fransa’da doğup büyümelerinin etkili olduğunu aksi takdirde iş imkânlarının ülkede kısıtlı olduğunu ifade etmişlerdir. K4, K6 ve k7 kodlu görüşmecilerin konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir;

“Benim etrafımda yaşayan Türklere baktığımda eğitim seviyesi çok yüksek değil. Genelde buradaki kadınlar lise okuyor tamam. Üniversiteye giden çok nadir. Liseyi bitirmeyen de oluyor. Bu yüzden ya çalışmıyorlar ya da mağazalarda kasacı olarak çalışıyorlar. Ya da kıyafet mağazasında çalışıyorlar. Topluyorlar falan. O tarz işlerde çalışıyorlar. Etrafımda hemşiredir öğretmen doktor öyle yok yani.” K4, Konum 41

“Bizim kadınlarımız temizlikçi yani. Çünkü ilköğretim mezunu. Temizlikte pek Fransızcaya gerek yok yani çat pat da olsa anlaşılıyor yani. Şurayı süpüreceksin, burayı sileceksin burayı yıkayacaksın. Genelde kadınlarımız bu işlerde çalışıyor.” K6, Konum 53

“Çalışmak isteyen kadın çok ama kadınlara yönelik çalışma sahası az. Var ama okumuş olacak burada doğmuş büyümüş olacak. Yine var temizliğe gidebilirsin. En basiti temizliğe gidebilirsin. Ama bu büro temizliği okul temizliği hastane temizliği değil. Her ırktan insanın evine gideceksin. İyisiyle de karşılaşacaksın kötüsüyle de karşılaşacaksın belki aşağılanacaksın belki iyi karşılayacaklar. O yüzden kadınlar kendilerini geri çekiyor meslekten”. K7, Konum 35

Yapılan araştırmada, iş bulma konusunda dil bilmenin önemi ortaya konmuştur. Araştırmaya katılan kadınlar, iş gücü piyasalarına entegrasyon ile ilgili en büyük sorunun Fransızca bilmek olduğunu ifade ederlerken bu sorunun temelinde

kadınların Fransa'ya gelir gelmez kendilerini geliştirme imkânı sağlamadan aile kurduklarını ve çocuk yapmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. İkinci kuşak olan Türk göçmen kadınlar ise dil bilmeleri sebebiyle daha nitelikli işlerde çalışma imkânı bulmaktadır. Göçmen Türk kadınlarının eğitim seviyelerinin düşük, özellikle üniversite okuyan kadınların azınlıkta olduğunu dolayısıyla nitelikli iş bulma sıkıntısı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. K3, K6 ve K8 kodlu katılımcıların ifadeleri şu şekildedir;

“Bu tamamen dile bağlı. Yani bizim gibi evlilik sebebiyle gelmiş dili yeterli olmayıp hemen doğum yapıp yeterince kurs alamayan bayanlar var tabii ki. Çalışan genelde ya temizlik ev temizliği ya da büro temizliğinde çalışıyorlar. Ama ya çocukken gelmiş ya da burada doğmuş olan Türk ailelerin çocukları dil bildikleri için tabii ki nitelikli işlerde çalışanlar var. Göçmenlerin ikinci kuşakları dil nedeniyle daha entegre oluyorlar.” K3, Konum 50

“...Kendilerine geliştirsinler. Çünkü ben bunu çevremde çok görüyorum. Fransızca kursuna gitsinler bir ehliyetlerini alsınlar ezilmesinler burada. Ben seni buraya getirdim. Ben seni buraya getirdim zaten orada bir şeyin yoktu. Bunları çok görüyorum ben çevremde çok üzülüyorum. Randevusu olanlar için çok gittiğim insanlar olmuştur. Hala daha giderim Fransızcaları yok. Giderim doktor için kağıtlar için ama buraya geldikleri anda kendileri için bir şey yapsınlar. Tabii ki aile kurmak için çocuk yapmak için evleniyoruz. Herkeste öyle. Ama yabancı bir ülkeye gidiyorsun. Gençsin kursa git sana o olanağı veriyor devlet. Ehliyetini al arabana olsun en azından istediğin zaman alışverişine gidersin. Bir randevun olursa iyi kötü anlattırısın. Fransızca çok zor bir dil ama çok da güzel bir dil şair dili derler...” K6, Konum 53.

“İyi bir iş bulabilmem için, dil seviyemin yükselmesi gerekiyor. Benim yapabileceğim maksimum iş bir fabrikada paketleme yapabilmek insanlarla muhatap olmayacağım işler ya da temizlik işine gidebilirim. Bu tarz işlerde çalışabilirim. Onun dışında bütün girmek istediğim iyi işlerde kalifiye işlerde dil sıkıntısı var şu anda en azından benim B1 seviyesini tamamlamam gerekir. Burada stajlar kurslar var ona yönelik eğitimler veriliyor. Mesela sen burada muhasebe yapmak istiyorsun benim diplomam bunu karşılıyor. O yüzden Türkiye'nin diplomalarını burası kabul ediyor. Ama yapmak istediğim işle ilgili dil eğitimlerini alabilirim ondan sonra ancak belli bir seviyeye geldiğimde iş bulabilirsem. Yaşım gelmiş 37'ye burada hiç çalışmamışım. Hiç deneyimim yok tercih edilecek bir insan değilim bu anlamda” K8, Konum 22.

Kadınların iş arama kanallarından hem işçi kurumuna yaptıkları başvuruları hem de bireysel başvuru yollarını kullandıkları görülmüştür. Başvurular sonucunda iş bulabildiklerini ancak nitelikli iş bulma hususunda sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların çalıştıkları işlerde işçilik haklarının da tam olarak sağlandığı; çalışma saatleri ve fazla mesai konusunda haklarının tam olarak kendilerine verildiğini ifade ettikleri görülmektedir.

“...Fransa daha iyi. Türkiye'de işçiyi at gibi çalıştırmak gibi bir deyimimiz var maalesef. Ama Fransa'da öyle bir şey yok çalışma saatlerin belli yapacağın iş belli.

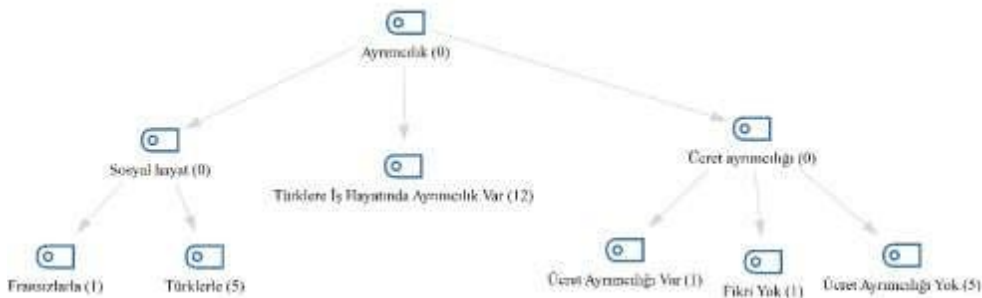
Yani senin üstün bile olsa seninle konuşurken gayet seviyeli. Türkiye’de çok değişik örneklerini görüyoruz. İşçi ezmek gibi bir şey yok. Eğer fazla işin varsa fazla mesai yapmam gerektiğini düşünüyorsam. Kimse sana öyle bir şey demiyor ama ben işimi yetiştiremeyeceğimi düşünüp evde de çoluk yok çocuk yok adam zaten işte. Niye geleyim bir iki saat fazla kalayım. İşimi bitireyim diyordum mesela. Bir iki saat fazla kalıyordum. Onu not ettiriyorlardı bana mesela ayrı ücretini ödüyorlardı. Kendisi karar vermiş ne yaparsa yapsın demiyorlardı. Sen köle değilsin burada kaldıysan ücretini alacaksın diyorlardı.” K3, Konum 40

“Ben Fransızlarla da çalıştım daha önceden. Zorluk görmedim. Kolaylıkla da iş bulmuştum. O zaman daha gençtim tabii ki. O zaman bir çocuğum vardı. Güzeldi. Ondan sonra 2. çocuğum oldu. Ondan sonra bıraktım.” K1, Konum 40.

“Yok tatilleri ve çalışması saatleri Uygun aslında. Pazar günleri hiçbir işyeri aslında açık değil. Restoranlar belirli saatlerde açık. Öğle saati mesela o zaman 2 saat açık, sonra akşam yemeklerinde açık. Okullar 4 gün var 3 gün izinli öğretmenler mesela.” K8, Konum 26

4.2. Ayrımcılık

Şekil 2’de Ayrımcılığa ilişkin alt tema ve kodların frekansları ifade edilmektedir. Ayrımcılık temasına ilişkin toplam 25 kodlamanın yapıldığı görülmektedir.

Şekil 2: Ayrımcılığa İlişkin Görüşler

Türk olmak, kadınlar için işe başvurular sırasında ayrımcılık yaşanan bir hususu oluşturmaktadır. Bu nedenle vatandaşlık süreçlerinde, Türk isimlerini değiştirmeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Başörtüsü takmanın ve cinsiyetçi yaklaşımın, iş gücü piyasalarına giriş konusunda önemli engel teşkil eden hususlar olduğu görülmüştür.

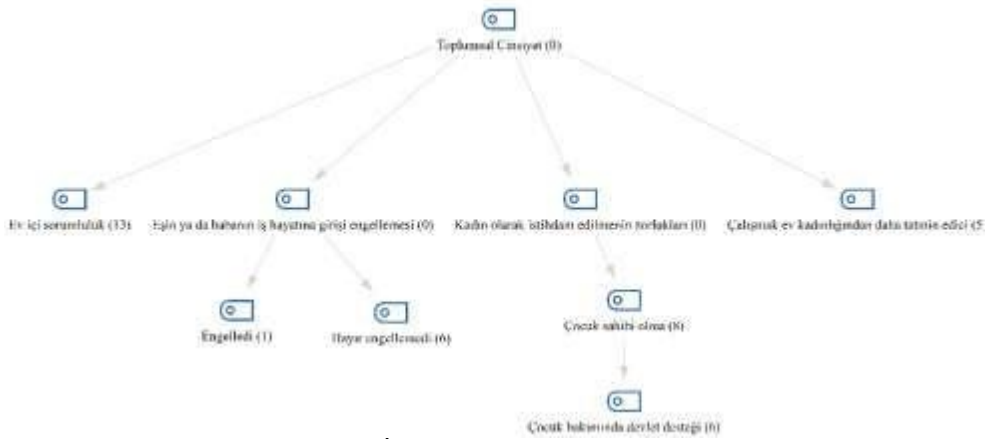
“Ayrımcılık olduğunu düşünüyorum. Mutlaka var, ayrımcılık her yerde var. O kesin ama bu işe alım konusundakinin ayrımcılık olduğunu değil de hani belki dil seviyemin yetersiz olduğunu, ya da işte işe yabancı olduğumu alışamayacağımı düşündükleri için olabilir. Ama tam tersi oldu. O işe aldıkları arkadaş hiçbir şey anlamadı bu bilgisayar evrak işlerinden. O kurumda bir tane lojisyen bilgisayarda böyle vardı. Devamsızlıkları, öğretmenlerin çalışma saatleri ona göre ödenecek maaşları bunların bilgisayara girişi vs. aldıkları kişi işi yapamadı. Ben de stajdayken ben de baktular

yapıyorum onu işten çıkardılar beni aldılar. Öylelikle başladım oldum. Yarım gün çalışıyordum. Günlük 4 saat, 08:30- 12:30. Öyle iki yıl çalıştım.” K3, Konum 30
“Evet oluyor. Tabii ki ayrımcılık oluyor. Fransızlara daha çok şey yapıyorlar. Fırsat öncelik veriyorlar.” K1 konum, 50.

“Evet var. İlk önce başvuru CV’ler olduğu için atıyorum Fatma yazarsanız hiç bakmazlar. O yüzden Fransız vatandaşlığına başvururken ben de dahil isimlerimizi değiştiriyoruz. Fransızcaya çeviriyoruz. Kapalı bir kadınsa zaten hiç şansı yok mecbur başını açmak zorunda. Eğer Fransız şirketinde çalışacaksa. Tabi burada Türklerin işleri de var atıyorum Türk bakkal mobilyacı vs. Onlarda sorun olmuyor tabii ki. Ama eğer Fransızsa kesinlikle başını açmak zorunda”. K6, Konum 31

4.3. Toplumsal Cinsiyet

Şekil 3’te Toplumsal Cinsiyete ilişkin alt tema ve kodların frekansları ifade edilmektedir. Toplumsal Cinsiyet temasına ilişkin toplam 39 kodlamanın yapıldığı görülmektedir.

Şekil 3: Toplumsal Cinsiyete İlişkin Görüşler

Eşlerinin ataerkil yapıyı Fransa’da da devam ettirdikleri ve çocuk bakımı ve ev işlerinin, çalışma hayatına katılmada, kadın iş gücünü en çok etkileyen faktörlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Fransız erkeklerinin bu işleri bizzat kendilerinin üstlenmekte olduğunu ve Türk erkeklerinin bu duruma tanıklık etmelerine rağmen erkek işi ve kadın işi ayrımının hane içinde hala yapıldığını ve yapılan ayrımın kadınların iş gücüne katılmalarına etki ettiği görülmüştür.

“Şöyle söyleyeyim. Mesela benim eşim bir babanın yardım etmesini görmemiş ben de görmedim. Görmediği bir şeyi veremiyor. Aslında çabalarsa verebilir. Burada yetişen çocuklar görüyor. Bir babayı çocuğu okula götürürken görüyor. Hafta sonu çamaşır asıyor adam. Türk erkekleri asla. Çalışıyor da olsan yemek de sende çocuk da. Olduğumuz şehirde çok fazla iş imkânı da yok. Ama yardım olsaydı daha önceden girerdim.” K7, Konum 35

“Ben yetişemediğimde çocukları alır. Ben müsaitsem ama önce ben yaparım. O dışarıda çalışır. O çok yoğun çalışıyor.” K5, Konum 41

“Benim işim ev temizliği alışveriş yemek eşimle çocuklarla ilgilenmek. Eşim para kazanan kağıt kürekle uğraşan tarafta. Ben evde o dışarıda.” K1, Konum 66

Araştırmaya katılan göçmen kadınların, eşlerinin ya da babalarının kadınların çalışıyor olmasına olumsuz bir tepki vermedikleri tespit edilmiştir. Buna karşın evlenmeden önce babalarının, ekonomik olarak ihtiyacın olmamasını gerekçe göstererek, çalışma hayatına katılımlarını engellediklerini, sonrasında ise bu anlayışın eşleri tarafından da sürdürüldüğü, çocukların bakımının bahane olarak gösterildiği ifade edilmiştir. Fransız erkeklerinin ise eşlerinin çalışmasına mecburi olarak baktıkları, ekonomik kazancın ortak olması gerektiği anlayışının hâkim olduğu ortaya çıkmıştır.

“Ve ben genç kızken evlenmeden de çok uzun çalışmadım. Kısa kısa çalıştım babam pek taraftar değildi. İhtiyacımız yok gerekçesiyle kızım çok kıymetli değerli orada burada rezil olmasın diplomamı da yükseltmediğim için iyi bir yerde çalışmadığım için satış ona çok basit ve gereksiz geldi. Bu ihtiyacımız yok kelimesi hala bende yankı yapar. O anda yok ama belki ileride olabilir. Tecrübe sahibi olurum yer edinirim. Hayır, orada gelecek gelmesin daha iyi oldu. Sonra aynı sistemle eşim devam etti sağ olsun. Aşkım ya ikimiz de yorgun olacağız birimiz dinlensin evde olsun dedi. Onun için sonra ben ekonomik yönden de çalışmak pek avantajlı değil çocuklar olduktan sonra.” K5, Konum 25

“Mesela burada kadınların çalışma mecburiyeti yok. Gelir yetiyor. Eşlerim çalışabilirsin diyor ama çalışmasan da olur diyor. Ama mesela burada Fransız kadınların çalışması gerekiyor. Eşi diyor ki ben kazanacağım da sen mi yiyeceksin? Tabii ki de sen de çalışmak zorundasın. Bu evin şeylerini birlikte karşılamamız gerekiyor diyor. Onlar mecbur. Bize eşlerimiz bunları hissettirmiyorlar. İstersek evet çalışabilirsin ama çalışmasan da olur gibi. Para ayrımı bizde yok mesela eve ne kadar para giriyorsa herkesindir. İstedğin gibi kullanabilirsin ama onlarda işte ben şunu getirdim sen şunu getirdin. Bunu ben almıştım oluyor.” K4, Konum 61.

5. SONUÇ

Göç eğilimleri, kadınların son yıllarda aktif bir şekilde göç ettiklerini göstermektedir. 2020 Dünya Göç Raporuna göre, göçmen sayısı 272 milyondur. Küresel toplamda göçmen işçi sayısı incelendiğinde 68.1 milyon kadın göçmen, 95.7 milyon erkek göçmen işçi bulunmaktadır. Göçmen işçilerin tümü içindeki oranda ise kadınlar %41,6 iken erkeklerin %58,4 olduğu gözlenmektedir. Bu durum kadınların geçmiş yıllara göre daha fazla göç hareketlerinde yer aldıklarının somut bir göstergesidir.

Bu çalışmada öncelikle göç kavramı açıklanmış ve Türkiye’den Fransa’ya göç etmiş olan kadınların iş gücü piyasalarına entegre olmaları hususunda yaşamış oldukları sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Birinci kuşak olarak ifade edilebilen, eşleriyle birlikte Fransa’ya gelmiş olan kadınların iş gücü piyasalarına katılım oranları ve çalışmaya bakışları ikinci kuşak

kadınlara göre farklılık arz etmektedir. Birinci kuşaktaki kadınların daha çok aile bütünlüğünün sağlanması ve çocuk bakımı üzerine odaklandıkları görülmektedir. Ayrıca eğitim seviyelerinin düşük olması, dil bilgilerinin yetersizliği, kadın üzerindeki eril tahakkümün fazlalığı, entegrasyonu etkileyen sebepler olmuştur. Bu kuşaktaki kadınların kız çocukları, diğer bir ifadeyle ikinci kuşak göçmen kadınlar ise Fransa’da doğup büyümeleri ve iyi düzeyde dil bilmeleri nedeniyle iş gücü piyasalarına daha kolay entegre olabilmektedir-

Çalışma hayatına katılımda, göçmen Türk kadınlarının eğitilmiş olmaları ve Fransa’da doğup büyümelerinin nitelikli işlere girmeye etkili olduğu ifade edilmiştir. Aksi takdirde iş imkânlarının ülkede kısıtlı olduğu ve niteliksiz işlerde istihdamın olumsuz koşullarının, entegrasyon sürecine negatif etki ettiği tespit edilmiştir. Araştırmada iş imkânı bulma konusunda Fransızca dil bilgisinin önemli olduğu vurgulanmıştır. İkinci kuşak olan Türk göçmen kadınların, dil bilmeleri sebebiyle daha nitelikli işlerde çalışma imkânı buldukları gözlenmiştir. Göçmen Türk kadınlarının eğitim seviyelerinin düşük olduğu, özellikle üniversite okuyan kadınların azınlıkta olduğu ve dolayısıyla nitelikli iş bulma sıkıntısı yaşadıkları tespit edilmiştir. Çalışma koşulları değerlendirildiğinde ise göçmen kadınların istihdam edildikleri işlerde işçilik haklarının tam olarak sağlandığı; çalışma saatleri ve fazla mesai konusunda haklarının verildiği tespit edilmiştir.

İş gücü piyasalarında entegrasyonda ayrımcılık konusu önemli sorunlardan biridir. Fransa’da Türk olmak, kadınlar için işe başvurular sırasında ayrımcılık yaşanan bir hususu oluşturmaktadır. Türk isimlerinin değiştirilerek iş başvurularının yapıldığı ve kendi işini kuran Türklere karşı bir ön yargının olduğu vurgulanmıştır. Başörtüsü takmanın ve cinsiyetçi yaklaşımın iş gücü piyasalarına entegrasyon konusunda önemli bir sorun olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Berry, J. W., (2006). “Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation”, *Applied Psychology*, Vol. 55, Issue 3, 303-332.

Boratav, K., (1993). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 4. Baskı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Yurtdışındaki Vatandaşlarımızla İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler”, Erişim Adresi: www.diyih.gov.tr, (16.08.2022).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler, DİYİH 2017 Raporu.

DESA (Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Organizasyonu) Erişim Adresi: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>, (12.08.2022).

Doğanay, H., Şahin, İ. F., Özdemir, Ü., (2011). “Feminist Coğrafya ve Kadın Göçmenler”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.17, 8-16.

- Dünya Göç Raporu, Göç ve Göçmenler: Küresel Bakış, (2020). Erişim Adresi: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2>, (5.08.2022).
- Engle, L. B., (2004). "The World in Motion Short Essays On Migration and Gender", International Organization For Migration, İsviçre, 23-46.
- Kofman, E., Raghuram, (2006). "Gender and Global Labour Migrations: Incorporating Skilled Workers", Antipode, Volume 38, Issue 2, 282-303.
- Moigne, G. L., Lebon, A., (2002). L'Immigration en France, Que sais-je? PUF, Paris, 5. Basım.
- Nakhoul, T. E., (2014). Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Erişim Adresi: <http://www3.csgb.gov.tr/csgbPortal/diyih.portal?>, (17.08.2022).
- Öder, C. A., (2008). Fransa'da Yaşayan Türk Kadın Göçmenler ve Entegrasyon Süreci, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Raijman, R., Gesser, S. S., Kemp, A., (2003 "International Migration, Domestic Work and Care Work", Gender and Society, Sayı 17 no:5, 2003, s. 727-749.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı, I. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari>, (16.08.2022).
- Tümertekin E., Özgüç, N., (2004). Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türnüklü, D. A., (2000). "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt:24, Sayı:24, 543-559.
- Uzun, M., (2021). "Uluslararası Göç, Göç Kuramları: Fransa'daki Türk Göçmen Kadınların Egemen Kültürle Bütünleşme Problemi", Bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 433-450.
- World Migration Report 2020, Erişim Adresi: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2>, (5.08.2022).
- Yağar, F., Dökme, S. (2018). "Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik", Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, Cilt: 3, Sayı:3, 1-9.
- Yeoh, B. S. A., Khoo, L., (1998). "Home, Work and Community: Skilled International Migration and Expatriate Women in Singapore", International Migration, Vol. 36, Issue 2, 159-186.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

**PARENTS' VIEWS ABOUT THE IMPACTS OF COVID-19 ON
INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS: THE CASE OF TURKEY¹**

COVID-19'UN ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE

İLİŞKİN EBEVEYN GÖRÜŞLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Hatice ŞENGÜL ERDEM*, **Halil SELİMOĞLU****,
Yeşim FAZLIOĞLU***, **Sevgi Melis AKYÜREK******

Geliş Tarihi: 04.09.2022

Kabul Tarihi: 12.05.2023

(Received)

(Accepted)

ABSTRACT: This study investigates the impacts of the COVID-19 pandemic on the lives of individuals with special needs. In the research carried out with phenomenological research design, data were obtained through an online questionnaire consisting of open-ended questions developed by researchers from 121 parents with children with special needs, living in 14 different cities in Turkey. From the content analysis of the data, eight themes were identified, namely, education, health, social life, behavioral-emotional adaptation, physical condition, family communication, indoor activities and social supports and needs. According to the findings, parents mostly stated that during the pandemic process, (a) social lives of children with special needs were restricted, (b) their daily routines were disturbed, (c) they could not benefit efficiently from distance learning, (d) their behavioral problems such as tantrums and harming themselves and others (e.g., parents) were increased, (e) negative physical situations emerged, such as weight gain / loss, sleep disorders, stress related problems in family communication. In addition, parents indicated that they did indoor activities with their children and that they did not have difficulties in accessing health services for their children. The majority of the parents stated that they needed psychological counseling, distance education services, financial support. Finally, parents expressed that they had received the greatest support from their family members and teachers.

Key Words: COVID-19 pandemic, individuals with special needs, parents, social and emotional effects, health and education services, needs and supports.

¹ This study was approved by the Trakya University Social Sciences and Humanities Research Ethical Committee dated on December, 11th 2020 with the decision number of 2020.08.13. This study was presented in VIIIth International Eurasian Educational Research Congress on 7-10 July 2021.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, hatice.erdem@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2933-8198.

** Uzman, MEB, halilselimoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1144-1923.

*** Prof. Dr., Trakya Üniversitesi, yesimfazlioglu@trakya.edu.tr, ORCID:0000-0002-3970-7084.

**** Klinik Psikolog, melisakyurek@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2072-8344.

ÖZ: Bu araştırma, COVID-19 pandemisinin özel gereksinimli bireylerin yaşamlarına etkisi araştırmıştır. Fenomonolojik desen ile yürütülen araştırmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşan bir çevrimiçi görüşme formuyla Türkiye'nin 14 farklı ilinden özel gereksinimli çocuğu olan 121 ebeveyninden toplanmıştır. Verilerin içerik analizi sonucunda eğitim, sağlık, sosyal yaşam, davranışsal-duygusal uyum, fiziksel durum, aile içi iletişim, ev içi aktiviteler, sağlanan sosyal destekler ve ihtiyaçlar olmak üzere 8 temaya ulaşılmıştır. Bulgulara göre ebeveynler, özel gereksinimli çocukların pandemi sürecinde en fazla (a) sosyal yaşamlarının kısıtlandığını, (b) günlük rutinlerinin bozulduğunu, (c) uzaktan eğitimden yeterince verim alamadıklarını, (d) öfke krizleri ile kendine ve başkasına (örn., ebeveynler) zarar verme gibi davranış sorunlarının arttığını, (e) kilo alma/verme ve uyku düzeni bozulması gibi olumsuz fiziksel durumların ortaya çıktığını ve aile içi iletişimde stresin arttığını belirtmişlerdir. Ayrıca, ebeveynler çocukları ile ev içi aktiviteler yapabildiklerini ve çocukları ile ilgili sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin büyük çoğunluğu psikolojik danışma, uzaktan eğitim hizmetleri ve maddi desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Son olarak, ebeveynler, en büyük desteği aile üyelerinden ve öğretmenlerden gördüklerini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, özel gereksinimli bireyler, ebeveyn, sosyal ve duygusal etkiler, sağlık ve eğitim hizmetleri, destek ve ihtiyaç.

1. INTRODUCTION

Pandemic is defined as an “extensive epidemic”, “affecting a very wide area and usually a large proportion of the population” and “distributed or occurring widely throughout a region, country, continent or globally” (Morens et al., 2009, 1018). According to the World Health Organization (WHO), during a pandemic in a situation where the global human population has little or no immunity, the virus undergoes an adaptation process after its emergence and spreads effectively among humans (WHO, 2011).

The last epidemic event of today is the COVID-19 pandemic caused by the SARS-CoV-2 virus. Following the official declaration of a pandemic due to the global spread and seriousness of the disease (Açıkgöz & Günay, 2020), various measures have been taken in many countries to reduce the spread and effects of the epidemic, from education to health, from working life to social life (Bag & Sade, 2020). In our country, many regulations have also been made that affect mostly social life, such as stopping educational activities at schools, restricting access to many services, imposing partial and full-time curfews (Turkish Medical Association [TMA], 2020).

It is stated that individuals with special needs (United Nations [UN], 2020) are the ones who are most affected by these measures taken regarding social life. Even under normal conditions, the participation of these individuals in health services (Vergunst et al., 2017; Özata & Karip, 2017), education (Sart et al., 2016), employment and society (WHO, 2011) are quite low. The COVID-19 has made this situation more serious and has disproportionately deepened the existing problems directly and indirectly (UN, 2020).

As a result of the cessation of face to face education in all public and private educational institutions connected to the Ministry of National Education (MoNE) in Turkey, a total of 398815 students attending 1,489 public education institutions providing special education services (Ministry of National Education [MoNE], 2019) and hundreds

of thousands of individuals benefiting from support education were excluded from face-to-face education and rehabilitation activities. Online-distance education activities in Turkey are carried out via Education Information Network [EBA] and TRT EBA applications within the scope of distance education measures (MoNE, 2020). However, the study in which opinions on the effectiveness of distance education were obtained report that teachers, students and families found face-to-face education more effective (Atay, 2020). A bulk of studies conducted in Turkey have revealed that individuals with special needs cannot benefit enough from online education during the pandemic process due to reasons such as inadequate support services, lack of individualized education plans, methodological approaches and problems in making necessary adaptations in education and the socio-economic and cultural structure of families (Ceylan et al., 2022; Demiröz et al., 2021). In addition, the discrepancy between personal and learning characteristics of students with special needs and educational content, the incapacity of distance education to meet the needs of students with special needs (Görgün et al., 2022) were revealed as emerging findings regarding distance education. Similar results have revealed in studies conducted other countries Asbury et al., 2020; Hyseni Duraku & Nagavci, 2020; Pavlopoulou et al., 2020).

One of the concerns during the pandemic is that social distance measures and restrictions may have negative effects on children's mental health. Individuals with special needs are known to adhere strictly to their daily routines and behavioral patterns, have difficulties in understanding social rules and situations, are distracted and can be hyperactive (American Psychological Association [APA], 2013; Hallahan & Kauffman, 2006). It has been revealed that lack of routine and related uncertainties cause children to feel more anxious and restless (Patel, 2020). Individuals with special needs who stay at home for a long time experience various behavioral-emotional problems such as exposure to stimulus deficiency, excessive eating, low or irregular diet, display problem such behaviors as decrease in communication and introversion, anger, harming themselves and /or others and hyperactivity (Colizzi et al., 2020; Nonweiler et al., 2020; Stankovic et al., 2020).

The measures taken to prevent the spread of COVID-19 caused disruptions in many services such as support systems, personal assistance, psycho-social support, sign language and sensory services (UN, 2020). Considering that many individuals with special needs receive treatment services from hospitals and rehabilitation centers due to various problems (physical, vision, hearing, etc.), it is possible to state that temporarily suspending these services also prevents accessing to basic health services. UN (2020) reported that the disruptions that may result from planning restriction and mitigation measures for particularly vulnerable people at risk. Studies also emphasize the insufficiency of support services provided during the pandemic process (Hyseni Duraku & Nagavci, 2020; Kohli & Writer 2020; Narzisi, 2020; Pavlopoulou et al., 2020). Additionally, it has been shown that previous pandemic processes increased the isolation of individuals with special needs more (O'Sullivan & Bourgin, 2010). Moreover, institutions where individuals with special needs receive services are not only educational and support services but also places where they have opportunities to get out of their limited social lives, make friends with others, develop relationships, become independent and participate in social life albeit limited. It should be

kept in mind that long-term interruptions in education and training activities within the scope of pandemic measures mean more desocialization and drifting away from their existing relationships for these individuals. In the COVID-19 pandemic, the spread of the epidemic between communities is extremely rapid. Investigating the effects of such global events, which aggravate the existing gap between disadvantaged groups and other social groups, will be a guide in terms of the measures that can be taken. Because of this need, the present research aims to investigate the effects of COVID-19 pandemic on the lives of individuals with special needs in Turkey through parents' views.

2. METHOD

This part includes research design, participants, data collection tool, data collection and analysis and research ethics.

2.1. Research Design

This study aims to reveal the personal experiences of parents about the effects of the COVID-19 pandemic on their children with special needs; therefore, it was designed with the phenomenology approach, one of the qualitative research methods (Smith & Osborn, 2004; Yıldırım & Şimşek, 2011).

2.2. Participants

A total of 121 parents of individual with special needs participated the study. Critical sampling was used to recruit the participants. In this type of purposeful sampling, there is an unusual situation in this sampling and the researchers aim to reach in-depth information about the phenomenon (Creswell, 2014). Table 1 represents demographics for parents and Table 2 represents demographics for their children with special needs.

2.3. Data Collection Tool

The data of the study were collected with an online questionnaire form developed by experts from different disciplines who have many years of experience working with individuals with special needs. The first part of the questionnaire contains questions concerning demographic information about parents and their children with special needs, while the second part harbors open-ended questions aiming to delve into their experiences, for example the effects of the pandemic process on individuals with special needs, and the way parents evaluate the pandemic process, their expectations and their supporters' during this period.

Table 1. Demographics for Parents

Demographics	Variables	n	%
Gender	Female	101	83.5
	Male	20	16.5
Age	20-30	17	14
	31-40	33	27.3
	41-50	55	45.5
	51-60	15	12.4
	61-70	-	-
	71-80	1	0.8
City	Istanbul	87	72
	Edirne	9	7.4
	Gaziantep	6	5
	Sakarya	3	2.5
	Van	3	2.5
	Ankara	2	1.7
	Çanakkale	2	1.7
	Other	7	7.2
Education	Primary school	38	31.4
	Secondary school	11	9.1
	High school	27	22.3
	College	15	12.4
	Bachelor's degree	23	19
	Master's degree	6	5
	Doctoral degree	1	0.8

While preparing the questionnaire form of the study, the researchers took into account the rules of creating the questionnaire form, such as asking straightforward, focused questions, avoiding asking multidimensional questions, and encouraging detailed explanations for open-ended questions (Yıldırım & Şimşek, 2011). After taking the opinions of two experts working in the field of special education, changes were made in the questionnaire form. These changes included combining two questions, removing one questions and adding more questions to the demographic part to get more information. After the editing, online pilot study were carried out with three randomly selected families who have children with special needs through last version of the questionnaire to determine the reliability of the questions in the questionnaire form and the form was finalized.

Table 2. Demographics of Individuals with Special Needs

Demographics	Variables	n	%
Gender	Female	39	32
	Male	82	68
Age	0-5	11	9.1
	6-10	31	25.6
	11-15	29	24
	16-20	33	27.3
	21-25	8	6.6
	26-30	5	4
	31-35	2	1.7
	36-40	2	1.7
Diagnosis	Autism spectrum disorder	51	42
	Intellectual disability	39	32
	Down syndrome	15	12.5
	Attention deficit and hyperactivity disorder	8	6.6
	Physical disability	4	3.3
	Specific learning difficulty	2	1.8
	Hearing impairment	2	1.8

2.4. Data Collection and Analysis

The data of the research was collected by sending the interview form to the parents through internet during the pandemic and curfew period. The interview form was shared as Google Form and remained active during December 2020-February 2021. There are two reasons for collecting data in this manner: (1) the facility of reaching participants from different geographical regions (Creswell, 2014), (2) the difficulty of reaching the participant face to face due to COVID-19 restrictions.

The data were analyzed using the inductive content analysis method (Bengtsson, 2016). In addition, the Excel program was used to calculate the frequency of the responses obtained by content analysis as well as to calculate descriptive statistics of demographic information of the participants. After the data were transferred to Excel, 20 randomly selected forms were coded by the first and the second author of the study independently of each other. Based on the recommendation about 10–25% of entire data should be multiply recoded, (O'Connor & Joffe, 2020), 20 transferred form were decided. After coding, the consensus and differences of opinions about the codes were discussed and the codes were finalized with the third author who had experience in working with children with special needs and their families. Then, the first and the second author coded 10 more interviews using these codes, and finally the inter-coder reliability was calculated and found 89%. Thus, collaboration and inter-coder reliability were used to ensure credibility (Bengtsson, 2016; Brantlinger et al., 2005). After coding, all the authors worked together in creating categories, assigning codes into categories and creating themes. After consulting with an expert in the field of

special education for code-category and theme coherence, the analyses were finalized.

2.5. Research Ethics

With regard to ethical concerns, researchers provided an informed consent form that included information about the aim of the research and stated that their participation is voluntary, data are confidential, and their anonymity is protected. The participants answered the questionnaire after they approved the consent form, which includes the purpose of the study, the benefit of participation, the principle of voluntary participation and the researchers' contact information. To ensure participants' anonymity as an ethical principle was highly considered. Protecting anonymity was provided by using code for participants as P1 for parent 1.

3. FINDINGS

There are eight themes emerged from data. These are education, health, social life, behavioral-emotional adaptation, physical condition, communication within the family, indoor activities, needs and supports. Parents are found to have positive and negative experiences about these themes. These experiences are given together with the frequency of the participants.

Theme 1. Education

The findings emerged under the theme of 'education' indicated that most of the parents thought that their children's education was negatively affected. 94 parents (79.66%) who participated in the study stated that there was a decrease in the educational performance of their children due to reasons such as the closure of schools and special education and rehabilitation centers, the content of online education not being suitable for the types and levels of their children, limited accessibility of online education and lack of interest of their children in online education.

The decline in the academic skills that have been acquired before the pandemic, the difficulties parents experienced in assuming and maintaining the role of the teacher are other negative aspects stated by parents. *"Due to the closure of the rehabilitation center, some mental and physical gains also regressed, and social relations were decreased,"* is an example of these negative effects. Another parent says, *"We were strongly affected by the pandemic. He had toilet training, but he has abandoned it now. He has stopped talking and has become completely introverted"* (P108), which shows that the decline in students' performances may occur not only in academic skills but also in basic self-care skills.

Table 3. Parents' Views Concerning the Effects of Covid-19 on Education

Theme	Example statements
Education	<p>"My daughter used to attend both a private kindergarten and a rehabilitation center. She could not go to either of them at the moment/after the pandemic. We could not benefit from distance education. The institutions from which we received training did not make any attempt to provide distance education". (P82)</p> <p>"Separation from the school that he loved caused a serious depression in my child. In addition, we could not benefit from distance education, his education was negatively affected". (P8)</p> <p>"Distance education does not suit us; we are trying to do something by ourselves and our classroom teacher supports us". (P85)</p> <p>"Unfortunately, all of her education has stopped now. We try to continue her education at home. Problems with mobility and sensory integration reappeared. Stereotypical behaviors have come back". (P75)</p> <p>"I observe my son's performance in distance education, but I see that my son listens better to his teachers in one-to-one lessons". (P81)</p> <p>"He benefits from the distance education social support program provided by our institution (NGO). He also participates in a program (distance education) organized by another foundation". (P86)</p> <p>"He cannot understand the lessons from screen (online education) because he has a mental disability". (P118)</p> <p>"We are trying to follow from EBA, not with his own will, but with our great effort, of course there is a disconnection when there is no special education". (P63)</p> <p>"He couldn't get education due to the pandemic. His obsessions increased. The lifting of the ban on disabled children (curfew) relieved us a little. But the lack of special education increases obsessions, especially in autism. The efficiency obtained is better through a teacher (rehabilitation) than through parents". (P23)</p>

Nine parents (7.62%) stated that although they did not have difficulty in accessing distance education, they could not perceive any positive effect that they observe in face-to-face learning environments. In addition, they experienced problems due to lack of teacher control. 15 parents (12.71%) stated that they did not experience any problems with the distance education service and their children could benefit from online education.

Theme 2. Access to Health Services

The findings emerged under the theme of 'access to health services' indicated that most of the parents thought that their children had no difficulty in accessing health services. Overall 92 (80%) parents stated that they did not have any problems in accessing health services for their children during the pandemic process that they could get their children's medicines from pharmacies with their reports without going to the hospital, and that extension also was granted if the disability reports of the children expired. Among the parents' statements that further support this finding are: *"We had some trouble finding medicine, but our pharmacist met our needs"* (P11), *"We were able to buy our reported medicines from the pharmacy without going to the hospital or primary health care center"* (P23). There were also 23 parents (20%) who stated that hospital appointments and

routine controls were disrupted. One parent expressed his/her experiences as follows: *"We could not go to the controls during this process. We couldn't get our blood thyroid and heart checked"* (P70).

It has been stated that the problems arising in this area are mostly experienced by children with secondary health problems such as epilepsy and that there are challenges due to the delays in the examinations for the existing health problem and the provision of drugs. *"At the same time, we took a lot of trouble to get a report for my son, who suffers from epilepsy"* (P112) states a parent talking about limitations caused by secondary health problems.

Theme 3. Social Life

The findings emerged under the theme of 'social life' indicated that social life was the area in which the most restrictions were experienced during the pandemic process. A total of 107 parents (89.16%) who participated in the study asserted that their children's social life was negatively affected, their daily routines were disrupted and the time of exposure to the screen (computer, tablet, phone, television, etc.) increased because there were no outdoor activities such as walking, shopping and playing games. A parent's statement draws attention to the fact that the disruption in education services also restricts children's social life: *"My son had a social course and rehabilitation, he was very happy with his teachers and I feel this situation makes him sad right now"* (P21). Some parents also indicated that they had difficulty dealing with emotional reactions as a result of disruption of their daily routines. Two examples of parental opinions that reveal these emotional reactions are:

"Our space has been restricted. We only take walks around our house, but he wants to go to different places. For this reason, we experience a state of anger while entering the house after spending time in the garden" (P72); *"He has turned into a child who is bored at home and does not enjoy anything. His routine has disrupted, he has become restless, stressed and sometimes angry. He is constantly playing games on the phone because he cannot release his energy"* (P91). Another parent's opinions reveal the increase in screen exposure time: *"We have a lot of trouble in daily activities. He wants to go to the park; he wants to go out. When I do not take him out, he has a crying jag at home. He buries himself totally on the tablet and the phone and he does not want to pay attention to anything else. I try to play games with him but he does not play"* (P117).

Some parents (13) (10.83%) pointed out that their children's social life was not affected negatively. It is seen that parents who express this view have the advantages of living in a more rural area. *"Since we are in the village outside of the city, we are comfortable now"* (P36), explains a parent. There are also parents' opinions indicating that their children are not affected by the pandemic since their social lives were very limited before the pandemic depending on the type and

severity of their disability: *"We are not normally a very social family, as she has epilepsy and physical disability. It has not changed much for us"* (P110).

Theme 4. Behavioral / emotional adaptation

The findings emerged under the theme of 'behavioral/emotional adaptation' indicated that behavioral and emotional adaptation problems of children with special needs have increased in the pandemic. A total of 93 of the parents (76.85%) asserted that the pandemic had negative effects on their children's behavioral and emotional adaptations. These negative effects manifested themselves as outbursts of anger, introversion, crying jag, increase in obsessive behaviors and emotional-behavioral problems such as harming oneself and others, or the emergence of new problem behaviors. One parent mentions the change in his/her child's sleep routines: *"Introversial behaviors have increased. He has already sleep disorders, but now, since we cannot attend classes in rehabilitation centers and his sleep routine has been influenced negatively. My son is awake at night and asleep during the day"* (P8). There were also other parents dwelling on deterioration in behavioral-emotional adaptations: *"Anxiety, restlessness, self-violence behaviors increased"* (P80); *"He has turned in to an extremely aggressive and combative person; we are really having trouble keeping him at home"* (P88); and *"behaviors such as pinching, hitting and yelling have emerged"* (P104).

A total of 28 of the parents (23.15%) asserted that the pandemic did not have any negative effect on their children's behavioral-emotional characteristics. Some of the participants stated that there was no problem in their adaptation to the new process because their children were very young: *"My baby has not been affected because she is very young"* (P28).

Theme 5. Physical condition

The findings emerged under the theme of 'physical condition' indicated that during the pandemic period, changes were observed in the physical characteristics of children with special needs. Of the parents who participated in the study, 73 parents (61.40%) pointed out that the pandemic negatively affected the physical condition of their children and that these negativities manifested themselves in the form of inactivity, overeating, avoidance of exercises, excessive weight gain, sleep disorders and hyperactivity:

"He started eating a little too much to fill the emptiness inside him. That's why he has gained a little weight and he has difficulty releasing his energy, as there is not enough activity outside " (P22); *"We still have a balance problem in walking because we cannot do our sensory integration lessons"* (P40); *"He eats a lot, has gained weight and his sleep routine is disturbed"* (86); *"She lost weight because he was very fond of her school teachers"* (P106).

On the other hand 44 of the parents (38.60%) stated that the pandemic had no effect on the physical condition of their children.

Theme 6. Family communication

The findings emerged under the theme of ‘family communication’ showed that there were various opinions on how the Covid-19 pandemic affected family communication. As for the issue of communication, 35 of the parents (30.17%) stated that their family communication was negatively affected in these pandemic conditions, and issues such as stress and tension caused by staying at home, introversion in family members, and communication problems between siblings come to the fore. The following statements are some of the examples illustrating this problem:

“My husband had bypass surgery last summer. He is diabetic and deeply concerned about contracting the coronavirus. Before the pandemic, when my husband came home from work, my son opened the door to his father and they kissed each other and passed to the dining table. During the pandemic, his father does not kiss my son to protect himself, he keeps away from him, and this situation made my son feel anger with his father from time to time” (P16); “Everyone is a little bored, being stuck at home is overwhelming and frustrating” (P43); “He loves his brother very much, but he does not share anything with his brother in this process” (P75).

While 44 of the parents (37.34%) stated that the pandemic had a good effect on communication within their family, 37 of the parents (31.89%) stated that there was no change in communication within their family. Strengthening of communication as a result of increasing duration of togetherness and sharing in the family is the opinion expressed intensely by the parents:

“Our communication has increased. We spend more time together, play games, do homework” (P15); “We managed the process well, our family communication is fine, I think our family ties have strengthened” (P66); “This situation is even better for us. Because we didn’t see the father much before, now we are all happy together” (P77). Below are examples of participant views stating that pandemic conditions have not caused a significant change in communication within the family: “There is not much problem in our communication. We try to manage this process in the best possible way by being careful and understanding to each other” (P6); “Our family communication is like in normal times, there is no change” (P78).

Theme 7. Indoor activities

The findings emerged under the theme of ‘indoor activities’ indicated that parents were able to do various activities at home with their children during the pandemic process. A total of 112 parents (94.11%) stated that they did teacher-supported activities and independent academic activities and exercises, played games, did various leisure time activities, and took short walks with their children to support them at home during the pandemic process. The views of parents who were able to do various activities with their children at home are as follows:

“Besides studying, we do activities such as doing things in the kitchen, doing sports, playing games, reading books, watching dramatic plays for children on the internet, watching TV series and taking care of dogs. I plan activities on the terrace when the

weather is sunny" (P24); *"We do daily, sensory integration, and fine motor support activities, language studies, dance and free play activities"* (P40). One parent's statement demonstrates that the activities can differ according to the child's disability level: *"He has a severe intellectual disability For this reason, we do self-care and fine and gross motor activities mostly. We do these activities not within a plan, but rather as incidental teaching"* (P110).

Seven parents (5.89%) stated that they had difficulties in doing indoor activities or they were never able to have their children do them. One of them for example remarked, *"Our days go by trying to stop his tantrums. We are not able to do activities"* (P13), which is a view that shows behavioral problems of the child prevent parents from doing indoor activities.

Theme 8. Needs and supports

The findings emerged under the theme of 'needs and supports' indicated that parents needed support in many areas and received the greatest support from their families and their children's teachers.

Table 4. Parents' Views on the Effects of Covid-19 on Theme of Needs and Supports

Sub-theme	Example statements
Need for support	<p>"Whether there is an pandemic or not, my only wish is to get free psychological support in order to breathe a little bit, to be able to think correctly and share what I feel with someone else without fear and shame in the process of having a disabled person who will exist with me all my life". (P110)</p> <p>"We have no supporters. The educational process is challenging. I wish there was an interactive video training with a one-to-one teacher". (P9)</p> <p>"Financial support is of course important. However, there may be longer and more detailed educational programs so that my child does not fall behind in his education". (P40)</p> <p>"There is nobody left working in the family. I wish there was an allowance for my child's needs, because he is a very picky child, he does not eat every meal or drink every beverage. Also there are his medications we have to buy". (P81)</p> <p>"Safe areas can be created, areas which have been already disinfected and are risk free". (P102)</p>
Support resources	<p>"In this process, we were left alone too much and have not received support from anyone. The EBA program is not suitable for our children at all; education is limited. We are lagging behind in this process. Unfortunately, our only supporters are our own family members. Autistic children, who need uninterrupted education, have stayed at home during this process and it is inevitable that their obsessions will increase". (P108)</p> <p>"In this process, my biggest support is our teacher who makes our individual program and follows the process, even from a distance". (P73)</p> <p>"I think that public institutions work effectively, I especially admire and benefit from the work of the Ministry of National Education". (P66)</p>

When we asked in which areas parents need support for their children with special needs during the pandemic process, six parents (5.35%) responded that they needed counseling service and 13 parents (11.60%) stated that they needed one-to-one online education service for their children. For example one parent pointed out

the need for education and counseling, saying, *"We have no supporter. Education process is challenging. I wish there was an interactive video training with a one-to-one teacher"* (P9). 10 parents (8.92%) stated that they needed financial support. On the other hand six parents (5.35%) emphasized that safe areas should be created for children to go out. One parent said, *"If street activities could be held to entertain the children, children would be happy to watch"* (P120), indicating the need for outdoor activities or areas.

Responding to the question concerning about the support during the pandemic process, 47 parents (41.96%) explained that they did not get support from any institution or organization except from their family members, while 24 parents (21.42%) elucidated that they got the greatest support from their children's teachers. One parent remarked, *"We did not receive any support from any institution or organization except our family members. Unfortunately, no one has even asked"* (P1). Nevertheless another parent expressed his/her appreciation for the teacher support: *"My biggest supporters were our special education teachers. They were always in contact with us on social media and told me what to do. They helped me and my son a lot in this process"* (P15).

4. DISCUSSION

In current study, the effects of the Covid-19 pandemic on individuals with special needs were discussed in the framework of data collected by online questionnaire forms from parents living in different cities in Turkey. In the study, the effects of the Covid-19 on individuals with special needs were examined under the themes of education, health, social life, behavioral-emotional adaptation, physical condition, family communication, indoor activities, social support and needs. It is possible to conclude that individuals with special needs who were also a vulnerable group before the pandemic (Nonweiler et al., 2020) became more vulnerable group (Amaral & Vries 2020; Koçbekir Aid & Karamuklu, 2021; Kundakçı et al., 2022; Yakut, 2021) during the pandemic process. All areas mentioned in the themes are interconnected and affect each other.

According to the present study, negative effects of Covid-19 are mostly observed in educational services. The disruption experienced in all educational services negatively affected the educational performance and behavioral-emotional adaptation of individuals with special needs. Face-to-face education services were interrupted due to the closure of the schools, and as an alternative, the distance education system (EBA TV) and a mobile application called "I'm special, I'm in education" were used (Atlı-Yılmaz & Atlı, 2020; Yucesoy-Ozkan et al., 2020). Due to the inefficiency of these applications, the decline in academic skills that had been previously acquired in face-to-face education was emerged as a direct effect of the Covid-19 on education. It was reported that during the pandemic process, education services for children with special needs were limited, participation in

distance/online education was low and children with special needs did not benefit from online education adequately (Akdal et al., 2021; Colizzi et al., 2020; Görgün et al., 2022; Hyseni Duraku & Nagavci, 2020, Üresin vd., 2021; Yakut, 2021) that they could not maintain numerous skills that they acquired in face-to-face education in distance education. They were estranged to the school culture owing to the fact that they could not attend school in this process (Mengi & Alpdoğan, 2020), and that not being able to attend school caused stress for both parents and themselves (Asbury et al., 2020; Hyseni Duraku & Nagavci, 2020). It is emphasized that not being able to go to school, especially among children with autism spectrum disorder (ASD), causes more intense behavioral problems and that keeping in touch with school is important for these children to maintain their existing performance (Colizzi et al., 2020). The study which investigated educators' experiences working in the Special Education and Rehabilitation Centers in Turkey revealed that children with ASD were the most vulnerable group during the pandemic (Yakut, 2021). Another finding of the study related to education is the difficulties parents experience in taking up and maintaining the role of teachers, which is also supported by different studies. It was stated that parents had difficulties in meeting all educational needs of their children with special needs at home, hence, they feel overwhelmed (Asbury et al., 2020; Toseeb et al., 2020) and that they are worried that their children will lose their previously acquired skills (Hyseni Duraku & Nagavci, 2020). In Turkey, the closure of the special education and rehabilitation centers where the children with special needs receive support services outside of school engendered interruptions in support services provided in these centers such as special education and physiotherapy. It is known fact that it is very difficult to deliver these services through online platforms (Amaral & Vries, 2020).

Considering that each individual with special needs has different educational performance and needs, it is recommended that online education should be individualized and the competencies of parents be increased in providing homeschooling to their children (Asbury et al., 2020; Hyseni Duraku & Nagavci, 2020). Moreover, the ability of individuals with special needs to benefit from distance education and the ability of the parents to provide homeschooling is also inextricably linked to the type, severity of the disability and age group. Especially individuals with severe disabilities were able to benefit less from the support provided at home. A similar study conducted in Turkey (Karahan et al., 2021) examined mothers' experiences concerning their children with special needs and findings were obtained that support the results of the present study. In the aforementioned study mothers asserted that the fact their children were away from school and their peers led to some problems and that they failed to make pedagogic and material adaptations and encountered drawbacks in preparing or designing

equipment for their children. It was also stated that mothers found it challenging to prepare new routines at home for their children with ASD and had difficulty in coping with the stress and anxiety arising from this challenge (Sani-Bozkurt et al., 2021).

Sudden and radical changes in the social lives of individuals with special needs due to pandemic restrictions are another result revealed in the research. Changes in social life mostly manifested themselves as disruption of routines and loss of social relations. Studies on COVID-19 and individuals with special needs show parallelism with these findings of the research (Asbury et al., 2020; Ceylan et al., 2022; Chen et al., 2020; Hyseni Duraku & Nagavci, 2020; Koçbeker Eid & Karamuklu, 2021; Rose et al., 2020; Stankovic et al., 2020). Changes in life routine are known to cause problem behaviors, because especially individuals with ASD strictly adhere to their routines (APA, 2013) and this situation is very challenging for both these individuals and parents (Courtenay & Perera, 2020; Petri et al., 2020; Stankovic et al., 2020). Since the beginning of the pandemic, families of individuals with ASD experience difficulties in rearranging and managing daily life, and 1 out of every 3 individuals shows more severe behavioral problems (Colizzi et al., 2020) and/or the severity of their behavioral problems increases (Stankovic et al., 2020). Moreover, the finding that isolated life at home increased the duration of watching TV and using mobile devices (Chen et al., 2020; Karahan et al., 2021) supports the view that the screen exposure time increased, which is one of the effects of Covid-19 on social life. Especially mothers indicated that in the pandemic process their children lost the routines and social environment that they used to have in the pre-COVID-19 period and that they have difficulty in dealing with children's problem behaviors that emerge as a result of the increase in the duration of staying indoors and that they feel lonely (Karahan et al., 2021).

Changes in social and lifestyle as well as mood changes and decrease in levels of physical activity can be noted among the impacts of the pandemic on everyday work and functioning (Demiröz vd., 2021; Lebrasseur et al., 2021). During the pandemic process, emotional-behavioral adaptation problems of individuals with special needs emerged associated with changes such as stay-at-home restrictions, not being able to go to school, social isolation, obligatory change of daily routines and limitations in accessing social networks. It is known that individuals with special needs can have problem behaviors such as aggression directed outwardly, self-harm, agitation, sleep disorders (Ageranioti-Bélanger, et al., 2012; Summers, et al., 2017; Matson et al., 2008; Park et al., 2014; Smith & Matson, 2010); in addition, they may experience deficiencies in various levels of anxiety disorder (Van Steensel et al., 2011), emotion regulation problems (Fiona & Indianti, 2018) and communication skills (Boardman et al., 2014). Harming themselves and others and increase in destructive behaviors of individuals with

special needs during the pandemic period were stated as the most challenging behavioral problems (Asbury et al., 2020; Karahan et al., 2021). In particular, the problem behaviors of children with ASD doubled compared to the pre-pandemic, and while there was an increase in the severity of behaviors (Colizzi et al., 2020), there was also a decline in prosocial behaviors (Nonweiler et al., 2020). When it comes to individuals with special needs, the difficulty of establishing a new routine and understanding and application of these rules by children with intellectual disability increases the problem (Petri et al., 2020). In addition, in this period, it is emphasized that the limitation of accessing the resources that children receive emotional support (e.g. teachers) is another challenging factor (Hyseni Duraku & Nagavci, 2020). Mothers asserted that they employed mostly such methods as threatening, ignoring, presenting alternatives and depriving when dealing with problem behaviors that their children exhibit (Karahan et al., 2021).

One of the findings of this study is that the pandemic process does not create a noticeable change in children's lives due to living in rural areas and/or their extremely limited participation in social life because of the severity of their disability. Although there is no such finding in the literature indicating that social isolation does not make behavioral adaptation very difficult, it is stated that families have limited expectations about their children (Rose et al., 2020) and being at home is safer for children because they have difficulties at school (Asbury et al., 2020), and therefore social isolation has no negative effects.

The finding that physical health of individuals with special needs is negatively affected during the COVID-19 process is in agreement with the findings of different studies. Sedentary life during pandemic lockdown period increases the risk of obesity (Chen et al., 2020). In particular, it is stated that overweight, obesity and inactivity problems are common in individuals with ASD and these risks increase even more during the pandemic process (Yarımkaya & Esentürk, 2020). It is possible to conclude that the disruption of daily routines, anxiety, stress and introversion caused by social distancing can cause eating disorders such as undereating. As a matter of fact, studies in the literature show that the decrease in physical activity (Yaşlı et al., 2014) and eating habits (Aslan & Atilla, 2002; Uskun, 2005) causes weight problems in children. In order to reduce these risks, it is important to stay physically active during the times spent at home. This is necessary to stay healthy and keep the immune system healthy, and all these can be achieved through safe, simple and easy-to-do physical activities that can be practiced at home (Chen et al., 2020). Regular physical activities and routine exercises in a safe home environment during the pandemic process is an important strategy for a healthy life (Chen et al., 2020). It is recommended that parents wear sports clothes during the pandemic process and encourage their children with special needs for physical activities at home to stay physically healthy (Yarımkaya

& Esentürk, 2020). In order to keep children with ASD physically active in the home, the following recommendations are offered: meditation, climbing stairs, walking in the house, warm-up exercises and participating in distance exercise classes (Yarımkaya & Esentürk, 2020).

This study found that family relationships showed some changes during the pandemic process. Similarly, there are research results indicating that the stress of parents increased in quarantine and that the problems experienced among them affected children (Hyseni Duraku & Nagavci, 2020). Stress was a most experienced condition among parents during pandemic (Gürbüz, 2022). It is known that the increase in problem behaviors of their children (Baker et al., 2003; Eisenhower et al., 2011) increases the stress level of families. Mothers in Turkey underlined the fact that they have found it difficult to manage the relationships at home during the pandemic process (Karahan et al., 2021; Tekindal & Özlem, 2021). However, there are also findings indicating that the pandemic is a good opportunity, as it allows parents to participate more in their children's education process and spend more time at home with them (Ceylan et al., 2022; Çetin & Ercan, 2021; Şenol & Can Yaşar, 2020).

It is seen that the main problem experienced in the field of health during the pandemic process is the cancellation of routine control appointments. Studies carried out suggest that challenges exist in such areas as therapy, rehabilitation and access to health services in the pandemic process (Cacioppo et al., 2020; Lebrasseur et al., 2021). On the other hand, access to health services appears to be the least problematic area thanks to the decision of the General Directorate of Special Education and Guidance Services dated 15.05.2020, which extended the special education board reports for six months “in order to reduce the risk of possible transmission of COVID-19 in individuals who need special education and to prevent possible victimization of individuals who benefit from special education rehabilitation centers” ; in addition, a previous decision was taken to extend reports of the Disabled Health Board dated 19.03.2020 to ensure that these individuals do not have problems with getting their medicines and other similar supports.

In the study, parents emphasized that needs arise in different areas such as online education, consultancy and financial support during the epidemic process, and while they did not receive any support from public institutions and organizations and/or non-governmental organizations, they received the greatest support from family members and teachers of their children. This finding is supported by the findings of studies that indicate that during the pandemic process families do not receive enough support for their children, that families need support in the pandemic process for not only home health services (Colizzi, et al. 2020; Stankovic et al., 2020) but also health services to be provided by therapists, child psychiatrists and pediatricians (Stankovic et al., 2020), mental support (Asbury et

al., 2020; Toseeb et al., 2020), home education activity and material recommendations (Stankovic et al., 2020; Toseeb et al., 2020), regular structured outside home activities and activities prepared by the school (Toseeb et al., 2020). In the present study, parents stated that one of the biggest sources of support is their children's teachers. Similarly, in the study of Colizzi et al. (2020), families stated that they received the greatest support from their schools, therapists and local health services (Colizzi et al., 2020). Mothers in Turkey likewise found it beneficial that foundations supporting children with special needs should carry out parenting and guidance training sessions for families during the COVID-19 process (Karahan et al., 2021). Some studies have revealed that parents thought that their children could not get enough support from their teachers to complete given homeworks (Görgün et al., 2022).

5. CONCLUSION AND SUGGESTIONS

The result of the study shows that social lives of individuals with special needs have been negatively affected by COVID-19 and failure to provide face-to-face special education services contributes to social isolation. Ultimately, as a result of these challenges, behavioral-emotional adaptation problems arise and/or the severity of existing problems have increased. It was also noted that parents, as participants of the current study, had difficulty to manage problems in social life and felt inadequate to offer homeschooling support.

The present study has some limitations. First, although the information was collected about individuals with different special needs from different regions of Turkey, most of the families were from Marmara region of the country. This limits the generalizability of the findings. The second limitation is related to the nature of the study since the data were collected via online questionnaire. However, because of its convenience in terms of reaching a large study group safely during the pandemic period, getting fast responses, collecting data cost effectively and timely (Evans & Mathur, 2018) online data collection is the most effective method in the current circumstance.

Based on the results of the study, it will be effective to make some suggestions to reduce the effects of the pandemic. Action plans should be prepared and the continuity of special education support services should be provided with the cooperation of local administrations, non-governmental organizations and especially central administrations. "Barrier-free" areas can be designed to meet the needs of individuals with special needs such as playing in the park, walking and shopping safely. Accessibility has emerged as a more important problem than ever during the pandemic process for individuals with special needs. In addition to educational services, psychological counseling and guidance services should be made accessible for both individuals with special needs and their families. It is known that families of children with special needs face extra costs in their social

lives. The necessity for children to stay at home with their family members during the pandemic process may lead parents to become unemployed and experience financial difficulties. In order to solve this problem, providing financial support to the families can be suggested.

One of the results of the present study is that parents found it challenging to carry out education services at home and adopt the role of the teacher. It is assumed that online family training should be implemented and distance education services providing interactive training should be expanded in order to minimize this negative effect. It is essential that long-lasting solutions should be produced for individuals with special needs and their families, who constitute one of the groups that need to be supported most. It is anticipated that the results of the present study will also contribute to the identification of need areas in the field.

REFERENCES

- Açıköz, Ö., & Günay, A. (2020). The early impact of the Covid-19 pandemic on the global and Turkish economy. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50(SI-1), 520-526. <https://doi.org/10.3906/sag-2004-6>
- Ageranioti-Bélanger, S., Brunet, S., D'Anjou, G., Tellier, G., Boivin, J., & Gauthier, M. (2012). Behaviour disorders in children with an intellectual disability. *Paediatrics & Child Health*, 17(2), 84-88. <https://doi.org/10.1093/pch/17.2.84>
- Akdal, D., Baltacı, Ö., & Akbulut, Ö.F. (2021). The examination of the opinions of parents with children who have special needs regarding the distance education process. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 8(3), 1817-1832.
- Amaral, D. G., & de Vries, P. J. (2020). COVID-19 and Autism Research: Perspectives from Around the Globe. *Autism research : Official Journal of the International Society for Autism Research*, 13(6), 844-869. <https://doi.org/10.1002/aur.2329>
- American Psychiatric Association, DSM-5 Task Force. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5™* (5th ed.). American Psychiatric Publishing, Inc.. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Asbury, K., Fox, L., Deniz, E., Code, A., & Toseeb, U. (2020). How is COVID-19 Affecting the mental health of children with special educational needs and disabilities and their families? *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(5), 1772-1780. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04577-2>
- Aslan, D., & Atilla, S. (2002). Önemli bir sağlık sorunu: Şişmanlık. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (sted)*, 11(5), 169-171.
- Atay, D. (2020). Uzaktan eğitim süreci üzerine veli, öğretmen ve öğrencilerden elde edilen veriler ile ilgili araştırma bulgularının raporu. Bahcesehir University Faculty of Educational Sciences. https://docs.google.com/document/d/1Yg6DyVDFf_ZwVoMhxislU5ipzqtQQm8naNgAEUqzyCg/edit#
- Atlı-Yılmaz, E., & Atlı, A. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde Covid-19 pandemisinde uyulması gereken kuralların video modelle öğretilmesi [Teaching the rules to be followed in COVID-19 pandemic in individual with autism spectrum disorder by video model]. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 282-293. <https://doi.org/10.24289/ijsser.756883>
- Bag, M., & Sade, G. (2020, May 16). Dünyada Covid-19: İlk 4 ayda neler yaşandı? Salgının seyri ne durumda? <https://tr.euronews.com/2020/05/04/dunyada-covid-19-salg-n-n-ilk-100-gununde-yasananlar-ilk-nerede-ortaya-c-kt-nas-l-yay-ld>.

Baker BL., McIntyre LL., Blacher J., Crnic K., Edelbrock C., & Low C.(2003). Pre-school children with and without developmental delay: behaviour problems and parenting stress over time. *Journal of Intellectual Disability Research*. 47(4-5), 217–230. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2003.00484.x>

Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8–14. <https://doi.org/10.1016/j.npls.2016.01.001>

Boardman, L., Bernal, J., & Hollins, S. (2014). Communicating with people with intellectual disabilities: a guide for general psychiatrists. *Advances in Psychiatric Treatment*, 20(1), 27–36. doi:10.1192/apt.bp.110.008664

Brantlinger, E., Jimenez, R., Klingner, J., Pugach, M., & Richardson, V. (2005). Qualitative studies in special education. *Exceptional Children*, 71(2), 195–207. <https://doi.org/10.1177/001440290507100205>

Cacioppo, M., Bouvier, S., Bailly, R., Houx, L., Lempereur, M., Mensah-Gourmel, J. ... ECHO Group (2020). Emerging health challenges for children with physical disabilities and their parents during the COVID-19 pandemic: The ECHO French survey. *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*, S1877-0657(20)30157-3. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.rehab.2020.08.001>

Ceylan, M., Afacan, K. & Görmez-Ceylan, M. (2022). Covid-19 döneminde zihin yetersizliği olan öğrencilerin deneyimleri hakkında ailelerin görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 335-350.

Chen, P., Mao, L., Nassis, G. P., Harmer, P., Ainsworth, B. E., & Li, F. 2020. Coronavirus disease (COVID-19): The need to maintain regular physical activity while taking precautions. *Journal of Sport and Health Science*, 9(2), 103–104. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2020.02.001>

Colizzi, M., Sironi, E., Antonini, F., Ciceri, M. L., Bovo, C., & Zoccante, L. (2020). Psychosocial and behavioral impact of COVID-19 in autism spectrum disorder: An online parent survey. *Brain Sciences*, 10(6), 341. <https://doi.org/10.3390/brainsci10060341>

Courtenay, K., & Perera, B. (2020). COVID-19 and people with intellectual disability: impacts of a pandemic. *Irish Journal of Psychological Medicine*, 37(3), 231–236. <https://doi.org/10.1017/ipm.2020.45>

Creswell, W. J. (2014). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Pearson.

Çetin, Ş. & Ercan, T. (2021). Otizme sahip ergen öğrencilerin uzaktan eğitim deneyimlerinin ebeveyn aracılığı ile incelenmesi. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 105-121.

Demiröz, K., Yıldırım, Ş., Karahan, S. & Kayhan, N. (2021). Covid-19 pandemic process experiences of the healthcare professional mothers with children with special needs. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 50(2), 749-777.

Eisenhower, A. S., Baker, B. L., & Blacher, J. (2005). Preschool children with intellectual disability: syndrome specificity, behaviour problems, and maternal well-being. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(9), 657–671. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2005.00699.x>

Evans, J.R., & Mathur, A. (2018). The value of online surveys: a look back and a look ahead. *Internet Research*, 28(4), 854-887. <https://doi.org/10.1108/IntR-03-2018-0089>

Fiona, E., & Indianti, W. (2018). Developing emotion regulation skills by emotion regulation skills system training for children with mild intellectual disability. *Jurnal Psikologi Insight*, 2(2), 51-66.

Görgün, B., Balıkcı, Ö., Öğülmüş, K., & Melekoğlu, M. A. (2022). Özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin, ailelerinin ve öğretmenlerinin gözünden Covid-19 salgınında eğitim süreci. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51(1), 237-272.

Gürbüz, M. (2022) Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin salgın döneminde gerçekleştirilen uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 443-460.

- Hallahan, D. P., & Kauffman, J. M. (2003). *Exceptional learners*. Introduction to special education. Pearson.
- Hyseni Duraku, Z., & Nagavci, M. (2020). *The impact of the COVID-19 pandemic on the education of children with disabilities*. <https://www.researchgate.net/publication/342282642>. doi:10.13140/RG.2.2.17807.41125.
- Karahan, S., Yildirim Parlak, S., Demiroz, K., Kaya, M., & Kayhan, N. (2021). Experiences of the mothers to cope with the problem behaviors of the children with special needs during coronavirus (COVID-19) process. *Journal of Qualitative Research in Education*, 25, 76-101. doi:10.14689/enad.25.4
- Koçbeker, B. N. & Karamuklu, E. S. (2022). Covid-19 salgını sürecinde özel gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşadıkları güçlüklerin ve duygu durumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 419-442.
- Kohli, S., & Writer, S. (2020, March 30). Students with disabilities deprived of crucial services because of coronavirus closures. <http://www.latimes.com/california/story/2020-03-25/coronavirusschool-special-education>
- Kundakçı, Y. E., Gül, İ., Yeşiltaş, A. & Kundakçı, R. (2022). Covid-19 Pandemisinde özel gereksinimli çocuklar ve annelerinin deneyimleri: Nitel bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 63-86.
- Lebrasseur, A., Fortin-Bédard, N., Lettre, J., Bussièeres, E. L., Best, K., Boucher, N. ... Routhier, F. (2021). Impact of COVID-19 on people with physical disabilities: A rapid review. *Disability and Health Journal*, 14(1), 101014. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2020.101014>
- Matson, J. L., Wilkins, J., & Macken, J. (2008). The relationship of challenging behaviors to severity and symptoms of autism spectrum disorders. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 2(1), 29-44. <https://doi.org/10.1080/19315860802611415>
- Mengi, A., & Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413-437. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.776226>
- Ministry of National Education (2020). *ÖÇEET-Özel çocuklarımızla eğlenceli etkinlikler takvimi*. 20.08.2021 tarihinde, <https://orgm.meb.gov.tr/www/oceet-ozel-cocuklarımızla-eglenceli-etkinlikler-takvimi/icerik/1307> adresinden erişilmiştir.
- Ministry of National Education (2019). *National education statistics 2018-2019*. Ankara: MoNE. https://sgb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=361
- Morens, D., M., Folkers, G., K., & Fauci, A., S. (2009). What Is a Pandemic? *The Journal of Infectious Diseases*, 200, 1018-1021. <https://doi.org/10.1086/644537>
- Narzisi, A. (2020). Handle the autism spectrum condition during Coronavirus (COVID-19) stay at home period: Ten tips for helping parents and caregivers of young children. *Brain Sciences*, 10(4), 204-207. <https://doi.org/10.3390/brainsci10040207>
- Nonweiler, J., Rattray, F., Baulcomb, J., Happé, F., & Absoud, M. (2020). Prevalence and Associated Factors of Emotional and Behavioural Difficulties during COVID-19 Pandemic in Children with Neurodevelopmental Disorders. *Children*, 7(9), 128. <https://doi.org/10.3390/children7090128>
- O'Connor, C., & Joffe, H. (2020). Intercoder reliability in qualitative research: Debates and practical guidelines. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-13. <https://doi.org/10.1177/1609406919899220>
- O'Sullivan, T., & Bourgoïn, M. (2010). *Vulnerability in an influenza pandemic: Looking beyond medical risk*. White Paper funded by Public Health Agency of Canada. file:///C:/Users/hp/Downloads/OSullivanBourgoïn_2010_VulnerabilityinPandemic.pdf.
- Özata, M., & Karip, S. (2017). Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetleri Kullanımında Yaşadıkları Sorunlar: Konya Örneği [Difficulties that disabled people have in the use of health services: Konya

example]. *Hacettepe Journal of Health Administration*, 20,(4), 397-407. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hacettepesid/issue/39658/469531>

Park, J. H., Kim, Y.S., Koh, Y.J., Song, J., & Leventhal, B. L. (2014). A contrast of comorbid condition and adaptive function between children with Autism Spectrum Disorder from clinical and non-clinical populations. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 8(11), 1471–1481. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2014.07.014>

Patel K. (2020). Mental health implications of COVID-19 on children with disabilities. *Asian Journal of Psychiatry*, 54, 102273. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102273>

Pavlopoulou G., Wood R., & Papadopoulos C. (2020). *Impact of Covid-19 on the experiences of parents and family carers of autistic children and young people in the UK*. UCL Research Briefing. https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10101297/3/Pavlopoulou_COVID19%20AUTISM%20FINAL%20GP.pdf

Petri J. C. M. Embregts , Kim J. H. M. van den Bogaard , Noud Frielink , Moniek A. C. Voermans, Thalen, M. & Jahoda, A. (2020): A thematic analysis into the experiences of people with a mild intellectual disability during the COVID-19 lockdown period. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-5. <https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1827214>

Rezendes, D. L., & Scarpa, A. (2011). Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to autism spectrum disorders: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Autism Research and Treatment*, 395190. <https://doi.org/10.1155/2011/395190>

Rose, J., Willner, P., Cooper, V., Langdon, P. E., Murphy, G. H., & Stenfert Kroese, B. (2020). The effect on and experience of families with a member who has Intellectual and Developmental Disabilities of the COVID-19 pandemic in the UK: developing an investigation. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1–3. <https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1764257>

Sart, Z. H., Barış, S., Sarıışık, Y., & Düşkün, Y. (2016). Engelli çocukların Türkiye’de eğitime erişimi: Durum analizi ve öneriler. http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_Engeli-Olan-%C3%87ocuklar%C4%B1n-T%C3%BCrkiyede-E%C4%9Fitime-Eri%C5%9Fimi.pdf.

Sani-Bozkurt, S., Bozkus-Genc, G., & Yildiz, G. (2021). Reflections of covid-19 pandemic on autism spectrum disorder: A descriptive case study. *Journal of Qualitative Research in Education*, 25, 28-50. doi: 10.14689/enad.25.2

Smith, K. R., & Matson, J. L. (2010). Behavior problems: differences among intellectually disabled adults with co-morbid autism spectrum disorders and epilepsy. *Research in Developmental Disabilities*, 31(5), 1062–1069. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2010.04.003>

Smith, J. A., & Osborn, M. (2004). *Interpretative phenomenological analysis*. In G. M. Breakwell (Ed.), *Doing social psychology research* (p. 229–254). British Psychological Society; Blackwell Publishing.

Stankovic M., Jelena, S., Stankovic, M., Shih, A., Stojanovic, A., & Stankovic, S. (2020). The Serbian experience of challenges of parenting children with autism spectrum disorders during the COVID-19 pandemic and the state of emergency with the police lockdown. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 1-14. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3582788>

Summers, J., Shahrami, A., Cali, S., D’Mello, C., Kako, M., Palikucin-Reljin, A., & Lunskey, Y. (2017). Self-Injury in Autism Spectrum Disorder and Intellectual Disability: Exploring the Role of Reactivity to Pain and Sensory Input. *Brain Sciences*, 7(1), 140. <https://doi.org/10.3390/brainsci7110140>

Şenol, F.B. & Can-Yaşar, M. (2020). COVID-19 pandemisi sürecince öğretmen ve ebeveyn gözünden “Özel Eğitim”. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 439-458.

Tekindal, M. & Özlem, Ş. Ö. (2021). Engelli çocuğa sahip kadınların Covid-19 sürecindeki deneyimleri: Nitel bir araştırma. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6 (3), 115-124.

Toseeb, U., Asbury, K., Code, A., Fox, L., & Deniz, E. (2020). Supporting families with children with special educational needs and disabilities during COVID-19. *PsyArXiv Preprints*. <https://doi.org/10.31234/osf.io/tm69k>

Turkish Medical Association, (2020). *Türk Tabipleri Birliği Covid-19 pandemisi iki aylık değerlendirme raporu*. Ankara: TMA. <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/covid19-rapor.pdf>.

United Nations, (2020). *Policy Brief: A disability inclusive response to COVID-19*. https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2020/05/sg_policy_brief_on_persons_with_disabilities_final.pdf

United Nations, (2020). *Policy Brief: The impact of COVID-19 on children*. https://unsdg.un.org/sites/default/files/2020-04/160420_Covid_Children_Policy_Brief.pdf

United Nations, (2020). *Policy Brief: The impact of Covid-19 on older persons*. <https://unsdg.un.org/sites/default/files/2020-05/Policy-Brief-The-Impact-of-COVID-19-on-Older-Persons.pdf>

Uskun, E., Öztürk, M., Kişioğlu, A., N., Kırbıyık, S., & Demirel, R. (2005). İlköğretim Öğrencilerinde Obezite Gelişimini Etkileyen risk faktörleri [Risk factor of influencing the development of obesity in the primary education students]. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(2), 19-25.

Üresin, E., İlik, Ş. Ş., Anıl, A. & Alıcıoğullu, E. (2021). Pandemi döneminde uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrencilerin ebeveynlerinin görüşlerine göre incelenmesi. *Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 121-147.

van Steensel, F. J., Bögels, S. M., & Perrin, S. (2011). Anxiety disorders in children and adolescents with autistic spectrum disorders: A meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(3), 302–317. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0097-0>

Vergunst, R., Swartz, L., Hem, K. G., Eide, A. H., Mannan, H., MacLachlan, M., Mji, G., Braathen, S. H., & Schneider, M. (2017). Access to health care for persons with disabilities in rural South Africa. *BMC Health Services Research*, 17(1), 741. <https://doi.org/10.1186/s12913-017-2674-5>

World Health Organization, (2004). *Summary of probable SARS cases with onset of illness from 1 November 2002 to 31 July 2003*. https://www.who.int/csr/sars/country/table2004_04_21/en/

World Health Organization, (2005). *Pandemic influenza preparedness and response: a WHO guidance document*. Geneva, Switzerland: WHO.

WHO (World Health Organization). (2011). *Comparative analysis of national pandemic influenza preparedness plans*. Geneva, Switzerland: WHO.

World Health Organization, (2011). *World report on disability*. Malta, WHO.

World Health Organization, (2019). *Middle East respiratory syndrome coronavirus (MERS-CoV) Cairo, Egypt*: WHO.

World Health Organization, (2020). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. https://covid19.who.int/?gclid=CjwKCAiA4o79BRBvEiwAjteoYKqyBQtWLeP3F4F77DOrP1NGm2_obyZOTKUA5ZI48x0eA68ukEiQVxoC_ygQAvD_BwE

Yakut, A. D. (2021). Educators' experiences in special education institutions during the COVID-19 outbreak. *Journal of Research in Special Educational Needs*. 21(4), 345-354.

Yaşlı, G., Turhan, E., Tözün, M., Ah, A., Doğanay, S., & Ülken, Y. (2014). İzmir ili Karşıyaka ilçesi'nde ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinde obezite sıklığı ve etkileyen etmenler. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 23(5), 168-173.

Yarımkaya, E., & Esentürk, O. K., (2020): Promoting physical activity for children with autism spectrum disorders during Coronavirus outbreak: benefits, strategies, and examples, *International Journal of Developmental Disabilities*. 1-6. <https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1756115>

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara.

Yucesoy - Ozkan, S., Kaya, F., Gulboy, E., Altun, D. E., & Oncul, N. (2020). General and special education practices during the COVID-19 viral outbreak in Turkey. In I. Sahin & M. Shelley (Eds.), *Educational practices during the COVID-19 viral outbreak: International perspectives* (pp. 19–62). ISTES Organization.

LONGOZ ORMANLARININ DOĞA YÜRÜYÜŞÜ AÇISINDAN İNCELENMESİ

An INVESTIGATION ON LONGOZ FOREST FOR HIKING

Kübra ERHAN*, Süleyman Erim ERHAN**

Geliş Tarihi: 28.09.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 17.05.2023
(Accepted)

ÖZ: Büyük şehirlerde yaşayan insanlar kentleşmenin birçok olumsuz etkisine maruz kalmaktadırlar. Nüfus artışının devam etmesi, işsizlik problemi, trafik sorunları, artan suç oranları ve düşen yaşam standartları, şehirde yaşayan insanlar üzerindeki doğal stres çeşitlerinden sadece birkaçıdır. Özellikle bu tip sorunlara sahip şehir yerleşenleri üzerlerindeki streslerden bir an bile olsa kurtulmak için kendilerini doğa ile baş başa bırakacak rekreatif etkinlikler arama ve yapma çabası içindedirler. Bu etkenler doğrultusunda çalışmada longoz ormanlarının doğa yürüyüşü açısından potansiyelinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak bölgede doğa yürüyüşü yapan bireylerden nitel araştırma yöntemiyle veriler toplanmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile görüşmeler yapılmıştır. Verilerin yorumlanması içerik analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında Longoz ormanlarının doğa yürüyüşü açısından gerek İstanbul gibi bir metropole yakınlığı gerekse ulaşım kolaylığı yanında bozulmamış doğası, çeşitli parkur imkanları, vahşi hayvan tehdidi olmaması ve yürüme rotalarına araç ile ulaşılması açısından önemli bir merkez haline gelebileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İğneada, Longoz Ormanları, Doğa yürüyüşü, Rekreasyon

ABSTRACT: People living in crowded cities are exposed to many adverse effects of urbanization. The continuing population growth, unemployment problems, traffic problems, rising crime rates, and declining living standards are just some of the natural stressors on the people living here. Especially city dwellers with such problems are in an effort to seek and perform recreational activities that will leave them alone with nature in order to get rid of their stress even for a moment. These factors make trekking very attractive for city dwellers. This study aimed at evaluating longoz Forests, which are close to a metropolis like Istanbul, for trekking individuals. For this purpose, data were collected from individuals trekking in the region by qualitative research method. Interviews were conducted using the semi-structured interview technique in the research. The interpretation of the data was carried out using content analysis. As a result of the research, it was determined that Longoz Forests have a powerful potential for trekking.

Key Words: İğneada, Longoz Forests, Trekking, Recreation

* Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, kerhan@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5391-8435.

** Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, seerhan@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4437-0807

EXTENDED ABSTRACT**Introduction**

Today, trekking, called nature walking, and hiking, known as daily walking, are increasing in popularity day by day. Life in industrialized cities is getting increasingly heavy and burdens people negatively. For this reason, people desire to escape these areas of life, the crowd and the everyday ordinariness. The conscious interpretation of leisure time has powerful physical, mental and social benefits. Outdoor sports provide positive benefits to people's physical and psychological well-being, to escape the crowded and heavy rhythm of urban life and develop socio-cultural relations between individuals. Today, trekking is a sport carried out with an expert guide, mainly by those who want to get away from the stress of the city, by organizing 2-3 week tours on weekends, on routes not far from the city or abroad in various countries. There are suitable areas for trekking in every region and province in our country. While the development of mountain sports in Turkey was initially based on climbing, sports such as trekking have become more popular nowadays. The most crucial element of this sport, which does not cost much, is the natural beauty of the trekking area. At this point, ongoz forests are an essential alternative for individuals who do this sport. The region has a high potential in terms of trekking and hiking activities. The favorable climatic conditions and topography of the area, its rich flora and fauna, and the socio-cultural structure of the local people also contribute positively to the development and use of trekking trails. This study aimed to evaluate the Longoz forests by experienced athletes devoted to nature walks.

Method

A case study design was used from the qualitative dimension of the research. The interview method with the participants was chosen as the data collection method in the study. In the study, the semi-structured interview method was used as data collection tool. Within the scope of the research, a total of fifteen questions were asked to the participants, including five demographic and ten research problems. The research questions were prepared in consultation with expert guides in the field. The determination of the sample was created by the snowball sampling technique, one of the non-probability sampling techniques. In the snowball sampling technique, the sampling begins by reaching one of the people who are estimated to have the most knowledge about the subject on which the research will take place. When the interview with the person concerned is over, different people suggested by that participant are reached, and after meeting with those people, different people suggested by them are reached. Content analysis was performed to analyze the data collected in the research. In content analysis, it aims to combine similar data around certain concepts and themes and explain them by transforming them into an understandable and explainable format.

Findings

When we look at the results of the analysis, it is seen that the participants prefer the Longoz forests for reasons such as its proximity to a metropolis like Istanbul, ease of transportation, unspoiled nature, forest, lake, sea opportunities and the convenience of the tracks. In addition, it shows that this visual feast offers a different beauty in all seasons and differs from other routes due to factors. In terms of trekkers, the Longoz forests show that the difficulty level of the track changes according to the seasons. It shows that the water resources of the

participants are sufficient for trekking in the region and for the camp if permission is obtained, while a small number of participants do not find the water resources very sufficient. It shows that people who do not have trekking experience can find many routes in the Longoz forests according to their level. It shows that trekking in the Longoz forests can be done every month and that the guide and technical equipment are also critical. It shows that the Longoz forests are in a central location in terms of transportation and there is no problem in terms of transportation, but it will be known that there will be problems seasonally.

Discussion and Conclusion

This study aims to evaluate the potential of Longoz forests in terms of trekking. In order to achieve this goal, interviews were conducted with experts in trekking and camping, who dominate the region, and it was possible to evaluate concrete facts more clearly. In light of these evaluations, it is thought that Longoz forests can become an essential center for trekking in terms of proximity to a metropolis like Istanbul and access to walking routes by vehicle. It is seen that the longoz forests satisfy its guests who come for trekking with its unspoiled nature, diversity of trees and plants, as well as lake and sea opportunities, in addition to the ease of transportation. It offers options for its guests who want to trek for different purposes, with extended trail opportunities that are not challenging for its guests who will take a nature walk in the Longoz forests. Although we have used the Longoz forests for trekking, these routes are also an excellent option for cycling lovers. The fact that there is no wild animal threat during the walks and that there is no water shortage at the same time are other factors that increase the attractiveness of the region. For those who want to walk in the green nature of the rising waters in the spring, the yellowing leaves in the autumn, the snow in the winter and the green nature in the summer and cool off in the sea right next to them; the Longoz forests attract their guests by offering different beauties every season. Despite all these attractive opportunities, it should not be forgotten that technical equipment, maps and navigation are important because trekking is a risky activity, and it is safer to carry out trekking with a guide who knows the region as much as possible. Since the Longoz forests are within the body of the DKMP (General Directorate of Nature Conservation and National Parks), it should be known whether it is possible to camp or make a fire without permission, and activities should be organized according to the rules of national parks.

1. GİRİŞ

Günümüzde güneybirlik yürüyüş olarak bilinen hiking ve doğa yürüyüşü olarak isimlendirilen trekking her geçen gün popülaritesini arttırmaktadır. Sanayileşmiş şehirlerdeki hayat gittikçe ağırlaşmakta ve insanlara negatif yüklemeler yapmaktadır. Bu nedenle insanlar bu hayat alanlarından, kalabalıktan ve gündelik sıradanlıklardan uzaklaşmayı arzulamaktadırlar. Bunlar da doğa yürüyüşü isteğinin artmasındaki önemli nedenlerden birkaçıdır. (Sağcan, 1986).

Ülkemizde her bölge ve ilde bu spor türü için uygun alanlar vardır. Dağ sporlarının Türkiye'deki gelişimi başlarda tırmanma üzerineyken günümüzde trekking gibi sporlar daha popüler seviyeye gelmiştir (Yeşil, 2015). Çok bir maliyet gerektirmeyen bu spor için en önemli olan unsur da trekking yapılacak alanın doğal güzelliğidir. İşte bu noktada longoz ormanları bu sporu yapan bireyler için ciddi bir alternatiftir. Bölge, trekking ve hiking etkinliği açısından yüksek bir potansiyele

sahiptir. Alanın sahip olduğu uygun iklim koşulları ve topoğrafyası, zengin flora ve faunası, yöre halkının sosyokültürel yapısı da doğa yürüyüşü parkurlarının geliştirilmesi ve kullanımında olumlu katkılar sağlamaktadır (Çakır, 2011).

Doğa Yürüyüşü, ekoturizm kapsamında değerlendirilen doğa turizmi, doğada yapılan tüm turizm çeşitliliğini (doğa yürüyüşü, kamp turizmi, vb.) kapsayan turizm türüdür. En geniş anlamı ile doğa turizmi, “manzara bütünlüğü, topografya, su, vejetasyon ve yaban hayatı gibi doğal kaynakların kullanılmasına” dayalı her türlü turizm faaliyetleri olarak tanımlanabilir (Koroğlu ve ark.,2012). Doğa turizminin lokomotifini olan trekking, bölgenin dağlarında, dağcılık bilgisine ihtiyaç olmadan, yorucu ve eğimli yerlere girmeden, çok büyük olmayan patikaların tercih edildiği, belli zorluklar ve nitelikler oluşan doğada, katılanların yaşlarına müsait ve giderek kısıtlı şekilde gerçekleştirilen kısa olmayan uzun mesafe yürüyüşlerin genel tanımıdır (Erdoğan, 2003).

Doğa sporları içinde yer alan trekking bir yandan serüven ve macerayı içermesi diğer yandan katılımcıların enerjilerini boşaltarak yeni yerleri görme imkânı sağlaması bakımından önemli bir rekreasyonel aktivitedir. Daha da önemlisi trekking gününbirlik ve kampli yürüyüşlerde yapılması nedeniyle iş birliği, dayanışma, kaynaşma ve paylaşma yeteneklerini artırmaktadır (Bektaş, 2010). Trekking doğa spor çeşitlerinin çok fazla güç ve performans göstermeden hafif bir şekilde gerçekleştirilen dallarından biridir. Dilimize İngilizce'den geçmiş olan "trekking" kelimesi İngilizce'de "doğal zorluklar olan bölgede hiçbir ulaşım aracı kullanmadan sadece yürümek" olarak tanımlanmaktadır. Gerçek tanımı ise " Güney Afrika'da kağına ya da yürüyerek geçmek" demektir” (Bektaş, 2010).

En başta doğaseverlerin, doğal güzellikleri yaşama ve tabiatla bulunma düşüncesi ile yaptıkları bireysel veya arkadaş çevresi faaliyetleri olarak başlayan doğa yürüyüşleri, şimdilerde alternatif turizm seçeneklerinden biri olarak ekonomik boyut kazanmış ve gelişmiştir. Doğa yürüyüşü ekoturizm de kayda değer bir etkinlik olarak var olmaktadır. Günümüzde trekking olarak da tanımlanan doğa yürüyüşü, çoğunlukla kentin stresinden uzaklaşmayı düşünenlerin, hafta sonları gününbirlik, kente uzak olmayan rotalarda ya da yurtdışında çeşitli ülkelerde 2-3 haftalık turlar düzenleyerek, uzman bir rehber ile gerçekleştirilen bir spordur (Açıksöz ve ark 2006).

Doğa yürüyüş rotalarından biri olan Longoz ormanında zemin düz, eğim düşüktür. Bitki örtüsü açısından sık denilebilecek yüksek bir orman formasyonundadır. Avrupa'nın güneydoğusuna has bu dişbudak-meşe-kızılağaç orman çeşidinin en sulu bölgelerinde kızılağaç ve dişbudak, diğerlerinden daha az sulu bölgelerde saplı meşe en başta olmasıyla farklı meşe çeşitleri yoğunur. Bu özelliğine ek tırmanıcı bitki çeşitleri ormanın seçkin niteliğidir. Longoz ormanlarının dışında olan bölümde daha fazla yaprak döken karışık orman örtüsü bulunmakta ve bu gibi ormanlar floristik kompozisyon ile longoz ormanlarına yüksek düzeyde

benzerlik göstermektedirler. Daha fazla karışık meşe çeşitlerinden oluşan bu vejetasyon çeşidinde meşe toplulukları hâkimdir (Güler, 2007).

Resim 1. Longoz Ormanlarında doğa yürüyüşü etkinliği

Tablo 1. Longoz Ormanlarında Bulunan Dereler ve Göller

Dereler	Göller
Bulanık Dere (82.5 km ²)	Erikli Gölü
Efendi Dere (33.6 km ²)	Mert Gölü
Değirmen Dere ve Elmalı Dere (47.2 km ²)	Saka Gölü
Arnavut Dere (38.4 km ²),	Hamam Gölü
Sultanbahçe Dere (23.200 km ²)	Pedina Gölü
Erikli Dere (15.0 km ²)	
Çilingöz Dere (18.0 km ²)	

Milli park içinde, longoz orman ekosistemi ve Karadeniz arasında yer alan uzunluğu yaklaşık 10 km ve derinliği 300 m'yi bulan kıyı kumul ekosisteminde, yaprak döken orman ekosisteminde ve longoz orman ekosisteminde endemik ve nadir türler yer almaktadır. Longoz ormanının sulak alan ekosistemi, kıyı kumul ekosistemi ve yaprak döken orman ekosistemlerini barındırmakta bu nedenle birçok bitki ve hayvan türü için yaşam ortamı oluşturmaktadır (Özdemir, 2019).

Resim 2. Longoz Ormanlarından bir görünüm

İğneada, içerdiği farklı ekosistemleriyle yöredeki birçok hayvan türü için kaliteli ve farklı yaşam alanları oluşturmaktadır (Anonim, 2009e). Alanda, habitat çeşitliliği ve biyolojik çeşitlilik açısından zengin bir yapıya sahip olan ve ülke kuşağımızın en geniş subasar orman ekosistemi, Avrupa’da ise en büyük alüvyal subasar orman olma özelliği taşıyan İğneada Longoz Ormanları yer almaktadır.

Longoz ormanlarında tilki, yarasa, su samuru, geyik, çakal, yaban kedis, sansar, porsuk, yaban domuzu, karaca ve kurt gibi memeliler; küçük yeşil ağaç kakan, cüce karabatak, küçük kerkenez, ak kuyruklu kartal benzeri toplam 194 kuş çeşidi bulunmaktadır; kaplumbağa, gece kurbağası, pürtüklü semender, yeşil kertenkele, yılan ve oluklu kertenkele benzer sürüngen ve iki yaşamlılar, büyük teke böceği ve benekli bakır kelebeği gibi böcekler; Karaburun balığı, acı balık, deniz iğnesi, noktalı inci balığı, kurt balığı, dere hamsisi ve taş yiyen balığı benzeri balıklar bulunmaktadır (Akkaya ve ark., 2010).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada doğa yürüyüşü yapan bireyler için İstanbul gibi bir metropole yakın olan Longoz Ormanlarının doğa yürüyüşü açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın alt problemleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Bu bölgeyi tercih etme sebepleriniz nelerdir?
2. Hiking ve trekking açısından değerlendirildiğinde ülkemizdeki benzer diğer bölgelerle kıyaslayabilir misiniz?
3. Zorluk dereceleri dikkate alındığında bu bölgede yaptığımız faaliyetlerin zorluk derecesini nasıl ifade edersiniz?
4. Bölgede tehlike oluşturabilecek yabani hayvanlar var mı?
5. Doğa yürüyüşü ya da izin alındığında da kamp için zaruri ihtiyaç olan su kaynakları bakımından yeterlimi?
6. İlk defa doğa yürüyüşü yapacak kişiler için rotalar var mı?

7. Yılın her zamanında bu tür faaliyetler yapılabilir mi?
8. Yürüyüş ve kamp alanına ulaşımında sıkıntı yaşıyor mu?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel boyutundan, durum çalışması (örnek olay-vaka analizi-case study) deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, “nasıl ve niçin” sorularını temel alan bir araştırma desenidir. Bu desende, araştırmacı kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinlemesine incelemesine imkân veren nitel araştırma desenidir (Yin,2017). Çalışmada veri toplama metodu olarak, çalışmaya katılanlar ile karşılıklı görüşme/mülakat metodu seçilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesi ihtimal temelli olmayan örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme tekniği ile oluşturulmuştur. Kartopu örnekleme tekniğinde örneklem oluşturma sürecinde araştırmanın gerçekleşeceği konu hakkında en fazla bilgisi olduğu tahmin edilen kişilerden birine ulaşılarak başlanmaktadır. Konu ilgili olan kişiyle gerçekleştirilen görüşme bittiğinde o katılımcının önerdiği farklı kişilere, o kişilerle görüşme sonrası da onların önerdiği farklı kişilere ulaşılmaktadır (Flick, 2014). Çalışma grubunu yaşları 26-67 arasında (X=46,6) olan 27 (%75,0)’si erkek ve 9 (%25,0)’u kadın olmak üzere toplam 36 doğa yürüyüşü yapan birey oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait demografik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

		F	%
Cinsiyet	Kadın	9	75,0
	Erkek	27	25,0
Eğitim Düzeyi	Lise	12	38,5
	Üniversite	14	58,6
	Lisansüstü/Doktora	9	2,8
Doğa Yürüyüşü Deneyimi	0-3 yıl	4	11,1
	4-7 yıl	8	22,2
	8-11 yıl	7	19,4
	11-14 yıl	5	13,9
	15 ve üzeri yıl	12	33,3

2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi araştırmacının önceden sormayı düşündüğü soruların olduğu görüşme formunu kullanarak daha sistematik ve karşılaştırılabilir veriler toplanabilmesine olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada toplanılan verilerin analizinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde birbirine benzer verileri, belirli kavramlar ve temalar etrafında

birleştirmek ve bunları anlaşılabilir ve açıklanabilir bir formata dönüştürerek açıklamayı amaçlar. (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.5. Araştırmanın Etik İzinleri

Çalışma öncesinde Atatürk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Etik Kurul Başkanlığından gerekli resmi izinler alınmıştır (Sayı: E-70400699-000-2200024244, Tarih: 24.01.2022).

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış mülakat sorularına verilen yanıtlara dair içerik analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3: Bölgeyi Tercih Etme Sebeplerine İlişkin İçerik Analiz Sonuçları

Tema	Kod	f*
Konum	Ulaşım kolaylığının olması	4
	İstanbul'a yakın olması	3
	Katılımcının yaşadığı yer olması	4
Doğa	Bozulmamış doğasının olması	3
	Endemik yapıya sahip olması	2
	Ormanlık olması	3
	Bölgenin denize yakın olması	2
Parkur	Sakin olması	4
	Kolay olması	5
Toplam		30

* katılımcılar birden fazla görüş belirtmişlerdir

Tablo 3'de verilen analiz sonuçlarına göre katılımcılar Longoz ormanlarını İstanbul gibi bir metropole yakınlığı, ulaşımın kolaylığı, bozulmamış doğası, orman, göl, deniz imkânlarına sahip olması ve parkurların rahatlığı gibi sebeplerden dolayı tercih ettikleri görülmektedir.

Katılımcılara yöneltilen ilk soru olan “Bu bölgeyi tercih etme sebepleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K3: Eko sistem orman ve göller bölgesi ve deniz hepsi bir arada bu bölgeyi cazibe merkezi haline getiriyor. Ulaşım kolay.

K1: Yakın yörede ikamet etmekteyim ve bu bölge longoz olması sebebiyle dünyada sayılı endemik yapıya sahip.

K2: Doğa dokusunun çoğu bölgede bozulmamış olması, yürüyüş ve kamp seçeneklerinin fazla olması.

K6: Müthiş doğası güvenilir tırmanışsız zorlamayan aşırı keyifli bir parkur oluşu.

Katılımcılara yöneltilen diğer soru “Bu bölgedeki faaliyetlerde doğadaki beklentilerinizi karşılıyor musunuz?” olmuştur. Bu soruya katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K5: Doğal alan olması, görsellik panorama ve yürüyüş parkurları olarak yeterli.

K7: Büyük ölçüde evet ama bazı eksikliklerde yok değil.

Tablo 4: Benzer Rotalar ile Kıyasına İlişkin İçerik Analiz Sonuçları

Tema	Kod	f*
Çeşitlilik	Bitki ve Ağaç çeşitliliği olması	8
	Bölgede göl olması	2
İklim	Bölgenin dört mevsim tercih edilebilir olması	6
Toplam		16

* katılımcıların birden fazla görüş belirtmişlerdir

Tablo 4’de verilen içerik analizi sonuçlarına göre katılımcılar Longoz ormanlarının bitki, ağaç çeşitliliği, göl gibi doğal güzellikler ile buna ek olarak bu görsel şölenin bütün mevsimlerde ayrı bir güzellik sunduğu gibi etkenlerden dolayı diğer rotalardan ayrıştığını göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “Hiking ve trekking açısından değerlendirildiğinde ülkemizdeki benzer diğer bölgelerle kıyaslayabilir misiniz?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K10: Burası özel bir bölge, benzeri yok.

K13: Daha yumuşak bir coğrafya, her yaş grubuna hitap edebilir, orman, sulak alanlar ve deniz dokusu birlikte, iklimsel döngünün tüm renkleri yaşıyor.

K11: Doğası daha güzel diyebilirim eşi yok bence.

Tablo 5’de verilen analiz sonuçları doğa yürüyüşçüleri açısından Longoz ormanları kolay, orta ve mevsimlere göre parkurun zorluk derecesinin değiştiğini göstermektedir.

Tablo 5: Parkur Derecesine Göre İçerik Analizi Sonuçları

Tema	Kod	f*
Zorluk Derecesi	Kolay düzeyde olması	4
	Orta düzeyde olması	3
	Mevsime göre değişkenlik göstermesi	5
Toplam		12

Katılımcılara yöneltilen “Zorluk dereceleri dikkate alındığında bu bölgede yaptığımız faaliyetlerin zorluk derecesini nasıl ifade edersiniz?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K1: Farklı mevsimlerde farklı rotaların zorluk derecesi değişir ama dağcılık ile kıyaslandığında longozlar kolay rota olarak değerlendirilebilir.

K7: Bu bölgede yapılan faaliyetlerde nadiren zorlandığımız anlar oluyor. Tabi bu kişinin fiziksel durumuna da bağlı.

K15: Longoz ormanlarının bulunduğu alan genelde düz, düze yakın eğim olduğundan aşırı zorlayan bir parkur bulunmamaktadır. Tabiki tüm longoz gezilmek istenirse yürüyüş mesafesini 20 km ye kadar uzatıp bu şekilde mesafe olarak performans yapılabilir. Ancak longoz ormanlarının yanı başında olan ıstranca dağları çok yakın olması ve istenilen her düzeyde rota barındırması büyük bir avantaj oluşturmaktadır.

Tablo 6: Tehlikeli Yabani Hayvan Varlığına İlişkin İçerik Analizi Sonuçları

Tema	Kod	f*
Zararlı Hayvan	Rastlanmadı	5
	Yaban Domuzu	4
	Engerek Yılanı	3
Toplam		12

* katılımcılar birden fazla görüş belirtmişlerdir

Tablo 6’da verilen analiz sonuçları katılımcıların bir kısmının yabani hayvan ile karşılaşmadığını, diğer katılımcıların yanıtı ise bölgede yaban domuzu ve engerek yılanı olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “Bölgede tehlike oluşturabilecek yabani hayvanlar var mı?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K2: Bölgeye uzun süre kamp ve benzeri faaliyetler için giden biri olarak şunu söyleyebilirim. Herhangi bir yabani hayvan tehlikesi duymadım, yaşamadım. Ama bölgede domuz sürüleri, DKMP doğaya saldırdığı kurtlar ve nadirde olsa engerek yılanı (Mayıs-haziran) söz konusu olabilir. Ama bu risk çok azdır.

K9: Pek karşılaşmadım ama bu yok anlamına gelmiyor engerek yılanı duydum dikkat edilmeli.

K1: Yabani domuz dışında görülebilecek hayvan yoktur onlarda zaten insandan hemen kaçtıkları için tehlikeli hayvan türü bulunmamaktadır.

Tablo 7: Su Kaynağına İlişkin İçerik Analiz Sonuçları

Tema	Kod	f*
Temiz Su	Yeterli	8
	Çok Yeterli Değil	3
Toplam		11

* katılımcılar birden fazla görüş belirtmişlerdir

Tablo 7’de verilen analiz sonuçları katılımcıların bölgede doğa yürüyüşü ve izin alındığı takdirde kamp için su kaynaklarının yeterli olduğunu az sayıda katılımcının ise su kaynaklarını çok yeterli bulmadığını göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “Doğa yürüyüşü ya da izin alındığı da kamp için zaruri ihtiyaç olan su kaynakları bakımından yeterlimi?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K13: Bölge yer altı su kaynakları açısından zengindir. Dereler ve çeşmeler su kaynakları açısından bölgeye gelecekler için yeterlidir. Derelerin evsel ya da sanayi ya da tarımsal atıklardan zehirlenme riski azdır.

K4: Genelde kamp yapan kişiler araçları ile kamp alanlarına gidiyor bu durumda su ihtiyacı sorun olmuyor. Eğer araçla gidilemeyen bir bölgede kamp planlıyorsanız içecek su ihtiyacı bakımından tecrübelerinize güvenirsiniz.

K15: Arazide su kaynakları bol olduğundan hiçbir sıkıntı bulunmamaktadır.

Tablo 8: İlk Defa Doğa Yürüyüşü Yapacak Katılımcılara Ait İçerik Analizi

Tema	Kod	f*
Başlangıç Seviyesi	Birçok Rota Var	8
Toplam		8

* katılımcılar birden fazla görüş belirtmişlerdir.

Tablo 8’de verilen analiz sonuçları doğa yürüyüşü tecrübesi olmayan kişilerin Longoz ormanlarında seviyelerine göre birçok rota bulabileceğini göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “İlk defa doğa yürüyüşü yapacak kişiler için rotalar var mı?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K10: Tüm rotalar kolay orta zorlukta bir veya iki rota çıkabilir. 7-8 rota var çoğu işaretlenmiş ayrıca bölgede rehberlik ve kamp alanı hizmeti veren arkadaşlar var.

K8: İğneada ve Demirköy bölgesinde ilk defa doğa yürüyüşü yapacaklar için çeşitli projelerle rotalar oluşturulmuştur ama çok sağlıklı rotalar değildir. Navigasyon araçları ve harita uygulamaları kullanmaları tavsiye olunur. Bölge kaybolmaya müsait bir arazi yapısına sahiptir.

K12: Longoz ormanları ilk defa yürüyüş yapacaklar için en ideal bölgedir.

Tablo 9: Yılın Her Zamanında Doğa Yürüyüşü Yapılabilirliğine Dair İçerik Analizi

Sonuçları

Tema	Kod	f*
Tüm Yıl Yürüyüş	Kolaylık ile	2
	Rehber ile	5
	Ekipman ile	4
Toplam		11

* katılımcılar birden fazla görüş belirtmişlerdir

Tablo 9’da verilen analiz sonuçları Longoz ormanlarında doğa yürüyüşünün yılın her ayında yapılabildiğini ve rehber ile teknik ekipmanın da önemli olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “Yılın her zamanında bu tür faaliyetler yapılabilir mi?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K2: Su basar ve yağmur sonrası rehber almak şartıyla yapılabilir.

K5: Seviyenize göre değişir, başlangıç seviyesindeki kişilerin kış aylarında giderken dikkatli olması gerekli.

K14: Köylerden uzak yüksek tepelerde kışın karda faaliyet yapmak profesyonel ekipman ve tecrübe gerektirir.

K1: Evet, yılın her mevsiminde ayrı bir görsel bulunmaktadır. İlkbaharda yükselen suların içinde yürümek, sonbaharda sararan yaprakların arasında faaliyet yapmak, yazın yemyeşil doğada yürümek istendiğinde hemen yanı başındaki denizde serinlemek, kışın ise kar üzerinde yürümek gibi faaliyetler yapılabilir.

Tablo 10: Yılın Her Zamanında Doğa Yürüyüşü Yapılabilirliğine Dair İçerik Analizi

Sonuçları		
Tema	Kod	f*
Ulaşım	Merkezi	6
	Problem yok	3
	Mevsimsel Sorunlar	3
Toplam		12

* katılımcılar birden fazla görüş belirtmişlerdir

Tablo 9’da verilen analiz sonuçlarını Longoz ormanlarının ulaşım açısından merkezi bir konumda olduğunu ulaşım açısından bir problemin olmadığını lakin mevsimsel olarak problem ile karşılaşılabilirliğini göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen “Yürüyüş ve kamp alanına ulaşımında sıkıntı yaşıyor mu?” sorusuna katılımcıların verdiği cevap örnekleri aşağıda verilmiştir.

K1: Bölgeye tur firmaları ve o yöreye ait araçlar sürekli gitmektedir. Ayrıca özel araçlar ulaşım tercih edildiğinde de yolların asfalt olması ve yürüyüş bölgesine kadar ulaşması büyük avantajdır.

K7: Yürüyüş rotalarına ulaşım kullanılan araca göre değişir ama genel anlamda yolların durumu orta derecede.

K5: Kendi şahsi imkânlarımızla kolaylıkla ulaşılabilir, ya da grup etkinlikleri ile araç kiralanabilir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmanın amacı Longoz ormanlarının doğa yürüyüşü açısından potansiyelinin değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda bölgeye hâkim trekking ve kampçılıkta uzman kişiler ile görüşmeler gerçekleştirilerek, somut gerçeklerin daha net değerlendirilmesi imkânı sağlanmıştır. Bu değerlendirmeler ışığında Longoz ormanlarının doğa yürüyüşü açısından gerek İstanbul gibi bir metropole yakınlığı gerekse yürüme rotalarına araç ile ulaşılması açısından önemli bir merkez haline gelebileceği düşünülmektedir. Çakır (2011), yaptığı çalışmada İstanbul gibi büyük bir metropole, Tekirdağ’a, Kırklareli ve Edirne’ye olan yakın mesafesiyle başta yaz ayları olmak üzere, ilkbahar ve sonbahar aylarında sıkça ziyaret edilmekte olduğunu belirtmiştir ve çalışmamız ile benzerlik göstermektedir.

Longoz ormanlarının ulaşım kolaylığı yanında bozulmamış doğası ve bitki çeşitliliği aynı zamanda göl ve deniz imkânı ile de doğa yürüyüşü için gelen ziyaretçileri tatmin ettiği görülmektedir. Longoz ormanları doğa yürüyüşü yapacak olan ziyaretçiler için zorlu olmayan ve uzun parkur imkanları ile opsiyonlar sunmaktadır. Çalışma kapsamında Longoz ormanları her ne kadar doğa yürüyüşü için değerlendirmiş olsada bu rotalar bisiklet severler için de iyi bir alternatif oluşturmaktadır.

Yapılan yürüyüşler sırasında vahşi hayvan tehdidi olmayışı ve aynı zamanda su sıkıntısı yaşanmaması bölgenin cazibesini arttıran diğer faktörlerdir. İlkbaharda yükselen suların, sonbaharda sararan yaprakların, kışın karların yazın ise yemyeşil doğada yürümek ve hemen yanı başındaki denizde serinlemek isteyenler için Longoz

ormanları her mevsim farklı güzellikler sunarak ziyaretçilerini cezbetmektedir. Erdoğan (2003) ve Çakır (2011) tarafından yapılmış olan çalışmalarda longoz ormanlarının, trekking etkinliği açısından yüksek bir potansiyele sahip olduğu tespit edilmiştir. Alanın uygun iklim koşulları ve topoğrafyası, zengin flora ve faunası, yöre halkının sosyokültürel yapısının da trekking parkurlarının geliştirilmesi ve kullanımında olumlu katkılar sağladığı belirtilmiştir.

Sahanın sahip olduğu avantaj ve sağladığı imkânlarla rağmen doğa yürüyüşü riskli bir aktivite olduğu için teknik ekipmanların, harita ve navigasyonun önemli olduğunu, mümkün olduğunca bölgeyi tanıyan bir rehber eşliğinde doğa yürüyüşlerinin gerçekleştirilmesinin daha güvenli olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

Longoz ormanları DKMP (Doğayı Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü) bünyesinde olduğu için izin alınmadan kamp yapıp kalınamayacağı, ateş yakılamayacağı bilinmeli ve milli parklar kurallarına göre aktiviteler düzenlenmelidir.

Longoz ormanlarında yapılabilecek doğa yürüyüşü faaliyetleri bölgede büyük yatırımlar gerektirmeden kısa vadede uygulanacak düzenlemelerle hayata geçirilebilir.

Doğayı tanımaya fırsat sunan bu yürüyüşlerin rotaları ekolojik değerlere zarar vermeyecek şekilde planlanmalı, yerel rehberler tarafından uyulması gereken kurallar anlatılmalıdır. Uygun aralıklarla mola noktaları oluşturulmalıdır. Bu mola noktaları ekoturistlerin gereksinimlerini karşılayacak basit altyapı sistemlerine (tuvalet, su içme, çöp toplama alanı, dinlenme alanları, kamp alanları gibi) sahip olmalıdır. Günü birlik planlanan doğa yürüyüşlerinde kurulacak olan kamplarda ateş yakılmaması, gürültü yapılmaması, ziyaretçiler tarafından çöp bırakılmaması gibi uyarıların yapılması, çevrenin korunması açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Açıksöz, S. Topay, M. & Aydın, H. (2006). Bartın-Arıt beldesi trekking potansiyelinin belirlenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* , 8 (10) , 80-89. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/barofd/issue/3404/46860>

Akkaya, M., Macit, F. & Kurtulmuş, Z. (2010). Istranca Dağları ve Dupnisa Mağarası. Kırklareli Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kırklareli.

Anonim, (2016). İğneada Longoz Ormanları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı Analitik Etüt ve Sentez Raporu. T.C. (Mülga) Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Kırklareli.

Anonim (2009e). İğneada longoz ormanları flora. Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, s.16, Kırklareli.

Bektaş, F. (2010). Kaçkar Havzası Trekking Parkurlarının Spor Turizmi Bakımından Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi, Ankara.

Çakır, G. (2011). *İğneada ve çevresinde ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi ve kırsal kalkınma açısından değerlendirilmesi*. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.

Demir, C. & Demir, D. (2006). bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen faktörler ile cinsiyet arasındaki ilişki: lisans öğrencilerine yönelik bir uygulama, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6(1): 36-48. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eab/issue/39837/472349>

Erdoğan, N. (2003). Çevre ve (Eko) Turizm. Erk Yayınları, s. 317, Ankara.

Flick, U. (2014). *An Introduction to Qualitative Research*. New York: Sage.

Güler, N. (2007). *İğneada longoz ormanları bitkileri resimli tanıma kılavuzu*. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma Ve Milli Parklar Genel Müd., 242 s, İstanbul.

Kiracıoğlu, Ö. (2010). Doğa yürüyüşü güzergâhlarının planlama ilkelerinin belirlenmesi, Ovacık Sinancılar Örneği Projesi, İzmir.

Köroğlu, Ö. , Köroğlu, A. & Alper, B. (2012). doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm faaliyetleri içerisinde turist rehberlerinin rolleri üzerine bir inceleme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 2012 (1) , 131-139. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kmusekad/issue/10214/125538>

McKenzie, M,D. (2000). How are adventure education program outcomes achieved?: A review of the literature. *Australian Journal of Outdoor Education*, 5(1), 19-28.

Sağcan, M., (1986). *Recreation and Tourism (Rekreasyon ve Turizm)*. Baskı Yeri: Cumhuriyet Press.

Özdemir, G. (2019). Korunan alan planlamasında peyzaj değerlerinin mekânsal dağılımlarının saptanması: İğneada longoz ormanları milli parkı örneği.(Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ulusan, Y. (2009). Alternatif turizm çeşitlerinin turizm potansiyeline etkisi: Konya örneği(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yeşil, M. (2015).Antalya’da spor turizmi: mevcut durumun tespiti(Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Baskı Yeri: Seçkin Yayıncılık.

Yin, R,K. (2017). *Case study research and applications: Design and methods*. Baskı Yeri: Sage publications.

**THE EFFECT OF FIRM PERFORMANCE ON AUDIT COMMITTEE
DILIGENCE**

FİRMA PERFORMANSININ DENETİM KOMİTESİ TİTİZLİĞİNE ETKİSİ

İsmail BEKÇİ*, **Eda KÖSE****, **Esra AKSOY*****

Geliş Tarihi: 23.12.2022
(Received)

Kabul Tarihi:17.05.2023
(Accepted)

ABSTRACT: The aim of this research study is to determine the effect of firm performance on audit committee diligence. The research concentrates on the relationship between audit committee meeting frequency and firm age. In this regard, the data of 12 banks operating in the financial sector in the BIST over the period 2010-2021 are examined in the research study. The variables such as “the number of years since the establishment of the company”, “logarithm of total assets”, “debt to assets ratio”, “return on equity” and “return on assets” are used as independent variables; whereas “the number of audit committee meetings held during the year” is used as the dependent variable. Panel data analysis is conducted to consider the effect of firm age on audit committee meeting frequency. A regression model, which is established with the obtained data, is analyzed with the help of STATA software. The findings obtained from the analysis indicate that the firm age has a positive and statistically significant effect on the audit committee meeting frequency at the 1% significance level. The other independent variables have no statistically significant effect on the dependent variable. Consequently, this study indicates that the firm’s audit committee diligence is closely associated with its market experience and active operating process.

Key words: Audit Committee, Firm Experience, Panel Data Analysis

ÖZ: Bu araştırmanın amacı, firma performansının denetim komitesi titizliği üzerindeki etkisini saptamaktır. Araştırmada, denetim komitesi toplantı sıklığının firma yaşı ile ilişkisine odaklanılacaktır. Bu doğrultuda, araştırmada 2010-2021 dönemleri arasında BİST’te mali sektörde faaliyet gösteren 12 bankanın verileri incelenmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler, “yıl içinde yapılan denetim komitesinin toplantı sayısı” bağımlı değişken, “şirketin kuruluşundan bu yana geçen yıl sayısı”, “toplam varlıkların logaritması”, “borcun aktiflere oranı”, “özkaynak karlılığı” ve aktif karlılığı ise bağımsız değişkenlerdir. Firma yaşının, denetim komitesi toplantı sıklığı üzerindeki etkisini ele almak için, panel veri analizi kullanılmıştır. Elde edilen verilerle regresyon modeli kurulmuştur. Kurulan model Satata

*Prof. Department of Business Administration, Süleyman Demirel University, ismailbekci@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9861-737X.

**Ph.D. Res. Assist., Department of Business Administration, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, edakose@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9537-3672.

***Res. Assist., Banking and Finance Department, Süleyman Demirel University, esraaksoy@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1395-2337.

programı ile analiz edilmiştir. Analizden elde edilen bulgular, %1 anlamlılık düzeyinde firma yaşının denetim komite toplantı sıklığı üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu yönündedir. Diğer bağımsız değişkenlerin ise bağımlı değişken üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Sonuç olarak yapılan bu çalışma, firmaların denetim komitesi titizliğinin, piyasadaki tecrübesi ve aktif faaliyet süreci ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Denetim Komitesi, Firma Tecrübesi, Panel Veri Analizi

1. INTRODUCTION

Prior to the enactment of the Sarbanes-Oxley Act, many firms operating in the USA encountered major corporate scandals that resulted in billions of USD in losses. Certain firms that encountered major financial losses and corporate scandals can be listed as Nortel, Enron, eToy, and WorldCom. In fact, these listed firms have embezzled large amounts of money by through corporate managers. Many shareholders surrendered to destitution following liquidation and bankruptcy caused by the scandals (Darko et al., 2016). In order to prevent similar incidents, audit committees (ACs) have been established in firms. ACs have been developed as a solution against corporate scandals.

The primary duty of ACs consists of counseling on the replacement and appointment of an external auditor, monitoring managers, and reviewing the firm's internal control system (DeZoort et al., 2002). Knowledgeable ACs help increase the firm's performance, so the effectiveness of ACs would also improve firm performance (Zabri et al., 2016). Besides, ACs can improve the quality of financial reporting and reduce audit risk, thus enhancing the quality of proceeds (Abernathy et al., 2015). Therefore, ACs play an important role in the management, oversight and monitoring of the firm to uphold the owners' interests (Kallamu and Saat, 2015). An effective AC concentrates on upgrading the competitiveness and performance of the firm in ever-changing economic conditions (Herdjiono and Sari, 2017).

According to the findings obtained in the first research study conducted on AC diligence in the literature, it was determined that the first AC meeting in companies would have been sufficient to meet at least twice annually to approve the plans of the external auditors and schedule the next one to reconsider the outcomes (Menon and Williams, 1994). in their research study, Abbott et al. (2000) detected that an inverse association existed between fraud and independent board members. Nowadays, the number of AC meetings needs to be increased in order to support corporate governance performance and prevent errors or fraud. The Accounting Reporting Council (2012) emphasized that at least three meetings per year scheduled by board members and internal auditors is perceived as an indication of good communication. However, the active AC performs an important task in promoting transparency in the securities market, which enhances the book value of the firm and upholds the shareholders' interests even better (DeZoort et al., 2002). In fact, the AC

is accountable for offering independent supervision as a mechanism to diminish firm-specific conflicts.

The importance of the AC for firms emerges in allocating oversight and audit roles within organizations. There is a wide variety of literature results investigating the role, characteristics, and effectiveness of ACs (Carcello et al., 2002; DeZoort et al., 2002; Abbott et al., 2004; Al-Musali et al., 2019; Al-Okaily and Naueihed, 2019). The primary goal of this research study involves providing information that supports the association between firm age and AC diligence, given that previous research studies on AC diligence yielded no conclusive evidence in the literature. In the next part of the research study, information regarding the conceptual framework is introduced, and in the next part, the sample, data, and findings of the research are presented. In the last part, the evaluation of the research findings and suggestions pertinent to future research are made.

2. LITERATURE REVIEW

The agency theory suggests that once conflict exist between shareholders and managers and opportunistic behaviors are involved in the process, managers would begin to act either in favor of their own interests or against of the shareholders (Dellaportas et al., 2012). In the presence of this situation, assuming that firms lack the monitoring instruments and efficacious marketing regulations, the managers tend to deviate from upholding the interests of shareholders (Al-Matari et al., 2012). Therefore, in such a case, the AC's effectiveness in the firm would mitigate the existing conflict (Al-Matari, 2013) and play an active role in positively affecting firm performance (Ainuddin & Abdullah, 2001).

Geroski (1995) found that firm age had a positive impact on firm performance, and there had been extensive research over the years regarding experience in the business world. Gregory et al. (2005) asserted that firms that have been operational for for a long time had better facilities to earn revenues compared to younger companies. Umoren and Asogwa (2013) stated that well-organized and experienced firms had better reporting systems and could provide accurate and factual information. Abdullah et al. (2017) found that internet financial reporting was greatly influenced by firm age. Nevertheless, Bhatt & Bhattacharya (2016) and Planiappan (2017) concluded that there was a positive relationship between firm performance and firm age. However, the development approach of firms that have been operating for many years, key elements regarding regular norms limit the transformation of entrepreneurial activities and actions into affirmative consequences (Ward and Mendoze, 1996). Pursuant to the agency theory, firms with excessive agency costs reduce them by enhancing their operational and financial activities through ACs (Aljaaidi and Bagais, 2021).

ACs maintain their functions through fixed activity levels (Al Farooque et al., 2019; Sultana et al., 2015). The AC meeting frequency increases the effectiveness

of the committees' tasks (Bedard et al., 2004), and subsequently, firm performance would be unintentionally positively affected (DeZoort et al., 2002; Al Farooque et al., 2019). Similarly, Kamaludin et al. (2020) examined the effects of AC diligence on firm performance of the firms operating in Saudi Arabia. Accordingly, an inverse relationship was detected between firm performance and AC diligence, and AC diligence caused negative firm performance especially in family businesses. Aljaaidi and Bagais (2021) examined the effect of firms' experience on AC diligence in the Saudi Stock Exchange and found that firm experience had a positive impact on AC activity. However, ACs can detect and prevent opportunistic behavior and maintain the integrity of reported earnings (Bedard et al., 2004). Another effect is that AC diligence relates to internal control and reporting issues, and frequent audit meetings minimize opportunities for internal control and reporting issues (Archambeault and DeZoort, 2001; Abbott et al., 2004; DeFond and Francis, 2005; Zhang et al., 2007; Naiker & Sharma, 2009). Allegrini and Greci (2013) and Li et al. (2012) found in their research studies that AC members who held at least 4 meetings annually were significantly associated with the level of voluntary and intellectual capital disclosure.

3. RESEARCH METHOD AND DATASET

The aim of this study is to investigate the effect of firm performance on AC diligence. In the research study, the data of 12 banks operating in the financial sector in the BIST over the period 2010-2021 are examined. In the study, "the number of AC meetings held during the year" is used as the dependent variable. The independent variables include "the number of years since the establishment of the firm", "logarithm of total assets", "debt to assets ratio", "return on equity" and "return on assets". The data are obtained from XX. Panel data method is employed for the data analysis. A panel dataset is a cross-sectional time-series dataset providing repeated measurements of a certain number of variables over such observed units as individuals, households, and firms (Eom et al., 2008: 572). The obtained data in this study are prepared for panel dataset. A regression model is established using the data. The established model is analyzed via STATA software. Information on the variables of the analysis and the descriptive codes used on behalf of the variables in the analysis are presented in Table 1.

Table 1: Variables and Their Codes

	CODES
Dependent Variables	
The number of AC meetings held annually	AC
Independent Variables	
The number of years since the establishment of the firm	FEX LAS
Logarithm of total assets	LEV
Leverage ratio (%)	ROE
Return on Equity (%)	ROA
Return on Assets (%)	

The model established for the analysis is as follows.

The Model:

$$AC_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 FEX_{it} + \beta_2 LAS_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 ROE_{it} + \beta_5 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

(1)

The null and alternative hypotheses of the model are as shown below.

H_0 = Firm performances have no effect on audit quality.

H_1 = Firm performances have effects on audit quality.

3.1. Analysis and Findings of the Research

To perform the analysis, it is mandatory to decide which estimators would be used in the established model. Certain tests are recommended to this end this. Making a decision according to the results of these recommended tests is crucial for the reliability of the analysis (Tatoğlu, 2020: 176). In panel data analyses, some tests are performed to determine whether or not the classical model is valid, meaning, the existence of unit and/or time effects in model preferences. The F test, Breuch-Pagan LM test and Likelihood Ratio Test (LR) are among the recommended tests.

F test, Breusch-Pagan's LM (1980) Test, and Likelihood Ratio Test (LR) are analyzed to determine the model preference. The results of the analyses are given in Table 2.

Table 2: Estimation Model Determination Analysis Results

Tests	Statis	Prob.	Results
tic	Value		
F two-ways	12.22	0.0000	There are Unit and Time Effects
F unit	22.8	0.0000	There is Unit Effect
F time	1.03	0.4256	No Time Effect
LM unit	226.	0.0000	There is Unit Effect
LM time	0.00	1.0000	No Time Effect
LR two-ways	97.6	0.0000	There are Unit and Time Effects
LR unit	97.5	0.0000	There is Unit Effect
LR time	0.00	1.0000	No Time Effect

In order to select the correct estimation model in the analysis, the results of the F, LR, and LM tests shown in Table 2 are considered. According to the test results, it is concluded that it is not appropriate to estimate the model with the pooled least squares.

Hausman (1978) test is performed to determine which of the fixed effects/random effects estimators of the model would be suitable to be used. The H_0 and H_1 hypotheses of the Hausman (1978) test are shown below.

H_0 : There is no correlation between error term components and independent variables.

H_1 : A correlation exists between the error term components and the independent variables.

Table 3: Hausman Test Statistics

Chi-Square	10.59
P-value	0.0316

The probability values of test statistic in Table 3 are lower than 0.05. Thus, in the model established at the 95% confidence level, the null hypothesis of the Hausman test is rejected. According to the Hausman test result, the model would be estimated by using the fixed effects model (FEM).

In the analysis, estimation would be made using a one-way (unit effect) FEM. In case the FEM has autocorrelation, heteroscedasticity, autocorrelation and multicollinearity problems, regression estimations may yield results different than their actual values. Therefore, it is crucial to perform certain tests prior to estimating the model in terms of the reliability of the analysis results. Assumption violation and multicollinearity tests, which are included in the basic assumption tests, should be

performed. As assumption violation tests that disrupt the effectiveness in practice; heteroskedasticity, autocorrelation and correlation tests are performed.

In the analysis, the Modified Wald Test, one of the recommended heteroscedasticity assumption tests, is conducted for the models estimated by the FEM. Heteroscedasticity is described as the situation in which the assumption of constant variance becomes invalid. In other words, it is the case in which the variances of the error terms assume different values for all sections. Nonetheless, it also means that their covariances are not equal to zero (Topaloğlu, 2018: 28). The modified Wald test of heteroscedasticity (Greene, 2000) is used to test this model with heteroscedasticity by units (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 236).

The null hypothesis of the Modified Wald Test of Heteroscedasticity by Units is as shown below.

H₀: “There is no heteroscedasticity problem among the units”.

H₁: “There is a heteroscedasticity problem among the units”.

Table 4: Modified Wald Test

Chi-square (12)	7234.16
Probability	0.0000

The H₀ hypothesis with 12 degrees of freedom, the X² test statistic and the probability value is shown in Table 4. According to the test result, the H₀ hypothesis is rejected. In this case, it is determined that heteroscedasticity by units exists in the model.

The assumption of autocorrelation describes the significant relationship between the successive time values of the error term in these established panel data models. The fact that the unit values are not independent from each other would cause a systematic relationship in the analysis, which leads to inconsistencies in the analysis (Topaloğlu, 2018: 28).

The recommended tests for testing the autocorrelation assumption in the FEM include Baltagi-Wu’s Locally Best Invariant (LBI) test and Bhargava et al.’s Durbin-Watson (D-W) test. The H₀ and H₁ hypotheses of the tests are as shown below.

H₀: There is no autocorrelation.

H₁: There is autocorrelation.

Baltagi-Wu’s LBI Test and Bhargava et al.’s D-W Test statistics are presented in Table 5.

Table 5: Baltagi-Wu’s LBI and Bhargava et al.’s D-W Test Statistics

	Statistics
Bhargava et al.’s D-W	0.703546
Baltagi-Wu’s LBI	1.052000

For cases in which these test statistics results are lower than 2, it is seen that autocorrelation exists in the established model. In this case, there is no

autocorrelation, and the H_0 hypothesis is rejected. The existence of autocorrelation is determined in the model established by accepting the H_1 hypothesis.

The proposed Pesaran CD (2004) test is performed to detect the existence of autocorrelation in the FEM. The H_0 and H_1 hypotheses of the Pesaran CD Test are as shown below.

H_0 : "There is no autocorrelation".

H_1 : "There is autocorrelation".

Table 6: Pesaran CD (2004) Correlation Test

Chi-Square	0.999
P-value	0.3179

The results of the Pesaran CD Test (2004) statistics are presented in Table 6. Upon considering the obtained results, the H_0 hypothesis, which implies that "there is no autocorrelation", is rejected and the H_1 hypothesis is accepted. In this case, no autocorrelation exists in the established model.

In the established model, Variance Inflation Factor (VIF) values are considered to investigate the multicollinearity problem. The Multicollinearity VIF values are given in Table 7.

Table: 7 Multicollinearity VIF Values

Variables	VIF	1/VIF
ROE	1.39	0.718545
FEX	1.31	0.763706
ROA	1.13	0.881988
LAS	1.10	0.911656
LEV	1.02	0.983437
Average VIF	1.19	

For cases in which the obtained VIF values are lower than 5, it is known that no multicollinearity problem exists among the variables. In Table 7, no multicollinearity problem exists among the variables in the model, where the VIF values are lower than 5 in the test results.

According to the basic assumption test results obtained for the established model; the results of the two tests lead to the violation of the assumption. Estimations based on resistant standard errors should be made to obtain more reliable results. Thus, more reliable estimation results would be obtained for the model. The results of the estimation statistics based on resistant errors are presented in Table 8.

Table 8: Estimation Statistics Based on Resistant Standard Errors

Variables	Coefficient	p-values
FEX	0.4724611	0.009 *
LAS	-6.47e-12	0.157
LEV	-1.619865	0.138
ROE	-0.0753259	0.555
ROA	1.084511	0.393
Cons.	-6.921974	0.305
R² = 0.0544		

Note: * indicates significance at a 1% significance level.

Upon examining the findings obtained from the analysis, it is determined that the firm age has a positive and statistically significant effect on the AC meeting frequency at the 1% significance level. Once firm experience increases by one percent, the firm's AC quality would increase by 0.47 percent. Other independent variables, such as "logarithm of total assets", "debt to assets ratio" and "return on equity", have no statistically significant effect of on the dependent variable.

4.

CONCLUSION AND EVALUATION

The AC is a phenomenon that contributes to the profitability, reliability and sustainability of the firms by assuming duties on behalf of the corporate management of the firms. At the same time, transparency and public disclosure, which include the top-priority corporate governance principles of firms, are among the main duties of the ACs. The only way to generate an effective corporate governance structure in firm is the approval of a good AC. In this study, upon emphasizing the importance of the AC for firms, the extent to which AC relates to the sustainability of the firms are investigated.

Upon considering the obtained findings of the study, a significant and positive relationship is found between the sustainability of the companies and the AC. Therefore, the firm experience is directly associated with the active operating periods in the market and the AC diligence of these firms. The sustainability of the firms and their ability to compete with their long-term competitors in the market may be associated with the the AC diligrnce and quality.

In conclusion, this study asserts that firms' AC diligence is closely related to their experience in the market. In order for firms to maintain their sustainability in the market, they should attach importance to the quality of the AC. At the same time, the profitability and good performance of firms depend solely on their sustainability. Therefore, it is determined that the good performance and continuity of the firms would also indirectly depend on the quality of the AC.

It is expected that this study would contribute to the studies to be conducted in this field. At the same time, it is recommended to investigate the effect of firms on the AC using different variables by paving the way for future studies. Moreover, although the effects of the AC on firm performance have been examined in the literature, the opposite effect (the effect of firm performance on AC quality) is investigated in this study. In this context, this study enables the explication of the studies conducted in this field from a wider and different perspective.

REFERENCES

- Abbott, L. J., Park, Y. & Parker, S. (2000). The effects of audit committee activity and independence on corporate fraud. *Managerial Finance*. 26(11), 55-67.
- Abbott, L. J., Parker, S. & Peter, G. F. (2004). Audit committee characteristics and restatements. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*. 23(1), 69-87.
- Abdullah, M. D. F., Ardiansah, M. N. & Hamidah, N. (2017). The effect of company size, company age, public ownership and audit quality on internet financial reporting. *Sriwijaya International Journal of Dynamic Economics and Business*. 1(2), 153-166.
- Abernathy, J. L., Beyer, B., Masli, A. & Stefaniak, C. M. (2015). How the source of audit committee accounting expertise influences financial reporting timeliness. *Current Issues in Auditing*. 9(1), 1-9. <https://doi.org/10.2308/ciia-51030>
- Ainuddin, R. & N. Abdullah. (2001). Board characteristics and corporate governance of public listed companies in Malaysia: Working paper, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Al Farooque, O., Buachoom, W. & Sun, L. (2019). Board, audit committee, ownership and financial performance-emerging trends from Thailand. *Pacific Accounting Review*. 32(1), 54-81. <https://doi.org/10.1108/PAR10-2018-0079>
- Aljaaidi, K. S. & Bagais, O. A. (2021). The effect of company performance on audit committee diligence: The case of manufacturing companies in Saudi Arabia. *Accounting*. 7, 391-394.
- Allegrini, M. & Greco, G. (2013). Corporate boards, audit committees and voluntary disclosure: Evidence from Italian listed companies. *Journal of Management and Governance*. 17(1), 187-216.
- Al-Matari, Y. A., Al-Swidi, A. K., Fadzil, F. H. B., Fadzil, H. & Al-Matari, E. M. (2012). Board of directors, audit committee characteristics and the performance of Saudi Arabia listed companies. *International Review of Management and Marketing*. 2(4), 241.
- Al-Matari, Y. A. A. T. (2013). Board of directors, audit committee characteristics and the performance of public listed companies in Saudi Arabia, Universiti Utara Malaysia.
- Al-Musali, M. A., Qeshta, M. H., Al-Attafi, M. A. & Al-Ebel, A. M. (2019). Ownership structure and audit committee effectiveness: evidence from top GCC

capitalized firms. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*. 12(3), 407-425. <https://doi.org/10.1108/IMEFM-03-2018-0102>

Al-Okaily, J. & Naueihed, S. (2019). Audit committee effectiveness and family firms: impact on performance. *Management Decision*. 58(6), 1021-1034.

Archambeault, D. & DeZoort, F. T. (2001). Auditor opinion shopping and the audit committee: an analysis of suspicious auditor Switches. *International Journal of Auditing*, 5, 33-52.

Bédard, J., Chtourou, S. M. & Courteau, L. (2004). The Effect of Audit Committee Expertise, Independence, and Activity of Aggressive Earnings Management. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*. 23(2), 13-35.

Bhatt, R. R. & Bhattacharya, S. (2017). Family firms, board structure and firm performance: evidence from top Indian firms. *International Journal of Law and Management*. 59(5), 699-717.

Carcello, J. V., Hermanson, D. R. & Neal, T. L. (2002). Disclosures in audit committee charters and reports. *Accounting Horizons*. 291–304.

Darko, J., Aribi, Z.A. & Uzonwanne, G.C. (2016). Corporate governance: the impact of director and board structure, ownership structure and corporate control on the performance of listed companies on the Ghana stock exchange. *Corporate Governance*.

Dellaportas, S., Leung, P., Cooper, B. J., Rochmah Ika, S. & Mohd Ghazali, N. A. (2012). Audit committee effectiveness and timeliness of reporting: Indonesian evidence. *Managerial Auditing Journal* 27(4), 403-424. <https://doi.org/10.1108/02686901211217996>

DeZoort, F. T., Hermanson, D. R., Archambeault, D. S. & Reed, S. A. (2002). Audit committee effectiveness: A synthesis of the empirical audit committee literature. *Journal of Accounting Literature*. 21, 38–75.

Eom, T.H., Lee, S.H. & Xu, H. (2008). Introduction to Panel Data Analysis: Concepts and Practices, in *Handbook of Research Methods in Public Administration* (G.J. Miller, & K. Yang, Eds.) (2nd ed.). CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781420013276>

Geroski, P. A. (1995). Market structure, corporate performance, and innovative activity. OUP Catalogue.

Gregory, B. T., Rutherford, M. W., Oswald, S. & Gardiner, L. (2005). An empirical investigation of the growth cycle theory of small firm financing. *Journal of Small Business Management*. 43(4), 382-392.

Herdjiono, I. & Sari, I. M. (2017). The effect of corporate governance on the performance of a company. some empirical findings from Indonesia. *Journal of Management and Business Administration*. 25(1), 33-52.

Kallamu, B. S. & N. Saat, A. M. (2015). Audit committee attributes and firm performance: evidence from Malaysian finance companies. *Asian Review of Accounting*. 23(3), 206-231. <https://doi.org/10.1108/ARA-11-2013-0076>

Kamaludin, K., Ibrahim, I. & Sundarasan, S. (2020). Moderating effects of family business on audit committee diligence and firm performance: a middle eastern perspective. *International Journal of Economics and Management*. 14(2), 173-188.

Li, J., Mangena, M. & Pike, R. (2012). The effect of audit committee characteristics on intellectual capital disclosure. *The British Accounting Review*. 44, 98-110

Menon, K. & Williams, J. O. (1994). The use of audit committees for monitoring. *Journal of Accounting and Public Policy*. 13(2), 121-139.

Naiker, V. & Sharma, D.S. (2009). Former audit partners on the audit committee and internal control deficiencies. *The Accounting Review*. 84(2), 559-587.

Palaniappan, G. (2017). Determinants of corporate financial performance relating to board characteristics of corporate governance in Indian manufacturing industry. *European Journal of Management and Business Economics*. 26(1).

Sultana, N., Singh, H. & Van der Zahn, J. L. W. (2015). Audit committee characteristics and audit report lag. *International Journal of Auditing*. 19, 72-87.

Umoren, A. O. & Asogwa, I. E. (2013). Internet financial reporting and company characteristics: a case of quoted companies in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting*. 4(12), 72-80.

Topaloğlu, E. E., (2018). Bankalarda finansal kırılmanlığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(1), 15-38.

Yerdelen Tatoğlu, F. Y. (2020). Panel veri ekonometrisi, 5. Baskı. Beta Yayınevi.

Zabri, S. M., Ahmad, K. & Wah, K. K. (2016). Corporate Governance Practices and Firm Performance: Evidence from Top 100 Public Listed Companies in Malaysia. *Procedia Economics and Finance*. 35, 287-296. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(16\)00036-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(16)00036-8)

Zhang, Y., Zhou, J. & Zhou, N. (2007). Audit committee quality, auditor independence, and internal control weaknesses. *Journal of Accounting and Public Policy*. 26(3), 300-327.

**GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN YENİLENEBİLİR ENERJİ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ: PANEL VERİ ANALİZİ**

*THE IMPACTS OF INCOME INEQUALITY ON RENEWABLE ENERGY: A
PANEL DATA ANALYSIS*

Ayşe ARI*

*Geliş Tarihi: 26.05.2022
(Received)*

*Kabul Tarihi: 19.04.2023
(Accepted)*

ÖZ: Yenilenebilir enerji özellikle çevre üzerindeki olumlu etkileri sebebiyle ön plana çıkmaktadır. Ayrıca artan enerji fiyatları da yenilenebilir enerjiye olan ilgiyi artırmaktadır. Bu nedenle yenilenebilir enerji kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi önem taşıyacaktır. Bu çalışmanın amacı, gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerindeki etkisini G8 ülkeleri için 1992-2015 döneminde araştırmaktır. Bu amaçla, Westerlund ve Edgerton (2007) bootstrap eşbütünleşme testi, DSUR katsayı tahmincisi ile Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testine yer verilmiştir. Elde edilen sonuçlar, G8 ülkelerinde gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimini pozitif etkilediğini ve gelir eşitsizliğinden yenilenebilir enerji tüketimine doğru tek yönlü nedenselliğin olduğunu göstermektedir. Böylece, gelir eşitsizliğinin artmasıyla yenilenebilir enerji tüketiminin de artacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Yenilenebilir Enerji, Gelir Eşitsizliği, G8 Ülkeleri, Eşitlik Hipotezi, Eşitsizlik Hipotezi

ABSTRACT: Renewable energy is important especially because of its positive effects on the environment. In addition, rising energy prices increase the interest in energy. Therefore, it will be important to determine the factors affecting the consumption of renewable energy. The aim of this study is to investigate the impact of income inequality on renewable energy for G8 countries over the period 1992-2015. To this purpose, we employed Westerlund and Edgerton's (2007) bootstrap cointegration test, DSUR coefficient estimator, and Dumitrescu and Hurlin's (2012) causality test. The results demonstrated that income inequality positively affects renewable energy consumption and a unidirectional causation from income inequality to renewable energy consumption in G8 countries. Thus, it can be said that renewable energy consumption will increase as income inequality increases.

Key Words: Renewable Energy, Income Inequality, G8 Countries, Equality Hypothesis, Inequality Hypothesis

EXTENDED ABSTRACT

Determining the factors that lead to increase renewable energy consumption is being important due to its advantage of reducing CO2 emissions and thus environmental degradation, which is concluded in many researches. In this study, we focused on the influence of income inequality on renewable energy sector for G8 countries. Since

* Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, ayseari@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8485-5932.

establishment of renewable energy industry requires high financment, governments in developed countries can afford incentives and fund research and development activities in renewable energy industry. At the same time, resulting from high awareness of environmental issues and conscious about the role of renewable energy sector, developed countries reached an important value in renewable energy sector. Lastly, to determine whether the policies implemented to make income distribution more equal will also contribute the development of renewable energy sector is providing an important outcome for authorities since income inequality cause economic and social problems.

The effect of income distribution on renewable energy can be seen through three main channels. One of them is the institutionalization level of a country. Enlargement of income inequality increases the power inequalities between the rich and the poor, and rich groups can influence the implementation of policies in favor of the traditional fossil energy industry because they acquire high income from this industry (Baek and Gweisah, 2013; Clement and Meunie, 2010; Marques et al., 2010; Uzar, 2020; Zhang and Zhao, 2014).

The individualization channel can also be used to explore the possible impact of widening inequality as a result of renewable energy. The individualization of society eliminates collective action, which is essential for the protection of environmental quality. Furthermore, if income distribution becomes more unfair, people concentrate on short-run consumption and thus suffer from high energy prices because the gains from renewable energy take place only in the long run (Berthe and Elie, 2015; Boyce, 1994; Clement and Meunie, 2010).

Moreover, Asongu and Odhiambo (2021) pointed out that income inequality influences renewable energy through environmental degradation. If income inequality has a positive impact on environmental degradation, then income inequality is expected to have a negative impact on renewable energy—a concept known as the equality hypothesis. However, as the gap between the poor and the rich decreases, the income of the poor will increase and their consumption behavior will thus change, which will exacerbate environmental damage and result in a decrease in renewable energy consumption because of the negative correlation between environmental degradation and renewable energy consumption. Thus inequality hypothesis is defined by this positive influence of income inequality on renewable energy consumption.

We analyzed the association between income inequality and renewable energy consumption for G8 countries over the period 1992-2015 by applying Westerlund and Edgerton's (2007) bootstrap cointegration test, DSUR coefficient estimator and Dumitrescu and Hurlin's (2012) panel causality test. The share of renewables in total energy consumption is represented as renewable energy data and obtained from the World Bank Development Indicators (WDI, 2020). For data on income inequality, the Gini index is used and obtained from the Standardized World Income Inequality Database (SWIID, Solt, 2020).

Results of the DSUR approach shows that, income inequality has a statistically significant effect on renewable energy. According to the findings of estimation technique, income inequality positively affects renewable energy consumption in G8 countries. This evidence indicates that higher levels of income inequality are associated with higher levels of renewable energy consumption, implying a trade-off between more equal income distribution and renewable energy consumption in the examined G8 countries. The results of Dumitrescu and Hurlin's (2012) causality test showed a unidirectional causal association of income

inequality to renewable energy consumption, confirming the results of the long-term cointegration analysis.

The results of the cointegration analysis demonstrated that an increase in income inequality promotes the consumption of renewable energy, which supports the validity of the inequality hypothesis. The related positive influence may be the result of expensive consumption behavior by the wealthy, which causes a rise in CO2 emissions. In this respect, the findings support the outputs of, for example, Kusumawardani and Dewi (2020), Demir et al. (2019), and Ali et al. (2016). In addition, the negative influence of income inequality on renewable energy consumption may be mostly attributed to underdeveloped and developing countries because of their weak institutionalization and democratization, which enables lobbying activities in favor of fossil energy and is thus contrary to the goals of pursuing renewable energy.

In regard to policy implications, it can be expected that policies implemented to ensure more equal income distribution have influence on renewable energy consumption in the developed G8 countries. If governments establish policies with the purpose of decreasing income inequality, they will meet with a lower level of renewable energy consumption. In sum, because a more equal income distribution and a higher level of renewable energy consumption cannot be reached simultaneously, governments should encourage the wealthy to decrease their environment-deteriorating consumption behavior. In addition, authorities should subsidize the production of goods that work with renewable energy—such as automobiles—and those that are demanded by higher income groups.

1. GİRİŞ

Yenilenebilir enerji, çevre üzerindeki olumlu etkileri ve fosil yakıtlara alternatif olması sebebiyle ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda yenilenebilir enerji tüketimini artıran faktörlerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Literatürde yenilenebilir enerji tüketimini etkileyen faktörler olarak genellikle ekonomik büyüme, CO2 emisyonu, finansal gelişme, dışa açıklık, şehirleşme vb. üzerinde durulmaktadır. Ancak son dönemde gelir eşitsizliğinin de yenilenebilir enerji tüketimi üzerinde belirleyici olabileceği ifade edilmektedir (Örneğin, Churchill vd., 2021; Asongu ve Odhiambo, 2021; Uzar, 2020).

Bu çalışmanın amacı da gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerinde etkisinin olup olmadığını G8 ülkeleri için belirlemektir. Gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerindeki etkisini araştıran az sayıda çalışma bulunması sebebiyle bu çalışmanın sonuçları literatüre katkı sağlayabilecektir. Ayrıca, literatürde gelir eşitsizliği-yenilenebilir enerji konusunu ele alan çalışmalar genellikle gelişmekte olan ülkelere odaklanmıştır. Bu çalışmada ise yenilenebilir enerjinin gelişimi için önemli olan G8 ülkeleri üzerine odaklanılmıştır. Yenilenebilir enerji sektörünün gelişmesi için yüksek finansmanlı yatırımlara ve AR&GE çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmiş ülkeler, yenilenebilir sektöre fon aktaran ülkelerin başında gelmektedir. 1970'lerdeki petrol krizi sonrasında ise G8 ülkeleri, enerji ve iklim ile ilgili konularda politika üreten lider ülkeler konumuna gelmiştir (Topcu ve Tugcu, 2020:1135; Graaf ve Westphal, 2011). 2015-2019 yılları

arasında ise G8 ülkelerindeki yenilenebilir enerji sektörü yıllık yaklaşık % 8,9 oranında büyümüş ve 2019 yılında 320.0 milyar dolar değerine ulaşmıştır. Sektörün 2024 yılı için beklenen değeri ise yaklaşık 401.8 milyar dolardır (Renewable Energy Report, 2020). G8 ülkeleri aynı zamanda gelir eşitsizliğini minimize eden önemli ülkeler arasında yer almaktadır. Bu nedenle gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerindeki olası etkisinin belirlenmesi uygulanacak politikalar açısından yol gösterici olabilecektir.

Çalışmanın izleyen bölümünde ilk olarak yenilenebilir enerji ve gelir eşitsizliği ilişkisi teorik olarak açıklanacaktır. Daha sonra çalışmada kullanılan veri seti ve yöntemden bahsedilecektir. Son olarak ise, analizlerden elde edilen bulgulara ve sonuç kısmına yer verilecektir.

2. GELİR EŞİTSİZLİĞİ-YENİLENEBİLİR ENERJİ İLİŞKİSİ

Gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimi üzerindeki etkisi temelde üç kanal çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu kanallardan ilki ülkedeki kurumsallaşma düzeyidir. Boyce (1994:6-7)'ye göre, özellikle az gelişmiş ülkelerde yüksek gelirli kesim, kurumsal yozlaşmalar ve politik istikrarsızlık vasıtasıyla karar alma süreçlerinde etkili olacak ve bu kararlar yenilenebilir enerji politikalarını etkileyecektir. Çünkü yüksek gelirli kesim, fosil yakıttan gelir elde eden kesim olup fosil enerjiyi destekleyen kararların alınması yönünde baskı yapacaktır (Clement ve Meunie, 2010:415-417; Uzar, 2020:3).

Gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerindeki olası etkisinin gerçekleştiği ikinci kanal ise bireyselci ve tüketim odaklı davranışlardır. Gelir eşitsizliğinin derinleştiği ülkelerde farklı çıkar grupları ortaya çıkacağından toplumsal bütünleşmeden söz edilemeyecektir. Entegre olmamış toplumlarda ise, olaylara karşı birlikte hareket etme gibi toplu aktiviteler görülmeyecektir. Bu nedenle fosil enerjinin çevre kirliliğine yol açmasına tepki gösterilmeyecektir. Ayrıca, gelir eşitsizliğinin arttığı toplumlarda, fiyatları yükselten politikalar toplum tarafından desteklenmeyebilir. Bu nedenle yenilenebilir enerji kullanımının kısa dönemde enerji fiyatlarını yükseltmesi dikkate alındığında, tüketimin ön planda olduğu toplumlarda yenilenebilir enerji yatırımları benimsenmeyebilir ve çevre kalitesine duyarız kalınabilir (Berthe ve Elie, 2015:191; Boyce, 2003:12; Laurent, 2015:5-8).

Gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimi üzerindeki olası etkisi üçüncü olarak çevre üzerinden izlenebilmektedir. Bu hususta Asongu ve Odhiambo (2021:3) gelir eşitsizliğindeki artışın çevresel bozulmaları pozitif etkilemesinden hareket etmiş ve bu sebeple gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimini negatif etkileyeceğine işaret etmiştir. Bu yaklaşım eşitlik hipotezi (equality hypothesis) olarak adlandırılmaktadır. Eşitlik hipotezine göre, gelir eşitsizliği çevresel bozulmayı artıracığından değişkenler arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Bu durumda gelir eşitsizliği ve yenilenebilir enerji arasında negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yapılan bazı araştırmalarda da (Örneğin, Chen vd. (2020),

Zhang ve Zhao (2020), Hailemariam vd. (2020) ve Rojas-Vallejos ve Lastuka (2020)) daha adil bir gelir dağılımının CO2 emisyonunu azalttığı görülmüştür. Ancak adil bir gelir dağılımı sonrasında yoksul kesiminin gelirinin artması ile birlikte çevreye zarar veren tüketim alışkanlıkları edinmesi gözlenebilecektir. Gelir eşitsizliğinden çevreye olan negatif etki ve dolayısıyla gelir eşitsizliğinden yenilenebilir enerjiye doğru olan söz konusu pozitif etki eşitsizlik hipotezi (inequality hypothesis) olarak adlandırılmaktadır. Gelir eşitsizliğinin çevreye zarar verdiğine dair bulgulara ulaşan çalışmalara Ravallion vd.(2000), Heerink vd. (2001), Coondoo ve Dinda (2008) ve Qu ve Zhang (2011) örnek gösterilebilir. Özetle gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerindeki etkisinin net olmayacağı ortaya çıkmaktadır.

3. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatürde gelir eşitsizliği ve yenilenebilir enerji tüketimini ele alan öncü çalışmalardan Uzar (2020), 43 ülkeyi 2000–2015 döneminde panel ARDL (autoregressive distributed lag) yöntemiyle analiz etmiştir. Çalışma sonucunda gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimini negatif etkilediği tespit edilmiştir. Asongu ve Odhiambo (2021) ise, 39 Sahraaltı ülkeye odaklanmıştır. Yazarlar çalışmalarında üç farklı gelir dağılımı değişkeni (Atkinson endeksi, Palma oranı ve Gini katsayısı) kullanmıştır. Tobit modeli sonuçlarına göre, gelir dağılımının yenilenebilir enerji üzerindeki etkisi Atkinson endeksi kullanıldığında anlamlı iken diğer endekslerde anlamlı çıkmamıştır. Bir başka çalışmada Churchill vd. (2021), 17 ülkeyi 1990 – 2016 dönemi için analiz etmiş ve negatif etki gözlemlemiştir. Ancak 2010 yılı sonrasında etkinin pozitif olduğunu belirlemiştir. Muhammad vd. (2022) ise ekonomik büyüme, teknolojik gelişme, sabit sermaye yatırımları, CO2 emisyonu ve gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimi ile ilişkisini BRICS ülkeleri için PMG(pooled mean group) ve AMG(augmented mean group) yöntemleri ile araştırmıştır. Muhammad vd. (2022) analiz sonucunda gelir eşitsizliği azaldıkça yenilenebilir enerji tüketiminin artacağını belirlemiştir. İlaveten çalışmada sabit sermaye yatırımları, teknolojik gelişme ve CO2 emisyonlarının yenilenebilir enerji tüketimi ile ters ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada Sharma ve Rajpurohit (2022), gelir eşitsizliği-yenilenebilir enerji ilişkisini Hindistan ekonomisi için araştırmıştır. NARDL (Nonlinear Auto-Regressive Distributed Lag) yöntemini tercih eden yazar, 1980-2016 zaman aralığını analiz etmiştir. Analiz sonucuna göre, gelir eşitsizliğindeki artış, yenilenebilir enerji tüketimini azaltmaktadır. İlaveten kişi başı gelir ve beşeri sermayedeki artış, yenilenebilir enerji tüketimini pozitif yönde etkilemektedir. Yang vd. (2022) ise gelir eşitsizliği, yenilenebilir enerji, ekonomik büyüme, ticari açıklık ve CO2 emisyonu bağlantısını ele almıştır. Yazar çalışma sonucunda yenilenebilir enerjinin gelir eşitsizliği ile çift yönlü nedensellik ilişkisine sahip olduğunu ve gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimini pozitif etkilediğini tespit etmiştir.

Gelir eşitsizliğinin doğrudan CO2 emisyonuna etkisini araştıran çalışmalar da bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalardan bazıları gelir eşitsizliğinin CO2 emisyonunu azaltırken bazıları ise CO2 emisyonunu artırdığını tespit etmiştir. Gelir eşitsizliği ile CO2 emisyonu arasında negatif ilişki tespit eden çalışmalardan Wan vd. (2022), 217 ülkeyi araç değişken yöntemi ile ele almış ve gelir eşitsizliği ile CO2 emisyonu arasında bir değiş-tokuş olduğunu tespit etmiştir. Gelişen ekonomilerden 47'si üzerine yoğunlaşan Yang vd.(2020) ise, 1980–2016 dönemini kapsayan bir analiz gerçekleştirmiştir. Yang vd.(2020) çalışmasında CO2 emisyonunun belirleyicileri olarak fosil yakıt enerjisi, ekonomik kalkınma, sanayileşme ve ticari açıklığı dikkate almış ve gelir eşitsizliğinin CO2 emisyonuna etkisini finansal gelişmenin düzenleyici etkisini dikkate alarak araştırmıştır. Çalışma sonucunda gelir eşitsizliği ve sanayileşmenin çevresel bozulmaları hafifletirken ekonomik büyüme, dışa açıklık ve fosil yakıt tüketiminin çevresel bozulmaları tetiklediği belirlenmiştir. Çin ekonomisini iller bazında inceleyen Liu vd. (2018) ise, 1996–2015 dönemini kapsayan analizi sonucunda gelir eşitsizliğinin çevre kalitesinin artmasına katkı sunan bir faktör olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Ravallion vd. (2000) de gelir eşitsizliğinin CO2 emisyonunu hafiflettiğini belirlemiştir.

Gelir eşitsizliğinin CO2 emisyonunu artırarak çevresel bozulmalara yol açtığı yönünde kanıtlara ulaşan çalışmalardan Baloch, ve Danish (2022), gelir eşitsizliği ve yenilenebilir enerjinin tüketime dayalı CO2 emisyonu üzerindeki etkisini BRICS ülkeleri için araştırmıştır.1994-2018 zaman aralığını inceleyen yazar, gelir eşitsizliğinin tüketime dayalı CO2 emisyonunu artırdığını, yenilenebilir enerjinin ise CO2 emisyonunu azalttığını tespit etmiştir. Bir başka çalışmada Khan vd.(2022), 180 ülkeye ait ve 2002-2019 yıllarını kapsayan verileri kullanarak gelir eşitsizliğinin CO2 emisyonuna etkisini araştırmıştır. Khan vd.(2022) çalışmasında panel sabit etkiler ve sistem -GMM (generalized method of moments) tekniklerini kullanmıştır. Kang (2022) ise, çeşitli panel yöntemlerle 38 OECD ülkesini ve 1990–2015 dönemini kapsayan bir analiz gerçekleştirmiştir. Analiz sonuçlarında gelir eşitsizliğin CO2 emisyonu üzerindeki etkisinin ters-U şeklinde olduğu belirlenmiştir. G-20 ülkelerine odaklanana Chen vd. (2020) ise gelir eşitsizliğinin daha az olduğu ülkelerde CO2 emisyonunun da az olduğunu belirlemiştir. Ayrıca çok gelişmiş ülkeler söz konusu olduğunda, gelir dağılımının CO2 emisyonu üzerindeki etkisinin ihmal edilebilir düzeyde olduğunu gözlemlemiş ve bu durumu söz konusu ülkelerde yenilenebilir enerjiye yönelik talebin daha yüksek olmasıyla açıklamıştır.

Gelir eşitsizliği-CO2 konusunu ele alan bir başka çalışmada Jorgenson vd. (2017), ABD ekonomisini eyalet düzeyinde incelemiştir. Yazar gelir eşitsizliği göstergesi olarak en üstteki % 10'un gelir payının ve Gini katsayısının CO2 emisyonu üzerindeki etkisini ayrı ayrı analiz etmiştir. Ulaşılan bulgulara göre, CO2 emisyon düzeyi en üstteki % 10'un gelir payıyla pozitif ilişkili iken, Gini indeksi ile

istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip değildir. Benzer şekilde gelir eşitsizliği-CO2 emisyonu konusunda Hailemariam vd.(2020) de gelir eşitsizliği göstergelerine göre farklı sonuçlar elde etmiştir. Grunewald vd.(2017) ise gelir eşitsizliği-CO2 emisyonu konusunda ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılaşan bulgulara ulaşmıştır.

Gelir eşitsizliği- enerji tüketimi etkileşimine odaklanan çalışmalardan Xu ve Zhong (2023), 108 ülkeyi 2000-2019 dönemi için ele almış ve sistem-GMM yöntemini kullanmıştır. Yazar çalışmasında dijitalleşmenin düzenleyici etkisini de modellemiş ve elde edilen bulgularda gelir eşitsizliğindeki % 1 artışın enerji tüketimini 0.003 birim artırdığı kanıtını elde etmiştir. Öte yandan Sehrawat (2020) ile Murshed ve Alam (2021), gelir eşitsizliğinin toplam enerji tüketimini negatif etkilediğini belirlemiştir.

Sonora (2022) ise enerji tüketiminin gelir eşitsizliğine etkisine odaklanmıştır. Çalışmasında 144 ülkeyi panel sabit etki ve araç değişken yöntemi ile analiz eden yazar, enerji kullanımındaki artışın en üstteki % 10'un gelirini azaltırken, en alttaki % 40'ın gelirini artırdığını tespit etmiştir. Böylece enerji tüketimi ile gelir eşitsizliği arasında negatif ilişki olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

4. YÖNTEM VE MODEL

Bu çalışmada gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji tüketimine olan etkisini araştırmak amacıyla G8 ülkeleri 1992- 2015 dönemi için analiz edilmiştir. Yenilenebilir enerji değişkeni olarak yenilenebilir enerji tüketiminin toplam enerji içerisindeki payı kullanılmış ve Dünya Bankasından (WDI, 2020) temin edilmiştir. Gelir eşitsizliği verisini temsilen ise Gini indeksi kullanılmıştır. Gini indeksine ait veriseti SWIID (Standardized World Income Inequality Database, Solt, 2020) veritabanından alınmıştır. Değişkenler logaritmik dönüşümleri sağlandıktan sonra aşağıdaki gibi modellenmiştir;

$$YEN_{it} = \beta_1 GINI_{it} + \beta_2 GDP_{it} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Modelde yer alan YEN_{it} ve $GINI_{it}$, yenilenebilir enerji ve gelir eşitsizliği değişkenlerini yansıtmaktadır. Modelde kontrol değişkeni olarak 2010 yılı fiyatlarıyla hesaplanan reel GSYH kullanılmış ve GDP_{it} olarak modelde temsil edilmiştir.

5. BULGULAR

Çalışmada ilk olarak yatay kesit bağımlılığı test edilmiştir. Bu amaçla Breusch ve Pagan (1980) ile Pesaran (2004) tarafından geliştirilen testlere yer verilmiştir. Breusch-Pagan (1980) tarafından literatüre kazandırılan LM testi ve Pesaran (2004)'nın CDLM testi, zaman boyutu kesit boyutundan büyük olduğu örneklerde kullanılırken Pesaran (2004)'nın CD testi, kesit boyutunun zaman boyutundan büyük olduğu örneklerde kullanılmaktadır (Ouattara, 2020).

Aşağıdaki Tablo 1'de söz konusu testlerden elde edilen kanıtlar özetlenmiştir. Buradaki sonuçlara göre, parantez içerisindeki p değerlerinin, % 5 değerlerinden

küçük olması sebebiyle yatay kesit bağımlılığının olmadığını ifade eden temel hipotez reddedilmektedir. Bu durumda yatay kesit bağımlılığı söz konusudur.

Tablo 1: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

	YEN	GINI	GDP
	Test ist.	Test ist.	Test ist.
LM Testi	57,574 (0,001)	45.744 (0,019)	57,069 (0,001)
CDLM Testi	3,952 (0,000)	2,371 (0,009)	3,884 (0,000)
CD Testi	-2,898 (0,002)	-2,812 (0,002)	-1,878 (0,030)

Yatay kesit bağımlılığının tespit edilmesi dolayısıyla analizin bir sonraki aşamasında ikinci nesil birimkök ve eşbütünleşme testlerine yer verilmesi gerekmektedir. Bu amaçla ikinci nesil birimkök testlerinden Smith vd.(2004) tarafından geliştirilen test kullanılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	\bar{t}	\bar{M}	\bar{M}	\bar{Mn}	\bar{M}
YEN	-0,079 (1,000)	-0,039 (0,996)	1,551 (0,944)	1,414 (0,683)	-0,234 (0,992)
GINI	-1,348 (0,577)	-0,409 (0,872)	2,835 (0,663)	1,938 (0,477)	-0,514 (0,960)
GDP	-1,629 (0,401)	-0,358 (0,990)	3,277 (0,385)	1,974 (0,379)	-0,585 (0,996)
<i>Birinci fark</i>					
YEN	-5,437 (0,000)	-5,252 (0,000)	13,371 (0,000)	12,998 (0,000)	-5,556 (0,000)
GINI	-4,036 (0,000)	-2,197 (0,001)	10,561 (0,000)	6,319 (0,000)	-2,597 (0,000)
GDP	-3,602 (0,003)	-3,421 (0,000)	8,930 (0,002)	8,354 (0,000)	-3,723 (0,000)

Tablo 2’deki sonuçlar incelendiğinde, her üç değişken için de serinin birim kök içerdiğini ifade eden temel hipotez düzeyde reddedilememektedir. Ancak serilerin birinci farkının ise durağan olduğu gözlenmektedir. Kısaca seriler fark durağandır. Serilerin birinci dereceden durağan olması eşbütünleşme analizine başvurmamıza imkan vermektedir. Bu kapsamda çalışmada yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Westerlund ve Edgerton (2007) panel bootstrap eşbütünleşme testi ile analiz gerçekleştirilmiştir. Söz konusu test otokorelasyon ve endojenite sorunlarını dikkate alan ve küçük örneklerde iyi sonuç veren bir testtir(Bayar ve diğerleri, 2018).

Tablo 3'te yer verilen Westerlund ve Edgerton (2007)'nin eşbütünleşme testi sonuçlarına göre, değişkenler arasında eşbütünleşmenin olduğunu ifade eden temel hipotez reddedilememektedir. Böylece yenilenebilir enerji tüketimi ve gelir eşitsizliğinin uzun dönemde ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır.

Tablo 3: Panel Eşbütünleşme Testi

Test	Test ist.	p- değeri
Im statistic	1,372	0,527

Gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerindeki uzun dönem etkisini belirlemek için ise DSUR (dynamic seemingly unrelated regression) tahmincisi kullanılmıştır. DSUR katsayı tahmincisi Mark vd. (2005) tarafından geliştirilmiş olup homojen ve heterojen paneller için kullanılabilir (Hongxing vd., 2021). İlâveten DSUR tahmincisi zaman boyutunun kesit boyutundan büyük olduğu durumlar için uygundur.

Tablo 4: Uzun Dönem Katsayı Tahmin Sonuçları

	Katsayı	se.	t-değeri
GINI	5,047	0,162	31,154
GDP	0,857	0,062	13,822

DSUR tahmin sonuçlarına göre, gelir eşitsizliği yenilenebilir enerji üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Bu durumda G8 ülkelerinde gelir eşitsizliği arttıkça yenilenebilir enerji tüketimi de artmaktadır. Bu sebeple adil gelir dağılımı ve yenilenebilir enerji tüketimi arasında bir değiş-tokuş (trade-off) söz konusudur. Böylece ülkede daha adil bir gelir dağılımı sağlandığında, insanların yenilenebilir enerjinin uzun dönemdeki avantaj sağlayıcı olumlu etkilerine değil kısa dönem enerji fiyatını yükselten etkisine odaklandığı söylenebilir. Diğer taraftan Asongu ve Odhiambo (2021)'nin yaklaşımı çerçevesinde gelir eşitsizliğindeki azalmanın CO2 emisyonunu artıracığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu kapsamdaki sonuç, literatürde gelir eşitsizliği ve CO2 emisyonu arasında negatif ilişki tespit eden Kusumawardani ve Dewi (2020), Demir vd. (2019), ve Ali vd. (2016)'nin çalışmalarıyla uyumludur.

Son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi analiz edilmiştir. Bu amaçla Dumitrescu ve Hurlin (2012) tarafından geliştirilen ve yatay kesit bağımlılığını dikkate alan teste yer verilmiştir. Bu test $T > N$ ve $T < N$ durumlarının her ikisi için de tutarlı sonuçlar vermektedir (Hongxing vd., 2021).

Tablo 5: Nedensellik Testi Sonuçları

Temel hipotez	W-ist.	Zbar-ist.	Prob.
$YEN \nRightarrow GINI$	1,076	-1,295	0,195
$GINI \nRightarrow YEN$	4,485	2,357	0,018

Tablo 5'te yer alan Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi sonuçları, gelir eşitsizliğinden yenilenebilir enerjiye doğru Granger nedenselliğinin olmadığını söyleyen temel hipotezi reddetmektedir. Bu nedenle uzun dönem eşbütünleşme sonuçlarını destekler şekilde gelir eşitsizliğinden yenilenebilir enerjiye doğru bir nedensellik söz konusudur.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada gelir eşitsizliğinin yenilenebilir enerji üzerindeki olası etkisi araştırılmıştır. Bu kapsamda G8 ülkeleri eşbütünleşme ve nedensellik testleri ile analiz edilmiştir. Eşbütünleşme testinden elde edilen sonuçlara göre, gelir eşitsizliğindeki artış yenilenebilir enerji tüketimini artırmaktadır. Bu bulgular, gelir eşitsizliği azaldıkça CO2 emisyonunun artacağı ve böylece yenilenebilir enerji tüketiminin azalacağına işaret eden eşitlikli hipotezinin geçerli olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar Sharma ve Rajpurohit (2022), Muhammed vd.(2022) ile Churchill vd. (2021)'nin sonuçlarıyla farklılık göstermektedir. Bu çalışmada gelişmiş ülkelerin analiz edilmesi sonuçların farklılaşmasına yol açmış olabilir.

G8 ülkelerinde gelir eşitsizliği ve yenilenebilir enerji arasında pozitif yönlü ilişki olduğuna dair ulaşılan sonuç, yüksek ve düşük gelirli kesim arasındaki farkın kapanmasıyla gelir düzeyi artan kişilerin alışkanlıklarının değişmesinden kaynaklanabilir. Bu hususta Laurent (2015:5-8) ve Boyce (2003:10-11)'nin ifade ettiği gibi yüksek gelirli kesimin daha çok çevresel kalite talep edip çevreyi önemsemelerine rağmen daha pahalı yaşam tarzları nedeniyle çevreye zarar veren mal tüketim oranları fazla olabilmektedir. İlave olarak gelir eşitsizliği ve yenilenebilir enerji arasındaki negatif ilişkinin, yüksek gelirli kesimin lobi faaliyetlerine imkan vermesi sebebiyle daha çok kurumsallaşmanın yerleşmediği az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülmesi beklenebilecektir.

Böylece, G8 ülkelerinde, otoriteler daha adil bir gelir dağılımı sağladığında yenilenebilir enerji tüketiminin bundan olumsuz etkilenmesi beklenebilecektir. Bu durumda otoritelerin gelir dağılımı adaletini sağlayacak politikalar uygularken, yüksek gelirli kesimi çevreye zarar veren tüketim alışkanlıklarını azaltmaları konusunda teşvik etmelidir. Ayrıca, yüksek gelirli kesimin kullandığı ve enerji ile çalışan ürünlerin yenilenebilir enerji ile çalışacak şekilde üretilmesi için çalışmalar yapılabilir. Böylece gelir eşitsizliği azalırken çevre kalitesinde ve yenilenebilir enerji tüketiminde artış sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Ali, H.S., Hassan S. ve Kofarmata, Y.I. (2016). Dynamic impact of income inequality on carbon dioxide emissions in Africa: new evidence from heterogeneous panel data analysis. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 6(4), 760-766.

Asongu, S. A. ve Odhiambo, N. M. (2021). Inequality and renewable energy consumption in Sub-Saharan Africa: implication for high income countries.

Innovation: The European Journal of Social Science Research, Doi: 10.1080/13511610.2020.1861442.

Baloch,, M.A. ve Danish, (2022). The nexus between renewable energy, income inequality, and consumption-based CO2 emissions: An empirical investigation, *Sustainable Development*, <https://doi.org/10.1002/sd.2315>

Bayar, Y., Odabas, H., Sasmaz, M.U. ve Ozturk, O.F.(2018). Corruption and shadow economy in transition economies of european union countries: a panel cointegration and causality analysis. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 31 (1), 1940-1952.

Berthe, A. ve Elie, L. (2015). Mechanisms explaining the impact of economic inequality on environmental deterioration. *Ecological Economics*, 116 (C), 191-200.

Boyce, J. K. (2003). Inequality and environmental protection. *Political Economy Research Institute Working Paper*, No. 52, University of Massachusetts, Amherst.

Boyce, J.K. (1994). Inequality as a cause of environmental degradation. *Ecological Economics*, 11 (3), 169-178.

Breusch, T.S. ve Pagan, A.R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification tests in econometrics. *Review of Economic Studies*, 47(1), 239-53.

Chen, J., Xian, Q., Zhou, J. ve Li, D. (2020). Impact of income inequality on CO2 emissions in G20 countries. *Journal of Environmental Management*, 271,110987.

Churchill, S. A., Ivanovski, K. ve Munyanyi, M. E. (2021). Income inequality and renewable energy consumption: time-varying nonparametric evidence. *Journal of Cleaner Production*. Doi:10.1016/j.jclepro.2021.126306

Clement, M. ve Meunie, A. (2010). Is inequality harmful for the environment? an empirical analysis applied to developing and transition countries. *Review of Social Economy*, 68(4), 413-445.

Coondoo, D. ve Dinda, S. (2008). Carbon dioxide emission and income: a temporal analysis of cross-country distributional patterns. *Ecological Economics*, 65(2), 375-385.

Demir, C., Cergibozan, R. ve Gok, A. (2019). Income inequality and CO2 emissions: empirical evidence from Turkey. *Energy & Environment*, 30 (3), 444–461.

Dumitrescu, E.I. ve Hurlin, C. (2012).Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450–1460.

Graaf, T.V. ve Westphal, K. (2011). The G8 and G20 as global steering committees for energy: opportunities and constraints. *Global Policy*, 2(51), 19-30.

Grunewald, N., Klasen, S., Martínez-Zarzoso, I. ve Muris, C. (2017). The trade-off between income inequality and carbon dioxide emissions. *Ecological Economics*, 142,249–256.

Hailemariam, A., Dzhumashev, R. ve Shahbaz, M. (2020). Carbon emissions, income inequality and economic development. *Empirical Economics*, 59(3), 1139–1159.

Heerink, N., Mulatu, A. ve Bulte, E. (2001). Income inequality and the environment: aggregation bias in environmental kuznets curves. *Ecological Economics*, 38(3), 359-367.

Hongxing, Y., Abban, O.J. ve Boadi, A.D. (2021). Foreign aid and economic growth: do energy consumption, trade openness and CO2 emissions matter? A DSUR heterogeneous evidence from Africa's trading blocs. *PLoS ONE*, 16 (6),1-25.

Jorgenson, A., Schor, J. ve Huanf, X. (2017). Income inequality and carbon emissions in the United States: A state-level analysis, 1997–2012. *Ecological Economics*, 134, 40–48.

Kang, H. (2022). Impacts of Income Inequality and Economic Growth on CO2 Emissions: Comparing the Gini Coefficient and the Top Income Share in OECD Countries. *Energies* 2022, 15, 6954.

Khan, H., Weili, L., Khan, I. ve Han, L.(2022). The effect of income inequality and energy consumption on environmental degradation: the role of institutions and financial development in 180 countries of the world. *Environmental Science and Pollution Research*, 29, 20632–20649.

Liu, Q., Wang, S., Zhang, W. ve Li, J. (2018). Income distribution and environmental quality in China: a spatial econometric perspective. *Journal of Cleaner Production* 205,14–26.

Muhammad, I., Özcan, R., Jain, V., Ramos-Meza, C. S. ve Chawla, C. (2022). Do drivers of renewable energy consumption matter for BRICS economies? Nexus among technological innovation, environmental degradation, economic growth, and income inequality. *Environmental Science and Pollution Research*. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-24665-3>

Kusumawardani, D. ve Dewi, A. K. (2020). The effect of income inequality on carbon dioxide emissions: a case study of Indonesia. *Heliyon*, 6(8), e04772. Doi: 10.1016/j.heliyon.2020.e04772

Laurent, E. (2015). Social-ecology: exploring the missing link in sustainable development. HAL, Id:hal-01136326. <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-01136326/document>

Mark, N.C., Ogaki, M. ve Sul, D. (2005). Dynamic seemingly unrelated cointegration regression. *Review of Economic Studies*, 72(3), 797-820.

Murshed, M., ve Alam, S. (2021). Estimating the macroeconomic determinants of total, renewable, and non-renewable energy demands in Bangladesh: The role of technological innovations. *Environmental Science and Pollution Research*, 28, 30176–30196.

Pesaran, M.H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *Cambridge Working Papers in Economics*, No. 435, Faculty of Economics, University of Cambridge.

Qu, B. ve Zhang, Y. (2011). Effect of income distribution on the environmental kuznets curve. *Pacific Economic Review*, 16 (3), 349-370.

Ouattara, I.N. (2020). A Bootstrap panel granger causality analysis of the relationships between financial sector development and globalization in Sub-Saharan African Countries. *Economics Bulletin*, 40(4), 3153-3166.

Ravallion, M., Heil, M. ve Jalan, J. (2000). Carbon emissions and income inequality. *Oxford Economic Papers*, 52(4), 651–669.

Rojas-Vallejos, J. ve Lastuka, A. (2020). The income inequality and carbon emissions trade-off revisited. *Energy Policy*, 139 (C), 111302.

Renewable Energy Global Group of Eight (G8) Industry guide 2015-2024, report (2020). <https://www.researchandmarkets.com/reports/5178044/renewable-energy-global-group-of-eight-g8>

Sehrawat, M. (2020). Modelling the nexus between human capital, income inequality, and energy demand in India: New evidences from asymmetric and non-linear analysis. *Environmental Science and Pollution Research*, 28, 3632–3643.

Sharma, R. ve Rajpurohit, S.S.(2022). Nexus between income inequality and consumption of renewable energy in India: a nonlinear examination. *Economic Change and Restructuring*, 55, 2337–2358.

Solt, F. (2020). Measuring income inequality across countries and over time: the standardized world income inequality database. *Social Science Quarterly*, 101(3), 1183-1199.

Sonora, R.J.(2022). A panel Analysis of Income inequality and Energy Use, *Contemporary Economic Policy*, <https://doi.org/10.1111/coep.12550>

Topcu, M. ve Tuğcu, C. T. (2020). The impact of renewable energy consumption on income inequality: evidence from developed countries. *Renewable Energy*, 151, 1134-1140.

Uzar, U. (2020). Is income inequality a driver for renewable energy consumption?. *Journal of Cleaner Production*, 255(11), 120287.

Xu, Q. ve Zhong, M. (2023). The impact of income inequity on energy consumption: The moderating role of digitalization, *Journal of Environmental Management*, 325, Part A, 116464.

Wan, G., Wang, C., Wang, J. ve Zhang, X. (2022). The income inequality-CO2 emissions nexus: Transmission mechanisms. *Ecological Economics* 195, 107360.

Westerlund, J. ve Edgerton, D.L. (2007). A Panel bootstrap cointegration test. *Economic Letters*, 97, 185-190.

Yang, X., Ramos-Meza, C.S., Shabbir, M.S., Ali, S.A. ve Jain, V. (2022). The impact of renewable energy consumption, trade openness, CO2 emissions, income inequality, on economic growth, *Energy Strategy Reviews*,44, 101003.

Yang, B., Ali, M., Hashmi, S.H. ve Shabir, M. (2020). Income Inequality and CO2 Emissions in Developing Countries: The Moderating Role of Financial Instability. *Sustainability*, 12(17), 6810.

Zhang, C. ve Zhao, W. (2014). Panel estimation for income inequality and CO2 emissions: a regional analysis in China. *Applied Energy*, 136, 382-392.

**DİJİTAL DÖNÜŞÜM AÇISINDAN BARBİE BEBEK İKONU:
INSTAGRAM'DA DOLL INFLUENCER ÖRNEĞİ**

*BARBIE DOLL ICON IN TERMS OF DIGITAL TRANSFORMATION:
AN EXAMPLE OF DOLL INFLUENCER ON INSTAGRAM*

Aysu UĞUR BALCI*, **Hasan YURDAKUL****

*Geliş Tarihi: 04.07.2022
(Received)*

*Kabul Tarihi: 19.04.2023
(Accepted)*

ÖZ: Günümüzde dijitalleşme ile beraber birçok kavram hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Özellikle her iletişim ortamının kendine özgü doğası bu kavramların oluşmasında etkilidir. Sosyal medya etkileyciliğinin yeni bir biçimini oluşturan Doll Influencerlar, özellikle Barbie bebekleri içerik olarak kullanarak takipçilerinin tüketim, moda ve yaşam biçimleri üzerinde derin etkiler oluşturabilmektedir. Bu çalışmada, sosyal medya etkileyciliğinde yeni ve farklı bir boyut olan oyuncak bebek fenomenleri, yani Doll Influencerlar, dijital görünüm ve tüketim kavramları bağlamında ele alınmıştır. Doll Influencer kavramı, akademik alanyazında tam anlamıyla dikkati çekmiş bir kavram değildir. Bu açıdan bu çalışma literatüre sunduğu katkı açısından önemlidir. Diğer yandan Türkiye özelinde konuşulduğunda, Doll Influencer gibi bir sürecin ülkemizdeki sosyal medya kullanıcılarının içerik üretimi konusunda tercih ettiği bir yöntem olmadığı görülmüştür. Türk kullanıcılar yabancı Doll Influencerları takip ederken buna benzer bir sayfa yönetimine sahip değildir. Burada sosyal medyayı kullanma pratikleri ve kültürel kodların belirleyici olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan, Türkiye’de Barbie bebek kültürünün üretiminden ziyade marka tüketimine yoğunlaşması bu farklılıklardan bir diğeri olmuştur. Çalışmada yüksek takipçisi olan Doll Influencerların sosyal medya hesapları ele alınmış, araştırma yönteminde nitel desen benimsenmiş, veri toplama tekniğinde ise doküman incelemesi kullanılmıştır. Elde edilen veriler nitel içerik analizi ile kavramla bağlantı kurularak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Doll Influencer olarak geçen yeni pazarlama biçiminin tüketimden moda, yaşam biçiminden markalaşmaya kadar birçok alanda yeni oluşumlar ortaya çıkardığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Influencer, Doll Influencer, Instagram, Tüketim

ABSTRACT: Today, with digitalization, many concepts have become a part of our lives. In particular, the unique nature of each medium is effective in the formation of these concepts. Creating a new form of social media influence, Doll Influencers can create profound effects on their followers' consumption, fashion and lifestyles, especially by using Barbie dolls as content. In this study, doll phenomena, namely Doll Influencers, which are a new and different dimension in social media effectiveness, are discussed in the context of digital appearance and consumption. The concept of Doll Influencer is not a concept that has

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, aysu.ugur@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0671-2909

**YÖK 100/2000 Dr. Bursiyeri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
hasanyurdakul@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5606-6469.

received attention in the academic literature. In this respect, this study is important in terms of its contribution to the literature. On the other hand, when talking about Turkey specifically, it has been seen that a process like Doll Influencer is not a method preferred by social media users in our country for content production. Turkish users do not have a similar page management when following foreign Doll Influencers. Here, it is thought that the practices of using social media and cultural codes are decisive. On the other hand, the fact that the Barbie doll culture in Turkey focuses on brand consumption rather than production has been another of these differences. In the study, social media accounts with high followers were discussed and document analysis method was used. The data obtained were analyzed by establishing a connection with the concept with qualitative content analysis. As a result of the study, it has been seen that the new marketing form, known as Doll Influencer, has created new formations in many areas from consumption to fashion, from lifestyle to branding.

Key Words: Social Media, Influencer, Doll Influencer, Instagram, Consumption

EXTENDED ABSTRACT

The fact that digitalization gradually disconnects people from the earth and connects them to the virtual world has led to the construction of social relations through tastes. One of these images and icons is the Barbie doll. Digitalization has brought about a transformation in this field, as in every field, and the process from production to marketing has changed greatly over time. Along with digitalization and personalized pages, new revenue opportunities have emerged, and "Doll Influencer" has been one of them. At the same time, Barbie doll has become a social image and icon rather than a game product. So much so that his followers went so far as to build their daily lives on this icon. In this context, the digital views of Barbie doll, which has become an icon in the study, and the transformation in the meaning given to her will be discussed through sample social media accounts. This transformation affects many areas from marketing to branding, from fashion to lifestyle.

In particular, the concept of fashion appears as both information and image in daily life. Social media platforms, which enable the transformation of many information and images, including fashion, play an important role in determining both fashion, information and image. Today, fashion is no longer determined by traditional communication tools and certain people. The nature of social media has not only determined fashion, but also paved the way for everyone to become a fashion designer. As a matter of fact, Doll Influencers are also the digital content producers that determine the fashion today. These people, who share practices similar to daily life practices with users on their social media accounts, have the potential to determine fashion. These people use Barbie dolls as an icon to determine the fashion and present them to their followers. Thus, Barbie dolls become models for followers. Especially in the world of life, followers who identify themselves with Barbie dolls are also surrounded by capital. The increasing consumer position of the individual in social media is closely related to the pages and people that individuals follow. Social media has become a new area of consumption, as these people use social media platforms effectively and create a sense of trust on their followers. The transformative effect of digitalization has also penetrated the field of marketing and marketing has moved from traditional ways to the digital field.

The digital dimension of marketing positions each user as both a consumer and a marketer. As a matter of fact, a professional field such as marketing has left its place to Influencer with the digital transformation it has undergone. Influencers, who are the new generation

marketers of today's world, act as a bridge between the producer, product and consumer on social media. Thus, the marketing of a product is done by many people and the cost is reduced for the manufacturer. Marketing a product or icon through influencers' social environment and capital has been a way of generating income in many ways. Influencer, which is a concept specific to social media, has started to be divided into many types of sub-areas. One of them, Doll Influencer, represents a different field and feature of marketing. Doll Influencers, who represent the influence of dolls and Barbie dolls, are effective both in the marketing of these toys and in creating a lifestyle. Users who shape their daily lives with the icons and images created by these people seem to have led to the formation of new trends in the social field. Lifestyles created and shaped by Doll Influencers have created a new marketing technique. A much more impressive and attractive area, social media has already had an impact on people's consumption behaviors. This effect has been moved to a different dimension with Doll Influencers. Since Doll Influencers use the attractiveness offered by visuals more effectively and effectively, they have had a direct impact on consumers' appearances and bodies. In line with the examples examined in the study, it is seen that this field is a new sector. In the study, social media accounts with high followers were discussed and document analysis method was used. The data obtained were analyzed by establishing a connection with the concept with qualitative content analysis. It was concluded that special collaborations, promotions, digital stories, appearances and concept photo shoots were made for Barbie dolls. Doll Influencers, who perform most of the digital actions of a real user, are now interactive with their digital identities and create a profile. This situation brings many transformations in the fields of digital daily life, consumption, marketing and fashion and reveals new fields of work.

1. GİRİŞ

Tarihsel süreçte teknolojik gelişmeler insanın ve insan topluluğunun gelişmesinde ve dönüşmesinde etkili olmuştur. Bundan daha öte, teknolojik gelişmeler insan doğasını değiştirmiş ve insani ilişkileri şekillendirmiştir. “İnsanın kendi elleriyle kurduğu dünya, temel insani ihtiyaçların karşılanması için gerekli olduğundan çok daha fazla ürün çeşitliliği içermektedir” (Basalla, 2019: 49). Bu açıdan da teknolojik gelişmeler bireyin ihtiyacı olan her bir ürünü çeşitli versiyonlarda sunmuştur. Teknolojik gelişmelerin bireye sunduğu olanaklar bu açıdan tartışmasız şekilde faydacı görünmektedir. Ancak tam da bu noktada teknolojik gelişmelerin insanı dönüştürücü gücü de faydalı ve gerekli olandan daha fazlasını sunmasıyla yakından ilgilidir. Her zaman daha fazlasına ihtiyaç duyan insan, teknolojik gelişmelerle beraber sadece teknik bir dönüşüm yaşamamış; aynı zamanda bilişsel açıdan da bir dönüşüm içerisinde olmuştur. Nitekim Heidegger (2021: 18), teknolojik gelişmelerin tefekkür alanımızda hüküm sürdüğünü ve insanların sosyal yaşamda giderek teknolojik bir dili benimsediğini vurgulamıştır. Böylece sosyal hayat teknolojik bir düşünüşün ve dilin kapsamı içerisine girmiştir. Giderek evrenselleşen teknoloji, yeni bir kozmosu da oluşturmuştur (Berdyayev, 2021: 43). Bu kozmos da insan giderek doğadan kopmuştur.

Günümüzde artık insan, teknolojinin ortaya çıktığı yerde varlığını gerçekleştirmektedir (Gasset, 2021: 61). Diğer bir ifadeyle teknoloji, insan varlığı üzerinde kapsayıcı bir etki yaratmıştır (Ellul, 2003: 14). Bu etki beraberinde bir dönüşümü de getirmiştir. Teknolojinin doğasında yer alan dönüşüm (Postman, 2016: 22) toplumsal örgütlenmeyi ve toplumsal bilgiyi de değiştirmiştir (Feenberg, 2010: 33; Milberry, 2010: 52). Toplumsal bilgi bugün teknolojik olanaklarla sembolleştirildiğinden (Castells, 2008: 20) hayatın her alanına teknolojik bir kültürün yerleştiği görülmektedir. Teknolojinin iletişim araçlarıyla beraber dijitalleşmesi, dünyada “metonimik olarak sanal imgelerin tüm dinamiklerine, anlık iletişime, her yerde bulunan medyaya ve çağdaş deneyimlerimizin çoğunu oluşturan küresel bağlantıya çağrı yapmaktır” (Gere, 2019: 17). Diğer yandan dijitalleşmenin baş döndürücü hızı, yaşam dünyasındaki pratikleri, duygu ve düşünceleri çok daha hızlı hale getirmiştir (Dönmez, Fırat, & Yurdakul, 2021: 168). İçinde yaşadığımız çağın insanı ise bu baş döndürücü hıza geçmişe hiç olmadığı kadar kolay ayak uydurmuştur (Groys, 2020: 119). Zamanın ruhunu yakalama arzusu içerisinde olan günümüz insanı, dijital alanın da giderek yükselmesine olanak tanımıştır.

Dijitalleşmenin getirdiği dönüşüm, insanlara yeni bir dünyanın kapısını açmıştır. Dijitalleşme ile beraber gelen yenilikler bugün kullanıcılarına ihtiyaçları doğrultusunda birden çok performans alanı açmış (Bauchspies, Croissant, & Restiuo, 2019: 67), dijitalleşme insan yaratıcılığının hem gayesi hem de vasıtası haline gelmiştir (Postman, 2016a: 63). Böylece dijitalleşme yeni bir endüstri alanı oluşturmuş; metaların dolaşım sürecinde, reklamcılıkta ve metaların pazarlanmasında büyük bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir (Fuchs & Mosco, 2019: 32). Bu dönüşüm zamanla hem metaların içeriğine hem de tüketimine yansımıştır. Tüketimin dijitalleşmesiyle beraber tüketim toplumu ortaya çıkmış, bu toplumda her şey bir meta formunu almış ya da tüketilecek nesne konumuna dönüşmüştür (Bauman, 2018: 117). Bu durum aynı zamanda Han'ında (2020: 29) ifade ettiği gibi insan yaşamının ticari sömürsünü de beraberinde getirmiştir. Tüm bunlar dikkate alındığında bu çalışmada dijital platformlardan biri olan Instagram'ın toplumsal alana etkisi “Barbie Bebek Influencer” olgusu üzerinden ele alınmaktadır. Bu açıdan bu çalışmanın genel amacı Barbie Bebek oyuncağının hem teknolojik açıdan nasıl dönüştüğünü ortaya koymak hem de bu dönüşümün bir sosyal medya ağı içerisinde ne şekilde hareket ettiğini ayrıca kendine has oluşturduğu sosyal medya etkileyciliğinin boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma bu genel amaçla beraber tüketim ve moda açısından oluşturduğu toplumsal bilgiyi yeniden ifade etmeyi ayrıca hedeflemektedir. Bu bağlamda sosyal medya etkileyciliği kavramı öne çıkmaktadır. Diğer yandan bu çalışma Instagram'daki bir

olguyu (Doll Influencer) ¹ ilk kez özgün bir tartışmada ele alacağından ve literatüre doğrudan katkı sağlayacağından dolayı önemli görülmektedir. Çalışma her ne kadar bir analiz sürecini barındırsa da konuyu ele alış biçimi ve kavramın özgünlüğü açısından (kavramsal ve teorik boyutlarıyla) tanımsal ve betimseldir.

2. DİJİTAL GÖRÜNÜM BAĞLAMINDA BARBİE BEBEK İKONU

Gündelik yaşamın her alanına etki eden dijitalleşme, normal yaşamda karşılaşılan her objenin dijital alandaki görünümünü de etkilemiştir. Bir başka deyişle, tüketim ikonları dijital görünümde kendine yer etmeye başlamıştır. Dijital görünümle sosyal medya ile birlikte önem kazanmış, gündelik hayat pratiklerinden pazarlama tekniklerine kadar her alanda ortaya çıkmıştır. Özellikle dijital çağ, görünür olmanın ve “ben de varım” demenin yeni yollarını sunmaktadır. Nitekim bu bağlamda Hal Niedzviecki (2011: 41) bireysel bir dönemde yaşarken kendimizi özel hissettirecek ve toplumda görünür olmamızı sağlayacak bir yaşam tarzından söz etmektedir. Bu tüketim ve yaşam pratikleri özel ve bireysel olmak üzerinden biçimlenmektedir. Bugün, dijital iletişim ortamları fiziksel alandan bağımsız bir şekilde bireyselliğin üretildiği bir ortam olmuştur. Bununla beraber dijital ortamda sunulan paketlenmiş yaşam tarzları giderek toplumsal alana hâkim olmaya başlamıştır (Karayemiş, 2018: 54). Özellikle post-modern dünya ikonları –bu ikonlar post-modern bağlamda yaşamın estetik olarak meşrulaştırılması çabasıyla başka bir şey değildir- (Robins, 2020: 161) imgelerin otomatik bir şekilde tekrarlandığı, dönüşüm geçirdiği ve yeni görünümle elde ederek yaşama yön verdiği tüketim nesnelere olmuştur.

İkonlar, marka değerini pekiştiren ve evrensel olarak aynı anlamlara gelen formlardır. Bu açıdan özellikle teknik gelişmeler ve buna bağlı olarak artan dijitalleşme, standartlaşmayı da beraberinde getirmektedir (Scannell, 2020: 119). İşte ikonlar bu standartlaşmanın en belirgin yüzlerinden biri olmuştur. Günümüzde giderek dijital bir ürün haline gelen ikonlar sürekli olarak yeni versiyonlar ve modeller olarak karşımıza çıkar gibi görünmektedir (Han, 2021: 52); ancak yenilikler temelde yer alan standartlaşmayı korumakta, sadece görsellikler üzerinde bir yenilik sunmaktadır. Böylece toplumun geneline yayılan ikonlar popüler bir kültürü de oluşturmaktadır. Popüler kültürün pekiştirdiği ikon düşüncesi kişi ve ürünlerin birer marka olmasına yardımcı olmuştur. Yalnız burada önemli bir ayrım vardır. Özellikle popüler kültür Fiske'ye göre (2021: 112) halk tarafından oluşturulur, aşağıdan doğar ve onlara dayatılmaz. Ancak dijitalleşmenin çizdiği

¹ Doll Influencer kavramıyla ilgili yapılan literatür taramasında bir tartışma ve bilgiye rastlanmamıştır. Doll Influencer, dijital iletişim platformlarından biri olan Instagram'ın kendine özgü bir influencer türüdür. Aynı zamanda influencerların Instagram hesaplarında kendini tanımlama biçimidir. Bu açıdan kavram literatürdeki boşluktan yola çıkarak ilk kez bu çalışmada ele alınmış ve tanımlanmaya çalışılmıştır.

çerçeve her ne kadar böyle bir görünümde olsa da toplumu zorlayan ve kendi kurallarını bireye dayatan bir yapıdadır. Çünkü dijitalleşme yapısı gereği “bir düzen dünyasıdır, düzenlenmiş bir dünyadır, her şeyden önce görsel bir dünyadır” (Robins, 2020: 65). Dijitalleşmenin şekillendirdiği ikonlar aslında popüler kültürü de biçimlendirmiştir. Bu açıdan bir ikon türü olan Barbie bebekler hem bir oyuncak hem de bir dijital ikon olarak farklı dönüşümler geçirmiştir.

Dijitalleşme ile beraber ikon ve ikon kültürünün zaman-mekân ilişkisi tahayyül edilemeyecek bir boyuta taşınmıştır. Geleneksel olanın dışına çıkma anlamını kapsayan dijitalleşme, kamusal alanda yer alan sembolik ikon mekânlarını ve ürünlerini sanal âleme taşımıştır. Nitekim tipik bir ürün tüketicisi kendi alanı içerisinde kalırken, dijital alanda yer alan bir tüketici belirli bir zaman diliminde çok daha fazla alanın içerisine girer (Groys, 2017: 78-79); böylece dijital iletişim ortamları insanlara sınırları kaldırılmış alanlar sunar. Ancak dijital iletişim ortamları kullanıcıları kitleleşirken, diğer yandan da ürünleri özelleştirmektedir. Bu açıdan dijital iletişim ortamları bireylerde bir zıtlık yaratabilmektedir. Dijitalleşmenin en önemli özelliklerinden biri de bu ikilik içerisine bireyi yerleştirmesidir. Birey bir taraftan dijital iletişim platformunun kullanıcısı halinde kitlenin bir parçası olurken, diğer taraftan öznelmiş bir görünümün de içerisine girmektedir.

Dijitalleşme ile beraber dönüşen mekân, zaman ve tüketim nesnelere, aynı zamanda toplumsal bilginin ve anlamın da dönüşmesine yol açmıştır. Bu açıdan Barbie bebeği dikkate aldığımızda, bu ürünün en başta üretim şeklinin değiştiği, sergilendiği ve satıldığı mekânların fiziksel alandan daha çok dijital alana taşındığı görülmektedir. Bununla beraber Barbie, geçmişten gelen tarihsel anlamının yanında yeni bir anlama ve toplumsal bilgiye ulaşmış görünmektedir. Diğer yandan Barbie'nin toplumsal anlamı, dijitalleşme ile beraber hem pekişmiş hem de yeni bir çerçeveye oturmuştur. Bu da Barbie'nin aslında ender bir tüketim ürünü olduğunu göstermektedir. Belki de Barbie'nin bu kalıcılığı onun değişen şartlara uyum sağlayabilecek şekilde esnek bir ürün olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan ise Barbie'nin bir oyuncak olarak düşünüldüğünde her dönem belirli bir kuşakla ve cinsiyetle özdeşleşen bir ikona sahip olması ona sembolik bir anlam katmıştır. Zamanın ruhuna uygun olarak kendini geliştiren Barbie, bugün küçük yaşlardaki çocukların elinde bir oyuncak olduğu gibi aynı zamanda dijital alanda kendini gerçekleştiren bir varlık durumundadır ve bu görünümüyle de yetişkinlerinde dikkatini çekmektedir. Nitekim Barbie'nin dijital alanda kendini yeniden inşa etmesi Barbie'nin zaman ve mekân bağımlı koparmış, onu bir oyuncaktan çok toplumsal bilginin, modanın ve yaşamın bir parçası haline getirmiştir. Bu bağlamda dijitalleşme bir açıdan da belirli ürün ve ikonlar üzerinden toplumsal bilginin üretildiği alanlardan biri olmuştur.

Barbie bebek, 1959 yılında satışa sunulmuş bir dünya markası haline gelmiştir (<https://tr.yourtripagent.com/history-of-barbie-doll-541>). Barbie'nin zaman içindeki teknolojik dönüşümünde göze çarpan unsurlar şu şekildedir;

- 1959'da kıvrık saçları, belirgin kaşlarıyla Barbie, film yıldızlarına benzetildi.
- 1960'larda Barbie, Ken ve yeni arkadaşlarıyla yeni hikâyeler içinde oldu.
- 1970'lerde Barbie 70'in tarzını benimsedi ve giyim tarzı bu şekilde evrildi.
- 1980'lerde iş hayatında çeşitli mesleklerle özdeşleştirildi.
- 1990'larda hala en çok satanlar listesinde yer aldı.
- 2000'ler ve günümüzde Barbie'nin dijital medyada görünümü arttı.
(Kaynak: <https://tr.yourtripagent.com/history-of-barbie-doll-541> adresinden uyarlanmıştır).

Görsel 1: Barbie'nin Tarihsel Süreçteki Görünümleri

Kaynak: <https://onedio.com/haber/cocuklarin-vazgecilmez-oyuncagi-barbiene>
56yillik-evrimsureci 628864, Erişim Tarihi: 10.08.2021.

Barbie'nin üreticisi Mattel A. Ş. dünya çapında önde gelen oyuncak ve oyun şirketlerinden biridir. Oyuncak pazarlamasında büyük yer tutan Barbie bebek, Statista² (2020) raporlarına göre dünyada kendinden söz ettirmeye devam

² Bknz: Tablo ekler kısmındadır.

ettirmektedir. Brand Finance verileri (2020) ve Statista raporuna göre 2020 yılında Barbie, marka değeri sıralamasında 6. sırada yer almakta ve yıllar içindeki değerini korumaktadır. Yine Statista raporuna göre (2020), Mattel şirketi 50'den fazla ülkede faaliyet göstermektedir. Şirket geniş bir yelpazede çeşitli oyuncaklar sunmaktadır. Mattel'in en bilinen markaları arasında American Girl, Barbie, Fisher-Price gibi oyuncaklar yer almaktadır.

1959 yılından günümüze kadar devam eden Barbie bebek satışı, kuşakların ortak oyuncuğu olarak özel bir öneme sahiptir. Tarihsel açıdan Barbie, teknolojik gelişmelerle beraber farklı görünümelerde olmuş ve çağın ruhuna göre kendini sürekli olarak yeniden inşa etmiştir. Ayrıca bir nostalji aracı olan Barbie bebekler hem 1960'lar hem 2000'lerde doğan bireyler için bilindik bir oyun oynama aracıdır. Cross (2018: 57), her çağda geçmişe özlem duyulduğunu ve geçmişi hatırlatan nostaljik objelerin başında oyuncakların geldiğini belirtmektedir. Cross, bu nostaljiyi yaratan objelerin artık tüketim nesnesi olduğunu, özellikle oyuncakların en eski hatıra nesnelere olduğunu vurgulamaktadır. Oyuncaklar, çocukluk yıllarının somut hali olmaktadır bu yüzden birer tüketilen nostalji örneğidir. Bu hatıra aracı bazı tutkunlar için koleksiyonlar oluşturmanın önünü açmaktadır. Barbie tutkunları sadece oyuncuğu satın almakla kalmayıp, Barbie temalı eğlenceler düzenlemiştir (Cross, 2018: 57). Barbie bebeklerin ardında yatan anlam, güzel olmalarının yanı sıra özenilecek bir hayata sahip olarak sunulmalarıdır. Cross (2018: 59) bu durumu şöyle özetlemektedir;

“Bebek nostaljisinin genellikle bebekle oynamanın provası haline gelmesi ya da bu oyunların nesiller arası anlaşmazlıklar yaratabileceği şaşırtıcı olmamalıdır. Ancak Barbie kızlarının nostaljik oyunlarının, erken çocukluk ya da annelik dönemine geri dönme amaçlarından ne kadar farklı olduğu oldukça çarpıcı. Orta yaşlı kadınlar 'Barbie'ye atıfta bulunarak' Barbie'nin temsil ettiği özgürlük, gençlik, moda ve rahatına düşkünlüğünün olduğu fantastik bir dünyayı yeniden inşa etmeyi (ve hatta bağlanmayı) arzuladıklarını ifade ediyordu”.

Bu cinsiyete dayalı nostaljinin sağlanması, Barbie'nin zamansız olmasında ve markalaşmasında önemli hale gelmiştir. Günümüzde de değerini koruyan Barbie kimi zaman diğer oyuncakların gölgesinde kalsa da marka değeri yüksek sıralardadır.³

Barbie bebek pazarlamasında dikkat çeken unsur, bebeklerin bir hikâye ile birlikte sunulmasıdır. Barbie bebekler, güzellikleri ile satışa sunulurken bu durum tarih içinde meslekler, arkadaşlar, sanal hikâyeler ile desteklenmiştir. Böylece Barbie bebek 60'lardan günümüze marka haline gelen bir ikon olmuştur. “Barbie bebek ikonik bir görüntüdür” (Noelle Weisman, 1999: 9). Noelle Weisman (1999: 9) Barbie bebeklerin kadınların güzellik algısını etkilediğini ve pazarlamada Barbie

³Bknz: Tablo ekler kısmındadır.

ikonunun önemli yer tuttuğunu yaptığı karşılaştırmalı analizle vurgulamaktadır. Noelle Weisman, Barbie'nin satışa sunulduğu 1959 yılındaki görünümü ve 1999 yılındaki görünümünden yola çıkarak her iki ikonun da kadın kimliği, pazarlama ve güzellik algısı konularına dikkat çektiğini belirtmiştir. "Barbie, modern küresel pazarda kurumsal başarının bir örneğidir" (Rogers, 1999: 86). Özellikle oyuncak görünümüne artı olarak dijital bir görünüm elde eden Barbie ikonu, çeşitli medya ortamlarında yeni hikayeler yaratarak hem çocuklar hem gençler için güzellik ve stil tarzını pekiştirmiştir. Henry Jenkins (2019: 156), dijital medyanın yakınsama (convergence) özelliği ile birlikte transmedya hikâye anlatıcılığının önem kazandığını vurgulamaktadır. Barbie, bir transmedya ikonu haline gelmektedir. Bunun nedeni Barbie ikonunun çeşitli medya mecraları ve tüketim alanlarında çoklu hikayelerle sunulmasıdır. Barbie oyuncak, çizgi film karakteri, Instagram fenomeni gibi farklı görünümde yer almakta ve bu ikonun farklı ortamlardaki anlamı tüketicinin tüketim bilinci açısından pekiştirilmektedir. Barbie ikonunun kadın güzelliği, moda ve stil üzerinden bir imge geliştirdiği görülmektedir. Oyuncaklar açısından Barbie, her oyuncakta farklı konseptlerin içindedir. Doktor Barbie, veteriner Barbie, öğretmen Barbie gibi farklı meslek grupları ile sunulmaktadır (görsel 2). Barbie'nin temel ikonu sarışın, mavi gözlü ve zayıf görünümüdür. Sonrasında siyah saçlı Barbie bebekler satışa sunulsa da temel görünüm güzel ve sarışın Barbie ikonudur.

Görsel 2: Meslek Grupları ve Barbie Serisi

Kaynak: <https://www.toyzzshop.com/barbie-ben-buyuyunca-meslek-setleri>. Erişim Tarihi: 09.08.2021.

Meslekler değişse de görünüm hep aynıdır. Ancak dönüşümlere ayak uydurmak ve evrensel bir kitleye hitap etmek isteyen şirket, bazı ülkelere göre daha farklı Barbie görünümüleri üretmektedir. Tatar (2016: 187), Barbie'nin modernleşmeden post-modernleşmeye geçiş sürecindeki değişimini incelerken oyuncak şirketi Mattel'ın ülkelere ve zamana göre değişen Barbie ikonu ürettiğini belirtmektedir. Ona göre Barbie'nin kimi zaman ten ve göz rengi değişmekte, giyimi ülkenin kültürüne göre uyarlanmakta, evrensel ve yereli birleştiren öğeler göze çarpmaktadır. Küresel bir ikon olan Barbie bebek bazı stratejilerde küyerelleşme

(glokalizasyon) örneği haline gelmektedir. “Fakat yapılan bu değişikliklere rağmen Barbie, hâlâ kapitalizme hizmet eden bir üründür” (Tatar, 2016: 188). Barbie bebeklerin üretim ve satışında değişiklikler olsa da temel ikonik görüntüsü ve taşıdığı anlam zihinlere yerleşmiştir. Sadece görünümü değil, bebeklerin bulunduğu platformlarda da değişim yaşanmıştır. Barbie; web siteleri, bloglar ve çizgi filmler dışında sosyal medyada da varlığını göstermektedir. Barbie üzerinden yaratılan hikâyeler, artık sosyal medyada kullanıcılar ile kurulan iletişimin temel unsuru olmaktadır. “Bir transmedyal uygulama olan marka adının farklı kategorilerden oluşan ve birbiriyle bağlantılı olarak üretilen birçok ürünle yayılması özelliği Barbie transmedya analizinin sonuçlarındandır” (Bayraktar, 2018: 345). Barbie bebek hem sosyal medya pazarlamasında hem de çocuk ve gençlerin yaşam pratiklerini yönlendirmede büyük yer tutmaktadır. Pazarlama ürünü olan Barbie artık oyuncak olmasının yanı sıra bir sosyal medya fenomeni olarak kendi hedef kitlesini yaratmaktadır. “Rekabetçi sosyal medya benliğinin markalaşmasını, nicelleşmesini, piyasalaşmasını, metalaşmasını ve sermayeleşmesini teşvik eder” (Fuchs, 2020: 59). Bu bağlamda hikâyeler üreten, kullanıcıyla gerçek bir kişi gibi iletişime geçen Barbie bebekler, dijital ikon olma yolunda ilerlerken yeni bir sosyal medya etkileyciliğinin önünü açmaktadır.

Sosyal medya platformları aracılığıyla yapılan pazarlama ve markalaşma arzusu çoğu sektörü etkilemiştir. Özellikle pazarlamacıların sosyal medyayı tercih etmeleri; dijitalleşmenin getirdiği hızlilik, anınlık, etkileşimsellik gibi unsurlardan kaynaklıdır. Görselliğe dayalı bir sosyal medya ortamı olan Instagram ise hem Influencer (bir yönüyle etkileycilik) dalı hem de pazarlama ortamı oldukça tercih edilen alanların başında gelmektedir. Linqia'nın verileri ve Statista raporuna göre⁴ (2021) Amerika'da Mart 2021 yılında en çok tercih edilen pazarlama platformu Instagram seçilmiştir. Yine aynı şekilde Ocak 2021 itibarıyla dünya çapında pazarlamacılar tarafından kullanılan önde gelen sosyal medya platformlarında Instagram 2. sırada yer almaktadır. Instagram pazarlamasında influencerlık yeni bir pazarlama biçimi ve stratejisi olarak öne çıkmaktadır. Bu pazarlama stratejisinde yeni yollar aranmış ve oyuncakların fenomenliği önderliğinde pazarlama ve günlük yaşamı yönlendiren bir yapının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda çalışmada oyuncak bebek ve özellikle Barbie bebeklerin Instagram üzerinden influencer olarak pazarlama ve gündelik hayat açısından yönlendirici konumları araştırılacak, Instagram fenomeni olarak Barbie bebeklerin paylaşımları dijital ortamların iletişimsel ve etkileşimsel yönleriyle ifade edilmeye çalışılacaktır. Gündelik hayat pratiklerini yönlendiren sosyal medyada oyuncaklarının ticari amaçlı pazarlanması, bir ikon ve marka yaratma çabası olarak görülebilmektedir. Bu durum Barbie bebek üreticileri için Barbie'nin bir hayat tarzı benimsetmesi ve satışının

⁴ Bakınız: Tablo ekler kısmındadır.

arttırılması üzerinden oluşmaktadır. Benzer şekilde Bennett (2018: 123), geleneksel ve yeni medyayı gündelik hayatın kültürel alanları olarak tanımlamaktadır. Ona göre medya, gündelik hayat pratiklerini belirleyerek kişilere bir yaşam tarzı sunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Barbie'nin tarihsel ve imgesel dönüşümlerinin yanı sıra dijital platformlarda nasıl yer aldığını analiz etmek açısından önemlidir. Bu kapsamda bir sonraki bölümde bu duruma örnek olan yeni influencer Barbie bebekler ve dijital ikonları detaylı olarak ele alınacaktır.

3. SOSYAL MEDYANIN GÜNDELİK HAYATI ŞEKİLLENDİRMESİNDE İLETİŞİMSEL VE ETKİLEŞİMSEL BİR TARTIŞMA: DOLL INFLUENCER

Dijitalleşme ile dönüşen iletişim alanı her geçen gün sosyal medya platformlarını daha fazla fiziksel dünyanın içine almaktadır. Gündelik yaşam ile sosyal medya yaşamı arasında bir ayrıma gitmek gün geçtikçe daha zor hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle sosyal medyada sanal ilişkiler giderek yaşam dünyasında fiziksel ve düşünsel yakınlıklara dönüşmektedir (Niedzviecki, 2019: 17). Bu yakınlık, hayatı giderek "dijitalleşebilir" kılmaktadır (Han, 2022: 15). Böylece gündelik yaşam daha yoğun bir şekilde sosyal medya platformları üzerinden şekillenmektedir. Gündelik yaşamın daha çok sosyal medya platformları üzerinden yansması aynı zamanda bu platformların sayılarının giderek artmasına ve buna bağlı olarak da içeriklerin dönüşüp şekillenmesine yol açmaktadır.

Günümüzde gerek sosyal medya platformlarının artışı gerekse bu platformları kullanan kişilerin sayısının artması, sosyal medya kullanımının toplumsal alanda bir norm olarak kabul edilmesini sağlamaktadır. Sosyal medyanın bir norm olarak kabul edilmesi ayrıca gündelik ilişkilerin de bu platformların sunduğu içeriklerle şekillenmesine yol açmaktadır. Artık günümüzde yaşam dünyası üzerindeki etkisini derinden hissettiğimiz sosyal medya platformları, insanlar arasındaki ilişkileri de derinden etkilemektedir. Facebook, Twitter ve Instagram gibi milyonlarca kullanıcıya sahip olan sosyal medya platformları hem kişiler arası iletişimi hem de kitlesel iletişimi dönüştürmüştür (Yurdakul, 2020: 166), insan yaşamı daha çok dijital ilişkiler üzerine kurulmaya başlamıştır. Bu dönüşüm, beraberinde dijital bir kültürün doğmasına da neden olmuştur (Gere, 2019). Dijital kültür, Bullinger & Vie'e (2018: 71) göre her zaman sosyal ağlar ve platformlar içerisinde olma, yani her an online olma durumudur. Günümüzün sosyal medya kullanıcıları fiziksel yaşam dünyasında geçirdikleri her bir anı online olma dürtüsüyle sosyal medya platformlarında da paylaştığından, sosyal medyayı yaşam dünyasından ayırmak giderek daha zor hale gelmiştir.

Dijital kültürün kuşattığı bir evrende yaşayan günümüz insanı, sosyal medya platformları ile her dakika kendiyi köprü kurabilme gücüne de sahiptir (Beer, 2019: 55). Özellikle sosyal medya platformları üzerinden takip ettiği içeriklerin benzerlerini kendi yaşam dünyasına uygulayabilme ve bunu yine aynı ortamlarda

diğer insanlara gösterebilme olanağı kişide sürekli olarak bu platformları kullanma dürtüsü yaratmaktadır. Böylece kişiler sosyal medya aracılığıyla yeni ilişkiler kurmakta, bu ilişkileri yönetmekte ve kendilerine dair kimliği yeniden inşa edebilmektedir (Lepik & Murumaa-Mengel, 2019: 60-62). Sosyal medyanın kullanıcılarına sunduğu bu çekicilik her geçen gün kendine yeni üyeler bulmasını kolaylaştırırken, mevcut kullanıcıları da kendine daha fazla bağlamaktadır. Her sosyal medya platformu kendi amacı ve hedef kitlesine göre ara yüz tasarımı yapmakta ve hizmete göre farklı farklı ağ uygulamaları ortaya çıkarmaktadır. Ağın kullanım özelliklerinin oluşturduğu sanal görünüş, onun işlevine de uygun olmaktadır. Nitekim “ağ mimarisi olarak adlandırılan bu durum uygulamaya kimlerin katılacağından katılan kullanıcıların ağ üzerinde yapacakları/yapabilecekleri etkinliklere, başta gizlilik ayarı olmak üzere site ayarlarında izin verilen kişiselleştirmelere kadar pek çok unsuru barındırır ve çok kapsamlıdır” (Çomu ve Halaiqa, 2021: 36). Böylelikle kullanıcı amacına uygun sosyal medya aracını seçmekte, sosyal medya ağları da bu şekilde oluşturulmaktadır.

Kişilerin sosyal medya platformlarına bağlanması beraberinde bir korkuyu da yaratmaktadır. Sosyal medyadan uzak kaldığı her an oradaki gelişmeleri kaçırma korkusu yaşayan (Handa & Ahuja, 2020) kişiler daha çok bu platformlara bağlı bir yaşam sürmektedir. Bu durum aynı zamanda kişiyi tüketimin bir bileşeni haline getirmektedir. Gelişmeleri kaçırma korkusuyla yaşayan sosyal medya kullanıcıları, mutluluğu bu platformları kullanmakta bulmaktadır. Nitekim mutluluk bugün sosyal medya platformları üzerinden inşa edilir hale gelmiştir (Baudrillard, 2013: 51). Her geçen gün bireyin gündelik yaşamına psikolojik ve toplumsal açıdan etki eden sosyal medya platformları (Thoumrunroje, 2014: 7), aynı zamanda firmaların ürün ve hizmetlerinin tanıtımında, dağıtımında ve pazarlamasında kullanılan yeni bir alan da olmuştur. Bu durum ise kişilerin tüketim duygusunu artırdığından üreticiler daha yoğun bir şekilde sosyal medya platformlarına dâhil olma ihtiyacı duymaktadır.

Sosyal medya platformları ile artan tüketim, ürünleri bir ihtiyaç olmaktan çıkarmış, yaşam biçimine dönüştürmüştür (Miles, 1998). Üreticiler açısından sosyal medya platformları yeni marka oluşturma veya mevcut marka değerlerini pekiştirme alanı olmuştur. Nitekim birçok çalışma (Adetunji, Rashid, & Ishak, 2018; Hornikx & Herndriks, 2015; Kwon, Kim, Sung, & Yoo, 2014; Waters & Jamal, 2011) sosyal medya platformlarının çeşitli tiplerde pazarlama iletişimi geliştirmelerine olanak tanıdığını, yine bu platformların marka imajına olumlu katkı sağladığını ve üreticilere çok daha fazla tüketiciyle kolay bir şekilde iletişime geçme fırsatı sunduğunu belirtmiştir. Tüm bunlar bir taraftan kişiyi tüketime sevk ederken diğer yandan üreticinin daha fazla kar elde etmesini kolaylaştırmakta ve ürün gelişimini hızlandırmaktadır.

Sosyal medya platformları sadece büyük üreticiler açısından değil, kullanıcıların kendi ürün, marka ve yaşam biçimlerini oluşturmaları ve pazarlamaları

açısından da cazip olmuştur. Özellikle kullanıcılar hem üreticilerin ürünlerini pazarlamada hem de kendi kişisel içeriklerini markalaştırma ve yine bunları diğer kişilere sunma imkânına sahip olmuşlardır. Kişisel marka yaratmanın en basit yolu olarak sosyal medya platformları sıklıkla kendi hikâyelerini oluşturan kişilerin kullandıkları bir pazarlama aracı görevini de üstlenmiştir (Lawrence, Molyneux, Coddington, & Holton, 2014: 793; Molyneux, 2015: 930). Günümüzde yeni nesil pazarlamanın yükselen kişileri olan sosyal medya kullanıcıları, yine sosyal medyaya özgü bir terim olan “Influencer” kavramıyla yaşamımıza girmiştir.

Influencer, yaşam dünyasında dijital iletişimi kullanan böylece pazarlamanın dijital olarak dönüşümünü temsil eden bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle Influencer, pazarlamanın dijital karşılığı olarak da ifade edilebilir (Bakker, 2018: 79-80). Sosyal medya platformları üzerinden takipçileri ile olan ilişkilerini beslemek ve sürdürmek için hayatlarının metinsel ve görsel anlatılarını üretmeye devam eden Influencerlar (Akt. Yang, Chen, & Kong, 2021: 975), ürünleri takipçileriyle buluşturmak için sosyal medya platformlarını çok yoğun ve etkili bir şekilde kullanmaktadır. Sosyal medya platformlarını ticari anlamda etkileyici bir şekilde kullanan Influencerlar (Bakker, 2018: 80), bireylerin satın alma ve yaşam biçimleri üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Kişisel hesaplar üzerinden ticari faaliyetlerde bulunan Influencerlar, sosyal medya gönderilerinde örtük bir sosyal medya reklamcılığı biçimini temsil eder (Yang vd., 2021: 975). Bu açıdan masum bir ürün tanıtma ve tüketiciyi ürünle buluşturma misyonundan çok daha öte sosyal medya kullanıcılarını etkileyerek tüketim ve yaşam biçimini dönüştüren Influencerlar, bir yönüyle günümüz dünyasının yeni nesil reklamcıları olarak da görülebilir. Diğer yandan, kişilerin satın alma niyetleri üzerinde önemli bir etkiye de sahiptir. Influencer onayından geçen ürünler kişilerin satın alma niyetleri, markaya olan tutumu ve marka hayranlığında aracılık rolünü üstlenir (Trivedi & Sama, 2020: 104). Böylece üretici, ürün ve kullanıcı arasında güven bağı oluşturulan Influencerlar, kişilerin tüketim alışkanlıkları üzerinde belirleyici bir etki oluşturur.

Sosyal medyada yaşam ve davranış biçimine etki edebilen ve bu bağlamda daha çok kullanıcıların tüketim alışkanlıklarını şekillendirebilen Influencerlar kendi içlerinde de temsil ettikleri alanlara göre farklılık gösterirler. Bunlardan biri de “*Doll Influencer*” dir. Influencerın farklı bir biçimi olan “*Doll Influencer*” diğer Influencerlar’a göre daha spesifik bir anlam taşır. Genellikle oyuncak bebek fenomenleri olarak sosyal medyada görülen Doll Influencerlar hedef kitlelerine özel içerik üretmektedirler. Doll Influencerlar, çocuklar için oyuncak, genç ve yetişkinler için bir nostalji aracı olarak sosyal medyayı canlı tutar. Tarih boyunca değişmeyen anlamıyla kalan oyuncak bebekler, günümüzde de çocuklar ve yetişkinler arasında gerçek bir ayırım çizgisinin olmadığını temsil eder (Harris, 1920: 809). Bu açıdan sosyal medya Doll Influencerlar için bir fırsat oluşturur ve oyuncak bebekleri hem çocukların hem de yetişkinlerin hayatlarına kolayca dâhil eder. Bu açıdan Doll

Influencerlar ise bu sürecin hem maddi hem de manevi yanıyla yakından ilgili oyuncak bebek pazarlamacıları olarak görülebilir.

Doll Influencerlar, tüketiciler ve marka arasında bir köprü görevi görür. İkonik bir markanın piyasaya sürülen ürünleri, Doll Influencerlar tarafından yaşam biçimine dönüştürülür (Mishra & Bakry, 2021: 1535-1536). Böylece Doll Influencerlar hem takipçilerin tüketim alışkanlıkları üzerine etki eder hem de kullanıcıların kimliklerini inşa etmede önemli bir rolü üstlenir. Diğer yandan bedene dayalı imajın oluşmasında ve bu imajın yaşam biçimine dönüşmesinde de etkilidir. Nitekim sosyal medya kullanıcıları Doll Influencerlar tarafından ideal beden algısıyla biçimlendirilmek istenir (Martin, 2010: 110). Böylece bu kişiler doğrudan sosyal medya aracılığıyla, Doll Influencerların çizdiği beden imajına ulaşmak için sürekli olarak bu hesapları takipte kalır. Böylece hem ikon olan Barbie bebekler hem bu bebekleri takipçilere sunan Doll Influencerlar hem de aracın kendisi bu süreçten kârlı çıkar.

Sosyal medyanın önemli platformlarından biri olan Instagram; görselliği ile öne çıkması, fotoğraf ve video paylaşma, kullanıcılarla etkileşim kurması gibi temel özellikleri sebebiyle Doll Influencerlar açısından önemli bir platformdur. Instagram pazarlamasının (marketing) sunduğu çeşitli avantajlar, görülme ve kaydedilme istatistikleri ve ürünün görselliği ile öne çıkması, Instagram'ın geniş bir kitlesinin olması, halkın güvenini kazanmış kişilerin Instagram'ı aktif kullanması, etkileşimselliğe ve hikâye yaratımına katkı sağlaması gibi özellikler pazarlama ve reklamcılığın bu alana yönelmesine sebep olmuştur. "Instagram, güzellik ürünlerini tanıtmak, belirli vücut imajlarını popülerleştirmek ve lüks yaşam tarzlarını ve önde gelen lüks markaları savunmak için onu uygun bir ekosistem haline getiren, görsel estetiğe ve filtrelenmiş görüntülere dayalı bir platformdur" (Djafarova ve Rushworth, 2017). Bu platform artık markalaşma, pazarlama ve gündelik hayat etkileyciliğinde önemli bir yer kaplamaktadır. Öyle ki bu etki hızlıca büyümüş ve bazı ülkeler Instagram pazarlamacılığına yönelik düzenlemeler getirmiştir.⁵ Instagram üzerinden ürün satışının yapılmasıyla gelir elde eden kullanıcılar için önemli olan, takipçi sayısının yüksek olması ve içeriklerin daha estetik ve etkileyici olarak sunulmasıdır. Venus Jin, Muqaddam ve Ryu'nun (2019) yaptıkları araştırmada konu ile ilgili dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmıştır. Venus ve diğerleri (2019) insanların sosyal medya ünlülerine güvenilirliğini geleneksel ünlülere kıyasla nasıl algıladıkları konusunda bir fark olup olmadığını ölçmek için araştırma yapmışlar, araştırma sonucunda Instagram ünlülerinin marka gönderilerine maruz kalan tüketicilerin, kaynağı daha güvenilir olarak algıladıkları ve onaylanan markaya

⁵Türkiye'de getirilen düzenlemeler için bakınız: <https://tuketici.ticaret.gov.tr/duyurular/sosyal-medya-etkileyicileri-tarafindan-yapilan-ticari-reklam-ve-haksiz-ticari-uyg>, Erişim Tarihi 07.05.2021.

karşı daha olumlu tutum sergilediklerini görmüşlerdir. Kullanıcılar, geleneksel ünlülerden ziyade Instagram ünlülerinin (instafamous) paylaştığı ürünlere daha çok güven hissettiğini ifade etmiştir. Instagram Influencerlığı artık moda, müzik, kişisel gelişim, hobi sayfaları, magazin ve yemek gibi birçok alanda kendini göstermektedir.

Bireylerin Instagram'dan etkilenme düzeyleri ve takip etme istekleri düşünüldüğünde Influencerlık kavramının çeşitlendiği görülmektedir. Bu değişimlerden biri olan oyuncak bebek fenomenliği ise yeni yolları ortaya çıkarmaktadır. Çalışma bu bağlamda oyuncak bebek fenomenliğini ele almaktadır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada sosyal medya etkileyciliğinde yeni ve alternatif bir tür olarak göze çarpan *Doll Influencer*'ların (oyuncak bebek fenomenleri) dijital ikon haline gelmeleri Instagram paylaşımları üzerinden ele alınacaktır. Oyuncak formundan dijital bir karakter haline gelen Barbie bebekler artık sadece çizgi filmlerde görünmekten çok daha öte sosyal medya üzerinden gerçek bireyler gibi kullanıcılarla iletişim kurmaktadır. Çalışmada Instagram paylaşımları birer görsel doküman⁶ olarak görülmektedir. Dijital görseller olarak ele alınan bu içerikler, birer doküman niteliğinde olduğundan, betimsel açıdan analiz edilmiştir. Diğer yandan örnekleme bahis olan içeriklerin seçiminde nitel yöntemin bir unsuru olan amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Nitekim hesaplarının seçilmesinde örneklemin kavramsal tartışmayı betimlemesi ve desteklemesi, hesabın aktif olarak kullanılması ve takipçi sayıları etkili olmuştur. Türkiye'de Doll Influencer olarak tanımlanan bir pazarlama biçiminin görülmemesi, örnekleme seçiminde doğal bir sınırlamaya gitmeyi doğurmuştur. Bu yüzden yurtdışı kaynaklı Instagram sayfaları araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Instagram'da mavi tik ile resmiyet kazanan ve 27.12.2022 verilerine göre 2,2 Milyon takipçisi olan @barbiestyle (bu gerçek hesaptır) ve onu örnek alan (taklit eden) 41,1 Bin takipçisi olan @barbiedollsilke ve 80,4 Bin takipçisi olan @itschaneloberlin adlı hesaplar nitel bir bakış açısı ile incelenip, yorumlanacaktır. Nitekim içerik analizi; "birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır" (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242). Sosyal medyanın içerik üretiminin merkezinde yer

⁶ Filmlerin, sosyal medya hesaplarının, resimlerin, web sitelerinin, gazetelerin birer doküman kabul edildiği ve kitaplarda/makalelerde yer aldığı görülmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Mogalakwe, M. (2006). The use of documentary research methods in social research. African Sociological Review, 10(1), 221-230. Bilge Kıral (2020) Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 15, Ramazan Sak, İkbal Tuba Şahin, 2021, Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi, Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi.

alması ve birey-toplum üzerinde belirli etkilere sahip olması sosyal medyayı gündelik hayat içinde önemli bir yere konumlandırmaktadır. Çalışmada seçilen Instagram hesaplarında paylaşılan içerikler, hesap profilleri ve dijital ikon görünümleri, çalışmanın konusu olan influencerlık (sosyal medya etkileyciliği biçimi ile) ve oyuncak bebeklerin dijital dönüşümü bağlamında değerlendirilecektir.

3.2. Bulgular

Instagram'da *Doll Influencer* (oyuncak bebek fenomeni) etiketi ile arama yapıldığı zaman çeşitli bebek ikonları görünse de en çok takipçisi olan influencer sayfası olarak @barbiestyle göze çarpmaktadır. @barbiestyle hesabı Barbie'nin stil ve yaşam tarzına odaklanan, kullanıcılarla sorular sorarak etkileşime geçen bir sayfadır. Sayfanın içeriklerine bakıldığı zaman Barbie'nin farklı mekân ve görünümlerinin bir konseptle paylaşıldığı görülmektedir. Barbie, takipçilerine kendi fikirlerini belirtmekte, kimi zaman bir ürün tanıtmakta, bazen de kullanıcılara sorular sorarak interaktif bir iletişimin içine girmektedir. Oyuncak bebek olan Barbie'nin dijital ikonu sosyal medya çağına adapte edilerek hem pazarlama hem de gündelik yaşamı etkileme açısından önemli noktalar sunmaktadır.

• İş birliği ve Ürün Tanıtımı:

İçeriklere bakıldığı zaman Barbie'nin çeşitli markalarla iş birliği yaptığı ve Influencer pazarlamasında (Influencer marketing) yer edindiği görülmektedir. 2,2 milyon takipçisi olan @barbiestyle hem Barbie markasının görünürlüğünü pekiştirirken hem de ticari reklamlarla gelir elde etmektedir. Sosyal medya etkileyciliği artık gerçek kişilerden ziyade oyuncaklar üzerinden ilerlemektedir. Görsel 3'te görüldüğü üzere Barbie bir kozmetik firmasıyla iş birliği yaparak makyaj malzemeleri tanıtmaktadır. Yine aynı şekilde bir duvar kâğıdı firmasının tanıtımını yaparak farklı konseptler yaratmaktadır. İçeriklere bakıldığında Barbie'nin aksesuar, giyim gibi çeşitli markalarla yaptığı iş birlikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra Barbie markası altında üretilen ürünler hesap üzerinden bir web sitesi ile satışa sunulmakta, Mattel Creations ismiyle oyuncak aksesuarlar takipçilerle buluşmaktadır. Oyuncak bebek fenomenliği ile başlayan bu süreç hem bir ikon ve marka yaratmanın devamlılığını sağlarken hem de pazarlamada yeni yollar ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan görselin altında yer açıklamaya dikkate edildiğinde takipçilerin tüketime sevk edildiği görülür. Özellikle "sahip olun" gibi bir ifadenin kullanılması takipçileri tüketim alışkanlıkları üzerinde bir etki oluşturabilmektedir. Bu açıdan da Barbie aracılığıyla bir ürünün dijital ortamda pazarlandığı ve bu ürünün bir arzu nesnesi haline getirildiği görülmektedir. Yine diğer görselde takipçilerin bir ürünü satın almaya yönelik çekici unsurların kullanıldığı ve ürünün kolayca satın alınmasına yönelik "sınırlı sayıda" şeklindeki motive edici bir ifadenin de yer aldığı görülmektedir. Ürün linklerinin paylaşımının giderek yaygın hale gelmesinin de bir örneği bu hesapta da görülmüştür.

Görsel 3. Doll Influencer Olarak Barbie ve Markalarla İş birliği

• Moda ve Stil;

Instagram fenomenliğinin temel özelliklerinden biri, Influencer olan kişinin dış görünüşü ve ilham verici özelliklerinin olmasıdır. @barbiestyle tam olarak bu noktadan hareketle içeriklerini üretmektedir. Üretildiği tarihten bu yana her zaman güzelliği ile ön plana çıkan Barbie bebek, beraberinde bir estetik algısı da oluşturmuştur. Görsellere bakıldığında Barbie'nin farklı kıyafetler ve saç stilleri ile havalı görünümü göze çarpmaktadır. Gündelik hayatta önemli bir yer tutan moda anlayışı bir taraftan toplumsal bilgi oluştururken diğer yandan sosyal medya pazarlamacılığı açısından da önemlidir. Adeta Barbie'ye özel üretilen kıyafetler, farklı mekânlarda ve estetik açılarla sunulmaktadır. Önemli nokta, Barbie'nin günlük hayat tarzı ile bu durumun ilişkilendirilmesidir. Barbie gönderinin açıklama kısmında yer alan hikâyelerle takipçileri ile iletişim kurmakta, hatta onlardan gelen yorumlara cevap vermektedir. Böylece bir etkileşim süreci meydana gelerek takipçi-tüketicilerle ürünler arasında güven oluşturulmuş ve ürünün daha kolay ve hızlı bir şekilde satılmasına olanak tanımıştır.

• Takipçiler ile Kurulan İnteraktif İletişim;

Barbie'nin dijital ikon olarak takipçileri ile kurduğu iletişim ayrıca göze çarpmaktadır. Özellikle gönderinin altında takipçilere sorulan sorular, fikir alışverişi, takipçi için yaratılan konseptli hikayeler bu etkileşimin sağlanması açısından önemlidir. Böylece gündelik yaşamdaki kişilerarası iletişim ve etkileşimin benzer bir biçimi dijital ortam da gerçekleşmiştir. Telefon ve kahve görselinin paylaşıldığı gönderinin açıklama kısmına "ilk neye ulaşıyorsun, telefon mu kahve

mi?” gibi sorular takipçi odaklı sohbetin bir örneğidir. Takipçi ile böyle bir sohbetin içerisine girmek, takipçileri tüketim sürecine dâhil etmek için samimi bir yol olarak kullanılmaktadır. Özellikle Barbie'nin günlük yaşamını resmeden gönderiler bu duruma örnek gösterilebilir. Barbie'nin sabah uyandığında ilk olarak kahve içtiğini belirten görseller, cilt bakımı ve makyaj üzerine olan gönderileri onun gerçek bir kullanıcı gibi günlük rutinlerini paylaşmasına yardımcı olmaktadır. Bu durum Barbie'i daha gerçekçi kıldığından etkileşimi de daha kolay hale getirir. Ayrıca kullanıcılar, Influencerlardan bekledikleri davranışları Barbie bebek üzerinden görmektedir.

Görsel 4. Barbie'nin Günlük Stili ve Moda

• İş Hayatında Barbie;

İçerikler incelendiğinde Barbie'nin güzellik ve moda dışında, iş hayatındaki başarısı ve çalışması da gösterilmektedir. İlham veren ikonuyla Barbie son derece şık ve güzel görünürken başarılı bir kadın imajı da sunmaktadır. Böylece başarı toplumsal bir algı haline gelmektedir. Özellikle Barbie'nin bir cinsiyetle örtüşmesi toplumdaki kadın ve iş hayatı algısını etkilediği gibi, kadınlar erkeklere göre daha fazla tüketim içerisinde olduğunu da gösterir. Sarışın imajının yanı sıra farklı ten ve göz renklerinde bebekler de sayfada yer almakta, çeşitli Barbie ikonları göze çarpmaktadır. Böylece Barbie, farklı milletlerden takipçilere ulaşarak etki alanını genişletme amacı taşımaktadır.

Görsel 5. İş Hayatında Barbie ve Farklı İkonlar

Görsellere bakıldığı zaman Barbie'nin bu sayfası çoğu kişiye ilham verici olarak görülmekte, iş birlikleri ve ürün satışları ile gelir elde etmekte ve dijital platformlarda kendine yer edinmektedir. İş hayatı dışında dikkat çeken bir başka unsur da çevre günü, öğretmenler günü gibi özel günlere dair paylaşımlardır. Barbie yine farklı konseptler ve mesajlarıyla özel günleri paylaşan, kimi zaman da sosyal mesajlar vererek yönlendiren bir fenomen konumuna gelmektedir. @barbiestyle hesabının etkisi *doll Influencerlık* kavramının önünü açarak farklı hesapların açılmasına imkân vermektedir. Bu etkiden yararlanmak isteyen kullanıcılar bir oyuncak bebek, farklı konsept mekanları ve fotoğraf makinesi ile yeni oyuncak bebek fenomenleri yaratmaktadır. @barbie dollslike sayfası esmer bir oyuncak bebeğin günlük paylaşımlarını kullanıcılara sunmaktadır. Instagram biyografisinde *Doll Influencer* yazan kullanıcının Barbie sayfası gibi çeşitli mekanlar ve hikayelerle BİR dijital ikon yarattığı görülmektedir. 41,1 Bin takipçisi olan @barbie dollslike sayfası Barbie style sayfası kadar çeşitli konseptler ve mesajlar sağlamasa da ilham verici bir sayfa örneği teşkil etmektedir. Aynı şekilde günlük yaratılan hikayeler, sohbetler, güzel görünüşler bu sayfada da kendini göstermektedir. Hesap, daha çok oyuncak bebeğin güzellik, moda ve sosyal hayatı üzerine odaklanmaktadır. Takipçi yorumlarına bakıldığında ise kendisi gibi birçok oyuncak bebek fenomeninin paylaşımlara yorum yaptığı ve gerçek kullanıcılar gibi sohbet ettikleri gözlemlenmektedir. Bu durum, bir taraftan Barbie'i yaşan bir canlı haline getirmekte diğer taraftan ise dijital ikon bebeklerin sanıldığından da fazla etkilerinin olduğunu göstermekte, sosyal medya fenomenliğinin geldiği yeni noktayı betimlemektedir.

Görsel 6. Farklı Görünümdeki Oyuncak Bebek Fenomenler

Yine aynı şekilde *Doll Influencer* olarak kullanılan @itschaneloberlin sayfası bir fenomen olarak takipçileri ile iletişim kurmakta, hatta bir düğün töreni düzenlemektedir. Mekânsal tasarımların hikâyeye uyarlandığı bu hesap, paylaşımlarını Influencer olan oyuncak bebeğin düğün töreni, balayı, arkadaşlarıyla olan sosyal hayatı gibi durumlara göre düzenlemektedir. Gerçek bir düğün töreni gibi inşa edilen görselde her detay düşünülmüş ve takipçilerle paylaşılmıştır. Gerçeğin yerini sanalın aldığı ve çoklu gerçekliğin olduğu postmodern dönemde bu durum artık sosyal medya kullanıcılarına ilginç gelmemektedir. Baudrillard (2013), içinde yaşadığımız sanal ile fiziki/gerçek olan arasındaki ayrımın tamamen bulanıklaştığı, simülasyon çağına tüketim odaklı olduğu ve gerçeğin yerine temsillerinin aldığı bir çağdan söz etmektedir. Ona göre tüketim, eğlence ve değişim değeri hiper-gerçeklik çağında belirgin olmakta ve artık anlam yerine sembollerin önemli olduğu bir dönemden bahsedilmektedir. Bu açıdan sosyal medyanın görselleri ön plana çıkartan yapısı, semboller üzerinden kurulan etkileşimi daha önemli hale getirmiştir. Normalleşen bu içerikler birçok Doll Influencer'a yeni alanlar tanımakta ve bu alan git gide farklı uygulamalarla kendini göstermektedir. Üç hesapta ve diğer örneklerde görüldüğü üzere oyuncakların birer dijital ikon haline gelmeleri sosyal medya sosyolojisi için önem arz etmektedir. Gerçek kullanıcının yerini alan sanal kullanıcılar artık pazarlama ve etkileme açısından yeni yollar sunmaktadır. Instagram'ın görselliğe olan vurgusu ile Barbie bebeklerin beden ve dış görünüşünün etkileyiciliği, yeni bir Influencer türünün önünü açmıştır. Baudrillard (2013: 149), en güzel tüketim nesnesinin beden olduğunu söylemektedir. Bedenin estetik sunumu, artık gerçek kullanıcıların yanı sıra oyuncak bebek ikonları üzerinden kurulmaktadır. Kullanıcıların fenomenleri takip etme nedenlerinden biri, o kişilerin ilham verici kişiler olmasından kaynaklıdır. Özellikle moda ve güzellik Influencerları bu durumun pekişmesini sağlamaktadır. Artık gerçek kişilerin yanı sıra ilham veren oyuncak bebek fenomenleri, pazarlamanın başka bir alanını oluşturmaktadır. Temsil, ifade ve sunma diğer bir deyişle sembolik, ikonik ve

tanımsal yönleriyle öne çıkan Barbie bebekler, Instagram'ın öykü yaratma, etkileşim kurma ve görsel olma özelliğini kullanmaktadır.

4. SONUÇ

Dijitalleşmenin etkisinin ve kapsayıcılığının her geçen gün daha derinden hissedilmesinin en temel nedenlerinden biri, iletişim alanının bu dönüşümden doğrudan etkilenmesi olmaktadır. İletişimin dijital dönüşümü, beraberinde toplumsal dönüşümü de getirmiştir. Toplumun dijital araçlar ve alanlarda giderek yoğun bir şekilde kümelenmesi ve her bir dijital iletişim aracına ve platformuna kolayca uyum sağlaması, geleceğin tam anlamıyla dijital bir çağ olacağının işareti olmaktadır. Bugün çağdaş iletişim ortamı olarak söz ettiğimiz sosyal medya platformları hem doğrudan hem de dolaylı bir şekilde bireyin gündelik yaşamını etkisi altına almaya başlamıştır. İnsanlar artık zamanının büyük bir kısmını ve yaşam pratiklerini sosyal medya platformlarına taşımıştır. Yaşam dünyasının daha öncesinde tamamen yüz yüze gerçekleştirilen etkileşimi, dijitalleşme ile beraber büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Yaşam dünyasından çok daha fazla insanla iletişim ve etkileşim olanağına sahip olan dijital alan, bireyi daha fazla tüketime itmştir.

Sosyal medyada bireyin her geçen gün artan tüketici konumu bireylerin takip ettikleri sayfalar ve kişilerle yakından ilgilidir. Bu kişiler sosyal medya platformlarını etkileyici bir şekilde kullandıklarından (görsel, içerik, sunum ve etkileşim) ve takipçileri üzerinde güven duygusu yarattığından, sosyal medya tüketimin yeni alanı olmuştur. Dijitalleşmenin dönüştürücü etkisi pazarlama alanına da nüfuz etmiş ve pazarlama geleneksel yollardan çıkıp dijital alana taşınmıştır. Bu açıdan özellikle Barbie, gerçeklikle sanallığın kesiştiği bir ürün haline gelmiştir. Tüketicilerin davranışları üzerinde doğrudan etki oluşturabilme gücüyle Barbie Instagram'da hem bir ürün satıcısı hem de toplumsal bilgiyi dönüştürebilen bir fenomen olmuştur. Diğer yandan Barbie geçmişten gelen tarihsel bilgi ve anlamını sosyal medyaya taşıyarak pekiştirmiştir. Bu açıdan kendi alanındaki hegemonyasını güçlendirmiştir.

Pazarlamanın dijital boyutu her bir kullanıcıyı hem tüketici hem de pazarlamacı olarak konumlandırmaktadır. Nitekim, pazarlama gibi profesyonel bir iş alanı geçirdiği dijital dönüşümle beraber yerini Influencerlığa bırakmıştır. Günümüz dünyasının yeni nesil pazarlamacıları olan Influencerlar sosyal medya üzerinde üretici, ürün ve tüketici arasında köprü vazifesi görmektedir. Böylece bir ürünün pazarlanması birçok kişi tarafından yapılmakta ve üretici için maliyet azalmaktadır. Influencerların sosyal çevre ve sermayeleri üzerinden bir ürünün veya ikonun pazarlanması birçok açıdan gelir elde edilmesinin bir yolu olmuştur. Sosyal medyaya özgü bir kavram olan Influencerlık birçok tipte alt alanlara ayrılmaya başlamıştır. Bunlardan biri olan Doll Influencer, pazarlamanın daha farklı bir alanını ve özelliğini temsil etmektedir.

Oyuncak bebek ve Barbie bebek özelinden Influencerlığı temsil eden Doll Influencerlar, hem bu oyuncakların pazarlanmasında hem de yaşam stili oluşturmada etkili olmaktadır. Gündelik hayatlarını bu kişilerin oluşturduğu ikon ve imajlarla şekillendiren kullanıcılar toplumsal alanda yeni trendlerin oluşmasına yol açmış görünmektedir. Doll Influencerlarca oluşturulan ve şekillendirilen yaşam biçimleri yeni bir pazarlama tekniğini oluşturmuştur ve böylece popüler kültürün bir unsuru ortaya çıkmıştır. Çok daha etkileyici ve çekici olan sosyal medya, hali hazırda insanların tüketim davranışları üzerinde etki göstermesi muhtemel gözükmektedir. Bu etki, Doll Influencerlarla beraber daha farklı bir boyuta taşınmıştır. Doll Influencerlar görselliğin sunduğu çekiciliği daha etkili ve efektif bir biçimde kullandığından, doğrudan tüketicilerin görünüşleri ve bedenleri (giyim tarzı, dış görünüş, yaşam biçimi) üzerinde etki etmeyi hedeflemiştir. Bu durum influencerların Instagram'ı kullanma biçimlerinden ve görsellerin altına yazdıkları ifadelerden anlaşılmaktadır. Çalışmada analiz edilen örnekler doğrultusunda bu alanın yeni bir sektör olduğu görülmektedir. İncelemeler sonucunda Barbie bebeklere özel iş birlikleri, tanıtımlar, dijital hikayeler, görünüm ve konseptli fotoğraf çekimleri yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Gerçek bir kullanıcının yaptığı çoğu dijital edimleri yapan Doll Influencerlar artık dijital kimlikleriyle interaktif olmakta, bir profil yaratmaktadır. Bu durum dijital gündelik hayat, tüketim, pazarlama ve moda alanında birçok dönüşümü beraberinde getirmekte ve yeni çalışma alanlarını ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adetunji, R. R., Rashid, S. M., & Ishak, M. S. (2018). Social Media Marketing Communication and Consumer-Based Brand Equity: An Account of Automotive Brands in Malaysia. *Malaysian Journal of Communication*, 34(1), 1-19.
- Ahmad, H. (2020). Influencer of Barbie Doll Movies on Women in Pakistan. *Global Multimedia Review*, 3(1), 52-64.
- Bakker, D. (2018). Conceptualising Influencer Marketing. *Journal of Emerging Trends in Marketing and Management*, 1(1), 79-87.
- Basalla, G. (2019). *Teknolojinin Evrimi* (C. Soydemir, Çev.). Ankara: Doğubati Yayınları.
- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim toplumu*. (H. Deliceçaylı ve F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2013). *Simülaklar ve simülasyon*. (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bauchspies, W., Croissant, J., & Restiuo, S. (2019). *Bilim, Teknoloji ve Toplum* (B. Kuryel, Ü. Tatlıcan, & B. Balkız, Çev.). Ankara: Phoenix.
- Bauman, Z. (2018). *Akışkan Hayat* (A. E. Pilgir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bayraktar, S. (2018). Moda sektöründe transmedya hikâye anlatımı: Barbie bebek transmedya uygulamaları örneği, *Erciyes İletişim Dergisi* cilt 5 sayı 4, ss. 325-350.

Bennett, A. (2018). *Kültür ve gündelik hayat*. (N. Tokdoğan, B. Şenel, & U. Y. Kara, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Beer, D. (2019). "The Comforts and Discomforts of Connection", *The Quirks of Digital Culture*, Emerald Publishing Limited. İçinde *The Quirks of Digital Culture* (ss. 55-79). Emerald Publishing Limited.

Berdyayev, N. (2021). İnsan ve Makine. İçinde T. Kabadayı (Ed.), & Ö. Sencerman (Çev.), *Teknoloji Felsefesi* (ss. 35-59). Ankara: Bilgesu.

Bullinger, C., & Vie, S. (2018). After a Decade of Social Media: Abstainers And Ex-Users. İçinde W. Douglas & S. Vie (Ed.), *Social Writing/social Media: Publics, Presentations, and Pedagogies Perspectives on writing* (ss. 69-89). Colorado: University Press of Colorado.

Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Kimliğinin Gücü* (2. Baskı, C. 1-İkinci Cilt). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cross, G. (2018). *Tüketilen nostalji*. (E. Turan, Çev.). İstanbul: The Kitap.

Çomu, T. ve Halaiqa, İ. (2021). Web içeriklerinin metin temelli çözümlenmesi, *yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri* (Der. Mutlu Binark), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. Basım.

Djafarova, E. and Rushworth, C. (2017), Exploring the credibility of online celebrities' Instagram profiles in influencing the purchase decisions of young female users, *Computers in Human Behavior*, Vol. 68, pp. 1-7.

Dönmez, İ. H., Fırat, F., & Yurdakul, H. (2021). "Çılgın Kalabalıktan Uzak"ta: Kullanıcı Olmayanların Sosyal Medyaya Bakışları Üzerine Bir İnceleme. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 16(1), 164-188.

Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu* (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.

Feenberg, A. (2010). Eleştirel Teknoloji Teorisi. İçinde G. Ruivenkamp, J. Jongerden, & M. Öztürk (Ed.), & C. Atay (Çev.), *Teknoloji ve Toplum: Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma* (ss. 23-47). İstanbul: Kalkedon.

Fiske, J. (2021). *Popüler Kültürü Anlamak* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Pharmakon Yayınları.

Fuchs, C., & Mosco, V. (2019). Marx Geri Döndü: Günümüzde Eleştirel İletişim Çalışmalarında Marksist Kuram ve Araştırmanın Önemi. İçinde F. Başaran (Çev.), *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi* (ss. 21-45). İstanbul: Notabene Bilişim.

Fuchs, C. (2020). *Sosyal medya: Eleştirel bir giriş*. (D. Saraçoğlu & İ. Kalaycı, Çev.). İstanbul: NotaBene Yayınları.

- Gasset, J. O. y. (2021). Teknisyen İnsan. İçinde T. Kabadayı (Ed. & Çev.), *Teknoloji Felsefesi* (ss. 59-75). Ankara: Bilgesu.
- Gere, C. (2019). *Dijital Kültür* (N. Pembecioğlu, Ed.; A. Akın, Çev.). Konya: Salon Yayınları.
- Groys, B. (2017). *Akıfta: İnternet Çağında Sanat* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Groys, B. (2020). *Yeni Üzerine: Geçmişle Gelecek Arasında Kültürel Ekonomi* (Z. Baransel, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Han, C.-B. (2020). *Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü* (Ç. Tanyeri, Çev.). İstanbul: İnkı Yayınları.
- Han, C.-B. (2021). *Zamanın Kokusu Bulunma Sanatı Üzerine Felsefi Bir Deneme* (Ş. Öztürk, Çev.). Ankara: Metis Yayınları.
- Han, C.-B. (2020). *Şeffaflık Toplumu* (H. Barışcan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Handa, M., & Ahuja, P. (2020). Disconnect to Detox: A study of Smartphone Addiction Among Young Adults in India. *Young Consumers, ahead-of-print*(ahead-of-print).
- Harris, M. (1920). The Doll. *The North American Review*, 212(781), 809-815.
- Heidegger, M. (2021). Geleneksel Dil ve Teknoloji Dili. İçinde T. Kabadayı (Ed. & Çev.), *Teknoloji Felsefesi* (ss. 15-35). Ankara: Bilgesu.
- Hornikx, J., & Herndriks, B. (2015). Consumer Tweets About Brands: A Content Analysis of Sentimen Tweets About Goods and Services. *Journal of Creative Communications*, 10(2), 176-185.
- İnternet: Barbie Tarihi, <https://tr.yourtripagent.com/history-of-barbie-doll-541>. Erişim Tarihi: 09.08.2021.
- İnternet:
Statista, [https://proxy.hacibayram.edu.tr:2646/statistics/1009126/barbie brand value worldwide/](https://proxy.hacibayram.edu.tr:2646/statistics/1009126/barbie-brand-value-worldwide/), Erişim Tarihi 09.08.2021.
- İnternet:
Statista, <https://proxy.hacibayram.edu.tr:2646/search/?q=share+of+marketrs&Sarc=&qKat=search>. Erişim Tarihi 09.08.2021.
- İnternet:(<https://onedio.com/haber/cocuklarin-vazgecilmez-oyuncagi-barbie-nin56yillikevrimsureci628864>) Erişim Tarihi: 10.08.2021.
- Jenkins, H. (2019). *Cesur yeni medya*. (N. Yeğengil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karayemiş, O. (2018). Dijitalleşme ve Öznellğin Üretimi: Aşırı İletişim Çağının Bir Ön Panoraması. *Doğubatu Düşünce Dergisi-Dijital Çağ*, 21(86), 39-63.
- Kwon, E. S., Kim, E., Sung, Y., & Yoo, C. Y. (2014). Brand Followers: Consumer motivation and attitude towards brand communications on Twitter. *International Journal of Advertising*, 33(4), 657-680.

Lawrence, R., Molyneux, L., Coddington, M., & Holton, A. (2014). TWEETING CONVENTIONS Political journalists' use of Twitter to cover the 2012 presidential campaign. *Journalism Studies*, 15(6), 789-806.

Lepik, K., & Murumaa-Mengel, M. (2019). Students on a Social Media 'Detox': Disrupting the Everyday Practices of Social Media Use. İçinde S. Kurbanoglu, S. Spiranec, Ü. Yurdagül, J. Boustany, E. Grassian, D. Mizrachi, & L. Roy (Ed.), *Infomation Literacy in Everyday Life* (ss. 60-69). Springer.

Martin, J. B. (2010). The Development of Ideal Body Image Perceptions in the United States. *Nutrition Today*, 45(3), 98-110.

Milberry, K. (2010). Wiki Tarzı: Değişim Tasarlamak, Demokrasi Uygulamak. İçinde C. Atay, G. Ruivenkamp, J. Jongerden, & M. Öztürk (Çev.), *Teknoloji ve Toplum Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma* (ss. 47-81). İstanbul: Kalkedon.

Miles, S. (1998). *Consumerism as a Way of Life*. London: SAGE Publications.

Mishra, S., & Bakry, A. (2021). Social Identities in Consumer-Brand Relationship: The Case of The Hijab-Wearing Barbie Doll in The United States. *Journal of Consumer Behaviour*, 20(6), 1535-1546.

Molyneux, L. (2015). What Journalists retweet: Opinion, Humor, and Brand Development on Twitter. *Journalism*, 16(7), 920-935.

Niedzviecki, Hal (2011). *Ben özelim*, (S. Erduman, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Noelle Weissman, K. (1999). *Barbie: The Icon, The Image, The Ideal*. USA: Universal Publishers.

Postman, N. (2016a). *Teknopoli Kültürün Teknolojiye Teslim Oluşu*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Postman, N. (2016b). *Televizyon: Öldüren Eğlence* (6.Basım; O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Robins, K. (2020). *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası* (N. Türkoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rogers, Mary F., (1999). *Barbie culture*, Sage Publications.

Scannell, P. (2020). *Medya ve İletişim* (O. Taş & B. Sümer, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınları.

Tatar, D.B. (2016). Modernleşmeden Postmodernleşmeye Barbie, *Hacettepe HFD*, 6(1), ss.167-192.

Thompson, N. (2018). *İktidarı Görmek 21. Yüzyılda Sanat ve Aktivizim* (E. Kosava, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Thoumrungroje, A. (2014). The Influence of Social Media Intensity and EWOM on Conspicuous Consumption. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 148, 7-15.

Trivedi, J., & Sama, R. (2020). The Effect of Influencer Marketing on Consumers' Brand Admiration and Online Purchase Intentions: An Emerging Market Perspective. *Journal of Internet Commerce*, 19(1), 103-124.

Venus Jin, S., Muqaddam, A. ve Ryu, E. (2019). Instafamous and social media influencer marketing, Emerald Insight,

<https://www.emerald.com/insight/publication/issn/02634503>.

Yang, F., Chen, H., & Kong, Q. (2021). An Expert With whom I Can Identify: The Role of Narratives in Influencer Marketing. *International Journal of Advertising*, 40(7), 972-993.

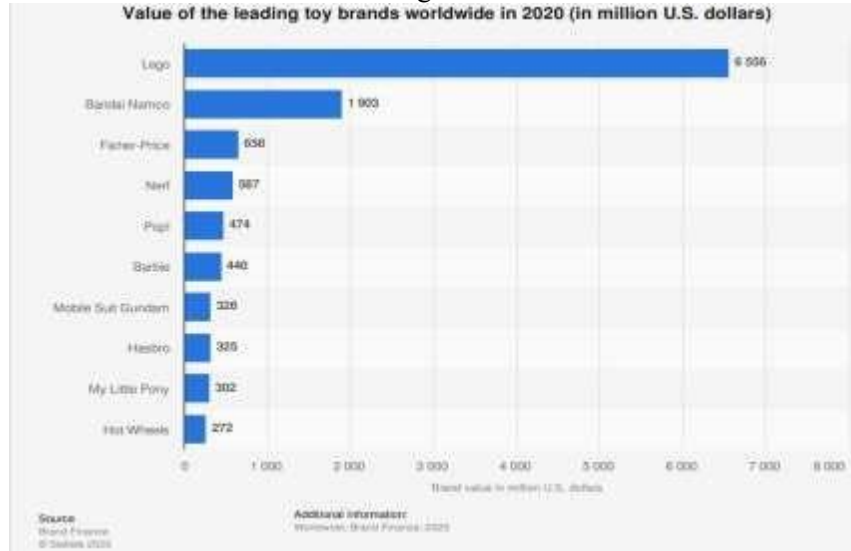
Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Onuncu Basım. Ankara: Seçkin Yayın.

Yurdakul, H. (2020). Gündelik Hayatın Ritmi: Dijital İletişim Çağında Müziğin Toplumsal Kodlarını Frankfurt Okulu ve Bourdieu İle Anlamak. İçinde B. Kayıhan (Ed.), *Dijital Çağda Kitle Kültürü, Eğlence ve Sanat* (ss. 147-193). Ankara: Ütopya Yayınları

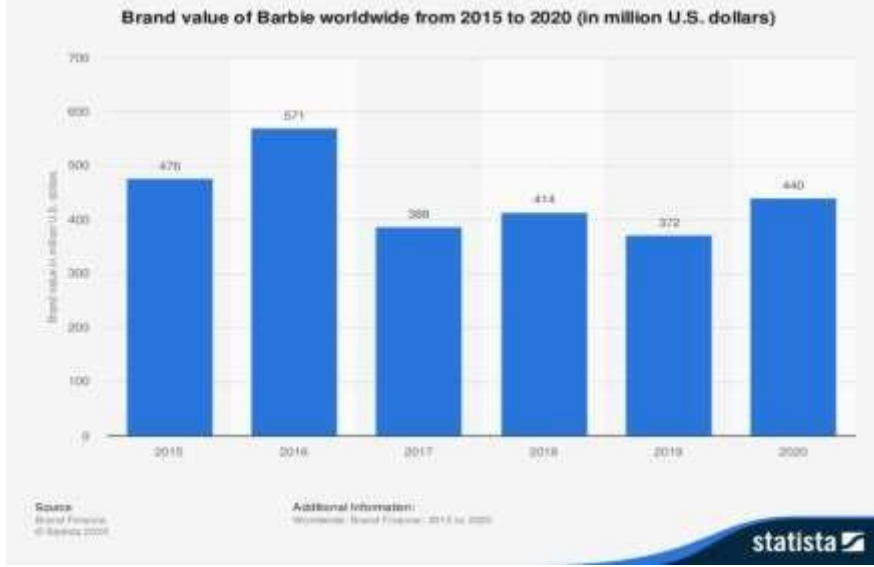
Waters, R., & Jamal, J. (2011). Tweet, tweet, tweet: A content analysis of nonprofit organizations' Twitter updates. *Public Relations Review*, 37(3), 321-324.

EKLER

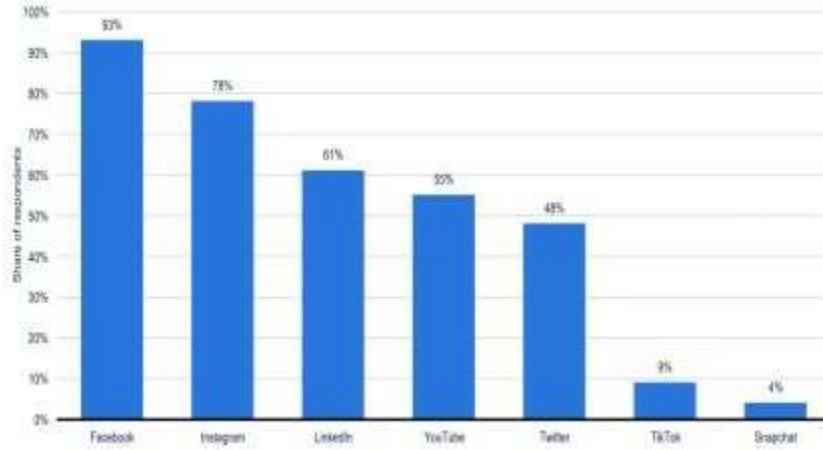
Ek 1: Barbie'nin 2020 Yılı Marka Değeri Sıralaması

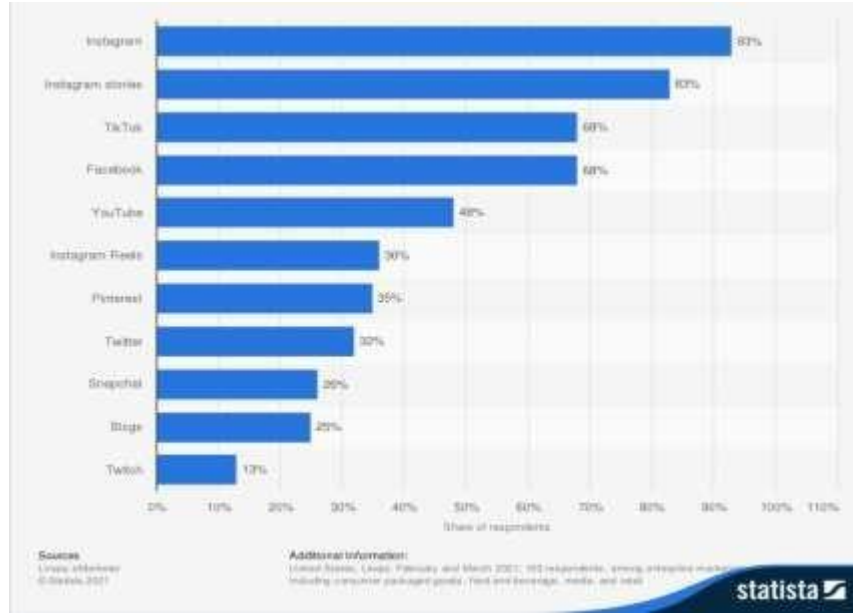

Ek 2: 2015'ten 2020'ye Barbie'nin Marka Değeri

Ek 3: Amerika'da Ocak 2021 Yılında En Çok Tercih Edilen Pazarlama Mecrası

Ek 4: Amerika 2021 Mart Verilerine Göre Pazarlamada Tercih Edilen Sosyal Medya Mecraları

**USAGE AND BENEFITS OF COEDU SOFTWARE IN GERMAN
LANGUAGE TEACHING¹**

*ALMANCA ÖĞRETİMİNDE COEDU YAZILIMININ KULLANIMI VE
YARARLARI*

Oğuzhan BAHADIR , Yıldırım TUĞLU*****

*Geliş Tarihi: 04.01.2023
(Received)*

*Kabul Tarihi: 17.03.2023
(Accepted)*

ABSTRACT: The Coedu software, which was prepared to contribute to German language teaching, is discussed in the study. The aim of the research is to enable learners and teachers of German as a foreign language to access resources on the internet more quickly and to increase the quality of German language teaching. For this reason, the software called Coedu (Circle of Education) was designed and coded. In the research, a descriptive survey model was used, and the answer to the question "Does the Coedu education platform contribute to the improvement of the quality of German Language Teaching?" was sought. The study is limited to 32 second-year German language teaching students at Trakya University for the 2018–2019 academic year. Pre-test and post-test questionnaires with a total of 28 items were designed using the Likert model to gather the attitudes and opinions of the participants. After employing Likert-type questionnaire, the participants were asked open-ended questions to interpret the lifelong learning, autonomous learning, and advantages of the Coedu platform, and qualitative data were collected from the participants. In the research, it was concluded that the Coedu software contributed to the teaching of German in many ways, including the improvement of German language skills, lifelong learning, and material development. The findings revealed that the software developed is effective in improving German language skills, and it both saves time and makes material preparation more enjoyable.

Keywords: Computer-assisted German Language Teaching, Material Development, Instructional Management Systems.

ÖZ: Çalışmada, Almanca öğretimine ve eğitime katkı sağlaması amacıyla hazırlanmış olan Coedu yazılımı konu edilmektedir. Araştırmanın amacı, yabancı dil olarak Almanca öğrenenlerin ve öğretmenlerin, internet üzerinde kaynaklara daha hızlı ulaşabilmesini sağlamak ve Almanca öğretiminde kaliteyi arttırmaktır. Bu sebeple Coedu (Circle of Education) adı verilen olan yazılım tasarlanmış ve kodlanmıştır. Araştırmada, betimsel

¹ This study is derived from a master's thesis submitted to the Institute of Social Sciences, Trakya University. This study is derived from the master's thesis titled "Usage and Benefits of Coedu Software in German Language Teaching," prepared at the Trakya University, Institute of Social Sciences in 2019 under the supervision of Dr. Yıldırım Tuğlu.

** oznbahadir@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4245-7298.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Trakya University, yildirimtuğlu@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0413-0569.

tarama modelinden yararlanılmıştır ve "Coedu eğitim platformu, Almanca öğretiminin kalitesinin artmasına katkı sağlıyor mu?" sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma, Trakya Üniversitesi Almanca Öğretmenliği 2018/2019 2. Sınıf öğrencileri (n=32) sınırlıdır. Öğrencilerin tutumu ve görüşlerini elde etme amacıyla 28 adet sorudan oluşan Likert modelde hazırlanmış ön test ve son test anketleri hazırlanmıştır. Likert modeldeki anket uygulamalarından sonra katılımcılara Coedu platformunun yaşam boyu öğrenmesinin, otonom öğrenmesinin ve avantajlarının yorumlanmasının istendiği açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu verilmiş ve katılımcılardan nitel veriler toplanmıştır. Araştırmada Coedu yazılımının Almanca öğretime birçok yönden katkı sağladığı sonucuna varılmıştır. Almanca dil becerileri gelişimi, yaşam boyu öğrenme, materyal geliştirme bunlardan bazılarıdır. Elde edilen bulgular geliştirilen yazılımın Almanca dil becerilerinde etkili olduğu ve materyal hazırlamada hem zaman kazandırdığı hem de daha eğlenceli olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilgisayar destekli Almanca öğretimi, Materyal Geliştirme, Öğretim Yönetim Sistemleri

1. INTRODUCTION

The ever-changing and evolving structure of life has been reflected in education as well as in every subject throughout history. Mankind began its educational adventure with the shapes they drew in caves and the writings they carved on trees, and then continued with the discovery of paper. Immediately after, the developing technology started to carry education to virtual environments, and the texts continued to spread with the internet infrastructure.

With today's technological developments, the integration of education and technology is increasing day by day. In this information age we live in, it would not be the right approach to think that education and technology are independent of each other. The rapid development of the computer and its spread to all segments of society is one of the most significant technological developments. The use of computers has led to great changes and innovations not only in industry and science but also in education (Türker, 1990). Software and programs produced for education can be considered one of the most important of these innovations. These software programs can be internet-based or available offline. Web sites written specifically for education and social networks can be given as examples of Internet-based software. Although the main purpose of social networks is not to improve education, it can be seen that they contribute to it. The use of social networks in the field of education is valuable not only in terms of information but also in terms of creating opportunities for students and teachers to get to know each other (Öztürk & Talas, 2015). It can be said that Facebook, one of the most well-known social networks that has not lost its popularity yet, supports every aspect of education. Facebook not only meets the communication needs of students and teachers but also helps with upcoming events, useful links, homework sharing, and out-of-class needs (Muñoz & Towner, 2009). Sites or systems prepared for the

purpose of improving education, on the other hand, serve this field, unlike social networks. These systems can be called Learning Management Systems (LMS).

“The purpose of LMS is to facilitate e-learning activities and perform them in a more systematic and planned manner. As learning activities are evaluated through these systems, the process of learning is constantly improved. Since the student's actions are also monitored, learners are assisted when necessary” (Duran, Önal & Kurtuluş, 2006).

In this context, new learning management systems are added every day, and it is evident that resources are distributed at different points. The Coedu education platform, which was prepared to enrich education and training, increase and organize the activities used, and bring students and teachers together on an education platform, was designed and coded in the context of this research in order to contribute to the education of German in Turkey with its easy-to-use and simple interface. In this study, the positive or negative feedback of the Coedu education platform from the users who were pre-determined for the research was evaluated, and how effective it is in teaching German is discussed in the conclusion section.

Within the scope of this information, Trakya University German Language Teaching 2018–2019 second-grade students were preferred because it will be evaluated whether their contribution to German Language Teaching is efficient or not.

Considering the studies local researchers' studies on the field of "Computer-Assisted German and Foreign Language Teaching", the main notable works can be as follows: Aras (2016) “ The Use of New Web-Tools in Teaching German as a Foreign Language”, Arslan (2009) “The Use of Web-Assisted Learning Model Moodle in Teaching German as a Foreign Language and Its Effect on the Learning Process – An Empirical Study in the Context of Writing Skills ”, Yılmaz (2014) “Students Learning English as a Foreign Language” Their Thoughts on Computer-Aided Language Learning and their Random Vocabulary Learning Through Online Comprehensive Reading”, Tunçok (2010) “A Case Study: Students' Attitudes to Computer-Aided Education, Computer-Aided Language Education and Foreign Language Learning”, Bayrak (2013) “German Language Teaching Program Students' Views About the Use of Internet and Computer in Foreign Language Teaching”, Özerol (2013) “The Effect of Computer-Assisted Language Learning on German Vocabulary Learning”, Demirbilek and Yücel (2011) “English Language Teachers' Perspectives on Using Computer Games for Second Language Language Teaching and Learning”, Aydın and Biroğul (2008) “Open Source Learning Management Systems in E-Learning and Moodle”, Berigel (2007) “Designing, Developing and Evaluating Web-based Language Material”, Can (2012) “Supporting Learner Autonomy in the Context of Foreign Language

Teaching through Virtual Learning Environments” and Çetin, Çalışkan and Menzi's (2013) "The Views of Academicians' on Web-Based Instruction".

The following can be listed as noteworthy in the field of foreign studies: Nim Park and Son (2009) "Implementing Computer-Assisted Language Learning in the EFL Classroom: Teachers' Perceptions and Perspectives", Brandl (2005) "Are you ready to Moodle", Blake (2011) "Current Trends in Online Language Learning" and Platten's (2008) "Gemeinsames Schreiben im Wiki - Web- Aktivitäten in einer untutorierten Schreibwerkstatt for fortgeschrittene Deutschlernende".

1.1. Statement of Problem

It is clear that learning management systems, which are among the new trends in foreign language teaching, are increasing day by day and that many different types of resources are being added to the educational structure. It can be said that many learning management systems that emerged in this context are located in the virtual environment in a dispersed manner, and people who learn or teach German as a foreign language have difficulties accessing these resources. In order to solve this problem, it has been determined that there is a need for a system that will bring together scattered systems and support the teaching of German as a foreign language in Turkey.

1.2. Purpose of the study

The aim of the study is to enable learners and teachers of German as a foreign language to access resources on the internet more quickly and to enrich the quality of education in German teaching. For this reason, an educational platform called Coedu has been designed and coded.

1.3. Research Questions

In order to achieve the aim of the study, answers to the following questions were sought:

- Does the Coedu education platform contribute to improving the quality of German language teaching?
- Will you actively use the Coedu education platform to teach German when you become a teacher in the future?

1.4. Significance of the Study

Teaching German as a foreign language can be realized with many methods and orientations. Perhaps one of the most important of these orientations is the contribution of computer-assisted foreign language teaching to education. It may not be correct to say that there are many language teaching materials and German teaching sites on the Internet and that they are sufficient and regular. It is thought that the design of a system that both enriches the teaching of German and allows each user to easily access materials, topics, videos, teachers and students, and all the resources they need in education, contributes to the field.

1.5. Assumptions

It is assumed that the students forming the sample of the research answered the questions honestly, accurately, and sincerely. In addition, the findings were examined in depth with the method of the research, and it was assumed that they were reliable. It is assumed that the relevant literature section constitutes an adequate theoretical framework for the research.

2. METHODOLOGY

“How can we contribute to German Language Teaching? was the initial question that this study process, which began with the design and development of the Coedu software, focused on. Before the research process started, ideas for the Coedu software were gathered. The software and design process were then used to create a completely unique platform. Since the researcher worked alone in the software and design phases during the development process, the project took more than a year and is still being developed. Throughout the development process, different ideas were considered and different people's viewpoints were taken into account. At the same time, certain basic criteria were given importance during the development. These criteria are: it can be listed as being free, functional, and easy to use; it has a simple interface that can be easily understood by all age groups; and all user inputs are supported by a control mechanism.

The main reason this platform is free is because many web-supported applications with educational content or materials are paid or limited, which causes financial difficulties for learners. The Coedu platform has a simple interface, and the biggest factor in designing it this way is that learners can understand the topics more easily and can easily access the section or information they want. Here, one of the most important points among the basic criteria is the function of all user inputs supported by the control mechanism. It is possible for everyone to support this platform, and thus the growth of content will be easier with everyone's contributions. The control mechanism, on the other hand, is a supporter that strengthens it.

2.1. Research Design

This study, which aims to collect and analyze the opinions of pre-service German teachers about the use and benefits of Coedu software in German language teaching, was designed with a descriptive survey model. Research that aims to identify an existing situation is called research conducted in the descriptive survey model. With this model, science has the characteristics of observing, recording, detecting the relationships in events and reaching generalizations between the unchangeable principles that are controlled, and briefly the descriptive function of science is important (Şimşek & Yıldırım, 2011). The Likert measurement technique was used as a quantitative data collection tool in the study. Before introducing Coedu, a pre-test and post-test were administered to determine the

attitudes of the participants towards web-supported applications and to evaluate their opinions after the Coedu presentation. The pre-test and post-test, which were employed to obtain the attitudes and opinions of the participants, were survey applications designed in a Likert model and consisted of 28 questions. After the pre-test application, the Coedu platform and all the applications within the platform were introduced in line with the 4-week practice study, and it was explained how the participants could make their German language teaching more effective with this platform, which they could access from the Coedu address (<https://www.coedu.com.tr>). Following the Likert-type questionnaire applications, participants were given a questionnaire with an open-ended question asking them to interpret the lifelong learning, autonomous learning, and advantages of the Coedu platform, and qualitative data were collected from them. The collected quantitative and qualitative data were processed separately using the descriptive analysis method. The collected qualitative data were counted and calculated based on the frequency of repetitions in the answers. After the quantitative and qualitative data were calculated and analyzed separately, they were tabulated as numbers and percentages. The analyzed and then tabulated data were added to the findings section of the study, as represented in the tables.

2.2. Settings and Participants

The research is limited to 32 participants, including Trakya University German Language Teaching 2018–2019 second-grade students. The findings obtained through the research are limited to the answers given by the students who contributed to the research and the results of the survey designed for the research.

3. FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN TURKEY

Foreign language teaching in Turkey dates back to ancient times. It can be listed under different categories, such as foreign language teaching before Islam, foreign language teaching after Islam, and foreign language teaching in the Republican period. Under this topic, foreign language teaching in the Republican period is discussed.

One of the most important developments in the field of education in the Republican period was "The Law on Unification of Instruction." With this law, education was brought together in the whole country, and western languages were added instead of languages such as Arabic and Persian. Examples of Western languages are English, German, Latin, and Italian.

According to Çelebi (2006), the search for education in Turkey coincided with the period following World War I, and the instructors coming from abroad were insufficient in foreign language teaching during this period. As a result, it was revealed that there was no proper and sufficient institution that trained foreign language teaching staff in those years.

With the Eight-Year Compulsory Education Program, foreign language was made compulsory for 4th and 5th graders for 2 hours a week in 1997-1998. In the 6th, 7th, and 8th grades, foreign language education was given 4 hours a week according to the new schedule. In 2005-2006, while foreign language was made elective in general high schools, it was made compulsory in foreign language-based high schools (Tok & Aribaş, 2008).

3.1. New Directions in Foreign Language Teaching

New trends in foreign language teaching can be considered the most important part of the literature sections on foreign language teaching of this study. The connection between this section and the study is that such research was conducted in response to the needs arising from new orientations.

As a result of the development of methods in foreign language teaching and the rapid progress of technology, people have entered into new directions and begun new searches in language teaching. The main purpose of these pursuits can be said to make language teaching faster, more effective, and more functional. Thanks to scientific and technological developments, more visuality has emerged compared to traditional methods, and this has provided access to more sensory organs. Reaching more sensory organs and increasing visuality in language teaching reinforced memorability and made the learning process more fun and enjoyable (Uzel and Hangul, 2010: 157). It might be insufficient to only emphasize technological content as new orientations in foreign language teaching. There are different trends as well as technological developments. Some of these new orientations categorized by Demirel (2010) are as follows:

- Internet Based Learning
- Distance Education
- Cooperative Learning
- Project Based Learning
- Multiple Intelligences Theory and Education
- Active Learning
- Creative Thinking and Creativity
- Mastery Learning Model
- Lifelong Learning

The orientation for portfolio-assisted language teaching can be investigated after examining the orientation for computer-assisted language teaching. This learning orientation can be considered one of the most important new ones. The most important part of this learning orientation stems from the Council of Europe's implementation of the European Language Portfolio Project in all participating member countries. The European Language Portfolio not only allowed students to

actively participate in the lesson but also allowed students to learn on their own, tried to gain a sense of responsibility, and made teaching richer and more effective thanks to its multi-material support (Ege, 2011:129).

Portfolios in portfolio-supported language teaching consist of three parts. These are:

➤ The Language Passport: This passport contains all the languages and levels that the individual knows.

➤ The Language Biography: In this section, all previous language experiences and learning processes of the individual are included.

➤ The Dossier: This file contains the individual's language-related certificates, diplomas and studies.

Project-based learning, on the other hand, is a form of learning in which the learner is responsible for their own personal development. When using this learning model, learners aim to solve problems collaboratively. According to the project-based learning method, the teacher must determine the projects carefully in advance. The teacher should be fairly even-handed and encourage learners to define roles and distribute topics. Apart from all these roles, holding meetings at certain times and following the progress of the project are other duties of the teacher (Saracaloğlu, Özyılmaz, Yeşildere, 2006: 6).

The multiple intelligence-based learning model was developed by Howard Gardner in 1983, and instead of dealing with the concept of intelligence from a single aspect, it revealed that it has many and various aspects. Gardner came to the fore again with the publication of a new book with the same name in 1993, and there are seven different concepts of intelligence in this book. The eighth was later added. Ünal- Karagüven (2018) listed these concepts as follows;

1. Verbal/Linguistic Intelligence (Verbal / Linguistic intelligence)
2. Logical / Mathematical / Numerical Intelligence (Logical / Mathematical Intelligence)
3. Musical/ Rhythmic Intelligence
4. Spatial / Visual Intelligence
5. Bodily/Sensory Intelligence (Bodily-Kinesthetic intelligence)
6. Interpersonal/Social Intelligence (Interpersonal intelligence)
7. Individual/Intrapersonal Intelligence (Intrapersonal intelligence)
8. Naturalistic Intelligence

As can be seen from these concepts, the multiple intelligences-based learning model is a method that includes many intelligences and avoids considering the individual from a single aspect. In this section, the new trends in foreign language teaching are explained. In the next section, what language teaching

materials are, how they should be used, and their place and importance in foreign language teaching will be discussed.

3.2. Language Teaching Materials

In this part of the study, the use of materials in language teaching, the place of materials in the learning-teaching process, criteria to be considered in material design, and various materials in language teaching will be discussed.

3.2.1. What is “Material Use” in Language Teaching?

In foreign language teaching, the use of materials plays an active role, along with new orientations. Although the concepts related to language teaching were explained in the previous chapters, it can be claimed that the relationship between language teaching and materials is very important. Because one of the most important tools in learning a foreign language is undoubtedly the materials used and chosen.

Technological developments have always managed to affect education. It can be seen that the education levels of societies with advanced technology are also advanced. After the Renaissance and Reform, education has reached higher levels in European society, and developing teaching materials has gained more importance compared to the past (Baytekin, 2004: 24). An example of this is the invention of the printing press. Books, which had very few prints before the printing press was invented, managed to reach thousands of copies after it was invented. It has been quite effective in disseminating education and knowledge through written materials.

With the development of techniques in foreign language teaching and the emergence of new trends, the use of materials has become an integral part of language teaching. Materials can be in various forms and on different platforms. In this way, students can actively benefit from the materials. Material development also plays an active role in language teaching today, and it is obvious that it has become a specialty even when only material development is considered.

The materials used in language teaching can be defined as different tools used in the classroom or in different teaching environments and used to attract the attention of the student. These materials can be written or printed sources, as well as software related to technology, such as CDs, websites, or computer-written software.

Various materials and technologies developed to provide better and more effective learning for students with individual differences in the classroom can be very productive in this regard (Kaya, 2006: 3). For this reason, the use of different materials and technologies in the lesson can both make the lesson fun and provide efficiency in terms of being permanent.

3.2.2. The Place of Materials in the Learning and Teaching Process

The use of materials plays a very important role in the learning and teaching process. They are tools that every teacher should use in terms of both ensuring permanence and increasing the quality of the education given.

Kaya (2006:3) emphasized that materials are used to support teaching in general in the learning-teaching process and mentioned that well-thought-out materials make the teaching process more effective. In addition, materials have been listed under the headings that they provide a multi-learning environment, help meet the individual needs of students, and attract attention.

3.2.3. Criteria to be Considered in Material Preparation

The contribution of language teaching materials to education and language teaching has been mentioned in the previous parts of the study, and the types of these materials in different environments were also mentioned. In the design of these materials, there are a number of criteria and principles put forward by the researchers that should be considered.

Şimşek (2002) listed the criteria for a material to be usable as follows:

- It should be designed in a way that is compatible, easy to use, and able to reach the student as soon as possible with the least effort.
- The elements in the material should be in a whole.
- The text used should be clear, clear and easily perceptible.
- The colors used in the material should be harmonious, and if there is a place to draw attention, they should be designed with different colors.
- Pictures, drawings, writing and examples should be as appropriate as possible to the age and gender of the student.
- Objects should be uncomplicated and understandable at first glance

As it is seen in these given items, materials have many criteria, and these criteria are very important in preparing materials. Teaching materials should be designed in accordance with these criteria before they are prepared. Just as before starting a project, it is researched in the smallest details and a plan and program are made, so it is necessary to make a design in order to prepare materials. Yanpar (2007) emphasized that the principles of Gestalt psychology are important in this design and listed these principles as shape, time, proximity, similarity, completion, continuity, and simplicity. In addition to these criteria, it is also important that the material is related to the course content. Duman (2013) emphasized the importance of designing material for the relevant basic skill, noting that written resources for reading comprehension and auditory materials for listening skill would be preferable.

Apart from the material preparation criteria, it is important to have information about how the material to be designed will be presented. Even if

someone is incredibly knowledgeable about a topic, it could not always be explained or presented in an effective way. Material development and presentation can be considered as a whole, and in this context, determining the presentation technique will provide convenience in transferring the material and using it more efficiently. In the next section, information regarding computer-assisted foreign language teaching will be provided.

3.3. Computer-Assisted Foreign Language Teaching

In this section, the definition of Computer-Assisted Foreign Language Teaching, Advantages of Computer-Assisted Foreign Language Teaching, Software in Computer-Assisted Foreign Language Teaching and Lifelong Learning will be discussed.

3.3.1. What is Computer-Assisted Foreign Language Teaching?

In this part of the study, computer assisted language teaching, which is one of the cornerstones of the study, will be discussed. Computer-assisted language teaching is directly related to the research topic and the software that has been prepared by the researchers. “*Computer-assisted education is a teaching method that envisages the use of multimedia software in single or multi-student environments for educational purposes*” (Engin, Tösten, & Kaya, 2010). Computer-assisted education can be used for many purposes. Halis (2002) tabulated these goals in general as follows:

Table 1: Aims of Computer-Assisted Education (Halis, 2002)

Purpose of usage	Sample Usage
For Administrative Purposes	Accounting and Reporting Record Keeping Stock Preparation of Curriculums
Learning from Computer	Computer Literacy Computer Engineering
Learning via Computer	Tutorial Programs Practice programs Simulation Programs Educational Games Tests

As illustrated in Table 1, computer-assisted education can be used in many areas. Computer-assisted foreign language teaching, as the name suggests, basically includes computers and developing technologies in language teaching. Today, almost every home has a computer, which is very beneficial for language learning. Computers make education more effective by visualizing the classical educational environment. It increases the quality and permanence of education by

carrying out applications that would not be possible in the classroom environment (Karaduman, 2008: 29). In the light of this information, it can be said that computer-assisted foreign language teaching is giving foreign language education independent of time and place with the help of computers.

3.3.2. Advantages of Computer-Assisted Foreign Language Teaching

Computer-assisted foreign language teaching is undoubtedly a very useful approach for language education today. In this section, the contribution and advantages of computer support to language teaching will be discussed.

It is argued that one of the biggest advantages of computer-assisted education is that it supports lifelong learning. Lifelong learning is vital to education. Yörük (2016) mentioned that computer-assisted teaching supports lifelong learning and expressed that each learner will provide learning according to their own needs and desires. In addition, he emphasized the importance of flexibility in the curriculum, as special software was written and prepared in accordance with the purpose.

Computer-assisted foreign language teaching can also include internet-assisted education. Today, with the development of technology, it is well-known that the internet is now found in almost every home or in various places. It is evident that this access provides faster access to information and makes education independent of time and place. In Table 2 below, traditional education methods and internet-assisted education are compared as follows:

Table 2: Traditional Education Methods and Internet Assisted Education (Çetin, Çakıroğlu, Baymış and Ekiz, 2004: 147)

Traditional Language Environment	Internet Assisted Environment
Lesson-based	Discussion-based
Structural	Flexible
Purposeful	Result oriented
Mostly Teacher-centered	Independent Student
Large Classes	Small Classes
The teacher is a source of information	Teacher leads to knowledge

According to Table 2, computer-assisted education or internet-assisted education is quite advantageous over the traditional language environment. It is apparent that it has many advantages in terms of being flexible and independent, having small classrooms instead of large areas or large classes, moving away from teacher-centered information, and moving to internet-based information that can be accessed from anywhere in the world.

It can be noted that all these advantages are very important for foreign language teaching, but one of the most important advantages can be said to embody the concepts during language teaching. Lai and Kritsonis (2006) discussed that teaching many concepts through language is abstract and difficult, and they said that the images on the computer can be a solution to this difficulty while teaching these concepts.

In the next part of the study, Software and Lifelong Learning in Computer-Assisted Foreign Language Teaching will be discussed.

3.3.3. Software and Lifelong Learning in Computer-Assisted Foreign Language Teaching

Software can be considered one of the cornerstones of computer-assisted foreign language teaching. The software can be web-based learning projects or desktop software. These software systems can be open source or closed source systems. It is clear that these software programs written on different platforms affect the lifelong learning of the individual.

Eren (2018) emphasized that language evolves along with cultures and societies. Therefore, he highlighted the necessity of lifelong learning to follow the development of language by noting that lifelong learning is a part of a process that develops personal and social skills. It is widely believed that a large part of this process is software in foreign language teaching. As discussed in the previous section, one of the biggest problems with the software used in foreign language teaching and education is its high cost. With open-source software, this cost is reduced, and it has been argued that it can contribute to lifelong learning. Aydın and Biroğul (2008) emphasized that, apart from all the other advantages of open-source software, it eliminates the cost in the field of education. With the elimination or reduction of costs, lifelong learning can take place more effectively.

In this part of the study, Software in Computer-Assisted Foreign Language Teaching and Lifelong Learning were discussed. In the next section, Computer-Assisted German Teaching will be discussed.

3.4. Computer-Assisted German Language Teaching

In this section, Software and New Needs in German Teaching, Examining New Software in German Teaching, Benefits of New Software Developed for German Teaching will be discussed.

3.4.1. Software and New Needs in German Language Teaching

Today, many organizations or individuals develop software for teaching German. The use of existing software in teaching German can be beneficial, as with any other language. The software used in teaching German can be open-source or completely dependent on individuals or institutions. At this point, it can be questioned which software should be used or how sufficient the existing software is.

In the previous sections, it has been discussed that foreign language learning has become easier with the proliferation of software and the increase in materials available on the internet. On the other hand, many studies have concluded that it is difficult to find tools for teaching German. As a result of his research, Bayrak (2013) found that some students in the German curriculum had problems accessing the sites or could not find reliable resources. These findings may reveal the necessity of new needs and new software in teaching German. In addition, Demiroz (2016) emphasized in his research that online learning, e-learning, and flipped learning are no longer an option, but a necessity in this century. At this point, the importance of new software and web-supported applications can be seen in German language teaching.

3.4.2. Examining New Software in German Language Teaching

There are numerous software programs that can help with both direct and indirect teaching of German. To list them briefly, examples such as Moodle, eStudy, ATutor, Dokeos, Duolingo, Babbel, and Lang -B can be given. One potential starting point for discussion could be the educational platform known as Moodle. Moodle is very popular software in the field of education, and it has been observed that it is used very often in language teaching. Ünal (2013) stated in his research that learning with Moodle affects the writing skill of a foreign language, but emphasized that it will be more productive provided that the course is managed effectively and this platform is used in accordance with its purpose.

Another example is Babbel. Babbel is a subscription-based language learning application and e-learning platform. It was launched in January 2008 and is available in many languages. It is also a social networking platform and offers its users the opportunity to video and voice chat.

To give yet another example, one of the most popular applications today is Duolingo. Jašková (2014) discussed that duolingo has a well-prepared system for language teaching, but emphasized that in the course contents, reality is insufficient. Many examples of software for teaching German can be listed. The important issue here is how effective the benefits of this software are and how much they contribute to German language teaching.

In this section, the subject of Examining New Software in German Language Teaching was discussed. In the next part of the study, the Benefits of New Software Developed for Teaching German will be discussed.

3.4.3. Benefits of New Software Developed for Teaching German

As mentioned in the previous topics of the study, it suggested that the software developed for language teaching is very useful both in designing materials, in the effective use of time, and in accessing information easily. This is true for teaching German as well. It is believed that the new software developed in German language teaching includes important benefits such as using time more

effectively, providing faster access to information, bringing learners together, and making learning more effective.

Arslan (2009) emphasized that the software, which he describes as a learning platform, has a positive effect on the learning process as it contains all the activities that can be used in the learning process. In addition, he discussed that it provides many functions and is beneficial to students and teachers. It can be concluded that all this software is functional and useful both for teaching German and other languages.

4. FINDINGS

The interpretation of the findings takes place in the Findings section. In this section, establishing a cause-and-effect relationship in the findings and making a comparison between different cases can lead to more productive results (Şimşek & Yıldırım, 2011). Pre-test and post-test data from second graders as participants are presented in this section of the study. Due to ergonomic reasons, the research had to be limited to findings related to material development.

4.1. Findings Related to Material Development

Table 3: Data Showing the Material Preparation Skills of the Second-Grades in Web-Supported Applications and Coedu in German Language Teaching in Percentiles

		I agree	I'm undecided	I do not agree
Web-supported foreign language teaching applications improve my material preparation skills in German Language Teaching.	n	25	7	0
	%	78.1	21.9	0
The Coedu platform improves my material preparation skills in German Language Teaching.	n	32	0	0
	%	100	0	0

It is displayed in Table 3 that 78.1 % of the 32 students who participated in the pre-test agreed with the statement that web-supported foreign language teaching applications improve their material preparation skills in German language teaching, and 21.9 % answered as undecided. According to the post-test results, 100 % of the 32 students agreed that using the Coedu platform enhanced their capacity to prepare materials in German language teaching.

Table 4: Data Showing Second Grades' Improvement of German Language Skills in Material Development Using Web-Supported Applications and Coedu in Percentiles

		I agree	I'm undecided	I do not agree
Developing material with web-supported foreign language teaching applications helps to improve my German language skills.	n	27	5	0
	%	84.4	15.6	0
Coedu helps improve my German language skills.	n	32	0	0
	%	100	0	0

As demonstrated in Table 4, it is apparent that 84.4 % of the 32 students who participated in the pre-test agreed with the statement that developing materials with web-supported foreign language teaching applications helps to improve their German language skills, and 15.6 % answered as undecided. 32 students who participated in the post-test data all agreed that Coedu helps improve their German language skills. In the light of this result, it is concluded that the Coedu platform is effective for German language skills in material development.

Table 5: Data in Percentiles Showing that Web-Based Applications and Coedu are Not Useful for Developing Materials for Teaching German in Second Grade

		I agree	I'm undecided	I do not agree
Web-supported foreign language teaching applications are not a useful tool for developing materials in German language teaching.	n	4	1	27
	%	12.5	3.1	84.4
Coedu is not a useful tool for developing material in teaching German.	n	1	0	31
	%	3.1	0	96.9

Table 5 shows that of the 32 students who took the pre-test, 12.5 % agreed, 3.1% were undecided, and 84.4 % disagreed with the statement "web-supported foreign language teaching applications are not a helpful instrument for developing material in German language education". On the other hand, the Coedu platform is a helpful tool for creating materials in German language instruction, as evidenced by the post-test results, which showed that 3.1 % of 32 students agreed and 96.9 % disagreed.

Table 6: Data Showing Web-Assisted Applications and Coedu Available to Develop Materials in Percentiles

		I agree	I'm undecided	I do not agree
I can use web-assisted foreign language teaching applications to improve my material pool in German language teaching.	n	30	1	1
	%	93.8	3.1	3.1
I can use the Coedu platform to develop materials in German language teaching.	n	32	0	0
	%	100	0	0

According to Table 6, 93.8 % of the 32 participants in the pre-test agreed that they could use web-assisted foreign language teaching applications to increase the amount of information available for teaching German; 3.1 % are undecided, and 3.1% disagree. In the post-test results, all 32 of the students agreed that they could develop materials in German language teaching using the Coedu platform. This result leads to the conclusion that the COEDU platform and web-assisted applications can both be used for material development.

Table 7: Data Showing that it is Easier to Develop Materials with Web-Assisted Applications and Coedu in Second-Grades in Percentiles

		I agree	I'm undecided	I do not agree
I think that it is easier to develop materials for German language teaching with web-assisted applications.	n	26	6	0
	%	81.3	18.8	0
I think that Coedu makes it easier to develop materials for German language teaching.	n	32	0	0
	%	100	0	0

It is demonstrated in Table 7 that 81.3 % of the 32 students who took the pre-test agreed that it is easier to develop materials for German language teaching with web-assisted applications, while 18.8 % are undecided. In the post-test results, all 32 of the students agreed that Coedu makes it easier to develop materials for German language teaching. According to this result, it can be inferred that it is easier to develop materials for both web-supported applications and the Coedu platform.

A qualitative document analysis was performed in order to ensure and confirm the reliability of the data after the Likert-type evaluation. Qualitative data on material development that were obtained after the documentation analysis is presented in Table 8.

Table 8: Data Showing Qualitative Data on Material Development in Percentiles

Qualitative Data on Material Development				
Question Areas	Coded Subheadings			
	Material Development	Material Design	Level Conformity	Mean
F	27	13	12	17.33
%	84.38	40.63	37.50	54.17

It is evident in Table 8 that while a mean value of 54.17 % was found in the study for the measurement of qualitative data, material development, material design, and level compliance were found to be 84.38 %, 40.63 %, and 37.50 %, respectively. These findings are supported by the student viewpoints provided below. Participant views reported in coded form will help to provide a more concrete explanation of the study's findings and the qualitative data.

Student Statement E.Ö.15: *It is very successful and effective in presenting content to students when preparing exams or quizzes for the teacher. Content can also be exchanged with other teachers. It gives the student the chance to consolidate his knowledge with the mini-tests that he can find. He can prepare mind maps for his assignments and get support from other shared content.*

Student Statement K.Ö.4: *I think it can help the teacher in designing effective materials.*

Student Statement E.Ö.4: *Being able to easily prepare learning methods such as exam papers or mind maps online and benefiting from the convenience of technology as both a teacher and a student.*

Student Statement K.Ö.25: *There are applications, activities, presentations, and videos suitable for all ages. We can ensure the permanence of the subject with various materials.*

5. CONCLUSION and SUGGESTIONS

As mentioned in the introduction, it can be stated that technological developments and learning management systems facilitate language teaching, and this is also supported by the study's findings. Having examined one of the research questions, "Does the Coedu education platform contribute to increasing the quality of German language teaching?" in the light of the findings, it obvious that it has a positive effect on the participants. Quantitative and qualitative findings revealed that both web-assisted applications and Coedu application contribute to German language teaching compared to teaching German through traditional methods and enable participants to develop positive attitudes towards material development and design as well as basic language skills and partial language and research skills.

Depending on the findings related to material development, it can be concluded that the Coedu platform is quite effective in enabling learners to improve their material design and development skills.

It can be figured out that participants found co-learning, saving time, and motivation more effective for Coedu than other web-assisted applications. In this context, the findings also demonstrate that both web-assisted applications and the Coedu platform can be considered useful tools in material development. There can be several reasons for having a high rate of this data. However, some of the most important ones are learners' familiarity with computer and media-aided applications and the fact that such materials play an educational role while entertaining in foreign language education and teaching.

These findings are also consistent with those of Kaynar's (2019) study. Having conducted document analysis on the qualitative data and examined the findings related to the material development of the second graders, it is determined that the most coded titles are material development, material design, and level of conformity. It can be concluded that these findings support the quantitative data. Sezer (2011) listed the three most important advantages of the computer as speed, accessibility, and storage space. It can be argued that this situation strengthens the concept of accessibility derived from the findings. As a result of his research, Kol (2012) found that computer-assisted education is more effective than the traditional method, and its most distinctive feature is the noticeable differences in the concepts of time and space. The breadth of time and space within the findings of the research match this situation.

In line with these findings, the answer to another research question, "Would you prefer to actively use the Coedu education platform in German language teaching when you become a teacher in the future?" can be the Coedu platform, which supports lifelong learning. It can be said that the aim of the study is to improve the quality of education in German language teaching, which is also revealed by the findings, and to enable German learners and teachers to access resources on the internet more quickly. In light of the study's findings, opinions towards the Coedu education platform designed for pre-service German language teachers are positive, and it can be asserted that this platform will be beneficial for the teaching process, future studies, and students. The following suggestions can be put forward regarding the findings obtained:

Computer-assisted teaching and internet knowledge can be increased so that not only students in the field of teaching but also students studying in all language fields can adapt to technological developments faster and catch up with innovations in advance.

This study, which was designed to examine the use and benefits of the Coedu application, can also focus on different areas and contribute to further

studies. In cooperation with the Ministry of National Education and Teacher Training Institutions, a coordinated development and implementation phase can be initiated by introducing the program to language teaching departments (applicable and adaptable for all foreign languages) and encouraging its effective use with pre-service teachers and students. Thus, the advantages of the program can be spread to wider audiences, and deficiencies in the field of language teaching can be fulfilled.

For this purpose, it is necessary to collaborate with institutions and organizations that focus on language teaching and education, and development studies should be started as soon as possible.

The content of the program should be discussed with pre-service teachers and language learners at regular intervals (e.g., every 3 months), and it should be renewed and made more useful.

REFERENCES

- Aras, İ. (2016). Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Yeni Web-Araçlarının Kullanımı. *IMUCO 2016*, 898
- Arslan, T. (2009). Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Web Destekli Öğrenme Modeli Moodle'nin Kullanımı Ve Öğrenme Sürecine Etkisi–Yazma Becerisi Bağlamında Görgül Bir Çalışma. Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
- Aydın, C., & Biroğul, S. (2008). E-Öğrenmede Açık Kaynak Kodlu Öğretim Yönetim Sistemleri Ve Moodle. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1(2)
- Aydın, C., & Biroğul, S. (2008). E-Öğrenmede Açık Kaynak Kodlu Öğretim Yönetim Sistemleri Ve Moodle. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1(2)
- Bayrak, A. (2013). Almanca Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Yabancı Dil Eğitiminde Bilgisayar ve İnternetin Kullanımına İlişkin Görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 3(1)
- Bayrak, A. (2013). Almanca Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Yabancı Dil Eğitiminde Bilgisayar ve İnternetin Kullanımına İlişkin Görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 3(1)
- Baytekin, Ç. (2004). *Öğrenme öğretme teknikleri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Berigel, M. (2007). Web Tabanlı İngilizce Öğretim Materyalinin Tasarımı, Uygulanması Ve Değerlendirilmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
- Blake, R. J. (2011). Current Trends in Online Language Learning. *Annual Review of Applied Linguistics*, 31, 19-35
- Brandl, K. (2005). Are you ready to “Moodle”. *Language Learning & Technology*, 9(2), 16-23
- Can, T. (2012). Yabancı Dil Öğretimi Bağlamında Öğrenen Özerkliğinin Sanal Öğrenme Ortamları Yoluyla Desteklenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 72-85
- Çelebi, M. (2006). Türkiye’de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (21), 285-307
- Çetin, O., Çalışkan, E., & Menzi, N. (2013). Web Tabanlı Öğretime Yönelik Akademisyen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 12(3).
- Çetin, Ö., Çakıroğlu, M., Bayılmış, C., & Ekiz, H. (2004). Teknolojik Gelişme için Eğitimin Önemi ve İnternet Destekli Öğretimin Eğitimdeki Yeri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 3, 1303-6521.

- Demirbilek, M., & Yücel, Z. (2011). İngilizce Öğretmenlerinin Bilgisayarın Yabancı Dil Öğretim Ve Öğreniminde Kullanımı Hakkındaki Görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1)
- Demirel, Ö. (2010). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık
- Demiroz, E. (2016). Principles of Instructional Design for E-Learning and Online Learning Practices: Implications for Medical Education. In V. Wang (Ed.), *In Handbook of Research on Advancing Health Education through Technology* (pp. 419-451). IGI Global.
- Duman, G. B. (2013). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Materyal Geliştirme Ve Materyallerin Etkin Kullanımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 1-8
- Duran, N., Önal, A., & Kurtuluş, C. (2006). 'E-Öğrenme ve Kurumsal Eğitimde Yeni Yaklaşım Öğrenim Yönetim Sistemleri'. [http:// ab.org.tr/ab06/bildiri/165.pdf](http://ab.org.tr/ab06/bildiri/165.pdf)
- Ege, İ. (2011). İkinci Yabancı Dil (Almanca) Öğretiminde Avrupa Dil Portfolyosuna Dayalı Uygulamaların Etkililiğinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya
- Engin, A. O., Tösten, R., & Kaya, M. D. (2010). Bilgisayar Destekli Eğitim. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 69-80
- Eren, B. (2019). İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca Eğitiminde Öğrenme Stillerinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne
- Halis, İ. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- Hidayet, T. O. K., & ARIBAŞ, S. (2008). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Yabancı Dil Öğretimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15).
- Jašková, J. (2014). *Duolingo as a new language-learning website and its contribution to e-learning education* (Doctoral dissertation, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta).
- Karaduman, B. (2008). İlköğretim 6. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Maddenin Tanecikli Yapısı Ünitesinin Öğretiminde, Bilgisayar Destekli ve Bilgisayar Temelli Öğretim Yöntemlerinin, Akademik Başarıya ve Kalıcılığa Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara, Pegem Yayıncılık
- Kaynar, T. (2019). *Web 2.0 araçlarının yabancı Dil öğretiminde kullanımı* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Kol, S. (2012). Bilgisayar destekli öğretimin (BDÖ) altı yaş çocuklarına zaman ve mekân kavramlarını kazandırmaya etkisi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya
- Lai, C. C., & Kritsonis, W. A. (2006). The advantages and disadvantages of computer technology in second language acquisition. *Online Submission*, 3(1)
- Muñoz, C., & Towner, T. (2009, March). Opening Facebook: How to use Facebook in the college classroom. In *Society for information technology & teacher education international conference* (pp. 2623-2627). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Nim Park, C., & Son, J. B. (2009). Implementing Computer-Assisted Language Learning in the EFL Classroom: Teachers' Perceptions and Perspectives. *International Journal of Pedagogies and Learning*, 5(2), 80-101.
- Özerol, M. (2013). Bilgisayar Destekli Dil Öğretimi Ve Almanca Sözcük Öğrenmeye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır
- Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). Sosyal medya ve eğitim etkileşimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 7(1), 101-120.
- Platten, E. (2008). Gemeinsames Schreiben im Wiki-Web-Aktivitäten in einer untutorierten Schreibwerkstatt für fortgeschrittene Deutschlernende. *Zeitschrift für interkulturellen Fremdsprachenunterricht*, 13(1).
- Saracaloğlu, A. S., Akamca, G. Ö., & Yeşildere, S. (2006). İlköğretimde Proje Tabanlı Öğrenmenin Yeri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 241-260
- Sezer, A. (2011). Coğrafya Öğretmeni Adaylarının Bilgisayar Destekli Eğitime İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 1-19.

- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara, Seçkin Yayıncılık
- Şimşek, N. (2002). Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- Tunçok, B. (2010). Öğrencilerin Bilgisayar Destekli Eğitime, Bilgisayar Destekli Dil Eğitimine Ve Yabancı Dil Öğrenimine Tutumları, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- Türker, F. (1990). Bilgisayar Destekli Yabancı Dil Öğretiminde Coursebuilder Programı İle İngilizce Dilbilgisi Yazılım Denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(5).
- Uzel, D. ve Hangül, T. (2010). Bilgisayar destekli öğretimin (BDÖ) 8. sınıf matematik öğretiminde öğrenci tutumuna etkisi ve BDÖ hakkında öğrenci görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 4(2), 154-176
- Ünal, D. (2013). Alman Dili Eğitimi Kapsamında Yazma Becerisinin Geliştirilmesi Amacıyla Moodle Öğrenme Platformunun Kullanımına Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 19-48
- Ünal-Karagüven, M.H. (2018). Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitimde Uygulamaları (Multiple Intelligence Theory and Applications in Education). *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17
- Yalın, H. İ. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- Yanpar, T. (2007). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2014). İngilizceyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrencilerin Bilgisayar Destekli Dil Öğrenimi Hakkındaki Düşünceleri Ve Çevrimiçi Kapsalı Okuma Yoluyla Rastlantısal Kelime Öğrenmeleri. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- Yörük, M. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Dijital Materyal Geliştirme ve Paylaşım Rehberi İle İlgili Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa

**SAHRAALTI AFRİKA'DA ÇİN – BATI MÜCADELESİ:
GÜÇ GEÇİŞİ İÇİN YENİ MERKEZ**

*CHINA – WEST CONTESTATION IN SUB – SAHARAN AFRICA:
NEW CENTER FOR THE POWER TRANSITION*

Güngör ŞAHİN*, Eyüphan ÇAĞLAYAN**

*Geliş Tarihi: 05.05.2022
(Received)*

*Kabul Tarihi: 27.04.2023
(Accepted)*

ÖZ: Soğuk Savaş neticesinde ideolojik rekabetin bitmesi ve 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olunmasıyla birlikte Çin'in süratle büyüyen uluslararası ticaret hacmi, ekonominin enerji ve hammadde ihtiyacını karşılamak için Afrika kıtası ülkeleri ile ilişkilerinin hızla geliştirilmesine yol açmıştır. Bu çalışmanın amacı Çin'in Sahraaltı Afrika'daki artan nüfuzunu, bölgeye ilgisinin nedenlerini, Batı ülkeleri ile çatışma alanlarını ve Batı ülkeleri – Çin ilişkilerini Sahraaltı Afrika kapsamında incelemektir. Çalışmada, Çin'in Sahraaltı Afrika'da yürüttüğü faaliyetlerin Güç Geçişi Teorisi kapsamında incelenerek bölgedeki Batı ülkeleri – Çin rekabetinin küresel etkilerinin anlaşılması kapsamında önem arz etmektedir. Yapılan bu nitel araştırmada, ülke liderleri ve ilgili devlet kurumları gibi birincil veri kaynaklarının yanı sıra kitap ve makale gibi ikincil veriler de incelenerek içerik analizi, söylem analizi ve yorumsamacılık gibi bilimsel araştırma tekniklerinden yararlanılmaktadır. Çalışma kapsamında, Deng Xiaoping'in liberal politikaları ile Çin'in sermaye biriktirip dünyaya açıldığı, özel sektöre devlet desteği ve ülkelerin içişlerine karışmama politikalarıyla öne çıktığı, özellikle Batı ülkeleri ile Afrika'da uyguladığı politikalar konusunda farklılaştığı ve Güç Geçişi Teorisi kapsamında dünyada baskın güç olabilmek için Afrika'ya ihtiyaç duyduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Baskın Güç, Çin, Güç Geçişi Teorisi, Pekin Deklarasyonu, Sahraaltı Afrika

ABSTRACT: With the end of ideological competition of the Cold War and as a result of its becoming a member of the World Trade Organization (WTO) in 2001, China's rapidly growing international trade volume has led to the quick development of relations with African countries to meet the energy and raw material needs of its economy. This study aims to examine China's increasing influence in Sub-Saharan Africa, the reasons for its interest in the region, conflict issues with Western countries, and relations between Western countries and China within the context of Sub-Saharan Africa. The study examines China's activities in Sub-Saharan Africa within the scope of Power Transition Theory, and thus it is important to provide an understanding global effect of competition between Western countries and China in the region. This qualitative research examines primary data sources

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, gsahin@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6296-8568.

** Milli Savunma Üniversitesi, caglayaneyuphan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2163-6097.

such as country leaders and relevant government institutions and secondary data such as books, theses, and articles, and it uses scientific research techniques such as content analysis, discourse analysis, and hermeneutics. The findings of the study show that China has accumulated capital and opened up to the world through Deng Xiaoping's liberal policies, that it has come to the forefront due to its policies of state support to the private sector and non – interference to the internal affairs of countries, that it has differentiated itself from especially Western countries in its policy implementations in Africa, and that China needs Africa to become a dominant power in the world within the scope of Power Transition Theory.

Key Words: Dominant Power, China, Power Transition Theory, Beijing Declaration, Sub – Saharan Africa.

EXTENDED ABSTRACT

The People's Republic of China, which was established with the Xinhai Revolution that brought the end of the Qing dynasty in 1911-12, II. He had the opportunity to penetrate Africa in the 1950s through the Non-Aligned Movement, of which he was a member, after World War II. With the collapse of the Soviet Union and the end of the bipolar ideological order, China, whose economic growth gained momentum, turned to African countries in its search for raw materials. China, which is dependent on Africa for raw materials, has aimed to improve its relations with Africa by using the concept of soft power wisely.

Especially after the Beijing Declaration published in 2000, the trade volume between China and the countries of the region increased in a very short time and China became one of the most important trade partners of the African continent. China, which has intersected the interests of other Western states with its increasing influence, is in competition with other states to be the dominant power in the region.

Africa is a supply point for the West in matters such as raw materials, energy and human resources. Western states, which became the dominant power in Africa with the colonial period, tried to maintain their influence in the region with various policies after the decolonization period. Especially after 2000, China's increasing its trade with the region extremely rapidly, emerging as a strong competitor against Western states and becoming Africa's largest trading partner was met with concern in the West. Considering the importance of Africa in the eyes of the West, it is thought that in case of a Power Transition, this situation will occur when China fills the power that the West will lose in Africa, and a transformation will take place in this context.

For Western states, Africa is a region that must be kept in order to maintain their positions. The change of dominant actors in the region may also lead to a change in status. In this context, China, which is in the status of a great power on the pyramid that Organski mentioned, is not satisfied with the current order, and has the power to create a systemic threat by using the opportunities in Africa and the negative perceptions of African countries against the West.

The USA's initiating policies of containment of China, undertaking the leadership of the Western alliance, taking the European states with it, caused the relevant states to move away from Africa, which has made great progress, and which is the new center of attraction in the world, and not to give the continent the importance they should give. Thus, China's hand in the region was strengthened. Losing Africa, which is the world's important and

strategic raw material source, to China will lead Western states to lose their power primarily in economic terms, and subsequently to lose their dominant position in the world by losing their military and technological superiority. In this case, Western powers should be aware that they will be surrounded while they want to surround China under the leadership of the USA.

The study, which examines China's increasing presence in Sub-Saharan Africa, is based on the hypothesis that China's increasing influence in Sub-Saharan Africa will end the dominant position of Western states in the world. This study, in which the increasing Chinese influence in the region, especially after the Beijing Declaration in 2000, will be evaluated within the scope of Power Transition Theory; It aims to reveal the historical background of China's rise in Africa, to examine the foreign policy instruments and activities used in the sub-Saharan African expansion, to understand its differences from other actors and the reasons for its rise, to reveal the reasons for its interest in Sub-Saharan Africa and its effects in the world.

This article is important in terms of examining China's activities in Sub-Saharan Africa within the scope of Power Transition Theory and revealing how China's increasing influence in the region will provide an advantage in the world and in its encounters with Western states. In this qualitative study, secondary data sources such as various scientific books, articles are used, and content, document and discourse analysis and hermeneutic scientific research techniques are used.

Within the scope of the study it has been reached to the findings that with Deng Xiaoping's liberal policies, China has accumulated capital and opened up to the world, came into prominence with its policies of state support to the private sector and non – interference in the internal affairs of countries, differs in the policies it implements especially in Western countries and Africa, and needs Africa for becoming a dominant power in the world within the scope of Power Transition Theory.

In the article, Power Transition Theory and China's relations with Sub-Saharan Africa will be examined historically within the context of the Beijing Declaration in 2000, and then the general framework of its activities in Sub-Saharan Africa will be drawn. Within the scope of China's economic and political power, its spheres of influence in Sub-Saharan Africa and the foreign policy instruments it uses will be examined, and criticisms of its activities in Africa will be evaluated.

1. GİRİŞ

1911 – 12 yıllarında Çing hanedanının sonunu getiren Xinhai Devrimi ile kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, II. Dünya Savaşı sonrası üyesi olduğu Bağlantısızlar Hareketi vasıtasıyla 1950'li yıllarda Afrika'ya nüfuz etme fırsatını yakalamıştır (Arslan, 2018: 127). Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve iki kutuplu ideolojik düzenin sonlanması ile ekonomik büyümesi ivme kazanan Çin, hammadde ihtiyacını karşılamak için girdiği arayışta, daha çok Afrika ülkelerine yönelmiştir. Hammadde açısından Afrika'ya bağımlı olan Çin, yumuşak güç kavramını akıllıca kullanarak Afrika ile ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır.

Özellikle 2000 yılında yayımlanan Pekin Deklarasyonu sonrasında Çin ile bölge ülkeleri arasındaki ticaret hacmi çok kısa bir sürede artış göstermiş ve Çin,

Afrika kıtasının en önemli ticaret ortaklarından biri konumuna yükselmiştir. Artan nüfuzu ile diğer Batı devletlerinin çıkar alanlarına da giren Çin, bölgede baskın güç olmak için diğer devletlerle yarış içerisinde.

Çin'in Sahraaltı Afrika'daki artan varlığının incelendiği çalışma, Çin'in Sahraaltı Afrika'da artan nüfuzunun Batı devletlerinin dünyadaki baskın pozisyonunu sona erdireceği hipotezine dayanmaktadır. Özellikle 2000 yılındaki Pekin Deklarasyonu sonrasında bölgede artan Çin etkisinin Güç Geçişi Teorisi kapsamında değerlendirileceği bu çalışma; Çin'in Afrika'da yükselişinin tarihsel arka planını ortaya koymak, Sahraaltı Afrika açılımında kullandığı dış politika enstrümanlarını ve faaliyetlerini incelemek, diğer aktörlerden ayrılan yönlerini ve yükselişinin sebeplerini anlamak, Sahraaltı Afrika'ya olan ilgisinin nedenlerini ve dünyadaki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Makale kapsamında; Çin'in Afrika'daki varlığını artırmasına hangi süreç yol açmıştır?, Çin'in Afrika'daki yükselişinin sırrı nedir?, Çin Afrika'da faaliyet gösteren diğer aktörlerden farklı mıdır?, Afrika'nın Çin için önemi nedir? şeklindeki dört sorunun yanıtı aranacaktır.

Güç Geçişi Teorisi kapsamında Organski'nin (Organski, 1968) bahsettiği güç hiyerarşisinde önceleri alt seviyede bulunan Çin, son dönemlerde güç kazanarak piramidin üst seviyesindeki ülkelerin yerine geçmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in üst seviyedeki ülkelerle çıkarlarının çatıştığı görülmektedir. Çin'in dünya sahnesinde büyük bir güç olarak ortaya çıkabilmesi, Mao döneminin sonlarına doğru Sovyetler Birliği'nden kopmasına ve Deng Xiaoping döneminde gerçekleşen reformlara dayanmaktadır (Bayram, 2018). Vural, Çin'in Afrika'daki yumuşak gücünü Bandung Konferansı ile temellendirmiştir (Vural, 2017: 135). Çin'in yumuşak gücü kapsamında Bayram (Bayram, 2018: 187), Konfüçyüs enstitülerinin önemine Rønning (Rønning, 2016: 66-75) ise Çin'in radyo ve televizyon yatırımlarına dikkat çekmiştir.

Brautigam (Brautigam, 2009: 133-134) Afrika'da yaptığı gezilerde ve Çinlilerle yaptığı konuşmalarda Afrika insanının Çinlilerden farkını görmüştür. Bu bağlamda Çinlilerin Afrikalı çalışanları yerdikleri görülmektedir. Bayram (Bayram, 2018: 169) ile birlikte Cheng ve Shi (Cheng & Shi, 2009: 92), 2000 yılında Pekin'de düzenlenen Çin – Afrika İşbirliği Forumu (ÇAİF) toplantısına vurgu yaparak, söz konusu yılın Çin'in Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olması yolundaki öneminden bahsetmişlerdir. Afrika'da Çin'in diğer aktörlerin önüne geçerek yükselmesinin pek çok nedeni vardır. Lee, bu nedenlerden birine örnek olarak Çinli firmaların arkasındaki devlet desteğini göstermiştir (Lee, 2017: XII). Nnajifor (Nnajifor, 2020: 11), Çin'in Afrika'da kurmuş olduğu stratejik ekonomik bölgelerden bahsetmiştir. Çin bu bağlamda, bölgenin gelişimine katkı sağlamakla beraber aynı zamanda kendi gücünü de artırmaktadır.

Çin'e yönelik Afrika ülkelerini sömürgeleştirmeye çalıştığı "Yeni Haraççı" bir yaklaşım ile Afrika ülkelerine yaklaştığına yönelik yorumlar bulunmaktadır (Bayram, 2018: 180). Çin akılcı ve pragmatist bir yaklaşım gütmektedir. Büyük güçlerin girdikleri bölgelerde öncelikli olarak kâr amacı gütmekte oldukları bir gerçektir. Çin diğer aktörlerle güç artırma konusunda benzeşmekle beraber onlardan kullanılan yöntemler konusunda ayrılmaktadır.

Bu makale, Çin'in Sahraaltı Afrika'da yürüttüğü faaliyetlerin Güç Geçişi Teorisi kapsamında incelenerek Çin'in bölgede artan etkisinin dünyada ve Batı devletleri ile gerçekleşecek karşılaşmalarında nasıl avantaj sağlayacağını ortaya konulması bakımından önemlidir. Bu nitel özellikli çalışmada çeşitli bilimsel kitap, makale gibi ikincil veri kaynakları kullanılarak, içerik, belge ve söylem analizi ile yorumsamacılık bilimsel araştırma tekniklerinden faydalanılmaktadır.

Konu bağlamında Çin'in Pekin 2000 Deklarasyonu kapsamında girdiği Sahraaltı Afrika'da elde ettiği kazanımların, Batı devletlerini Çin ile anlaşmak zorunda bırakacağı düşünülmektedir. Güney Afrika'ya değinilmeden daha çok orta kuşak Afrika'sında bulunan ülkelerin inceleneceği bu makalede Çince veya yerel Afrika dillerinden faydalanılamayacaktır. Çalışmada Çin'in Afrika'daki faaliyetlerinin incelenmesi amacıyla bilimsel kitap, dergi ve akademik makalelerden; Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve OECD gibi uluslararası kuruluşların verilerinden ve stratejik araştırma kuruluşlarının raporlarından yararlanılmaktadır.

Makalede Güç Geçişi Teorisi ve Çin'in Sahraaltı Afrika ile ilişkileri 2000'deki Pekin Deklarasyonu'na giden süreç kapsamında tarihsel olarak incelenecek, müteakiben Sahraaltı Afrika'daki faaliyetlerinin genel çerçevesinin çizilecektir. Çin'in ekonomik ve siyasi gücü kapsamında Sahraaltı Afrika'daki nüfuz alanları ve kullandığı dış politika enstrümanları incelenecek Afrika'daki faaliyetlerine yönelik yapılan eleştiriler değerlendirilecektir.

Makalenin ilk bölümünde, Organski'nin Güç Geçişi Teorisi'nin üzerine inşa edilen makalenin kuramsal çerçevesi açıklanacaktır. İkinci bölümünde, Çin'in Afrika'ya yönelik politikasının temelleri incelenecektir. Pekin 2000 Deklarasyonu sonrası Afrika'da ekonomik anlamda bir patlama yaşayan Çin'in bu konuma nasıl geldiği araştırılacaktır. Makalenin üçüncü bölümünde, Çin'in ekonomik, siyasi ve askeri faaliyetlerinin yanında yumuşak gücü nicel veriler kullanılarak incelenecek ve Çin'e yöneltilen eleştiriler değerlendirilecektir. Bu kapsamda, Çin'in Afrika'daki varlığının genel çerçevesi çizilmiş olacaktır.

Çin'in diğer devletlerden ayıran ve Afrika devletlerinin gözünde değerini artıran özelliklerin incelenmesi kapsamında, Çin'in Batılı devletlerden farklı yönleri ve Batı'nın Çin'in önünü açan yanlış politikaları Afrika'da gerçekleşen bazı projelere yönelik spesifik örnekler verilerek makalenin dördüncü bölümünde incelenecektir. Son olarak Çin'in Afrika'daki faaliyetlerinin uluslararası arenada

nasıl bir getirisi olduğuna ve Batı için Afrika'nın önemine vurgu yapılarak makale sonuca bağlanacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜÇ GEÇİŞİ TEORİSİ

Uluslararası sistemde, aktörler birbirleriyle düzenli ve yakın ilişkilere sahiptir bu kapsamda, aktörlerin birisini etkileyen değişkenler diğer aktörlere de etki yapabilecek niteliktedir. Uluslararası Sistem'in en önemli sistem olduğunu savunan Kaplan (Kaplan, 2005), uluslararası sistemin bir dizi aktör olarak kendi alt sistemlerine sahip olduğunu savunmuştur. Kaplan aktörleri uluslararası (Fransa, Rusya vb.) ve ulusüstü (NATO) olarak ikiye ayırmış ve sistemin iyi inlenebilmesi amacıyla 6 adet model geliştirmiştir.

Kaplan'ın ele aldığı sistemlerden bir tanesi olarak Hiyerarşik Sistem, dünyanın tek bir devlet tarafından absorbe edildiği demokratik veya otoriter olmak üzere iki yapıya sahiptir. (Ari, 1990: 110). Hiyerarşik sistemin yapısı itibarıyla bütünlük olması nedeniyle istikrarlı bir sistem olarak kabul edilmekte ve entegrasyonun ayrılmaya göre daha kârlı olması nedeniyle ayrılma sık tercih edilmemektedir. (Kaplan, 1969: 298)

Güç Geçiş teorisi de Sistem Teorisi ile benzer bir şekilde Hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Güç Geçiş (Power Transition) Kenneth Organski'nin "World Politics" adlı eseri ile uluslararası ilişkiler dünyasına kazandırılmış bir terim olmakla birlikte dünyadaki büyük güçlerin arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında kullanılmaktadır. Teoriye göre büyük güç olarak tabir edilen devletlerden birinin önemli derecede milli güç kapasitesini geliştirmesi ve bunun ardından uluslararası sistemdeki baskın güç olarak tanımlanan devletin kendi konumuna yönelik tehdit algısı, büyük gücün baskın gücün yerini almasına yönelik Güç Geçiş'inin temelini oluşturmaktadır.

Organski'nin ardından gelen Jacek Kugler, Douglas Lemke ve Ronald Tammen gibi isimler teorisinin gelişimine katkı sağlamışlardır. Söz konusu teorisyenler, devletleri sadece görece güçlerine göre sınıflandırmayıp aynı zamanda parçası oldukları ittifakların da bir çarpan etkisi gördüğünü savunmuşlardır. Bu kapsamda devletlerin tek bir bileşen ile değerlendirilmesi sağlıklı sonuçlar vermeyecektir (Tammen vd., 2017).

Tarih boyunca belirli dönemlerde mevcut güç dengesinin değişime uğraması büyük güçlerin baskın güç olmak yolunda birbirleri ile mücadeleye girmelerine ve büyük savaşlara sebep olmuştur. Gerçekleşen savaşlar sonucunda uluslararası düzen ve liderlerde değişiklik meydana gelmiştir. Organski'ye göre dünya üzerinde adaletsiz bir güç dağılımı vardır. Kimi devletler diğerlerine göre gelişmişlik düzeyleri ve büyüklükleriyle üstünlük gösterir. Büyük devlet olarak nitelendirilen bu devletler birbirleri ile güç mücadelesine tutuşmak suretiyle dünyanın liderliğini elde etmeye çalışırlar.

Baskın güç ve büyük güçlerin oluşturduğu bu sistemde, kontrol ve uzlaşma sağlanabildiği ölçüde bir barış ortamı oluşturulabilecektir. Bununla birlikte, mevcut durumdan memnun olmayan büyük güç mevkiindeki bir veya daha fazla devlet milli güçlerinin artmasıyla beraber siteme meydan okuyacak ve kendi istekleri doğrultusunda bir sistem kurulması için mücadele edeceklerdir. Robert Gilpin'e göre (Gilpin, 1981: 15) eğer söz konusu mücadele barışçıl usullerle nihayete erdirilemezse baskın güç ile müttefikleri ve düzene meydan okuyan güçler arasında kendisinin "hegemonik savaş" olarak adlandırdığı savaş meydana gelecektir. Aksi takdirde güçsüzler meydan okumaya cesaret edemeyecek, güçlüler ise savaşmaya gerek duymayacaktır. Meydan okuyan tarafın mücadelede galip gelmesi halinde baskın güç değişecek ve yeni gelen güç uluslararası sistemde bir değişiklik başlatacaktır.

Tarihte meydana gelen güç değişimleri ve bu bağlamda yaşanan önemli savaşlar incelenecek olursa; M.Ö. 431 ve 404 yılları arasında eski Grek devletleri olan Atina ve Sparta arasında vuku bulmuş olan Peloponez Savaşı, bu durumun ilk örneklerinden biri olarak kabul edilir. Atina'nın liderliğindeki yükselen güç Attika

Delos Deniz Birliği ile Sparta'nın öncülük ettiği o zaman daha üstün durumda bulunan Peloponez Birliği karşı karşıya gelmiş ve Tukididis'in anlattığı önemli bir tarihi olay olan Peloponez Savaşı vuku bulmuştur. Tukididis'e göre savaşa neden olan durum ise Atina'nın gücündeki yükseliş ve bunun Spartalıların zihinlerinde meydana getirdiği korku olmuştur (Thucydides, 1954).

Lemke, söz konusu modeli geliştirerek "Çoklu Hiyerarşi" anlayışını ortaya koymuştur. Hiyerarşinin en tepesinde gerçekleşen güç mücadelesi ve savaş ihtimalinin sitemin alt katmanlarında nasıl gerçekleşeceği konusunda çalışma yapan Lemke, bu durumun aynı şekilde alt katmanlarda da memnuniyetsiz aktörler tarafından gerçekleştirilebileceğini belirtmiş ve bu kapsamda, sistemin üst katmanındaki devletlerin bu duruma müdahil olabileceğini belirtmiştir (Lemke, 2002).

16. yüzyıldan itibaren baskın güç olmak için girilen savaşlar küresel düzeyde gerçekleşmeye başlamış bu bağlamda Portekiz, İspanya, Fransa, Almanya ve Britanya gibi imparatorluklar birbirleriyle mücadele etmişlerdir. İki "Dünya Savaşı'nın yaşanmasına da yol açan bu güç mücadelesi II. Dünya Savaşı sonrasında "Soğuk Savaş" adını almış, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ise sona erdiği düşünülmüştür. Bu durum özellikle Batılı uzmanlar tarafından "Tek Kutuplu Düzen", "Tarihin Sonu" gibi yaklaşımlarla ABD'nin öncülüğündeki liberal dünyanın nihai zaferi olarak görülmüştür. 2000'li yıllarla birlikte Asya – Pasifik bölgesinde Çin, milli güç unsurlarının tümünde kapasitesini hızla artırmıştır. Büyük güç kategorisinde değerlendirilmekte olan ve mevcut dünya düzeninden memnun olmayan Çin ile ABD'nin öncülüğündeki Batı'nın Çin'e karşı aldığı önlemler iki tarafın da Güç Geçişi Teorisi kapsamında bir

mücadele ve çatışma içerisine girdiklerini göstermektedir. Çin'in bu kapasite artışına katkı sağlayan hususların teorik bir zeminde incelenmesi uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan mücadelelerin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

3. TARİHSEL ARKA PLAN VE 2000 PEKİN DEKLARASYONU

Koloni döneminin sona ermesiyle Afrikalı devletler de jure (hukuk) bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bununla beraber, içerisinde buldukları ekonomik ve altyapısal imkânsızlıklar, yetişmiş insan gücü eksikliği ve eski sömürgeci ülkelerin ülke siyasetindeki etkisi gibi nedenlerden dolayı de facto (fiili olarak) bir tam bağımsızlık gerçekleştirememişlerdir. Bu durum, ilerleyen dönemde neokolonializm olarak adlandırılmıştır. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yeni şartlar dünyayı siyasi anlamda üç parçaya bölmüştür: ABD'nin başını çektiği Batı Bloku, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu Bloku ve iki tarafa da mesafeli duran Bağılantısızlar Hareketi. Bağılantısızlar Hareketi'nin temelini oluşturan ve 1955 yılında gerçekleştirilen Bandung Konferansı, Soğuk Savaş'ın kızışmaya başladığı ve Afrika ülkelerinin dekolonizasyon sürecinin yaşandığı bir dönem olması hasebiyle büyük önem taşımaktadır. Bu konferans sonrasında gerçekleşen yatırım ve güven ilişkisi, Çinli liderler tarafından kullanılan "Yoksul Dostlar" terimi, Afrika devletleri ve Çin'in birbirine yakınlaşmasını da beraberinde getirmiştir (Vural, 2017: 135).

Modern Çin'in mimarı olan Deng Xiaoping, Kore Savaşı sonrası uluslararası bir izolasyona maruz kalan Çin'i Batı ile entegrasyon sürecine sokmuştur. Deng Xiaoping döneminde ABD ile yakınlaşan ve kapitalist düzene uyum sağlamaya başlayan Çin, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama, ideolojik tartışmalardan uzak durma ve ekonomik büyüme sergileme gibi bugün de uygulamaya çalıştığı politikaların temellerini atmaya başlamıştır. Bu dönemde ekonomik reformlar yapılarak uluslararası sistemle bütünleşmeye çalışılmış, böylelikle ülkenin modern bir devlet konumuna yükselmesi amaçlanmıştır. 1978 yılında iktidara gelen Deng Xiaoping döneminde ülkeye sermaye girişi için gerekli altyapılar oluşturularak ihracat odaklı bir büyüme modeli ortaya konulmuştur. Büyük çapta yatırımlarla serpilen Çin ekonomisi gerek hammadde ihtiyacının karşılanması gerek ise ülkede biriken sermayenin değerlendirilmesi amacıyla dünyada yatırım yapmaya yönelmiştir (Bayram, 2018: 85-87).

Zedong döneminde ortak refah (common prosperity) kavramı ortaya çıkmış ve Xiaoping atılan adımlarla bu kavram pekiştirilmiştir. Özellikle Xiaoping döneminde ortaya konulan yabancı yatırım kullanılarak büyümenin teşvik edilmesi anlayışı Kamu mülkiyeti ve devlete ait işletmelerin baskın olduğu Sosyalist Piyasa Ekonomisi, (Ding, 2009: 235) ismen ilk olarak 1992 yılında, Çin'in Cumhurbaşkanı olarak da görev yapmış olan Jiang Zemin tarafından yapılan ekonomik reformların tanımlanmasına yönelik kullanılmıştır (Vogel, 2013: 682). Nispeten düşük refah seviyesine sahip Çin'in eşitlikçi bir Sosyalizm gütmenden

önce toplumun bir kesiminin zenginleşmesi ile ülkenin ekonomik olarak belirli bir seviyeye ulaşması ve bu durumun ise Marksist Ortodoksi olarak tanımlanan Komünist bir topluma yol açacağı öngörülmüştür.

Çin – Afrika İşbirliği Forumu (ÇAİF) 2000 yılında hayata geçirilmiştir. Üç yılda bir gerçekleştirilen ÇAİF toplantıları, Soğuk Savaş döneminin siyaset ve ideoloji odaklı “Üçüncü Dünya” toplantılarının aksine, ekonomik ve ticari ilişkilere ağırlık veren bir nitelik taşımaktadır. Bu kapsamda, devletler arası yeni bir politik ve iktisadi düzen tesis edilebilmesi için neler yapılabileceği üzerine konuşulmuş ve oluşacak düzen bağlamında Çin ile Afrika devletleri arasında kazan kazan anlayışıyla hâlihazırda bulunanlardan daha farklı bir ortaklık kurulması üzerinde fikir beyan edilmiştir (Bayram, 2018: 169). Pekin 2000 Deklarasyonu bu ÇAİF toplantısında kabul edilmiştir.

Pekin 2000 Deklarasyonu Çin – Afrika ilişkileri için bir dönüm noktası niteliğindedir. Söz konusu deklarasyon kapsamında; Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki refah seviyesinin farkına dikkat çekilmiş, bu bağlamda sistemin adaletsizliğine vurgu yapılmıştır. 2000 yılında gerçekleştirilen ÇAİF toplantısında, Soğuk Savaş döneminin toplantılarının aksine ekonomiye ve ticarete yoğunlaşıldığı görülmektedir (Cheng & Shi, 2009: 92). Yeni bir düzenin politik ve iktisadi anlamda gerçekleştirilebilmesinin ve bu bağlamda Çin’in Afrika ile ilişkilerinin nasıl ileri seviyelere taşınabileceğinin tartışıldığı 2000 yılındaki ÇAİF toplantısı ve sonrasında yayımlanan Pekin 2000 Deklarasyonunda, iş birliği yapılabilecek alanlar belirlenmiş ve gelecek yıllarda yapılacak çalışmaların temeli atılmıştır.

4. ÇİN’İN SAHRAALTI AFRIKA’DAKİ FAALİYETLERİ

Dekolonizasyon döneminin sonlarında Afrika kıtası ABD – Sovyetler Birliği çekişmesine ev sahipliği yapmıştır. 80’li yılların ortalarından itibaren Sovyetler Birliği enerjisini kendi iç meselelerine yöneltmiş ve Afrika’daki faaliyet çerçevesini daraltmıştır (Bayram, 2018: 137). Sovyetlerin çökmesiyle Afrika’da ABD ile rekabet edebilecek bir ülke kalmamış, Afrika’da bir güç boşluğu oluşmuş, kıtada yeni aktörlerin varlık gösterebilmesi için imkân doğmuştur. Bu doğrultuda Çin, Hindistan, Brezilya, Türkiye gibi ülkelerin Afrika devletleri ile ilişkileri artmaya başlamıştır (Bayram, 2018: 137).

Sovyetler Birliği’nin çökmesinden itibaren bölgeye akın eden Çin gibi “Batı dışı” aktörler, bölge ülkelerinin Batı’ya bir alternatif bularak ticaret ortaklıklarını çeşitlendirmiş, ekonomilerini geliştirmiş ve uluslararası sistemdeki manevra kabiliyetlerini artırmışlardır. Çin – Afrika ilişkileri üzerine yapılan yorumların ortak noktası, Çin’in sermaye ve endüstriyel kapasitesiyle doğal kaynak ihtiyacının Afrika’nın endüstrileşme ve ekonomisini dönüştürme için teknoloji ve maddi kaynak ihtiyacının birbirini tamamladığı yönündedir.

4.1. Ekonomik ve Ticari Faaliyetler

Çin, Afrika'da yapacağı yatırımlar kapsamında hem kendi ekonomik büyümesini ve ticaretini garanti altına almaya hem de Afrika'nın geleceği konusunda rol oynamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Afrika'da altı özel ekonomik bölge kurulmuştur: Zambiya'da bakır ve bakır ürünleri konusunda uzmanlaşan Chambishi bölgesi ile hazır giyim, tütün, elektronik gibi alanlarda uzmanlaşan Lusaka bölgesi olmak üzere iki bölge kurulmuştur. Mauritius'da tekstil makine gibi işlenmiş ürünlerin yanında ticaret, turizm ve finans üzerine uzmanlaşan Jinefei bölgesi kurulmuştur. Etiyopya'da elektrikli makineler, inşaat materyalleri çelik gibi ürünler üzerine faaliyet gösteren Oriental bölgesi kurulmuştur. Nijerya'da ise seramik, mobilya, ilaç sanayii ve bilgisayarlar üzerine çalışan Ogun bölgesi ile taşımacılık ekipmanları, tekstil, hafif sanayi ürünleri gibi alanlarda uzmanlaşan Lekki bölgesi olmak üzere iki bölge kurulmuştur (Nnajiöfor, 2020:11).

Addis Ababa 2004 – 2006 Eylem Planı'nda Çin'in Afrika'daki doğal kaynakların araştırılıp kullanılması konusunda aktif bir rol üstlenmesi ve enerji alanındaki yatırımlarının artırılması kararlaştırılmıştır (Bayram, 2018:170-171). Bu durum Çin'in hem kaynaklarını çeşitlendirerek enerji ihtiyacını karşılaması hem de gelecekte büyümesini garanti alması bakımından önemlidir. 2009 yılında yaklaşık 91 milyar dolar ile Çin Afrika'nın en büyük ticari partneri haline gelmiştir (Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Botswana, 2010). Kıtanın tamamında faaliyet gösteren Çin, 2020 yılındaki verilerle 187 milyar dolarlık ticaret hacmi ile Afrika'nın en büyük ticaret partneri konumundadır (赵诗悦 /Zhàoshīyuè, 2021). Çin'in Afrika kıtasından elde ettiği doğal kaynaklara bakılacak olursa: Angola ve Libya'dan petrol, Gabon'dan Manganez¹, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden ise Bakır ve Kobalt² ithal etmektedir. Çin'in büyümesi için gerekli enerji ve ihracat yapabilmesi için hammadde bakımından zengin Afrika kıtası, Çin için büyük önem arz etmektedir.

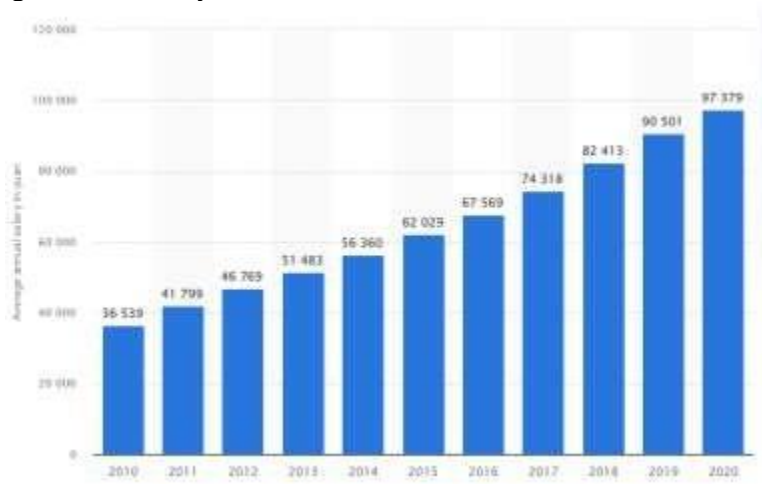
Çin, Afrika'da yüzlerce proje yürütmektedir. Bu projelerden biri, Çin Eximbank kredisiyle Gine'de 294 megavatlık bir baraj inşa edilmesidir. Gine, üretilecek enerjinin yalnızca çeyreğini kullanacağı için, ihtiyacı olan enerjiden daha fazlasını üreterek komşularına ihraç eden bir ülkeye dönüşmüştür (Diallo, 2021). Özellikle baraj projeleri gibi birden fazla ülkeyi ilgilendiren ve büyük çapta finansman gerektiren projelerde donör ülkeler kredi vermekte ya da yatırım yapmakta isteksiz davranmaktadırlar. Etiyopya meselesinde olduğu gibi³ bu tür projelerde büyük sorunlarla karşılaşılabilir. Bununla birlikte, Çin bu

¹ Manganez inşaat sektöründe kullanılan demir ve çelik karışımı bir maddedir.

² Bakır ve Kobalt elektronik aletlerin yapımında kullanılmaktadır.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Etiyopya Rönesans / Hedasi Barajı.

projelerin finansmanında yer almaktadır. Peki Çin Afrika ülkelerine neden düşük faizlerle veya faizsiz krediler vermektedir? Çin gelişmekte olan ülke statüsünden gelişmiş ülke statüsüne doğru geçiş yaptıkça büyüme potansiyelini yitirmektedir. Gelişmemiş ülkelerin gelişmesi ve büyümesi hâlihazırda gelişmiş olan ülkelerle kıyaslandığında daha kolaydır.

Şekil 1. Çin'de kentlerde çalışanların ortalama yıllık maaşı (Yuan).

Kaynak: Textor, C. (2021). *China: Average salary 2018* / Statista. <https://www.statista.com/statistics/278349/average-annual-salary-of-an-employee-in-china/>, Erişim Tarihi: 10.01.2022.

Şekil 1.'de görüleceği üzere yıllardır ucuz işçilik ile özdeşleşmiş Çin'de, gelişmişlik oranı arttıkça işçilerin kazançları ve dolayısıyla işçilik ücretleri de artmıştır. Yüksek bir eğitim seviyesine ihtiyaç duyulmayan işlerin ucuza yapılabilmesi için Afrika genç nüfusuyla öne çıkmaktadır. Çin bölgede yatırımlar yaparak hem hammadde ihtiyacını karşılamakta hem de ucuz iş gücüne erişmektedir. Bu şekilde Çin, aynı zamanda Afrikalı ülkelerin ekonomilerini de dönüştürmektedir.

Ching Kwan Lee, Zambiya'nın mineral zengini Copperbelt bölgesinde yapılan yatırımları ve dış desteği incelemiştir. Yazarın Zambiya örneğinde verdiği üzere Çin'in devlet ve özel sektör eliyle Afrika'ya taşıdığı sermaye küresel zeminde bir potansiyel barındırmakta, anlaşma yapılan devlet, şirket ve çalıştırılan işçilere daha farklı uzlaşma teklifleri götürebilmektedir. Çin bu avantajını iyi kullanmayı başarmış ve bölge ülkeleri tarafından kabul görerek Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olma başarısını elde edebilmiştir (Lee, 2017:XII).

4.2. Yumuşak Güç

Çin'in Afrika devletleri ile 2006 yılında gerçekleştirdiği ÇAİF Bakanlar Konferansı, Çin – Afrika ilişkilerinin köşe taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu

zirve neticesinde Pekin Zirvesi Deklarasyonu açıklanmış, Güney – Güney iş birliği ile Kuzey – Güney diyalogu gibi konulara değinilmiş, Tayvan meselesi konusunda Afrika devletlerinin “Tek Çin” politikalarına bağlı oldukları ve Çin’in barışçıl bir şekilde Tayvan ile birleşmesine verdikleri destek vurgulanmıştır (Bayram, 2018:171). Zirveden sonra açıklanan ve planlamaların detaylandırıldığı Pekin Eylem Planı, Çin’in yumuşak güç bağlamında kıtada etkisini önemli ölçüde artırmasını sağlayacak adımlar içermesi sebebiyle büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, Afrika’nın kırsal bölgelerinde Çin tarafından finanse edilecek 100 okul açılması, Çin tarafından burs verilen öğrencilerin sayısının artırılması, Çin kültürünü tanıtmak ve Çince öğretmek amacıyla çeşitli Afrika ülkelerinde Konfüçyüs Enstitüleri’nin kurması kabul edilmiştir (Bayram, 2018:173). Batı devletleri sömürge döneminin getirdiği avantajla bölge ülkelerinin; siyasetinde, ekonomisinde, dininde, dilinde, bürokrasisinde ve silahlı kuvvetlerinde etki sahibidirler. Çin ise Konfüçyüs enstitüleri ile bölgede etkili olmaya çalışmaktadır.

Çin ekonomik yükselişinin paralelinde kamu diplomasisine de yatırım yapmakta, böylelikle dünyada Çin hakkında sahip olunan olumsuz yargıları değiştirmeyi amaçlamaktadır (Vural, 2017:125). Bu bağlamda Çin medya kurumları Afrika’da faaliyet göstermektedir Çin Ticaret Bakanlığı’nın yetkili kıldığı bir kurum olan StarTimes, Çin Eximbank’ından destek alarak 2002 yılında radyo ve televizyon alanında Afrika’da faaliyet göstermeye başlamıştır. Çin Kültür Bakanlığı söz konusu şirketi, kültür ihracatı açısından kilit bir işletme olarak tanımlamıştır. StarTimes müşterilerine rakiplerinden daha düşük fiyatlar önererek öne çıkmakta ve düşük gelir dağılımına sahip izleyicilere de ulaşabilmektedir (Rønning, 2016:67).

2015 yılında Çin Afrika Birliği için bir diplomatik misyon kurmuş (Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 2015) böylelikle, ABD ve AB’nin ardından ikili ilişkilerin ötesinde bir ilişki ağı tesis etmiştir. Çin’in medya yatırımlarında Kenya önemli bir yer tutmaktadır. Çinli CCTV ve China Radio International, Kenya’nın Nairobi kentinde merkezi yerleşkeler kurarak Afrika’ya ulaşmaya çalışmaktadır. Çinli şirketler, Çin kültürünü benimsetmeye yönelik yayınların yanı sıra Afrika’ya özel yayınlar da yaparak (Rønning, 2016:70) bölge insanlarının kalplerini kazanmaya çalışmaktadır.

4.3. Askeri Faaliyetler

Çin, BM operasyonlarına en fazla asker sağlayan devlettir Afrika özelinde Çin, Haziran 2013’te Mali’deki barışı koruma misyonuna katılmak üzere asker göndermiştir. Buna ek olarak Çin, 2014’te Güney Sudan’daki barışı koruma girişimlerine de katılarak Afrika’da etkin ve barışçıl bir rol almaya devam etmiştir (Rønning, 2016:65).

Çin askeri anlamda etkinliğini arttırmaktadır. Bu bağlamda, 2017 yılında Cibuti’de Çin’in ilk ve mevcut durumda tek denizaşırı üssü inşa edilmiştir.

Kızıldeniz ve Hint Okyanusu arasında kritik öneme sahip bir noktada bulunan Cibuti, Çin'in denizler üzerinden yapacağı ticaretin güvence altına alınması ve büyüyen askeri gücünün harekât kabiliyetinin artırılması bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Çin asker kaynağının fazlalığı ve Çin donanmasının son zamanlarda kazandığı güç göz önüne bulundurulduğunda, ulusal çıkarlarını korumak amacıyla Afrika'da daha fazla varlık göstereceği söylenebilir.

4.4. Çin'e Yöneltilen Suçlamalar

Çin'in Afrika'daki varlığı günden güne artmaktadır. Afrika ülkeleri ticaretlerini Çin ile yaptıkları antlaşmalarla önemli ölçüde arttırmış ve giderek artan oranlarla Çin'i tercih etmeye başlamıştır. Çin'in Afrika kıtasında maruz kaldığı en büyük eleştiri, Çin şirketlerinin Çin ana karasından işçi getirerek Afrika'daki projelerde çalıştırdığı ve bu bağlamda Afrikalı yerel işçilerin ayrımcılığa maruz kaldıkları yönündedir. Afrika kıtasının yıllar süren sömürge geçmişi ve bölgede işsizlik oranlarının yüksek olması, Çin'e yöneltilen bu suçlamaların gündemde kalmasına sebep olmaktadır. Çinli şirketler genellikle Batı devletlerinin medya gruplarından, iş dünyasından ve politikacılarından gelen bu eleştirileri tamamıyla reddetmemekle beraber, olayların olduğundan farklı gösterildiğini iddia etmektedirler.

Çin şirketleri, Afrikalı işçilerin Çinli işçilerle kıyaslandığında üretkenliklerinin oldukça düşük olduğunu ve saatlik ücretlerinin ise daha yüksek olduğunu iddia etmektedirler. İddiaya göre, Afrikalı işçiler öğrenme konusunda yavaş olmanın yanı sıra yeterince motive ve yeterince becerikli değildirler (Brautigam, 2009:245). Ancak yine de Çin şirketleri Afrikalı işçileri çok daha yüksek oranda işe almaktadır. McKinsey & Company tarafından 2017 yılında yayımlanan rapora göre 8 Afrika ülkesinde faaliyet gösteren 1000 Çinli şirket üzerinde yapılan araştırmada, bahse konu şirketlerin işçileri %89 oranla bölge insanlarından oluşmaktadır. Geriye kalan %11'lik kısım ise genelde üst düzey yöneticilerden ve spesifik işleri yapan yetişmiş elemanlardan oluşmaktadır (Sun vd., 2017:11).

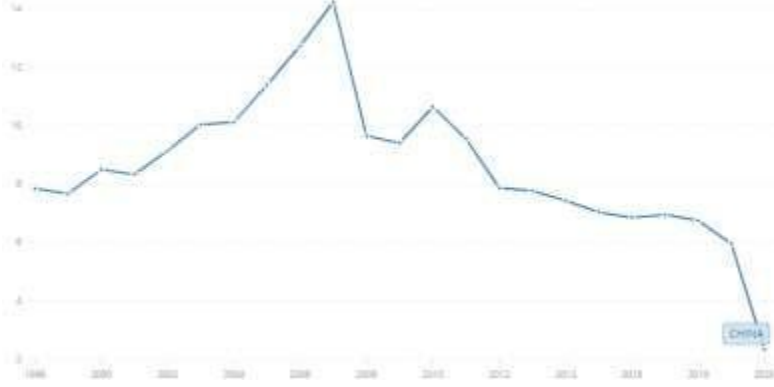
“Debt – Trap Policy” olarak adlandırılan “Borç Tuzağı Diplomasisi” Çin'in en çok eleştiri gördüğü alandır. Bu eleştirilere göre Çin, Afrika devletlerine ödeyebileceklerinden çok daha fazla bir borcu koşulsuz olarak vermekte ve sonrasında ise *coup de grâce* (son darbe/öldürücü darbe) gerçekleşmektedir. Diğer bir ifadeyle Çin, borcu ödeyemeyen devletlerin belirli bölgelerine (maden, petrol kuyusu, liman gibi) el koymaktadır. Bunun son örneği Uganda'nın tek uluslararası havalimanı olan Entebbe Uluslararası Havalimanı'na ödenemeyen borçlar nedeniyle Çin hükümeti tarafından el konulduğu iddiasıdır. İddiaya göre, havalimanının tamamlanabilmesi için Çin Eximbank'ından kredi alan Uganda hükümeti bu krediyi ödemekte yetersiz kalmış ve yeni bir anlaşma teklifini ise kabul ettirememiştir (“The Guardian Nigeria News, 2021). Böylelikle, Çin

hükümeti havalimanının sahibi olmuştur. Bu durum Çinli ve Ugandalı yetkililer tarafından reddedilmekle beraber, Ugandalı yetkililer antlaşma sırasında egemenliği aşındırıcı bazı maddelere imza attıklarını itiraf etmişlerdir (Oyedeki, 2021). Çin de diğer devletler gibi gücü ölçüsünde kendi çıkarları için masada en iyi antlaşmayı yapmaya çalışmaktadır. Bu durum karşısında tedbir almak Afrikalı liderlerin ve karar alma mekanizmalarında etkin diğer kişilerin görevidir.

5. ÇİN'İN DİĞER AKTÖRLERDEN AYRILDIĞI YÖNLER VE YÜKSELİŞİNİN NEDENLERİ

Çin'in Afrika'da bir koloni geçmişi bulunmamaktadır. Aksine Çin, Batılı büyük güçler ve Japonya karşısında yenilgiye uğramış, Çin tarihinde 1839 ile 1949 yılları arasında geçen bu dönem "Aşağılanma Yüzyılı" olarak adlandırılmıştır (Kaufman, 2011:1).

Şekil 2'de Çin'in GSYİH verilerine bakıldığında 2006 yılında bir gerileme başladığı görülmektedir. Büyümesinde inşaat sektörünün ve imalat sanayiinin büyük rol oynadığı adeta bir makine gibi çalışan Çin'in duraksaması ve devasa Çin nüfusunun iş bulmakta zorlanması, Çin Komünist Partisi'nin meşruiyetinin sorgulanmaya başlanması anlamına gelecektir. Bunun olmasını engellemek için Çin'in büyümesini devam ettirebilmesi, büyümenin devam edebilmesi için ise yeni müşteriler ve projeler bulabilmesi gerekmektedir. İktisadın temel prensiplerinden olan arz – talep ilişkisi bu durumda devreye girmektedir. Yatırım yapma ihtiyacı ve arz fazlası olan Çin ile yatırım ve talep ihtiyacı olan Afrika ülkeleri birbirini tamamlayıcı nitelikte bir eşleşme meydana getirmektedir. Çin'in Deng Xiaoping döneminden itibaren baskıcı ve otoriter bir yönetimin altında ihracat ve yatırım odaklı bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Afrika ülkelerindeki otoriter yönetimlerin varlıkları dikkate alındığında Çin ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda, pek çok Afrika ülkesi Çin'i bir model olarak görmektedir.

Şekil 2. 1998 – 2020 yılları arasında Çin GSYİH büyüme oranları

Kaynak: *GDP growth (annual %)—China* / Data. (t.y.).
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>, Erişim Tarihi: 10.01.2022.

Çin'in, Sahraaltı Afrika'daki faaliyetleri kapsamında, Batılı aktörlerden en büyük farkı ve bölge ülkeleri tarafından tercih edilmesinin en önemli sebebi, Çin hükümetinin bölge ülkelerine olan davranış farkından ileri gelmektedir. Çin hükümetleri, bölge ülkelerine kredi verirken ya da bölge ülkeleri için proje yaparken, Batılı rakiplerinin aksine Afrikalı hükümetlere zorlayıcı şartlar dayatmamaktadır. Avrupa'nın yüzyıllar süren gelişim örneğine bakıldığında ekonomik refahın politik gelişim için bir manivela gücü teşkil ettiği görülmektedir. Bununla birlikte bağımsızlık sonrası Afrikalı devletlerin gelişim süreçleri incelendiğinde Avrupalı devletler; Afrika'dan gelen kredi ve proje taleplerinde, talebin geldiği ülkelerdeki politik ve demokratik gelişmişlik oranlarını ekonomik gelişmişlik oranlarının üstünde tutmaktadırlar.

Az gelişmiş veya ekonomik durumu kötü devletler, belirli uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş devletlerden dış yardım almaktadırlar. Bununla beraber, Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşların dış yardım yapma kriterleri zamanla değişmiştir. 1946 – 71 yılları arasında Dünya Bankası'nın finansman yaptığı projelerin %75'ini yol, su, elektrik gibi projeler oluştururken bu odak daha sonraları eğitim, demokratik seçimler ve aile planlaması gibi alanlara kaymıştır (Brautigam, 2009:133). Buna karşın, gelişmekte olan ülkelerde ihtiyaç duyulan projeler daha çok altyapı projeleri gibi ekonomiye somut katkı sağlayabilecek projelerdir.

Afrika ülkeleri, ihtiyaç duydukları yıllık bazda 130 ila 170 milyar dolarlık altyapı yatırımı ihtiyaçlarının yaklaşık yarısına ulaşabilmektedirler. Bu bağlamda, 68 ila 108 milyar dolarlık bir yatırımın eksikliğini yaşamaktadırlar (Afrika

Kalkınma Bankası, 2018:XVI). Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşlar herhangi bir ülkeye borç tahsis etmeleri durumunda söz konusu ülkeden paranın nereye, ne zaman, nasıl harcanacağı gibi detayları bilmek istemektedirler. Buna ek olarak, kredi verilen ülkelerin belirli şartlara uyması ve birtakım (kimi zaman siyasi) istekleri de yerine getirmesi beklenmektedir. Diğer bir deyişle, Batılı devletler ya da kurumlardan gelen yardımın kriterlerini karşılamak Afrika devletleri için zorlayıcıdır. Bu aşamada Çin şirketlerin ayrıcalığı öne çıkmaktadır. Çin şirketleri, Batılı rakiplerinin aksine, kredi tahsis edecekleri ülkelere şartlar öne sürmemektedir.

Aslına bakılırsa Çin'in Afrika'da bu kadar büyük etkilere ulaşabilmesinin ana nedenleri arasında Batı devletlerinin bölgeye karşı ilgisizlikleri, eşitlikten uzak üstten bakan tavırları sayılabilir. Bu duruma örnek olarak Zambiya'nın Tanzam projesi gösterilebilir. 2000 yılında Batı'da Afrika'ya "Umutsuz Kıta" gözüyle bakılırken, Çin bölgeye yaklaşmak amacıyla Pekin Konferansı'nı düzenlemekle meşgul olmuştur (Rønning, 2016:65). Bu projenin yapımı için öncelikle başta İngiltere olmak üzere Batılı ülkelerle antlaşma yapmaya çalışan Zambiyalı yöneticiler, destek bulamayınca Çin'e yönelmişlerdir (Altorfer-Ong, 2009:19-29).

Sierra Leone iç savaşı sonrasında dünyanın uzaktan izlediği, kimsenin yatırım yapmadığı coğrafyada Çin, Henan Guoji Group'un eliyle bölgeye gitmiş ve bölgenin kalkındırılması için çalışmalar yapmış, umutsuzluk içerisinde kimseden yardım göremeyen halkın gönlünde böylelikle büyük bir yer edinmiştir (Brautigam, 2009:226). Sierra Leone örneğinde de görüleceği üzere Çin, savaştan çıkmış kimsenin yatırım yapmak konusunda harekete geçmediği bölgeye devletin sermayesiyle ve yönlendirmesiyle giderek oldukça iyi şartlarda antlaşmalar imzalanmıştır. Böylelikle bölge insanların zor gününde yanında olduğunu göstererek hem bölgede yumuşak gücünün etkisini arttırmış hem de imzaladığı iyi antlaşmalarla rakiplerinin önüne geçerek ekonomik anlamda bölgede etkisini arttırmıştır.

Bununla birlikte Çin şirketlerinin ve Çin devletinin Afrika'daki düşük faizli krediler vermeleri ve altyapı projelerini ucuza yapmaları bir hayır kurumu edasıyla çalıştıkları yanılgısını beraberinde getirmemelidir. Çin, Batılı devletlerde olduğu gibi kâr elde etmek ve bölgedeki etki alanını genişletmek amacıyla hareket etmektedir. Ancak Batı devletleriyle paylaşılan kar ve etki alanı amacı, bu amaca ulaşmak için izlenen yaklaşım bağlamında farklılaşmaktadır. Pragmatik davranan Çin, diğer Batılı büyük güçler gibi etik veya ahlak ilkeleri gözetmeksizin kazancını önde tutmakta ve bu izlediği yöntem sebebiyle de eleştirilmektedir.

6. AFRİKA'NIN ÇİN VE BATI DEVLETLERİ İÇİN ÖNEMİ

6.1. Çin ve Afrika

Çin'in Afrika'ya olan yatırımları oldukça hızlı büyüyen bir tüketici altyapısını garanti altına almaktadır. Çinli firmalar Afrika'nın akıllı telefon

pazarının %47,4'ünü ele geçirmiş durumdadır (Xinhua, 2021). Diğer bir deyişle, Çin Afrika'ya yatırım yapmak suretiyle kendi büyümesini garanti altına almaya çalışmaktadır. OECD raporlarına göre Afrika'nın dünyadaki en hızlı kentsel büyüme oranına sahip olması beklenmektedir. 2050 yılına kadar Afrika şehirlerinin ilave 950 milyon kişiye ev sahipliği yapacağı öngörülmektedir (OECD/SWAC, 2020:4). Dünya Ekonomik Forumu 2018 yılında yayımlanan çalışmasında, Afrika kıtasının nüfus bağlamında 2050 yılında iki katı büyüklüğe ulaşacağını öngörmüştür (Muggah & Hill, 2018).

Çin'in Afrika'dan, ekonomik getirilerin dışında elde ettiği en büyük kazanç diplomatik kazançtır. Bu kapsamda Çin, Birleşmiş Milletler arenasında Uygur Özerk Bölgesi, Tayvan Meselesi ya da Güney Çin Denizi üzerinde yaşanan sorunlarda Afrika devletlerinin desteğini ya da hiç olmazsa sessizliğini garanti altına almaktadır. 1971 yılında Birleşmiş Milletler'in 2758 numaralı kararı ile Çin Halk Cumhuriyeti Çin Cumhuriyeti'nin (Tayvan) yerini almıştır.⁴ 1971 yılındaki oylamada Çin'e karşı ABD'nin yanında bulunan ülkelerin büyük bir çoğunluğu Afrika ülkelerinden oluşmaktaydı. Bununla birlikte, Çin'in Afrika ülkelerine yaptığı yatırımların zamanla artmasıyla, bölge ülkeleri aldıkları kararlarda Çin'in bakış açısını desteklemeye başlamıştır.

2007 yılında Kuzey Kore'deki insani durumu kınamak için toplanan BMGK'da Afrikalı ülkelerin büyük çoğunluğu Kuzey Kore ile yakın müttefik olan Çin'in lehine oy kullanmış ya da oylamada çekimser kalmışlardır.⁵ Çin hükümeti, Tayvan'ı devlet olarak tanıyan Afrika ülkeleri ile her yıl ortalama 2,7 daha az Çin altyapı projesi yaparken, Çin ile birlikte BM Genel Kurulu'nda oy kullanan Afrika ülkeleri ile yılda 1,8 daha fazla altyapı projesi yapmaktadır (Balo, 2021).

Çin'in Afrika ülkeleri üzerinde oluşturduğu etki ile BM'deki iki oylama arasında meydana getirdiği fark, amacına ulaşamamış olsa da bu yolda ilerlediğinde neleri değiştirebileceğinin teminatı durumundadır. Görüldüğü üzere Çin, Afrika ülkelerine ekonomik anlamda örtülü bir şekilde ambargo uygulama yoluna giderek kontrol altına almaya çalışmaktadır. Ekonomik durumu kötü olan, Batı'dan ya da uluslararası kuruluşlardan gereken desteği alamayan Afrikalı devletler, Çin ile ilişkilerini geliştirerek ülkelerinin geleceklerini düzene sokma çabasıdadır.

6.2. Batı ve Afrika

Batılı büyük güçlerin Afrika üzerindeki koloni hâkimiyeti, bölge insanlarına karşı üstten bakan tavırları, dekolonizasyon döneminden sonra dahi bölgede etkin

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. BMGK 2758 numaralı karar, 1971.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. BMGK 62/167 kararı, 2007.

olma çabaları ve “carrot and stick” (havuç ve sopa)⁶ politikaları Afrika devletlerinde büyük eleştirilere sebep olmaktadır. Bu bağlamda, Batı’ya olan bağımlılıklarını azaltmak ya da Batı’nın etkisinden çıkmak isteyen Afrika devletleri alternatif yollar aramaktadır.

Dünya genelinde Afrika kıtası için ekseriyetle tek bir birim anlayışı mevcuttur. Afrika’da Batı’yı temsil eden Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerin eliyle desteklenen darbeler dünya çapında ortak bir anlayış ortaya çıkarmıştır: Afrika istikrarsız bir bölgedir ve yatırım yapmak için uygun değildir. Böylelikle Afrika’da yatırım yapmamak için uygun mazeretler oluşmuş, yatırımcılar ve Batı dışı aktörler korkutulmuş, yapılan yatırımlar genelde hammadde ve doğal kaynaklara yönelik gerçekleşmiştir.

Fransa Afrika ülkelerinde CFA Frank’ı⁷ ile hala etkili olmaktadır. Bu bağlamda devletler rezervlerinin % 50’sini Fransa’da tutmak zorunda kalmayacak ve kendileri için uygun gördükleri yerlere yatırım yapabileceklerdir. Buna ilave olarak Fransa uranyum ihtiyacının önemli bir kısmını buradan ithal etmektedir. Avrupa Birliği de 2020 yılında Uranyum ihtiyacının % 20’sini Nijer’den ithal etmiştir. Bu oranla Nijer AB’nin Uranyum ithalatında birinci sıradadır (European Commission, 2022). World Nuclear Association verilerine göre, Fransa’nın enerji ihtiyacının % 70’ini nükleer santrallerle karşılanmakta ve ülke her sene enerji ihracatından 3 milyar Avro kazanmaktadır (World Nuclear Association, 2022). Bu durum hesaba katılırsa Afrika’nın Fransa için ne kadar büyük önem taşıdığı görülmektedir. Eski Fransa Cumhurbaşkanı Francois Mitterrand, Afrika olmadan Fransa’nın 21. yüzyılda bir geçmişe sahip olamayacağını söylemiştir (Le Monde, 2017). Bu söz Afrika’nın Fransa için önemini göstermek için yeterli olmakla birlikte diğer Batı devletleri için de bir gösterge niteliğindedir.

Afrika kıtası büyüme potansiyeli, sunduğu olanaklar ve potansiyel politik gücü ile büyük öneme sahiptir. Çin’in ekonomik gelişmesi için gerekli enerji kaynakları ve ihracat yapması açısından gerekli olan hammadde bakımından zengin Afrika kıtası, Çin için büyük önem arz etmektedir. Çinli firmalar, kurumlar ve kişiler Çin devletinin desteği kapsamında Afrika’da diğer aktörler üzerinde finansal ve politik avantajlar elde etmektedirler. Bunun yanında, Çin’in Afrika’da

⁶ Diplomaside güçlü devletlerin güçsüz devletlere uyguladığı bir çeşit ödül – ceza sistemidir.

⁷ Koloni Frank’ı olarak da adlandırılan bu para birimi, Fransa’nın bölge ülkelerine sömürge zamanında dikte ettiği para birimidir. Orta Afrika Frank’ı ve Batı Afrika Frank’ı olmak üzere iki çeşidi bulunan bu para biriminin merkez bankası da Fransa’dadır. Fransa bu şekilde bölge ülkelerinin paralarına ipotek koymakta ve ülkelerin siyasi ve ekonomik meselelerine müdahil olabilmektedir. Bu bağlamda, ECOWAS (Economic Community of West African States – Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu) ülkeleri Fransa’nın etkisinden kurtulmak için ECO adıyla yeni bir ortak para birimi oluşturmaya çalışmaktadır.

sömürge geçmişi olmaması ve güney – güney iş birliği sayesinde Afrikalı ülkelerin nezdinde (Batı’ya nazaran) daha olumlu bir aktör imajı bulunmaktadır.

Batılı aktörlerin Afrika üzerindeki sömürgeci geçmişleri, Afrika ülkelerinin üzerinde kullanılan “carrot and stick” politikaları daha önce bahsedildiği üzere, alt yapıdan yatırımlarından demokratikleştirmeye yönelik gerçekleşen finansman değişimleri, Batılı ülkelerin Afrikalı ülkelerin nezdinde prestij kaybetmelerine ve bu kapsamda Çin gibi diğer aktörlerin gerisinde kalmalarına yol açmıştır. Bu durum, Çin için Güç Geçişi’ni sağlamak için Afrika kıtasında büyük olanaklar sunmaktadır.

Afrika, Batılı devletler açısından buldukları konumları korumak için elde tutulması mecburi olan bir bölge durumundadır. Bölgede hâkim aktörlerin değişimi statü değişikliğine de yol açabilecektir. Bu meyanda, Organski’nin bahsettiği piramit üzerinde mevcut düzenden memnun olmayan büyük güç statüsünde bulunan Çin, Afrika’daki olanakları ve Afrika ülkelerinin Batı’ya karşı olumsuz algıları kullanarak sistemsel bir tehdit oluşturabilme gücüne erişmektedir.

7. SONUÇ

2000 yılında Pekin’de gerçekleşen ÇAIİF toplantısı ve ardından Pekin 2000 Deklarasyonu’nun duyurulması Çin’in Afrika yatırımlarının temelini oluşturmuştur. Bu kapsamda, kıta ile aralarındaki ticaret inanılmaz artış göstermiş ve Çin son olarak 2009 yılında ABD’yi geçerek Afrika’nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Her ne kadar söz konusu toplantı ve sonrasında açıklanan deklarasyon Çin’i ileriye taşımış olsa da Çin’in Afrika’da ve dünyada yükselişinin temelini Deng Xiaoping döneminde uygulanmaya başlanan politikalar oluşturmaktadır. Deng Xiaoping’in Çin’i dünyaya açması ve ülkeye sermaye akışını doğru bir şekilde sağlaması, bununla birlikte ülkeyi aynı zamanda otoriter bir tarzda yönetmesi ile söz konusu başarıyı elde edebilmiştir.

2000’li yıllarla birlikte Çin’in üst seviyelere çıkan gelişmişlik seviyesiyle uluslararası arenadaki ucuz iş gücü avantajını kaybetmeye başlaması ekonomik endişeleri de beraberinde getirmiştir. Çin Afrika’da özel ekonomik bölgeler kurmuş ve pek çok stratejik yatırımlar yapmıştır. Bu bağlamda, Afrika’ya yatırım yapmak suretiyle Afrikalı genç nüfusu ucuz iş gücü olarak kullanmayı amaçlamaktadır. Konfüçyüs Enstitüleri ile televizyon ve radyo alt yapılarını kullanarak yumuşak gücünü artırmayı amaçlayan Çin, henüz askeri güç konusunda eksiktir. Çin Afrika’daki faaliyetleri kapsamında özellikle Batılı güçler tarafından çeşitli eleştirilerle karşılaşmaktadır. Bölgede gerçekleşen projelerde bölge insanlarını çalıştırmayarak Çin’den işçi getirildiği, “Debt – Trap Policy” kapsamında bölge ülkelerini kontrol altına almaya çalıştığı gibi iddialar Çin tarafından reddedilmekte ve Batı’nın gerçekleri çarpıttığı söylenmektedir. Veriler incelendiğinde Çin’in haksız olmadığı gerçeklerin çarpıtıldığı görülmektedir.

Çin, Afrika’da ticaret anlamında büyük gelişmeler göstermiştir. Devlet desteğinin Çin firmalarına avantaj sağladığı açıkça görülmektedir. Çin, “Aşağılanma Yüzyılı”, “Güney – Güney İş Birliği”, “Yoksul Dostlar” gibi kavramları kullanarak Afrika ülkeleri ile arasında bir sempati oluşturmaya çalışmıştır. Devlet desteğini alarak yapılacak projelerde ucuz fiyatlar öneren Çinli firmalar rakiplerinin bir adım önüne geçmektedir. Çin’in Afrika devletlerinin iç işlerine karışmaması, kredi verirken şartlar öne sürmemesi ve bunları kapsayan Çin’in “âdem-i müdahale”⁸ politikası, koloni döneminde örselenmiş ve Batı tarafından hâlen küçük görülen Afrika ülkelerinin Çin’i diğer aktörlerden farklı görerek tercih etmelerine yol açmıştır. Çin’in Afrika’daki yatırımlarda ve projelerde Avrupalı güçlerin önüne geçmesinin ve Afrika devletleri tarafından tercih edilmesinin önemli bir nedeni, Çin şirketlerinin devlet sermayesinin gücü ile bölgede faaliyet gösteriyor olmalarıdır. Bölge ülkelerine düşük faizli krediler veren Çin ve projelerde devlet desteğini kullanarak diğer firmalardan daha düşük teklifler veren Çin firmaları bölgede avantajlı duruma geçmeyi başarabilmiştir.

Afrika’yı koloni döneminde yöneten ve sonrasında da kendi arka bahçeleri olarak gören Batılı ülkeler son dönemlerde kredi verme şartlarında değişikliklere gitmişlerdir. Somut projeleri desteklemek yerine demokrasi gibi soyut vb. projeleri destekleyen Batı’nın bölge sorunlarına yönelik ilgisizliği Çin’in yükselişinde büyük bir etken olmuştur. Çin’in hiçbir ülke ya da kuruluştan kredi bulamayan ülkelerin zor günlerinde yardımcı olması, diğer aktörlerin aksine kredi verirken ön şartlar ileri sürmemesi gibi politikaları, Afrika ülkeleri üzerinde olumlu bir etki oluşturmuş, böylelikle Çin diğer aktörlere göre daha avantajlı bir konuma yükselbilmiştir.

Çin bir zamanlar sömürülen ve ikinci sınıf olarak görülen bir devletten son yıllarda yaptığı dikkat çekici atımlarda dünyadaki Amerika’nın öncülüğündeki Batı hâkimiyetine son verebilecek yegâne devlet sınıfına yükselmiştir. Çin Afrika’da yaptığı yatırımlarla ve yatırımları ekonomik bir silah niteliğinde kullanmasıyla kıtadaki ülkeler üzerinde büyük bir etki oluşturmuştur. Söz konusu etkiyi kullanarak Afrika ülkelerini uluslararası arenada ve özellikle Birleşmiş Milletler düzeyinde kendi siyasi çıkarları doğrultusunda ya da hiç değilse kendi çıkarlarına karşı olmayacak şekilde yönlendirmeyi başaran Çin, dünyada baskın güç durumunda bulunan Batı’yı tehdit etmektedir.

Afrika Batı için hammadde, enerji, insan kaynağı gibi konularda bir tedarik noktası konumundadır. Koloni dönemiyle beraber Afrika’da hâkim güç konumuna yükselen Batı devletleri, dekolonizasyon döneminden sonra da bölgedeki etkilerini çeşitli politikalarla sürdürmeye çalışmışlardır. Çin’in özellikle 2000 yılından sonra

⁸ İngilizce literatürde “non – intervention” olarak tanımlanan terim, başka devletlerin işlerine karışmama politikasını ifade etmek için kullanılmaktadır.

bölge ile ticaretini son derece hızlı bir şekilde artırarak Batı devletleri karşısına güçlü bir rakip olarak çıkması ve Afrika'nın en büyük ticaret ortağı haline gelmesi Batı'da endişe ile karşılanmıştır. Afrika'nın Batı nezdinde önemine göz önünde bulundurulduğunda, bir Güç Geçişi'nin gerçekleşmesi halinde bu durumun Batı'nın Afrika'da kaybedeceği gücün Çin tarafından doldurulması ile meydana geleceği ve bu bağlamda bir dönüşümün gerçekleşeceği düşünülmektedir. Çin diğer büyük güçleri kapasite olarak geçerek Güç Geçişi Teorisi kapsamında baskın güç konumunu sürdüren ABD'nin en büyük rakibi konumuna yükselmiştir.

ABD'nin Avrupalı devletleri de yanına alarak "Batı" ittifakının liderliğinde Çin'i çevreleme politikalarına girişmesi söz konusu devletlerin çok büyük gelişmeler gösteren ve dünyada yeni cazibe merkezi olma niteliği taşıyan Afrika'dan uzaklaşmalarına ve kıtaya vermeleri gereken önemi vermemelerine neden olmuş, böylelikle Çin'in bölgedeki eli güçlendirilmiştir. Dünyanın önemli ve stratejik hammadde kaynağı olan Afrika'yı Çin'e kaptırmak, Batılı devletlerin öncelikli olarak ekonomik anlamda güç kaybetmelerini ve müteakiben de askeri ve teknolojik üstünlüklerini yitirerek dünyadaki hâkim konumlarını kaybetmelerini beraberinde getirecektir. Bu durumda Batılı güçler ABD'nin öncülüğünde Çin'i çevrelemek isterken kendilerinin çevreleneceklerinin farkında olmalıdırlar. Bununla birlikte, Çin hâlihazırda ekonomik anlamda Batılı ülkelerin Afrika'daki varlıklarını geride bırakmış olsa da denizaşırı harekât kabiliyeti açısından henüz istenilen seviyeye ulaşabilmiş değildir.

Batı'nın Afrika üzerinde kültürel, dilsel, dinsel alanlarda kurmuş olduğu etkinin henüz çok gerisinde olmakla birlikte Çin, Konfüçyüs Enstitüsü gibi kurumlar dâhilinde Afrikalı öğrencileri Çince öğrenmeye ve Çin kültürünü tanımaya devam etmektedir. Bu bağlamda, Güç Geçişi Teorisi kapsamında Çin'in Batılı ülkelerin egemenliğini zayıflattığı ve yeni bir düzen için Batı ile karşı karşıya gelmekte olduğu görülmektedir. Çin ekonomik anlamda kazandığı başarıyı, kurduğu Konfüçyüs Enstitüleri gibi kurumlarla kültürel boyuta ve Cibuti'de inşa edilen askeri üs gibi Afrika'daki üslerin sayısını çoğaltarak da askeri boyuta taşımayı becerebilirse Güç Geçişi'nin gerçekleşmesi mümkün görülmektedir.

KAYNAKÇA

African Economic Outlook 2018. (2018). African Development Bank.
https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/African_Economic_Outlook_2018_-_EN.pdf

Altorfer-Ong, A. (2009). *Tanzanian Freedom and Chinese Friendship in 1965 laying the tracks for the TanZam rail link. LSE Cold War Studies Programme.*

Ari, T. (1990). MORTON A. KAPLAN VE ULUSLARARASI POLİTİKADA SİSTEM YAKLAŞIMI. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, XI(1-2), 16.

- Arslan, İ. (2018). Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(31), 125-142.
- Baloi, A.-M. (2021, Nisan 15). Africa is Becoming China's China. *Grey Dynamics*. <https://www.greydynamics.com/africa-is-becoming-chinas-china/>
- Bayram, M. (2018). *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin – Afrika ilişkileri*. Savaş Yayınevi.
- Brautigam, D. (2009). *The dragon's gift: The real story of China in Africa*. Oxford University Press.
- Cheng, J. Y. S., & Shi, H. (2009). China's African Policy in the Post-Cold War Era. *Journal of Contemporary Asia*, 39(1), 87-115. <https://doi.org/10.1080/00472330802506840>
- Chinese smartphone brands top Africa's market in Q3*. (2021). Xinhua. http://www.news.cn/english/2021-12/06/c_1310355183.htm
- Diallo, M. O. (2021). *In Guinea, environmentalists and locals are divided over the building of a dam near a wildlife park*. Equal Times. <https://www.equaltimes.org/in-guinea-environmentalists-and>
- Ding, X. (2009). The Socialist Market Economy: China and the World. *Science & Society*, 73(2), 235-241. <https://doi.org/10.1521/asis.2009.73.2.235>
- Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Botswana. (2010). *China-Africa Economic and Trade Cooperation*. <https://www.mfa.gov.cn/ce/cebw/eng/jmwl/t785012.htm>
- European Commission. (2022). *Nuclear energy statistics*. Eurostat Statistics Explained. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Nuclear_energy_statistics
- GDP growth (annual %)—China | Data*. (t.y.). Geliş tarihi 23 Nisan 2022, gönderen <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Kaplan, M. A. (1969). Variants on Six Models of the International System. İçinde J. N. Rosenau (Ed.), *International Politics and Foreign Policy*. The Free Press.
- Kaplan, M. A. (2005). *System and Process in International Politics*. ECPR Press.
- Kaufman, A. A. (2011). *The "Century of Humiliation" and China's National Narratives*. United States – China Economic and Security Review Commission.
- Le Monde. (2017). *L'Afrique a-t-elle encore une importance stratégique pour la France au XXIe siècle ?* Le Monde Afrique. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2017/01/13/l-afrique-a-t-elle-encore-une-importance-strategique-pour-la-france-au-xxie-siecle_5062326_3212.html

Lee, C. K. (2017). *The Specter of Global China: Politics, Labor, and Foreign Investment in Africa*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226340975.001.0001>

Lemke, D. (2002). *Regions of War and Peace*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491511>

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2015). *Mission of the People's Republic of China to the African Union*. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/2506_665376/201505/t20150511_600643.html

Muggah, R., & Hill, K. (2018). *African cities will double in population by 2050. Here are 4 ways to make sure they thrive*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2018/06/Africa-urbanization-cities-double-population-2050-4%20ways-thrive/>

Museveni to surrender Uganda's only international airport over Chinese loan. (2021, Kasım 26). *The Guardian Nigeria News - Nigeria and World News*. <https://editor.guardian.ng/news/museveni-to-surrender-ugandas-only-international-airport-over-chinese-loan/>

Nnaji-for, P. (2020). Chinese and Western Investments in Africa: A Comparative Analysis. *International Critical Thought*, 10(3), 473-482. <https://doi.org/10.1080/21598282.2020.1846583>

OECD/SWAC. (2020). *Africa's Urbanisation Dynamics 2020: Africapolis, Mapping a New Urban Geography*. OECD. <https://doi.org/10.1787/b6bccb81-en>

Organski, A. F. K. (1968). *World Politics* (2. bs). The University of Michigan.

Oyediji, N. (2021, Aralık 3). *Is China taking over Uganda's airport?* FactCheckHub. <https://factcheckhub.com/is-china-taking-over-ugandas-airport/>

Rønning, H. (2016). How much 'Soft Power' does China have in Africa? İçinde Z. Xiaoling, H. Wasserman, & W. Mano (Ed.), *China's media and soft power in Africa: Promotion and perceptions* (ss. 65-78). Palgrave Macmillan.

Sun, I. Y., Jayaram, K., & Kassiri, O. (2017). *Dance of the lions and dragons How are Africa and China engaging, and how will the partnership evolve?* McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/Middle%20East%20and%20Africa/The%20closest%20look%20yet%20at%20Chinese%20economic%20engagement%20in%20Africa/Dance-of-the-lions-and-dragons.ashx>

Tammen, R. L., Kugler, J., & Lemke, D. (2017). Foundations of Power Transition Theory. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.296>

Textor, C. (2021). • *China: Average salary 2018* | Statista. <https://www.statista.com/statistics/278349/average-annual-salary-of-an-employee-in-china/>

Thucydides. (1954). *The History of the Peloponnesian War* (R. Crawley, Çev.). Penguin Books.

Vogel, E. F. (2013). *Deng Xiaoping and the Transformation of China* (Reprint edition). Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press.

Vural, A. (2017). Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası. *Avrasya Etüdüleri*, 51(1), 123-152.

World Nuclear Association. (2022). *Nuclear Power in France* | *French Nuclear Energy—World Nuclear Association*. <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/france.aspx>

赵诗悦/Zhàoshīyuè. (2021). *China remains Africa's top trading partner for 12 years*. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202109/27/WS61517a7ca310cdd39bc6bdab.html>

**THE RELATIONSHIP BETWEEN PARTICIPATION TO
RECREATIONAL ACTIVITIES AND THE SUBJECTIVE WELL-BEING:
AN APPLICATION ON ACADEMICIANS***

*REKREASYONEL AKTİVİTELERE KATILIM İLE ÖZNEL İYİ OLUŞ
ARASINDAKİ İLİŞKİ: AKADEMİSYENLER ÜZERİNDE BİR UYGULAMA*
Neslihan KAN SÖNMEZ*

*Geliş Tarihi: 02.09.2022
(Received)*

*Kabul Tarihi: 17.05.2023
(Accepted)*

ABSTRACT: In this study, it was aimed to determine the relationship between the participation levels of academicians in recreational activities and their subjective well-being. A questionnaire was used as a data collection technique in the study and applied to a total of 393 academicians from Harran University, Afyon Kocatepe University and Çanakkale Onsekiz Mart University. In the analysis of the obtained data, in addition to descriptive statistics, t test, analysis of variance and correlation analysis were used. According to the results of the research, singles, young people and research assistants participate in recreational activities at a higher level. However, the subjective well-being levels of women, young people, research assistants and those with low seniority were found to be higher. In the study, a positive, moderate and significant relationship ($r=0.402$) was found between the levels of participation in recreational activities in general and general subjective well-being. On the other hand, it was determined that the subjective well-being dimensions most affected by recreational activities were "friend relationships" ($r=0.498$), "activities of interest" ($r=0.455$) and "family relationships" ($r=0.443$), respectively. In addition, it was found that the recreational activities that most affected subjective well-being were "cultural activities" ($r=0.471$).

Key Words: Recreational Activities, Subjective Well-Being, Academics, University

ÖZ: Bu araştırmada akademisyenlerin rekreasyonel aktivitelere katılım düzeyleri ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket kullanılmış ve Harran Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden toplam 393 akademisyene uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra t testi, varyans analizi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bekarlar, gençler ve araştırma görevlileri daha yüksek düzeyde rekreasyonel aktivitelere katılmaktadırlar. Bununla birlikte kadınların, gençlerin, araştırma görevlilerinin ve kıdemi düşük olanların öznel iyi oluş düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Araştırmada, genel olarak rekreasyonel aktivitelere katılım düzeyleri ile genel öznel iyi oluş arasında pozitif, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki ($r=0.402$) tespit edilmiştir. Diğer taraftan rekreasyonel aktivitelerin en çok etkilediği öznel iyi oluş boyutlarının sırasıyla "arkadaş ilişkileri" ($r=0.498$), "ilgi duyulan aktiviteler" ($r=0.455$) ve

*Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 20.05.2022 tarih ve 2022/86 sayılı etik kurul onayı alınmıştır.

*Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, neslihan@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6198-8129

“aile ilişkileri” ($r=0.443$) olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte öznel iyi oluşu en çok etkileyen rekreasyonel aktivitelerin ise “kültürel aktiviteler” ($r=0.471$) olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyonel Aktiviteler, Öznel İyi Oluş, Akademisyenler, Üniversite

EXTENDED ABSTRACT

Recreation, expressed today as leisure time and "leisure activities" (Sklar, Autry & Anderson, 2014), is an important part of human life (Zhou, Tian & Qiu, 2017) and contributes to human subjective well-being (Schulz, Schulte, Raube, Disouky & Kandler, 2018; Tkach & Lyubomirsky, 2006). In recent years, opinions that participation in recreational activities improves subjective well-being have gained increasing scientific support. Many studies have shown that subjective well-being is positively associated with participation in recreational activities (Björk et al., 2008; Brajsa-Zganec, Merkas & Sverko, 2011; Carruthers & Hood, 2004; Green, Kleiber & Tarrant, 2000; Hurtes, Allen, Stevens & Lee, 2000; Kırmızıer, 2018; Koopman Boyden & Reis, 2009; Kuykendall, Boemerman & Zhu 2018; Kuykendall, Tay & Ng, 2015; Macchia & Whillans, 2019; Mackenzie & Hodge, 2020; Mitas, 2010; Newman, Tay & Diener, 2014; Parsons, Mackenzie, Filep & Brymer, 2019; Reynolds & Lim, 2007; Schulz et al., 2018; Tian, Qiu, Lin, Zhou & Yao, 2020; Vella, Johnson & Hides, 2015; Yarnal, Chick & Kerstetter 2008). This positive relationship persisted in various subpopulations. Despite this, academics have emerged as a neglected group and no studies on academics have been found in the relevant literature. In this respect, the aim of the study is to determine the relationship between the participation levels of academicians in recreational activities and their subjective well-being.

The universe of this research consists of academicians working in public universities in Turkey. In the study, Harran University, Afyon Kocatepe University and Çanakkale Onsekiz Mart University were considered as clusters and a sample was taken with cluster sampling method. For quantitative studies in calculating the minimum sample size, the formula " $n=s^2 \cdot Z_{\alpha}^2 / d^2$ " proposed by Sekaran (2003) was used. Accordingly, through the findings obtained as a result of the pilot application of 40 people, the standard deviation s were taken as $Z_{\alpha}=1.96$, which corresponds to the significance level of 0.05, and the effect size indicating the sample error was taken as $d=0.1$ and the minimum sample size was calculated as 384. In line with this information, applications were carried out on 420 people by taking into account incomplete, inaccurate and low reliability data and 393 of them were evaluated.

A questionnaire consisting of three parts was used as a data collection technique in the research. In the first part, questions aiming to determine the demographic characteristics of the academicians were included, while in the second part, the Level of Participation in Recreational Activities Form prepared by Şen (2019) based on the Alberta Recreation Survey (2013) was used. A total of 56 activities were included in the form where recreational activities were grouped under 6 different headings (Physical activities 13, outdoor activities 14, group activities 5, cultural activities 5, hobbies 11 and other activities 8). In the third part of the survey, the subjective well-being scale developed by Tuzgöl Dost (2005) was used. The scale has 12 sub-dimensions as "comparing one's life with one's own past life and the lives of others, positive and negative emotions, goals, self-confidence, optimism, activities of interest, friendship relationships, outlook to the future, family relationships, envy of the

life of others, coping with the challenges of life and pessimism". Each item in the scale was subjected to a five-point Likert rating.

The demographic characteristics of the academicians constituting the sample group of the study were presented with frequency and percentage distributions, and the scales and sub-dimensions were defined by descriptive statistics such as arithmetic mean and standard deviation. On the other hand, the suitability of the data for normal distribution was determined by using Shapiro-Wilk and Kolmogorov-Smirnov tests, and since $p > 0.05$, t-test and analysis of variance were used to compare the participants' level of participation in recreational activities and subjective well-being according to demographic characteristics. The relationship between the participation levels of academic staff in recreational activities and their subjective well-being was determined by Pearson correlation analysis. In the study, reliability analysis was applied for the subjective well-being scale and the Cronbach's Alpha value was calculated as 0.87. The data obtained in the study were analyzed by using SPSS 21.0 for Windows program.

According to the results of the research, singles, young people and research assistants participate in recreational activities at a higher level. However, the subjective well-being levels of women, young people, research assistants and those with low seniority were found to be higher. In the study, a positive, moderate and significant relationship ($r=0.402$) was found between the levels of participation in recreational activities in general and general subjective well-being. On the other hand, it was determined that the subjective well-being dimensions most affected by recreational activities were "friend relationships" ($r=0.498$), "activities of interest" ($r=0.455$) and "family relationships" ($r=0.443$), respectively. In addition, it was found that the recreational activities that most affected subjective well-being were "cultural activities" ($r=0.471$).

1. INTRODUCTION

Recreation, which is expressed as leisure time and "leisure activities" (Sklar et al., 2014), is an important part of human life (Zhou et al., 2017) and is a basic need for the psychological, social and physical well-being of people of all ages and groups (Pacm, 2008). Increase in happiness, quality of life, life satisfaction, creativity, job performance and commitment; decrease in loneliness, alienation, job stress and burnout are some of the serious gains that recreation activities provide to a human life (Ahmad & AbuBakar, 2003; Eime, Harvey, Brown & Payne, 2010; Küçük, 2017; Ortaç, 2019; Sane, Devin, Jafari & Zohoorian, 2012; Shadid, 2017; Tezcan, 2007; Uçar, 2018). In recent years, the views that recreation activities also improve subjective well-being have gained increasing scientific support. Many studies have shown that subjective well-being is positively associated with participation in recreational activities (Björk et al., 2008; Brajsa-Zganec et al., 2011; Carruthers & Hood, 2004; Green et al., 2000; Hurtes et al., 2000; Kirmızier, 2018; Koopman Boyden & Reis, 2009; Kuykendall et al., 2018; Kuykendall et al., 2015; Macchia & Whillans, 2019; Mackenzie & Hodge, 2020; Mitas, 2010; Newman et al., 2014; Parsons et al., 2019; Reynolds & Lim, 2007; Schulz et al., 2018; Tian et al., 2020; Vella et al., 2015; Yarnal et al., 2008). Although this positive relationship has been demonstrated in various subpopulations, academics have emerged as a neglected group. However, it is important that academicians (Oshagbemi & Hickson, 2003;

Randall 2006), who are revealed in current studies on academic life that they face problems such as heavy workload, long career process, inflexible working conditions, unfair wage distribution (McCabe & Johnson 2013). In this direction, the aim of the research is to determine the relationship between academicians' level of participation in recreational activities and their subjective well-being. The main hypothesis of the study can be expressed as "there is a significant and positive relationship between the level of participation in recreational activities and subjective well-being".

2. LEISURE TIME AND RECREATION

The concept of leisure has been debated for more than two thousand years. Just Edgington et al. (2003) has written more than two hundred definitions of leisure time in *Leisure Basic Concepts* (Sklar et al., 2014). The definitions usually made are similar to each other (Bulut, 2021). In order to understand its existing form, it has been necessary to analyze the relationship between work and leisure time throughout history (Juniu, 2000). Leisure time, in its most basic sense, is the time in which a person is freed from work or other tasks and can be used for the purpose of relaxation, rest, entertainment, social success or personal growth (Gist & Fava, 1964). In addition, different authors have defined leisure time as time in which one has the power to decide or the right to choose (Stebbins, 2007), when one is freed from all the limitations of one's responsibilities, when one is interested in activities that one chooses according to one's own mood as one wishes (Kelly & Freysinger, 2000). In explaining leisure time, Parker (1976) divided the time that man has in his daily life into three different wishes. The first of these time periods is the working time, which includes activities such as work, learning, homework that are necessary for a person to make a living. Another is existence, time that refers to the actions that man performs to maintain his existence. This includes sleeping, eating, and other activities they need to do to get their lives moving. Finally, it talks about the free time left to man after fulfilling his mandatory duties (Uyrun, 2021).

Recreation is related to the activities that a person performs within the free time zone or outside of the working hours of existence (Gulam, 2016). For this reason, in its most common definition, recreation is expressed as activities that people participate in in their free time (Sklar et al., 2014). It is seen as activities carried out with the aim of meeting individual needs and motivations in order to obtain the positive benefits of leisure time. However, these activities should not be evaluated only for effectiveness, but should also provide personal satisfaction (Bulut, 2021; Sklar et al., 2014; Torkildsen, 2005). Participation in recreational activities is actually a natural phenomenon inherent in human beings. Every person wants to get out of the routine life they live from time to time, experience something different, be physically and mentally refreshed, and therefore participate in various recreational activities in their free time (Gül, 2014). Although man in general tends to delegate recreation to an insignificant place in his life because of the duties and responsibilities he undertakes in terms of making a living in his life, earning money

for the family, and gaining a place in society, the impulse to recreation is so fundamental and universal that it cannot be suppressed (Gulam, 2016). Therefore, it is possible to say that participation in recreational activities is a basic human need (Gulam, 2016; Sklar et al., 2014). Leitner & Leitner (1996) explained recreational activities as a human need by developing an approach through the Pyramid of Needs (Hierarchy) created by Abraham Maslow in 1943. According to this approach, recreation can meet all the needs in Maslow's Hierarchy of Needs. These are; basic physiological needs (running, cycling, eating out, walking and resting in nature), security need (sports such as tennis, volleyball, basketball, football, which can be done both indoors and outdoors, should be carried out within a rule and limitation), social needs (volunteering for charities, being a member of a non-governmental organization or association), psychological needs (dealing with art, defeating an opponent after a sporting event), self-actualization (giving original artworks, dealing with performing arts such as theater, drama, music) (Gül, 2014; Leitner & Leitner, 1996).

According to Hung, a person needs recreational activity because of its physiological, psychological and social benefits. Among the physiological benefits of recreation; physical regeneration, developing ability, rest, relaxation, getting rid of excess energy. Its psychological benefits are relief from the stress of life, emotional relaxation, creative thinking, mental relaxation, the feeling of achieving success, enjoyment of life, happiness, strengthening spiritual feelings, a sense of freedom, mental development, etc. Its social benefits can be stated as understanding human relations, establishing positive relationships, making friends, empathizing, getting along with them, understanding the thoughts of others, sharing ideas, and receiving support from them (Yan, 2013). Recreation is increasingly seen as an increasing value today due to these benefits (Çelik & Dalbudak, 2021). But in order for a person to fully enjoy the benefits in question, recreation must have certain features. First, the activity for recreation needs to be carried out in the leisure time of the person. The activity should be fun, not boring. It should bring immediate and direct satisfaction to man. Man must have chosen recreational activity by his own choice. Participation is not compulsory, but must be voluntary. Recreational activity is constructive. It is not harmful to man physically, mentally, emotionally, socially or in any other way. It should help the person become a better integrated individual. Recreational activity should be socially acceptable (Gulam, 2016). However, not every activity with these characteristics provides recreation for everyone (Sklar et al., 2014). One activity may be a recreational activity in one culture, while it may be a work in another. While one activity may be a recreational activity for one individual, it may be heavy and boring for the other individual. The environment and conditions are other factors that are effective in whether an activity provides recreation or not (Hacıoğlu, Gökdeniz & Dinç, 2017).

3. SUBJECTIVE WELL-BEING

Subjective well-being, which is generally expressed in simple words like "I feel good" and "I feel happy" (McCabe & Johnson 2013), is seen by some scientists as synonymous with "happiness" (Bolelli, 2020). Subjective well-being is a subjective assessment of a person's entire life (Parsons et al., 2019). It provides an insight into how a person's life is going through the interaction between their circumstances, activities, and psychological resources (New Economics Foundation 2018). Subjective well-being is often conceptualized as having two basic components, affective and cognitive. As Diener (1984) suggests, the affective component reflects the degree to which a person experiences many positive emotions and few negative emotions. Positive emotions and negative emotions can be considered as a single component as well as separate components of affective well-being (Kuykendall et al., 2015). Diener (2008) states that the affective component refers to the emotions, moods and feelings of the human being. When these elements are experienced as pleasant (joy, happiness, love), the emotion is positive, and when these elements are experienced as unpleasant (guilt, anger, shame), the emotion is negative. The affective component is measured as an instantaneous emotional state at a specific time, such as "two weeks ago" or "yesterday" (Parsons et al., 2019). The cognitive component, on the other hand, refers to the general assessment of human life satisfaction (Diener, Inglehart & Tay, 2013). It is the same as life satisfaction, which is expressed as the degree to which man makes positive judgments about the overall quality of his life as a whole (McCabe & Johnson 2013; Veenhoven, 1991). Unlike the emotional component, the cognitive component is usually thought of over long periods of time, such as ten years or a lifetime (Parsons et al., 2019). Although subjective well-being and happiness are used interchangeably by some scientists (Boniwell, 2016), happiness may be thought to contribute to the affective component, while the cognitive component is largely measured by the level of satisfaction with life (McCabe & Johnson, 2013). Therefore, subjective well-being researchers measure how a person thinks and feels about his or her life to determine what makes them happy and contented (Parsons et al., 2019).

Subjective well-being can also be measured at the field level. Common areas of subjective well-being include leisure, work, family, health, finances, self, and group of the person. Like general subjective well-being, subjective well-being at the field level can be effective or evaluative. As in research by Kahneman, Krueger, Schkade, Schwarz and Stone (2004), subjective well-being scores at the field level can be added together to achieve an overall subjective well-being score. Nevertheless, in line with the suggestion made by leading subjective well-being academics Diener, Suh, Lucas and Smith (1999), it is possible to say that leisure time has greater potential to improve subjective well-being than in other fields (Kuykendall et al., 2015). The measurement methods of existing studies investigating subjective well-being in the relevant literature differ significantly. While some studies focus on the affective component, some studies focus on the

cognitive component, some focus on both, while in others subjective well-being is measured at the field level (Tian et al., 2020). The main goal of all studies on subjective well-being, regardless of the measurement method, is to identify the main determinant of human happiness (Galinha & Pais Ribeiro, 2011). In this direction, various theories have been studied to explain subjective well-being.

4. THE RELATIONSHIP BETWEEN RECREATION AND SUBJECTIVE WELL-BEING

The role played by recreation, referred to as "leisure activities" in facilitating subjective well-being (Sklar et al., 2014), is a timeless issue that dates back to the Ancient Greek Period (Kuykendall et al., 2018). Ancient Greek philosophers believed that recreation was one of the most important determinants of happiness. (Aristotle, translated by Kuykendall et al., quoted in 1980, 2015). Today, despite centuries of socio-cultural changes, scholars in a wide variety of disciplines, such as psychology, sociology, tourism, etc., still believe that recreational activities are a key pathway to subjective well-being (Kuykendall et al., 2015; Kuykendall et al., 2018; Mannell & Kleiber, 1997; Newman et al., 2014; Pressman et al., 2009; Tkach & Lyubomirsky, 2006). Recreational activities are a key pathway to subjective well-being because they provide a person with the opportunity to maintain their life values and meet their needs. Through participation in recreational activities, a person builds social relationships, feels positive emotions, acquires additional skills and knowledge, and thanks to this, improves the quality of life (Brajsa-Zganec et al., 2011). Diener and Lucas (2000) and Rodriguez, Latkova and Sun, (2008) explained the relationship between recreation and subjective well-being in the theory of need. This is a theory that assumes that the satisfaction of needs has beneficial effects on subjective well-being. According to the theory, if a person can meet his needs, he will maintain or increase his subjective well-being. Once basic biological needs, which are important predictors of subjective well-being, are met, the satisfaction of psychological needs through participation in recreational activities has a beneficial effect on a person's subjective well-being.

In the relevant literature, some research has revealed that participation in various recreational activities contributes positively to subjective well-being. Findings based on 11,834 people in Kuykendall et al. (2015) study suggest that participation in recreational activities is moderately and positively associated with subjective well-being. The findings also reveal that the relationship between an individual's participation in recreational activities and subjective well-being is stronger when participation in recreational activities is measured in terms of diversity or frequency rather than quantity. The study, conducted by Schulz et al. (2018) in a sample of 402 participants, examined the role of participation and interest in recreational activities on subjective well-being. According to the findings, participation is in stronger relationships with all dimensions of subjective well-being than interest. More specifically, it has been established that interest and participation in social activities and sports has a strong and positive relationship (in different

dimensions) with subjective well-being. In the research conducted by Kırmızıer (2018) in Mersin, recreational activities that increase subjective well-being are; hobby schools where participants learn new things, shopping malls where they can have a pleasant time, gyms where they can engage in physical activities and package tours that contain many of these types of qualities. Reynolds & Lim (2007) conducted a study of 12 women diagnosed with cancer who regularly engaged in art as a recreational activity. According to the results of the research, especially during chemotherapy, art supports the subjective well-being of the participants by enabling the symbolic expression of emotions. The study, which was examined by Vella et al. (2015) in a sample of 297 people who played computer games as recreational activities, revealed that computer games had a positive effect on the subjective well-being of the participants. In Carruthers and Hood (2004)'s research, it is stated that subjective well-being can be improved by reducing negative moods and increasing positive moods and life satisfaction, and the contribution of therapeutic recreation to the development of subjective well-being is emphasized. In the research of Mackenzie and Hodge (2020), it was stated that adventure recreation increases the eudaemonic aspects of subjective well-being by supporting the satisfaction of the basic psychological needs necessary for autonomy, competence, relatedness and beneficence. Parsons et al. (2019)'s study focused on recreational activities, particularly the role of nature-based recreational activities, as a unique and beneficial way to develop, maintain, and strengthen subjective well-being. In the research conducted by Newman et al. (2014), a quantitative summary of 363 research papers was made to reveal the effects of leisure activities on subjective well-being. Based on the findings, five basic psychological mechanisms triggered by leisure activities to promote subjective well-being have been proposed: (detachment-recovery, autonomy, mastery, meaning, and affiliation). These psychological mechanisms have been shown to promote subjective well-being through bottom-up theory. In a study conducted by Macchia & Whillans (2019) on a dataset of 220,000 people from 79 countries, countries whose citizens valued leisure activities more than work reported higher subjective well-being at the country and individual level. According to research findings conducted by Tian et al. (2020) based on data collected from 447 participants at the 2018 Wuxi International Marathon event in China, leisure satisfaction is positively associated with subjective well-being. However, in the researches of Björk et al. (2008); Brajsa-Zganec et al. (2011); Green et al. (2000); Hurtes et al. (2000); Koopman Boyden and Reis (2009); Kuykendall et al. (2018); Mitas (2010) and Yarnal et al. (2008) similarly, the positive effect of recreational activities on subjective well-being has been demonstrated.

Subjective well-being and happiness are used interchangeably by some scientists (Boniwell, 2016). But subjective well-being is often conceptualized as having two basic components, affective and cognitive (Kuykendall et al., 2015). While happiness can be thought to contribute to the affective component, the cognitive component is largely measured by the level of satisfaction with life

(McCabe & Johnson 2013). For this reason, the research examined the relationships between recreational activities and happiness, life satisfaction and life satisfaction. In the studies examined, in parallel with the increase in the level of participation in recreational activities, happiness (Demirbulat & Avcıkurt, 2015; Güven & Yavuz, 2018), happiness and quality of life (Demirbaş, 2020; Ortaç, 2019), quality of life (Ellis, Compton, Tyson & Bohlig, 2002; Salihoğlu, 2016; Silverstein & Parker, 2002) found that quality of life and life satisfaction (Eime et al., 2010) were positively affected.

Although there are studies in the relevant literature that reveal the relationship between participation in recreational activities and subjective well-being in various subpopulations (Björk et al., 2008; Brajsa-Zganec et al., 2011; Carruthers & Hood, 2004; Green et al., 2000; Hurtes et al., 2000; Kırmızıer, 2018; Koopman Boyden & Reis, 2009; Kuykendall et al., 2015; Kuykendall et al., 2018; Macchia & Whillans, 2019; Mackenzie & Hodge, 2020; Mitas 2010; Newman et al., 2014; Parsons et al., 2019; Reynolds & Lim, 2007; Schulz et al., 2018; Tian et al., 2020; Vella et al., 2015; Yarnal, et al., 2008), academics have emerged as a neglected group. For this reason, the aim of this study was to determine the relationship between academicians' level of participation in recreational activities and their subjective well-being. The fact that the relationship between the two variables in academicians has not been investigated before constitutes the unique aspect of this study.

5. METHODOLOGY

This study was found ethically appropriate with the decision of the Social and Human Sciences Ethics Committee of Harran University, dated 20.05.2022 and numbered 2022/86. The universe of this research consists of academicians working in public universities in Turkey. In the study, Harran University, Afyon Kocatepe University and Çanakkale Onsekiz Mart University were considered as clusters and a sample was taken with cluster sampling method. For quantitative studies in calculating the minimum sample size, the formula " $n=s^2.Z_{\alpha}^2/d^2$ " proposed by Sekaran (2003) was used. Accordingly, through the findings obtained as a result of the pilot application of 40 people, the standard deviation s were taken as $Z_{\alpha}=1.96$, which corresponds to the significance level of 0.05, and the effect size indicating the sample error was taken as $d=0.1$ and the minimum sample size was calculated as 384. In line with this information, applications were carried out on 420 people by taking into account incomplete, inaccurate and low reliability data and 393 of them were evaluated.

A questionnaire consisting of three parts was used as a data collection technique in the research. In the first part, questions aiming to determine the demographic characteristics of the academicians (gender, age, marital status, title and seniority) were included, while in the second part, the Level of Participation in Recreational Activities Form prepared by Şen (2019) based on the Alberta Recreation Survey (2013) was used. A total of 56 activities were included in the form where recreational activities were grouped under 6 different headings (Physical

activities 13, outdoor activities 14, group activities 5, cultural activities 5, hobbies 11 and other activities 8). The participation level of the academicians in the activities was evaluated as "1=Never", "2=Rarely", "3=Occasionally", "4=Generally", "5=Very Often" in the Likert rating of 5. In the third part of the survey, the subjective well-being scale developed by Tuzgöl Dost (2005) was used. The scale has 12 sub-dimensions as "comparing one's life with one's own past life and the lives of others, positive and negative emotions, goals, self-confidence, optimism, activities of interest, friendship relationships, outlook to the future, family relationships, envy of the life of others, coping with the challenges of life and pessimism". Each item in the scale was subjected to a five-point Likert rating and coded as "1=No Disagree", "2=Less Agree", "3=Moderate Agree", "4=Very Agree", "5=Totally Agree" and the evaluations were made out of 5. The 20 items that are coded inversely on the scale are 2, 4, 6, 10, 13, 15, 17, 19, 21, 24, 26, 28, 30, 32, 35, 37, 38, 40, 43 and 45.

The demographic characteristics of the academicians constituting the sample group of the study were presented with frequency and percentage distributions, and the scales and sub-dimensions were defined by descriptive statistics such as arithmetic mean and standard deviation. On the other hand, the suitability of the data for normal distribution was determined by using Shapiro-Wilk and Kolmogorov-Smirnov tests, and since $p > 0.05$, t-test and analysis of variance were used to compare the participants' level of participation in recreational activities and subjective well-being according to demographic characteristics. The relationship between the participation levels of academic staff in recreational activities and their subjective well-being was determined by Pearson correlation analysis. In the study, reliability analysis was applied for the subjective well-being scale and the Cronbach's Alpha value was calculated as 0.87. The data obtained in the study were analyzed by using SPSS 21.0 for Windows program.

6. FINDINGS

The distribution of the demographic characteristics of a total of 393 academicians participating in the study is presented in Table 1. Accordingly, 50.4% are women and 49.6% are men, while 22.9% are single and 77.1% are married. 60.8% of the participants were 35 years of age or younger, 33.3% were between the ages of 36-50 and 5.9% were 51 years of age or older. While 18.6% of the academicians participating in the survey have the title of Prof. Dr. and Assoc. Prof. Dr., 50.1% are Dr. Lecturers, 16.5% are Research Assistants and 14.8% are Lecturers. 41.2% of the participants have been working at the university for 10 years or less, 28.2% for 11-15 years, 24.2% for 16-20 years and 6.4% for 21 years or more.

Table 1: Distribution of Participants According to Demographic Characteristics

Variables	Groups	f	%
		Gender	Female
	Male	195	49.6
Marital Status	Single	90	22.9
	Married	303	77.1
Age	35 and under	239	60.8
	36-50	131	33.3
	51 and over	23	5.9
Education Status	Prof. Dr. Assoc. Prof.Dr.	73	18.6
	Asst.Prof.Dr.	197	50.1
	Res.Assist.	65	16.5
	Lecturer	58	14.8
Study Time at University (Seniority)	10 years and less	162	41.2
	11-15 years	111	28.2
	16-20 years	95	24.2
	21 years and more	25	6.4
Total		393	100.0

Some descriptive statistics on participants' participation in recreational activities and their subjective well-being are presented in Table 2. The participation levels of academicians in recreational activities in general were calculated as $\bar{X} = 1.86$ in the range of 1.27 and 2.58 and this value was found to be quite low in the 5-point Likert rating. Recreational activities in which participants participate at a higher level than other activities; Other activities such as internet, tv, chess, video, book-magazine-newspaper ($\bar{X} = 2.43$) and cultural activities including activities such as dance, concerts, museums, theater, fairs ($\bar{X} = 2.40$) are followed by physical activities ($\bar{X} = 1.91$), hobbies ($\bar{X} = 1.79$), outdoor activities ($\bar{X} = 1.73$) and group activities ($\bar{X} = 1.70$).

According to Table 2 the participants' overall subjective well-being levels were found to be $\bar{X} = 3.91$ on average in the range of 3.04 and 4.65, which is well above the median value of 3. The highest factors in terms of subjective well-being were listed as coping with life's challenges ($\bar{X} = 4.17$), goals ($\bar{X} = 4.12$), self-confidence ($\bar{X} = 4.11$), and family relationships ($\bar{X} = 4.10$).

Table 2: Some Descriptive Statistics on Participants' Participation in Recreational Activities and Subjective Well-Being

Variables	Min.	Max.	\bar{X}	SS
Participation in Recreational Activities	1.27	2.58	1.86	0.25
Physical Activities	1.31	2.62	1.91	0.28
Outdoor Activities	1.21	2.93	1.73	0.31
Group activities	1.00	3.00	1.70	0.43
Cultural activities	1.00	4.20	2.40	0.79
Hobbies	1.09	2.55	1.79	0.30
Other activities	1.63	4.38	2.43	0.54
Subjective Well-being	3.04	4.65	3.91	0.39
Comparing your life to your past and the life of others	2.83	5.00	1.93	0.55
Feelings	2.60	5.00	3.88	0.56
Purposes	2.75	5.00	4.12	0.58
Self Confidence	3.00	5.00	4.11	0.49
Optimism	2.50	4.83	3.91	0.57
Interested Events	1.50	4.75	3.19	0.77
Friendship Relations	2.50	5.00	3.84	0.69
Looking to the future	2.33	5.00	3.91	0.73
Family Relations	1.67	5.00	4.10	0.67
Envy of the lives of others	2.00	5.00	2.23	0.90
Coping with life's challenges	2.67	5.00	4.17	0.52
Pessimism	1.00	5.00	2.20	0.95

The results of the t test and variance analysis to compare the participants' participation levels in recreational activities and their subjective well-being according to demographic characteristics are given in Table 3. According to the test results, the participation levels of academicians in recreational activities show significant differences according to other demographic characteristics other than gender and seniority ($P > 0.05$) ($P < 0.05$). When the average values of the groups were examined, it was seen that the participation levels of singles ($\bar{X} = 2.18$) in recreational activities were higher than those married ($\bar{X} = 1.77$), those with lower age ($\bar{X} = 1.91$) and research assistants ($\bar{X} = 2.15$) than other academicians.

The subjective well-being levels of academics show significant differences compared to other variables other than marital status ($P > 0.05$) ($P < 0.05$). When the average values in Table 3 are examined, it is seen that the subjective well-being levels of women ($\bar{X} = 4.12$), the late ($\bar{X} = 3.98$), the research assistants ($\bar{X} = 4.19$) and those with low seniority ($\bar{X} = 4.18$) are higher.

Table 3: Comparison of Participants' Participation Levels in Recreational Activities and Subjective Well-Being according to Demographic Characteristics

Variables	Groups	Recreational Activities			Subjective Well-Being		
		\bar{X}	SS	P	\bar{X}	SS	P
Gender	Female	1.88	0.29	0.281	4.12	0.20	0.001*
	Male	1.83	0.20		3.70	0.42	
Marital Status	Single	2.18	0.21	0.000*	3.88	0.41	0.297
	Married	1.77	0.18		3.93	0.33	
Age	35 and less	1.91	0.28	0.001*	3.98	0.38	0.001*
	36-50	1.79	0.17		3.80	0.41	
	51 and over	1.71	0.08		3.86	0.08	
Duty/Title	Prof./Assoc.Pr..Dr.	1.76	0.18	0.001*	3.85	0.37	0.001*
	Asst.Prof.Dr.	1.87	0.18		3.78	0.39	
	Res.Assist.	2.15	0.29		4.19	0.11	
	Lecturer	1.63	0.13		3.82	0.17	
Seniority	10 and less	1.89	0.26	0.179	4.18	0.26	0.001*
	11-15 years	1.85	0.22		3.82	0.40	
	16-20 years	1.82	0.29		3.78	0.43	
	21 and over	1.86	0.09		3.88	0.10	

* $P < 0.01$

The results of the Pearson correlation analysis for the relationship between the participants' participation levels in recreational activities and their subjective well-being are given in Table 4. Accordingly, significant correlations were found between all variables. However, in general, a positive, moderate and significant relationship ($r=0.402$) was found between the levels of participation in recreational activities and general subjective well-being. On the other hand, while negative correlations were found between the levels of participation in general recreational activities and the sub-dimensions of subjective well-being "comparing his life with his past and the lives of others" ($r=-0.370$), "envy of the lives of others" ($r=-0.494$) and "pessimism" ($r=-0.318$), positive correlations were found between other variables. It was determined that the subjective well-being dimensions most affected by general recreational activities were "friend relationships" ($r=0.498$), "activities of interest" ($r=0.455$) and "family relationships" ($r=0.443$), respectively. In addition, it was found that the recreational activity that most affected subjective well-being was "cultural activities" ($r=0.471$).

Table 4: The Relationship between Their Level of Participation in Recreational Activities and Their Subjective Well-Being

Variables	Physical Activities	Outdoor Activities	Group Activities	Cultural Activities	Hobbies	Other Activities	Recreational Activities
Comparing your life to your past and the life of others	-	-	-	-0.220	-	-	-
Feelings	0.284*	0.314*	0.413*	0.423*	0.356*	0.443*	0.370*
Purposes	0.209*	0.231*	0.345*	0.285*	0.357*	0.457*	0.336*
Self-Confidence	0.295*	0.223*	0.315*	0.328*	0.312*	0.275*	0.371*
Optimism	0.271*	0.249*	0.326*	0.231*	0.477*	0.207*	0.300*
Interested events	0.492*	0.406*	0.456*	0.585*	0.430*	0.415*	0.455*
Friendship relations	0.594*	0.456*	0.400*	0.560*	0.302*	0.405*	0.498*
Looking to the future	0.217*	0.229*	0.263*	0.325*	0.357*	0.386*	0.326*
Family relations	0.315*	0.466*	0.312*	0.321*	0.389*	0.444*	0.443*
Envy of the lives of others	-	-	-	-	-	-	-
	0.462*	0.378*	0.344*	0.482*	0.214*	0.459*	0.494*
Coping with life's challenges	0.233*	0.239*	0.289*	0.335*	0.236*	0.494*	0.259*
Pessimism	-	-	-	-	-	-	-
	0.398*	0.302*	0.354*	0.205*	0.138*	0.121*	0.318*
Subjective Well-Being	0.311*	0.319*	0.269*	0.471*	0.326*	0.383*	0.402*

* $P < 0.05$

7. CONCLUSION AND DISCUSSION

In this research, which was attended by 393 academicians working at Harran University, Afyon Kocatepe University and Çanakkale Onsekiz Mart University, it was aimed to determine the relationship between participation in recreational activities and subjective well-being. According to the findings obtained from the research, the participation levels of academics in recreational activities in general are quite low. Some research findings in the literature confirm this finding (Kan Sönmez, 2022; Şen, 2019). On the other hand, some research findings carried out in different sample groups contradict this finding (Doğan, 2018; Güven & Yavuz, 2018; Karakan, Ertaş, Çolak & Yurtman, 2021). In Doğan (2018)'s research, students studying at the faculty of law; In the research of Güven and Yavuz (2018), municipal employees showed a moderate level of participation in recreational activities; In the research of Karakan et al. (2021), it was determined that the participation rate of local people in recreational activities was quite high. Recreation is related to the activities that people perform during their free time (Gulam, 2016; McLean & Hurd, 2012) is therefore most commonly defined as "activities that a person participates in in his free time" (Sklar et al., 2014). In this respect, lack of leisure time can be stated as one of the reasons for the low level of participation of academicians in recreational activities. In order to eliminate the inadequacy of academics with free time, in other words, the time frame that can be used freely (Broadhurst, 2001), it may be recommended to regulate the working hours by reducing the excessive course load, thesis advising and the intensity of academic activities. In addition, in order to increase the participation and interest of academicians in recreational activities

chosen voluntarily with the motives of pleasure and personal satisfaction (Butler, 1976), various units can be established on campus recreation at universities, and academicians can benefit from the consultancy services provided by experts in these units. In addition, it may be recommended that recreational activities and organizations at the university are supported by the management, planned in accordance with the academic calendar and program, the adequacy of the facilities and tools, and the participation costs are minimized. University management should have a perspective that sees these services as an investment, not a cost. Because with the increase in participation in recreational activities, it is possible to achieve serious gains both individually and organizationally. Increased subjective well-being, quality of life, life satisfaction, happiness, academic achievement, job performance, and organizational commitment; loneliness, desensitization, alienation, work stress, organizational silence and a decrease in burnout are some of these gains (Brajsa-Zganec et al., 2011; Bretland & Thorsteinsson, 2015; Cunningham & Mahoney, 2004, Eime et al., 2010, Freitas, Carneseca, Paiva & Paiva, 2014; Hernandez, 2014; Küçük, 2015; Küçük, 2017; Ortaç, 2019; Tezcan, 2007; Uçar, 2018).

The findings obtained from the research show that the recreational activities in which the participants participate at a higher level than the others are other activities such as internet, TV, chess, video, books-magazines-newspapers, and cultural activities such as dance, concert, museum, theater, fair which are below average. Physical activities, hobbies, outdoor activities and group activities were found to be quite low among the recreational activities of the participants. Accordingly, academics participate less in aerobics/fitness, badminton, cycling, gymnastics, ice skating, swimming, running, climbing, walking, tennis, table tennis, martial arts and yoga/plates than other activities and cultural activities. However, physical activities are very important for health (Shams, Kadow & Tsopanakis, 2021), and regular physical activity contributes to cognitive, psychological, and physical well-being (Guiney, Lucas, Cotter & Machado, 2015). Socialization is a supportive element in protection from undesirable bad habits and successful aging (Kalkavan, Özkara, Alemdağ & Çavdar, 2016; Small & Aries, 2004). Only the positive relationship between physical activities and academic achievement (Atkinson, 2015; Bastos, Reis, Aranha & Garrido, 2015; Mull & Tietjen, 2014), it is clear that academics' participation in physical activities should be encouraged. Academics are less involved in hobbies such as painting, writing, singing, playing musical instruments, photography, carpentry, carving, handicrafts, flower arranging, pottery and sculpture, collecting other activities and cultural activities. Apart from the obvious pleasure of engaging in a hobby and engaging one's mind in doing something new, there are advantages such as a decrease in stress level, increased well-being (well-being), increased sense of independence, and increased mental and emotional health (Akgül, 2018). It is important to support their participation in hobbies so that these advantages can be obtained by academics. In the United States, universities may be advised to sponsor hobby clubs and hobby shows, as do local

governments, educational institutions, and employers. In universities, it can also be suggested that hobby is accepted as creative activities of academicians compatible with business values, rewarding the one who does the best for different categories, giving positive references for hobbies in publications made, organizing activities for the development of hobbies (Gelber, 1991). Outdoor activities such as archery, bird watching, mountain climbing, hunting, fishing, golf, scuba diving, horse riding, camping, picnicking and going to the park, and group activities such as paintball, volleyball, basketball, bowling, football are recreational activities where the participation level of academics is less in all sub-activities. Outdoor activities are activities in which nature itself is used as a resource (Kalkan, 2012) and that create an interaction between the individual and nature (Ibrahim & Cordes, 2002). It keeps the individual physically and psychologically healthy and fit. It allows the individual to increase self-confidence and others, to take responsibility for himself and others, to make individual decisions, to manage risk, to feel happy, to socialize (Ardahan & Yerlisu Lapa, 2011; Burnett, 1994; McKenzie, 2000). Similarly, group activities are activities that enable the individual to socialize and reduce the feeling of loneliness (Şen, 2019). As can be seen, all recreational activities (physical, cultural, open space, group, other activities, hobbies) provide various benefits to individuals in physiological, psychological or sociological terms. According to Hung, individuals need recreational activities because of these physiological, psychological, and sociological benefits (Yan, 2013). Therefore, it is important to ensure participation in recreational activities.

In the study, the general subjective well-being levels of the participants were found to be well above the average. Similarly, according to the research findings of Yerlioğlu (2020), the subjective well-being of academics is at a high level. Bıçak (2021) and Dülger (2021) concluded that teachers' subjective well-being levels were high. This finding shows that academics have a high degree of judging the overall quality of their lives in a positive way as a whole, in other words, that academics love the life they live (Diener, 2000; McCabe & Johnson 2013; Parsons et al., 2019; Veenhoven, 1991). A number of theories in the relevant literature have attempted to explain how the individual experiences subjective well-being (Carruthers & Deyell Hood, 2004). Research shows that subjective well-being has an important relationship with personality; It found that extroverts (Lucas & Fujita, 2000), those prone to optimism (Taylor, Kemeny, Reed, Bower & Gruenewald, 2000), and carefree (DeNeve & Cooper, 1998) tended to have higher subjective well-being. In this direction, it can be stated that academics are more extroverted, optimistic and carefree. However, socio-economic characteristics such as being educated and having a high economic income play a positive and important role on subjective well-being. Education empowers people and enhances their ability to access better jobs, public services, and improved livelihoods (Shams et al., 2021). Accordingly, it is possible to say that the subjective well-being of academics is high because they are among the relatively educated and higher-income individuals. However, in the

study, the highest factors in terms of subjective well-being were listed as coping with life's challenges, goals, self-confidence and family relationships. In this regard, it can be stated that academicians are optimistic people who have the power to cope with the difficulties of life, determined, have goals, do not give up quickly in the face of difficulties, are responsible, loved and trusted, help and support others, are happy in family relationships and have no problems. This finding can be explained by the positive increase in psychological resilience, forgiveness skills, happiness, quality of life, life and job satisfaction, work motivation, job satisfaction, job happiness, and dedication to work as the level of satisfaction with the life of individuals, in other words, subjective well-being, increases (Bakker & Leiter, 2010; Bakker & Oerlemans, 2010; Dağ, 2019; Judge, Thorensen, Bono & Patton, 2001; Ünlü, 2020; Warr, 2007; Yaşar, 2015).

In the study, the participation levels of academics in recreational activities differed significantly according to marital status, age, and title, and singles, young people and research assistants participated in higher levels of recreational activities. The finding can probably be explained by the fact that these academics, at the starting point of their academic careers, have more free time, have fewer specific duties and responsibilities in their daily lives, and are more energetic. In groups with low participation in recreational activities, it may be recommended to investigate the reasons for the decrease in demand and to organize activities and organizations for these participants in line with the results. However, as a finding that contradicts many studies conducted in different sample groups, (Demirbaş, 2020; Kan Sönmez, 2022; Ortaç, 2019; Önaç, Birişçi, Gündel, Işikel & Çalışkan, 2018; Şen, 2019; Tütüncü, Aydın, Küçükusta, Avcı & Taş, 2011) the participation levels of academics in recreational activities according to their gender do not show a significant difference. It is possible to explain this finding by the fact that academics are essentially individuals regardless of gender and therefore the physiological, psychological and sociological benefits they will obtain from recreational activities are similar. In addition, another reason for this finding is that the motivational factors that direct all academics, regardless of men and women, to recreational activities are similar.

In the study, the subjective well-being levels of academicians showed significant differences according to gender, age, title and seniority variables, and the subjective well-being levels of women, young people, research assistants and those with low seniority were found to be higher. Gender differences in subjective well-being have been demonstrated in research conducted in various countries and groups (Tesch-Römer, Motel-Klingebiel & Tomasik, 2008). Although some of the researches confirm this finding (Dilmaç & Bozgeyikli, 2009; Gündoğdu & Yavuzer, 2012; Sezer, 2011) research showing that being a woman has a negative effect on subjective well-being is overwhelming (Costa, Terracciano & McCrae, 2001; Eryılmaz & Ercan, 2011; Shams et al., 2021; Tümkaya, 2011; Yurcu & Atay, 2015). These gender differences in subjective well-being were first explained by universal gender differences. Accordingly, women are more vulnerable to depression and

anxiety in connection with the production of estrogen and progesterone (during puberty, during the menstrual cycle and in the postpartum period). Secondly, gender differences in subjective well-being of men and women through factors related to different living conditions are explained. Opportunity structures and action resources are unevenly distributed between the sexes in many societies. Women's lives are more disadvantageous compared to men. For these reasons, it has been noted that women's subjective well-being levels may be lower than men (Tesch-Römer et al., 2008). On the other hand, research showing that the subjective well-being of men and women is at a similar level regardless of gender (Karakoç, Bingöl & Karaca, 2013; Myers & Diener, 1995; Tuzgöl Dost, 2004). These different findings may have varied according to the extent of gender inequality and cultural attitudes towards gender equality in different countries/regions. In other words, it is possible to say that it may be related to the possibility of access to resources related to the objectives of the participants.

In the study, a positive, moderate and significant relationship was found between the levels of participation in recreational activities and general subjective well-being in general. Many research findings in the literature examining the relationship between participation in recreational activities and subjective well-being confirm this finding (Björk et al., 2008; Brajsa-Zganec et al., 2011; Carruthers & Hood, 2004; Green et al., 2000; Hurtes et al., 2000; Kırmızıer, 2018; Koopman Boyden & Reis, 2009; Kuykendall et al., 2015; Kuykendall et al., 2018; Macchia & Whillans, 2019; Mackenzie & Hodge, 2020; Mitas 2010; Newman et al., 2014; Parsons et al., 2019; Reynolds & Lim, 2007; Schulz et al., 2018; Tian et al., 2020; Vella et al., 2015; Yarnal, et al., 2008). Recreational activities are also cited as a key pathway for subjective well-being by scholars in a wide variety of disciplines, including Kuykendall et al. (2015), Kuykendall et al. (2018), Mannell and Kleiber (1997), Newman et al. (2014), Pressman et al. (2009), Tkach and Lyubomirsky (2006). Because recreational activities offer a person the opportunity to preserve his life values and meet his needs. Through participation in recreational activities, a person establishes social relationships, feels positive emotions, acquires additional skills and knowledge, and thus improves the overall quality of life (Brajsa-Zganec et al., 2011), loves his life (Diener, 2000; McCabe & Johnson 2013; Parsons et al., 2019; Veenhoven, 1991), in other words, it rises the subjective well-being. The study also found negative correlations between the levels of participation in recreational activities and the sub-dimensions of subjective well-being, "comparing life with the past and the lives of others", "envy for the lives of others" and "pessimism". This result indicates that as the level of academicians' participation in recreational activities such as physical activities, cultural activities, outdoor activities, group activities, other activities and hobbies increases, they feel less guilty about their past mistakes, regret less, remember their past lives with more success, and It shows that they do not want to change, that they think their life is more trouble-free compared to their familiar surroundings, they envy them less, their belief in reaching their goals

and their positive expectations for the future are getting stronger. However, in the study, it was determined that the subjective well-being dimensions most affected by general recreational activities were "friendship relations", "interesting activities" and "family relations", respectively. According to this, with the increase in the level of participation of academicians in recreational activities, they mostly show assertiveness in their social relations, understand human relations, establish positive relationships, empathize, make friends in the quality and quantity they want, are happy in family relations, and receive support from friends and family members when they need it, It is possible to state that they lead a monotonous and not boring life, and they do enough activities that entertain them. As can be seen, all these are the social benefits of recreational activities (Yan, 2013). In this respect, it can be stated that recreational activities increase the subjective well-being of academics through their social benefit rather than physiological and psychological benefits.

REFERENCES

- Ahmad, K. Z. and AbuBakar, R. (2003). The association between training and organizational commitment among white-collar workers in Malaysia. *International Journal of Training and Development*, 7, 166-185.
doi.org/10.1111/1468-2419.00179
- Akgül E. (2018). *Hobi eğitiminin örgütsel bağlılığa etkisinin işyeri düzeyinde incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ardahan, F. and Yerlisu Lapa, T. (2011). Açık alan rekreasyonu: Bisiklet kullanıcıları ve yürüyüşçülerin doğa sporu yapma nedenleri ve elde ettikleri faydalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1327-1341.
- Argyle, M. (1996). *The social psychology of leisure*, New York: Penguin Books.
- Atkinson, R. (2015). Does physical activity improve academic performance. *Physical and Health Education Journal*, 80(4), 22-32.
- Bakker, A. B. and Leiter, M. P. (2010). *Work engagement: A handbook of essential theory and research*. New York: Psychology Press.
- Bakker, A. B. and Oerlemans, W. G. M. (2010). *Subjective well-being in organizations*. K. Cameron and G. Spreitzer (Eds.), in *Handbook of positive organizational scholarship*, Oxford University Press.
- Bastos, F., Reis, V. M., Aranha, A. and Garrido, N. (2015). Relation between sport and physical activity, BMI levels, perceptions of success and academic performance. *Motricidade*, 11(3), 41-58.
- Bıçak, M. (2021). *Sınıf öğretmenlerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Björk, J., Albin, M., Grahn, P., Jacobsson, H., Ardö, J., Wadbro, J., Östergren, P. O., Skarback, E. (2008). Recreational values of the natural environment in relation to neighbourhood satisfaction, physical activity, obesity and wellbeing. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 62(2), 1-17.
doi.org/10.1136/jech.2007.062414
- Bolelli, M. (2020). Psikolojik sermayenin öznel iyi oluş üzerindeki etkileri: Türkiye'den bir araştırma. *International Journal of Management and Administration*, 4(8), 245-259.
doi.org/10.29064/ijma.763064
- Boniwell, I. (2016). What is eudaimonia? The concept of eudaimonic well-being and happiness. [Online]. Accessed 24 Şubat 2022.

<http://positivepsychology.org.uk/the-concept-of-eudaimonic-well-being/>

Brajsa-Zganec, A., Merkas, M., and Sverko, I. (2011). Quality of life and leisure activities: How do leisure activities contribute to subjective well-being?, *Soc Indic Res*, 102, 81-91. doi.org/10.1007/s11205-010-9724-2

Bretland, R. J. and Thorsteinsson, E. B. (2015). Reducing workplace burnout: The relative benefits of cardiovascular and resistance exercise. *Peer J*, 3(1), 1-18. doi.org/10.7717/peerj.891

Broadhurst, R. (2001). *Managing environments for leisure and recreation*, London, GBR: Routledge,

Bulut, Z. (2021). *Rekreasyon faaliyetlerinin tercihinde içsel ve dışsal seyahat motivasyon faktörlerinin etkisi*. (Doktora tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Burnett, D. (1994) Exercising better management skills. *Personnel Management*, 26(1), 42-46.

Butler, G. (1976). *Introduction to community recreation* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.

Carruthers, C. and Deyell Hood, C. (2004). The power of the positive: Leisure and wellbeing. *Therapeutic Recreation Journal* 38(2), 225-245.

[1003-3932-1-PB.pdf \(bctra.org\)](https://www.bctra.org/1003-3932-1-PB.pdf)

Costa, P. T., Terracciano, A. and McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 322-331.

doi.org/10.1037/0022-3514.81.2.322

Cunningham, G. B., and Mahoney, K. (2004). Self-efficacy of part-time employees in university athletics: the influence of organizational commitment, valence of training, and training motivation. *Journal of Sport Management* 18(1), 59-73.

doi.org/10.1123/jsm.18.1.59

Çelik, S., and Dalbudak, İ. (2021). Examining the factors affecting the selection of the recreation activity type of university students. *Propósitos y Representaciones*, 9(3), 1-16.

[doi.org.10.20511.pyr2021.v9nSPE3.1207](https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1207)

Dağ, A. (2019). *Spor merkezi çalışanlarının öznel iyi oluş düzeylerinin iş ve yaşam doyumu üzerine etkisi: Sakarya İli örneği*. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Demirbaş, L. (2020). *öğretmenlerin rekreasyon etkinliklerine katılım sıklıklarının, mutluluk ve yaşam kalitesine olan etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

DeNeve, K. and Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 127 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin Journal*, 124, 197-229.

doi.org/10.1037/0033-2909.124.2.197

Diener, E. (2008). *Happiness: Unlocking the mysteries of psychological wealth*. Blackwell Publishing, Malden.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.

doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *Am Psychol* 55(1), 34-43.

doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.34

Diener, E., Inglehart, R., and Tay, L. (2013). Theory and validity of life satisfaction scales. *Social Indicators Research*, 112(3), 497-527.

doi.org/10.1007/s11205-012-0076-y

Diener, E., and Lucas, R. E. (2000). Explaining differences in societal levels of happiness:

Relative standards need fulfilment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies*, 1(1), 41–78.

doi.org/10.1023/A:1010076127199

Diener, E., Suh, E., Lucas, R.E., and Smith, H.L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302.

doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276

Dılmaç, B. and Bozgeyikli, H. (2009). Öğretmen adaylarının öznel iyi olma ve karar verme stillerinin incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 171-187.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/6002/80044>

Doğan, M. N. (2018). *Hukuk fakültesi öğrencilerinin rekreasyonel aktivitelerden elde ettikleri faydaların ve mutluluk düzeylerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Dülger, Ş. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin okul yönetiminde kararlara katılımları ile öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki: İstanbul İli Esenyurt İlçesi Örneği, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Eime, R. M., Harvey, J. T., Brown, W. J., and Payne, W. R. (2010). Does sports club participation contribute to health-related quality of life. *Med Sci Sports Exerc*, 42(5), 1022-1028.

doi.org/10.1249/mss.0b013e3181c3adaa

Ellis, G. D., Compton, D. M., Tyson, B., and Bohlig, M. (2002). Campus recreation participation, health, and quality of life. *Recreational Sports Journal*, 26(2), 51-60.

doi.org/10.1123/rsj.26.2.51

Eryılmaz, A. and Atak, H. (2011). Ergen öznel iyi oluşunun öz saygı ve iyimserlik eğilimi ile ilişkisinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 170-181.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6151/82621>

Freitas, A. R., Carneseca, E. C., Paiva, C. E., and Paiva, B. S. (2014). Impact of a physical activity program on the anxiety, depression, occupational stress and burnout syndrome of nursing professionals. *Rev Latino-Am Enfermagem*, 22, 332–336.

doi.org/10.1590/0104-1169.3307.2420

Galinha, I., and Pais-Ribeiro, J. L. (2011). Cognitive, affective and contextual predictors of subjective wellbeing. *International Journal of Wellbeing*, 2(1), 34-53.

doi.org/10.5502/ijw.v2i1.3

Gelber, S. M. (1991). A job you can't lose: Work and hobbies in the great depression. *Journal of Social History*, 14(4), 741-766.

doi.org/10.1353/jsh/24.4.741

Gist, N.P. and Fava, S.F. (1964). *Urban society*. New York: Crowell

Green, G. T., Kleiber, D., and Tarrant, M. A. (2000). The effect of an outdoor adventure based ropes-course program on the development of resiliency in low-income minority youth. *Journal of Parks and Administration*, 18(3), 76-97.

Guiney, H., Lucas, S., Cotter, J. and Machado, L. (2015). Evidence cerebral blood-flow regulation mediates exercise-cognition links in healthy young adults. *Neuropsychology*, 29(1), 1-9.

doi.org/10.1037/neu0000124

Gulam, A. (2016). Recreation- Need and importance in modern society. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 1(2), 157-160.

Güdü Demirbulat, Ö., and Avcıkurt, C. (2015). Turizm ve mutluluk arasındaki ilişki üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18(34), 79-97.

doi.org/10.31795/baunsobed.645355

Gül, T. (2014). *Rekreasyon olgusuna genel yaklaşım*. A. Yaylı (Ed.), Rekreasyona giriş içinde, Ankara: Detay Yayıncılık.

Gündoğdu, R. and Yavuzer, Y. (2012). Öğretmen adaylarının öznel iyi oluş ve psikolojik ihtiyaçlarının demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim*

Fakültesi Dergisi, 1(23), 115-131.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/issue/19396/206025>

Güven, Y., and Yavuz, E. (2018). Çalışanların rekreasyonel aktivitelere katılım düzeylerinin, mutluluk ve yaşam kalitesi üzerine olan etkisi, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 5(2), 79-88.

Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A., and Dinç, Y. (2017). *Boş zaman ve rekreasyon yönetimi (örnek animasyon uygulamaları)*, Üçüncü Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Hansson, A., Hilleras, P. and Forsell, Y. (2005). Well-being in an adult Swedish population. *Social Indicators Research*, 74, 313-325.

Hernandez, B. (2014). Health, physical activity, and academic achievement: the role of teachers, schools, and communities. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 85(3), 8-10.

Hurtes, K. P., Allen, L. R., Stevens, B. W., and Lee, C. (2000). Benefits-based programming: Making an impact on youth. *Journal of Park Recreation Administration*, 18(1), 34-49.

Ibrahim, H. and Cordes, K. A. (2002) *Outdoor Recreation: Enrichment for a Lifetime Paperback* (2nd Edition). Sagamore Publishing.

Judge, T. A., Thoresen, C. J., Bono, J. E. and Patton, G. K. (2001). The job satisfaction-job performance relationship: A qualitative and quantitative review. *Psychological Bulletin*, 127(3), 376-407.

doi.org/10.1037/0033-2909.127.3.376

Juniu, S. (2000). Downshifting: Regaining the essence of leisure. *Journal of Leisure Research*, 32(1), 69-73.

doi.org/10.1080/00222216.2000.11949888

Kahneman, D., Krueger, A. B., Schkade, D. A., Schwarz, N., and Stone, A. A. (2004). A Survey Method for Characterizing Daily Life Experience: The Day Reconstruction Method, *Science* 306(5702), 1776-1780.

doi.org/10.1126/science.1103572

Kalkan, A. (2012). *Açık Alan Rekreasyonu, doğa sporları yapan bireylerin bu sporları yapma nedenleri: antalya örneği*. (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Kalkavan, A., Özkara, A. B., Alemdağ, C. and Çavdar, S. (2016). Akademisyenlerin fiziksel aktiviteye katılım düzeyleri ve obezite durumlarının incelenmesi, *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(1), 329-339.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcs/issue/24486/259561>

Kan Sönmez, N. (2022). Akademisyenlerin Rekreatif Faaliyetlere Katılım Düzeylerine Yönelik Bir Değerlendirme, (pp. 160-176). *Future Trends in Leisure and Recreation Congress: Digital Recreation*, 20-21/01/2022, Ankara Turkey.

Karakan, H. İ; Ertaş, Ç.; Çolak, O., and Yurtman, S. (2021). Yerel halkın rekreasyon faaliyetlerine katılımını etkileyen faktörlere yönelik bir çalışma, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), 557-569.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/62554/892280>

Karakoç, A., Bingöl, F. and Karaca, S. (2013). Lise öğrencilerinde ergen öznel iyi oluş ile gelecek beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 6(3), 43-50.

Kelly, R. J., and Freysinger, J. V. (2000). *21st century leisure*. Needham Heights, MA.

Kırmızier, E. (2018). *Çeşitli rekreasyon faaliyetlerinin öznel iyi oluşa etkisi: yenilenme ve ağırlanma perspektifinden karşılaştırmalı bir değerlendirme*. (Yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Koopman Boyden, P. G., and Reid, S. L. (2009). Internet/e-mail usage and well-being among 65–84 year olds in New Zealand: Policy implications. *Educational Gerontology*, 35(11), 990-1007.

doi.org/10.1080/03601270902917745

Kuykendall, L., Boemerman, L., and Zhu, Z. (2018). The importance of leisure for subjective well-being. E. Diener, S. Oishi, and L. Tay (Eds.), *In Handbook of well-being*. Salt Lake City, UT: DEF Publishers.

Kuykendall, L., Tay, L., and Ng, V. (2015). Leisure engagement and subjective well-being: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 141(2), 364-403.

doi.org/10.1037/a0038508

Küçük, K. (2017). *Örgütlerde düzenlenen rekreasyon etkinliklerinin çalışanların yabancılaştırma düzeyleri ile ilişkisi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Küçük, Ö. (2017). *İş yaşamında kaba davranışların öznel iyi oluş hali ve çalışan performansına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Küçük, S. (2015). *İşgörenlerin rekreasyonel etkinliklere katılım düzeyleri ile çalışma performansları arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Küçük, V. and Koç, H. (2004). Psikososyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 1-11.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4752/65286>

Leitner, M. J. and Leitner, S.F. (1996). *Leisure enhancement*, New York: Haworth Press.

Lucas, R., and Fujita, F. (2000). Factors influencing the relation between extraversion and pleasant affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(6), 1039-1056.

doi.org/10.1037/0022-3514.79.6.1039

Lyubomirsky, S., and Lepper, H. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary, reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46(2), 137-155.

dx.doi.org/10.1023/A:1006824100041

Macchia, L., ve Whillans, A. (2019). Leisure beliefs and the subjective well-being of nations. *The Journal of Positive Psychology*, 16(2), 1-9.

doi.org/10.1080/17439760.2019.1689413

Mackenzie, S. H., and Hodge, K. (2020). Adventure recreation and subjective well-being: A conceptual framework, *Leisure Studies*, 39(1), 26-40.

doi.org/10.1080/02614367.2019.1577478

Mannell, R. C., and Kleiber, D. A. (1997). *A social psychology of leisure*. State College, PA: Venture.

McCabe, S., and Johnson, S. (2013). The happiness factor in tourism: Subjective well-being and social tourism. *Annals of Tourism Research*, 41, 42-65.

doi.org/10.1016/j.annals.2012.12.001

McKenzie, M. D. (2000). How are adventure education program outcomes achieved? A review of the literature. *Australian Journal of Outdoor Education*, (5)1, 19-28.

doi.org/10.1007/BF03400637

McLean, D. and Hurd, A. (2012). *Recreation and leisure in modern society*. Sudbury, MA: Jones and Bartlett Learning.

Mitas, O. (2010). *Positive Emotions in Mature Adults' Leisure Travel Experiences*, Doctoral Dissertation, The Pennsylvania State University.

Mull, H. and Tietjen, T. (2014). Physical activity and academic success: Links on a University Campus. *FOCUS on Colleges, Universities and Schools*, 8(1), 1-8.

Myers, D., and Deiner, E. (1995). Who is happy. *American Psychological Society*, 6(1), 1-19.

New Economics Foundation. (2018). *National accounts of well-being: bringing real wealth onto the balance sheet*. New Economics Foundation Publishing.

Newman, D. B., Tay, L., and Diener, E. (2014). Leisure and subjective well-being: A model of psychological mechanisms as mediating factors. *Journal of Happiness Studies*, 15, 555-578.

doi.org/10.1007/s10902-013-9435-x

Ortaç, B. (2019). *Üniversite personelinin rekreasyon etkinliklerine katılmasının mutluluk ve yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi Batman Üniversitesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Oshagbemi, T., and Hickson, C. (2003). Some aspects of overall job satisfaction: A binomial logit model. *Journal of Managerial Psychology*, 18(4), 357-67.

doi.org/10.1108/02683940310473109

Önaç, A. K., Birişçi, T., Gündel, H., Işikel, N., and Çalışkan, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel eğilimleri üzerine bir araştırma. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 55(1), 1-9.

doi.org/10.20289/zfdergi.390683

Parker, S. (1976). *Sociology of leisure*. New York: International Publication Service.

Parsons, H., Houge Mackenzie, S., Filep, S., and Brymer, E. (2019). *Subjective well-being and leisure*. In *Encyclopedia of the UN sustainable development goals: Good health and well-being* (pp. 1-11). Publisher: Springer.

Physical Activity Coalition of Manitoba (2008). "Recreation and Recreation Leadership in Manitoba" Position Statement.

Pressman, S. D., Matthews, K. A., Cohen, S., Martire, L. M., Scheier, M. F., Baum, A., and Schulz, R. (2009). Association of enjoyable leisure activities with psychological and physical well-being. *Psychosomatic Medicine*, 71(7), 725-732.

Randall, L. (2006). Enhancing the academic life of the mid-career professional. *Senate Forum*, 22(1), 1-20.

Reynolds, F., and Lim, K. H. (2007). Contribution of visual art-making to the subjective well-being of women living with cancer: A qualitative study. *The Arts in Psychotherapy*, 34, 1-10.

doi.org/10.1016/j.aip.2006.09.005

Rodriguez, A., Latkova, P., and Sun, Y.-Y. (2008). The relationship between leisure and life satisfaction: application of activity and need theory. *Social Indicators Research*, 86, 163-175.

doi.org/10.1007/s11205-007-9101-y

Salihöglü, T. (2016). *Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde boş zaman aktivitelerinin rolü: İstanbul örneği*. (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sane, M. A., Devin, H. F., Jafari, R., and Zohoorian, Z. (2012). Relationship between physical activity and its components with burnout in academic Members of Daregaz Universities, *Social and Behavioral Sciences*, 46, 4291-4294.

doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.242

Schulz, P., Schulte, J., Raube, S., Disouky, H., and Kandler, C. (2018). The role of leisure interest and engagement for subjective well-being. *J Happiness Stud*, 19, 1135-1150.

doi.org/10.1007/s10902-017-9863-0

Sekaran, U. (2003). *Research methods for business*, New York, John Wiley High Education Publication.

Shadid, K. (2017). *The Impact of Leisure Activities on Employee Performance in the Pharmaceutical Sector, Karachi*, Research Project, Shaheed Zulfiqar Ali Bhutto Institute of Science and Technology, Islamabad.

Şen, K. (2019). *Öğretmenlerin rekreasyon aktivitelerine katılmalarının yaşam mutluluğu ve iş performansına etkisi üzerine bir inceleme*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Sezer, F. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 41(192), 74-85.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36186/406827>

Shams, K., Kadow, A. and Tsopanakis, A. (2021). Leisure-time and subjective well-being among park visitors in urban Pakistan: The mediating role of health satisfaction. *Social Sciences 1(149)*, 1-20.

doi.org/10.1007%2Fs43545-021-00168-9

Silverstein, M., and Parker, M. G. (2002). Leisure activities and quality of life among the oldest old in Sweden. *Research on Aging, 24(5)*, 528-547.

doi.org/10.1177%2F0164027502245003

Sklar, S.L., Autry, C.E., and Anderson, S.C. (2014). How park and recreation agencies engage in community development. *World Leisure Journal, 56(4)*, 281-299.

doi.org/10.1080/16078055.2014.958193

Stebbins, R. A., (2007). *Serious leisure: A perspective for our time*. Transaction: New Brunswick.

Taylor, S., Kemeny, M., Reed, G., Bower, J., and Gruenewald, T. (2000). Psychological resources, positive illusions, and health. *American Psychologist, 55(1)*, 99-109. doi.org/10.1037//0003-066x.55.1.99

Tesch-Roemer, C., Motel-Klingebiel, A. and Tomasik, M. J. (2008). Gender Differences in Subjective Well-Being: Comparing Societies with Respect to Gender Equality, *Social Indicators Research, 85 (2)*, 329-34.

doi.org/10.1007/s11205-007-9133-3

Tezcan, N. (2007). *Rekreasyon etkinliklerinin çalışanların performansları üzerine etkilerinin incelenmesi: (Kocaeli Trakya Birlik)*. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Tian, H. B., Qui, Y. J., Lin, Y. Q., Zhou, W. T., and Fan, C. Y. (2020). The role of leisure satisfaction in serious leisure and subjective well-being: Evidence from Chinese marathon runners, *Frontiers in Psychology, 11*, 1-10.

doi.org/10.3389/fpsyg.2020.581908

Tkach, C., and Lyubomirsky, S. (2006). How do people pursue happiness?: Relating personality, happiness-increasing strategies, and well-being. *Journal of Happiness Studies, 7(2)*, 183–225.

Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management, (5th Edition)*. London And Newyork: Taylor and Francis Group.

Tuzgöl Dost, M. (2005). Öznel iyi oluş ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(23)*, 103-111.

Tümekaya, S. (2011). Humor styles and socio-demographic variables as predictors of subjective well-being of Turkish University students. *Education and Science, 36(160)*, 158-170.

Tütüncü ,Ö., Aydın, İ., Küçükusta, D., Avcı, N., and Taş, İ. (2011). Üniversite öğrencilerinin rekreasyon faaliyetlerine katılımını etkileyen unsurların analizi. *Spor Bilimleri Dergisi, 22(2)*, 69-83.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbd/issue/16381/171368>

Uçar, I. (2018). *Rekreasyon faaliyetlerine katılan bireylerde yalnızlık ve sosyal anksiyete düzeyinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Uyrun, A. (2021). *Serbest zaman-boş zaman değerlendirme aracı olarak rekreasyon*. S. Meriç (Ed.), *Rekreasyon sosyolojisi* (ss. 21-38) içinde, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ünlü, N. (2020). *Sağlık çalışanlarının öznel iyi oluş düzeylerinin çalışma motivasyonuna etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Warr, P. (2007). *Work, happiness, and unhappiness*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Veenhoven, R. (1991). Is Happiness Relative?, *Social Indicators Research, 24(1)*, 1-34.

doi.org/10.1007/BF00292648

Veenhoven, R. (1991). *Questions on happiness: Classical topics, modern answers, blind spots*. F. M. Argyle and N. Schwarz. (Eds.), In *Subjective well-being: an interdisciplinary perspective* (pp. 7-26), Oxford: Pergamon Press.

Vella, K., Johnson, D., and Hides, L. (2015). Indicators of wellbeing in recreational video game players. *Conference: Proceedings of the Annual Meeting of the Australian Special Interest Group for Computer Human Interaction* (pp.613-617). Parkville VIC Australia.

Yan, W. (2013). Correlations of consumers, leisure motivation and leisure value with leisure benefits —a case study on taiwan international orchid show. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 3(3), 268-280.

Yarnal, C. M., Chick, G., and Kerstetter, D. L. (2008). 'I did not have time to play growing up...so this is my play time. It's the best thing I have ever done for myself: What is play to older women?'. *Leisure Sciences*, 30(3), 235-252.

doi.org/10.1080/01490400802017456

Yaşar, K. (2015). *Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile psikolojik sağlamlık ve affetme düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Yurcu, G. ve Atay, H. (2015). Çalışanların öznel iyi oluşunu etkileyen demografik faktörlerin incelenmesi: antalya ili konaklama işletmeleri örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 17-34.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40495/485114>

Zhou, W. T., Tian, H. B., and Qiu, Y. J. (2017). Qualitative study of marathon runners' serious leisure constraints. *J. Wuhan Inst. Phys. Educ.* 51, 80-84.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40495/485114>

THE EFFECT OF WORK ENGAGEMENT ON PERCEIVED BUSINESS PERFORMANCE: COMPARISONS BETWEEN MANUFACTURING AND SERVICE SECTORS

İŞE ADANMA DÜZEYİNİN ALGILANAN İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ: İMALAT VE HİZMET SEKTÖRLERİ KARŞILAŞTIRILMASI

Meriç Esat BEBİTOĞLU*

Geliş Tarihi: 19.04.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 18.05.2023
(Accepted)

ABSTRACT: Conditions of rapid change force businesses to increase their competitiveness. To increase their competitiveness, businesses are trying to make human resources more effective and efficient as well as harmonize their improved physical and financial opportunities. The fact that the employee is committed to the job with vigorous energy and dedication from the very first day is an indicator of a high level of work engagement. It is considered that a high level of engagement will increase the competitiveness of the enterprise by positively affecting the business's overall performance. The purpose of this study is to determine whether the level of job engagement of employees in the manufacturing or service sector differs according to gender, age, and seniority. Within the scope of the study, a survey was conducted among employees in various companies, both located in the service and manufacturing sectors, to investigate the effect of the level of job engagement on perceived business performance. As the results of the survey were analyzed positive relation was found between work engagement and business performance perceived by the employees but no significant difference between the manufacturing and service sectors. The research has been expanded to obtain whether there is a relationship between age, gender, and seniority, as well as the perceived business performance of the sectors employed and the level of work engagement. According to the results obtained, and the relationship between the level of work engagement and performance, it has been determined that the younger have higher work engagement and perceived business performance levels.

Keywords: work engagement, business performance, competition, seniority

ÖZ: Hızlı değişim koşulları, işletmeleri rekabet güçlerini artırmaya zorlamaktadır. İşletmeler rekabet güçlerini artırmak için insan kaynaklarını daha etkin ve verimli hale getirmenin yanı sıra gelişmiş fiziki ve finansal olanaklarını uyumlu hale getirmeye çalışmaktadırlar. Çalışanın işe ilk günden itibaren yüksek düzeyde enerji ve özveri ile bağlı olması, işe bağlılık düzeyinin yüksek olduğunun bir göstergesidir. Yüksek düzeyde bir bağlılığın işletmenin genel performansını olumlu yönde etkileyerek işletmenin rekabet gücünü artıracakı düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı imalat veya hizmet sektöründe çalışanların işe adanma düzeylerinin cinsiyet, yaş ve kıdeme göre farklılık gösterip göstermediğinin ortaya

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, meric.bebitoglu@nisantasi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5013-913X

konmasıdır. Çalışma kapsamında, işe adanma düzeyinin algılanan iş performansı üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla hem imalat hem de hizmet sektörlerinde yer alan çeşitli firmalarda çalışanlara anket uygulanmıştır. Anket sonuçları analiz edildiğinde, işe adanma ile çalışanlar tarafından algılanan işletme performansı arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, ancak imalat ve hizmet sektörleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırma, yaş, cinsiyet ve kıdem ile istihdam edilen sektörlerin algılanan iş performansı ve işe adanma düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmak için genişletilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre işe adanma düzeyi ile performans arasındaki ilişkinin yanı sıra gençlerin hem işe adanma, hem de algılanan işletme performansı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: işe adanma, performans, rekabet, kıdem

1. INTRODUCTION

Under today's circumstances, the performance of businesses is largely based on productivity and the path to efficiency passes through employee behavior and work engagement, which is mainly formed by motivation. Also, the human resource, which tries to survive and be successful under physical, psychological, and behavioral conditions, has the initiative and power to affect the holistic success of the business. While the sources of motivation and tools to motivate employees are a matter of other studies, in this study, whether the level of work engagement affects the perceived performance of the enterprise was examined based on the gender of the respondents and the sector they work in. Within the scope of the study, it has been tried to reveal separately for male and female respondents of the survey whether there is a correlation between work engagement and perceived business performance in the sector they are employed. Thus, it is thought that it will be useful to reveal the theoretical framework before the research.

2. THEORETICAL FRAMEWORK AND LITERATURE REVIEW

In the literature review, a substantial number of studies were found especially on work engagement. Concepts thought to be related to work engagement have been examined and harmonized. In the literature review, studies on the differences between genders in terms of work engagement were given in the following sections. Therefore, several studies conducted in the service sector have been examined regarding the level of work engagement. Among these, public and private sector comparisons were obtained, but no study was found comparing the level of job engagement of service and manufacturing sector employees.

2.1 Work Engagement and Related Concepts

The concept of work engagement, is frequently emphasized in organizational behavior studies, the term has been stated by different researchers as; “to be **engaged** to work” (Güneşer, 2007; Özkalp and Meydan, 2015), “to be **devoted** to work” (Bal, 2008), “to be **committed** to work” (Tuna, 2009), “to be **gratified** to work ” (Öner, 2008), “to be **tempted** to work ” (Dalay, 2007), “to be **passionate** to work” (Metin, 2010), (Turgut, 2011) and “to be **integrated** with work”(Ardıç and Polatçı, 2009).

In this study, the concept will be used as “**work engagement**”. Markos and Sridevi (2010: 90) define this concept, whereas no definite consensus on it, as the willingness of the employee to accomplish the goals of the organization, with a sustainable workload, showing great effort. According to Robinson et al. (2004: 15), this concept is remarked as the attitudes of the employees toward the organization and its values. Work engagement is defined in various ways in different studies. Work Engagement is expressed as an employee’s commitment to work, satisfaction, and enthusiasm while doing their job (Arslan and Demir, 2017). In the literature, the concept of work engagement is still under development, and it is interpreted as a passionate attachment to the work done by the employees and a tight bond to the organization they are in (Özer et al., 2015: 262). Engaged-to-work employees are highly integrated with their tasks and are productive and efficient for their organizations. Employees who are not work engaged are dismissed and inefficient; besides they can not concentrate on their time, energy, and attention or use them in unnecessary tasks. (Ardıç ve Polatçı, 2009: 88). Gallup 2017 Research shows that some employees are not engaged in their jobs and putting them fully engaged in their jobs is one of the biggest challenges managers face (Bilginoğlu and Yozgat, 2019). In the literature, *dedication*, *absorption*, and *vigor* are stated as the three dimensions of work engagement. Vigor (being energetic) is the feeling that the employee is constantly vigorous and fresh during working hours and interacting with his/her teammates. Dedication refers to the commitment of the person to his/her work and is sometimes even referred to as people seeing themselves as a whole with their work. Absorption is being aware of what the job demands from the employee and being aware of those talents existing in him/her (Maslach et al. 2001: 417; Schaufeli et al. 2002; Ünal 2013). If these dimensions are considered individually in detail.

a. Vigor: Feeling physically energetic means being emotionally strong, struggling with failure or difficult tasks, and resisting difficulties (Schaufeli et al. 2002). Such an employee constantly feels vigorous during working hours and interacts constantly with colleagues (Maslach et al. 2001).

b. Dedication: It refers to work worthy of pride, pride in work, self-proof, challenge, and enthusiastic work (Schaufeli et al. 2002). Devotion is explained as the commitment of the person to work and sometimes even to see themselves as a whole with the work they do (Maslach et al. 2001).

c. Absorption: It refers to the situation of fully concentrating on the job and giving itself to work in-depth. Thus, for the employee, time is running fast at work (Schaufeli et al. 2002). The person knows what he/she is asked for in his/her work and sees the necessary skills for this job (Maslach et al. 2001).

2.2 The Concept of Burnout

In the 1970s burnout was first alleged by Freudenberger as a term to describe the gradual emotional depletion and loss of motivation. Based on Freudenberger’s

(1974) observations, burnout is described as “a state of mental and physical exhaustion caused by one’s professional life,” and he referred to “the extinction of motivation or incentive, especially where one’s devotion to a cause or relationship fails to produce the desired results.” Thus, individuals who burn out from their work deplete their energetic resources and lose their dedication to work (Şanlıöz et. al, 2022). While several studies have been done on burnout for many years, nowadays there has been an interest in concepts such as work engagement, which has recently been revealed to be the opposite of burnout (Güzel and Uyar 2019). The concept of work engagement implies an employee’s high energy and commitment to work (Motyka, 2018). People engaged in the work see their work as meaningful, important, and inspiring. Therefore, they are proud of their work and love their job requirements (Arslan and Demir, 2017).

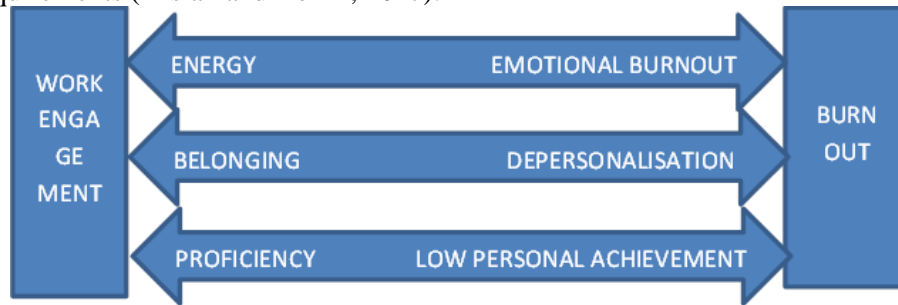

Figure 1 Relationship between burnout and work engagement

Source: Ardıç K., Polatçı, S. (2009). Tükenmişlik Sendromu ve Madalyonun Öbür Yüzü: İşle Bütünleşme. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32, 21-46.

The person who is engaged in the work evaluates himself/herself as a whole with his/her work cognitively and develops sincere relations with his/her colleagues (Maslach and Leiter, 2008). In this context, engagement in work is considered as a concept based on participation in organizational affairs, being energetic, and being efficient (Arslan and Demir, 2017). It is also noteworthy that employees who are committed to work and integrated with the work are motivated and perform better (Bal, 2009). Contrary to this concept, burnout is seen as a loss of enthusiasm and purpose and depicts physical, emotional, and mental fatigue (burnout) (Pines and Aronson, 1988). According to Maslach and Leiter (1997), burnout is redefined as erosion/abrasion in work engagement.

In predicting considerable outcomes for individuals and organizations, burnout and work engagement are substantial concepts. Reasons for burnout are considered as; high job demands with low job resources. Personality and personal resources considered as individual characteristics are related to both work engagement and burnout but in a converse direction. While both burnout and work engagement are associated with work-related outcomes, burnout is more strongly

related to health outcomes, while work engagement is more strongly relevant to motivational outcomes (Bakker et. al. 2014; Barlett, et. al, 2021).

2.3 Consequences of Work Engagement

It is enclosed in many studies by various authors that work engagement has positive benefits for employees. According to the studies carried out by Schaufeli et al. (2001), engaged employees have self-sufficiency and success in completing their jobs. Employees with work engagement generally expect positive results from life and can adapt their job roles within the organization and satisfy their needs (Schaufeli et al. 2001). Thus, in the survey conducted within the scope of this study, the perceptions about the performance of the enterprise of highly committed employees were questioned. In a study conducted on Dutch employees, a positive relationship was found between engaging in work and working overtime (Beckers et al. 2004). Despite this valuable study, today it is discussable whether it is an efficient way of working overtime or not. Is the employee who has been working overtime really under a workload that will not end within a certain time defined by working hours, or is he unable to plan his time well? If we consider the possibility of working remotely and having flexible working hours, the speed of doing business increases and becomes practical because of the development of technology and communication opportunities, it is not easy to say overtime work is a performance criterion. For this reason, a literature review was conducted to outline how business performance should be determined.

3. BUSINESS PERFORMANCE AND MEASUREMENT INDICATORS

In basic terms, enterprise performance is defined as the degree of fulfillment of the purpose or mission of the enterprise according to the output or result obtained at the end of a certain period (Akal, 2003). Overall, enterprise performance is measured to determine to what extent the organization has achieved its goals (Bakoğlu 2001: 39). In recent years, besides financial indicators, new dimensions such as efficiency, quality, and customer satisfaction, creating value in production, technological efficiency, developing of new products, quality of working life, market share, and public responsibility have been used to measure business performance (Bakoğlu 1999, Göztür 2000, Fuentes et al. 2004). These dimensions are called non-financial performance indicators. (Erdem et. al. 2011)

3.1 Inadequacy of Financial Performance Indicators

Financial performance dimensions (profitability, total sales, and return on investment) are the most frequently used criteria by organizations for measuring business performance (Montoya-Weiss and Calantone 199; Nicholas 1998; Kennerly and Neely 2002; Michalisin et al. 2004); these criteria are criticized for their inability to fully reflect the enterprise performance (Eccles 1991; Phillips 1999; Sarıkaya 2002; Reiner 2004). Therefore, for example, non-financial indicators such as product/service quality, customer and employee satisfaction, and new

product/service developments are needed in addition to financial indicators (Erdem et. al. 2011). On the other hand, productivity is an important parameter. Customer satisfaction has vital importance for the business in almost any environment encountered by the consumer. However, it is thought that an efficient business will satisfy every counterpart around, especially the customer itself.

The performance of a business is the output of a certain time or the result of its work. This result should be perceived as achieving the purpose of the business or the degree of performance of a particular task. In this case, performance is the evaluation of the efforts made to develop business objectives (Akal, 2002: 473). Business performance in the literature; financial performance (such as profitability, expenses, stock prices, etc.), and non-financial performance (such as competition, loyalty, customer satisfaction, etc.) are examined in two different ways (Gupta and Zeitham, 2006: 26). The financial metrics used to evaluate performance are not sufficient since some managerial actions and innovations that define the organization and give meaning to its different activities, although useful, do not yield financial gains (Çiftçi, 2015). For this reason, subjective non-financial criteria include stakeholders' perceptions such as market share, growth in sales, customer satisfaction, customer loyalty, brand value, retention of talented employees, process innovation, information acquisition, and change management. Performance indicators are handled in three dimensions: efficiency, productivity, and compatibility with innovations. While efficiency is related to profitability, productivity is related to achieving non-financial goals. Compliance with innovation is about adapting to changes easily (Homburg et al. 1999: 343).

Non-financial performance metrics have some difficulties. Especially, since many indicators such as information, competition, employee satisfaction, innovation, and customer loyalty have an invisible and intangible structure, which is difficult to measure. Thus, it is possible to benefit from both quantitative and qualitative performance criteria on business performance (Erdem et al. 2011: 85).

- **Qualitative Performance:** In recent years, new dimensions such as efficiency, quality, customer satisfaction, creating value in production, technological efficiency, developing new products, quality of working life, and public responsibility have been used in addition to financial indicators in measuring business performance. These dimensions are evaluated as the qualitative performance criteria of the enterprise.
- **Quantitative performance:** They are the most frequently used criteria in the measurement of business performance, based on the financial indicators of the company. Quantitative performance measurement is made by comparing criteria such as profitability, turnover, production amount, costs, and share value with organizational goals or other criteria (Çiftçi, 2015)

3.2 The Effect of Human Resources Practices on Business Performance

Although work engagement is a part of organizational behavior, it also has the feature of being a strategic human resources practice to be provided to the employee. Effective management of human capital can be the best determinant of organizational performance (Liao, 2005: 294). The human resources practices of a company affect the performance of the company in at least two dimensions. The first one is; that high-level HRM (human resources management) practices directly affect the results, which are outcomes. The result of the task and the productivity which can be directly controlled by the employee is an example. The second one that is; if the recycling of HRM investments exceed costs, the financial performance and efficiency of the organization increases with fewer employees. (Roos et al. 2004: 29-30). Huselid's (1995) study supports this point of view in general.

According to the research, a positive relationship was obtained between human resources management practices on individual and organizational performance or efficiency. In addition, it has been determined that these practices have an impact on profitability too (Guest and Hogue, 1994: 40, Roberts, 1995: 43, Huselid, 1995: 636, Wright and Boswell, 2002: 252). The improvement of organizational performance will affect positively the performance in the market too (Marangoz and Biber, 2007). Therefore, it is possible to assume that engagement activities have an impact on the performance of the business. To support this discourse with research, a survey study was conducted.

3.3 Hypothesis

Judge, et. al., (2006). have determined the relationship of the narcissistic personality to self- and other perceptions of workplace deviance, leadership, and task and contextual performance. In this study the relation between work engagement and perceived business performance has been investigated as H1: *the work engagement level of employees has a positive impact on business performance perceived by themselves.*

Mascarenhas, et. al, (2022) have studied how Perceived Organizational Support, Identification with the Organization, and Work Engagement Influence Job Satisfaction. In this study relationship between gender and perceived business performance is measured with H2: *A significant difference exists between genders in the level of job engagement and job performance perceived by the employees.*

There are several studies examining the correlation of concepts between manufacturing and service sectors such as Forsman (2011) about innovation capacity and development. H3 is stated as: *A significant difference exists between the manufacturing and service sectors in the level of work engagement and business performance perceived by employees.*

Demirtas, (2010) has found a significant difference between seniority and job satisfaction levels of teachers whereas this study aims to search for a difference between seniority and work engagement level of employees with H4; *A significant*

difference exists between work engagement and perceived job performance by employees in terms of seniority levels.

As Avery et. al. (2007) Schaufelli et. al., (2008), and Mascarenhas et al., (2022) have studied the relationship between gender and work engagement *H5* investigates the concept as: *A significant difference exists between work engagement and perceived job performance by employees' ages.*

The conceptual model of the research is given below.

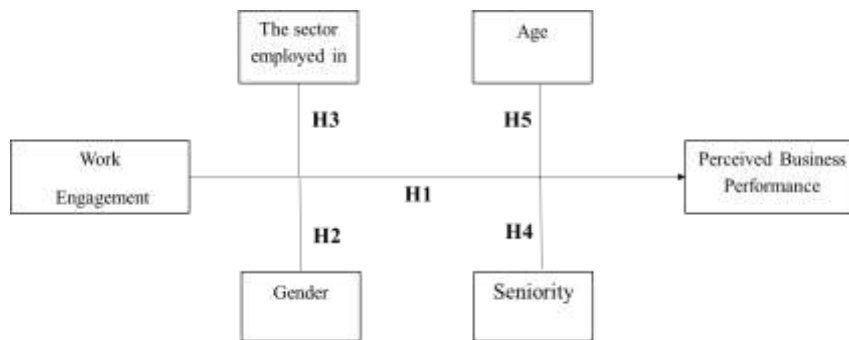

Figure 2 The research model

3.4 The Scope, Research Methodology, and Sampling Process

The research proposes to interrogate whether the work engagement level of employees has an impact on perceived business performance with gender and employed sector comparison. The population of the research is employees of companies belonging to manufacturing or service sectors operating in Turkey. Easy sampling method is preferred. The research had been conducted in February 2020.

A 7-point Likert scale questionnaire was conducted on the participants by the online survey technique. Questions about work engagement, perceived business performance, and finally 3 questions for demographic features were asked. On the scale of the study, several statements are created to determine the correlation between employees' engagement and perceived business performance. These statements are suitable for the study from the scales that Utrecht Work Loyalty Scale developed by Schaufeli and Bakker (2004) and perceived business performance (Venkatraman and Ramanujan, 1986). 8 questions were asked in total, 3 questions were about work engagement and 5 questions were about business performance. Before the survey was applied, a pre-test study was carried out with the experts and academics and, after the minor changes, 265 people participated in the final survey.

4. OUTCOMES OF THE RESEARCH

In this part of the study, besides the socio-demographic characteristics of the research sample, there are also analyses regarding the reliability and validity of the scales used in the research.

4.1 Socio-Demographic Characteristics of the Research

The socio-demographic characteristics of the respondents are given below.

Table 1: Socio-demographic characteristics of the respondents

Gender	N	%	Age	N	%	Experience	N	%
Female	108	40,8	20-30	125	47,2	0-5 years	187	71
Male	157	59,2	31-40	108	40,7	6-10 years	51	19
			41-60	32	12,1	11 yrs & above	27	10
Total	265	100		265	100		265	100

40.8% of the survey respondents are female and 59.2% are male. 47.2% of respondents participating in the study are between 20 and 30 years old, 40.7% are between 31 and 40 years old, and 12.1% are between 41 and 60 years old. In Table 1, 70,6 % of the respondents declared that they have been working in the same company for 0-5 years, 19,2 % for 6-10 years, and 10.2% for more than 10 years.

4.2 Classification and Diversity of Sectors

Respondents are employed in 38 different sectors declared as belonging to manufacturing/production or service sectors. 87 of 265, participants have been employed in manufacturing/production-based sectors (33%) whereas the rest of the participants are employed in service sectors. Various sectors in which the respondents are employed are listed below.

Table 2: Distribution of respondents employed in the manufacturing or service sectors

Manufacturing Sectors		Service Sectors	
Metallurgy	Pharmaceuticals	Aviation/ services	Insurance/Banking
Textile	Packaging	Business Intelligence	Job security and health
Construction	Petroleum	Call Center	Logistics/transportation
Durable Goods	Defense & Space	Consultancy/law/audit	Public service
Automation	Aircraft mainten.	Digital Platform/media	Publishing
Manufacturing	Cosmetics	Education	Retail
Mach. carpet	Mining	E-trade	Technology
Robotics	Plastics	Finance /Fintech	Telecommunications
Hydraulics	R&D	Health	Tourism
FMCG		Information technologies	

4.3 Reliability and Validity Analysis Results

Reliability and validity analyses of the scales were conducted to measure the effect of engaging in work on perceived business performance. When Cronbach's Alpha analysis is performed for the work engagement scale consisting of 3 items; the Alpha value is found as 0,876. For the perceived business performance scale consisting of 5 items; the Alpha value is found as 0,925, which is the lower limit of a scale (0.70) that is accepted as reliable. It is understood that the scale used is reliable (Hair, Anderson, Tatham, and Black, 1998).

Factor analysis was used for the structural validity of the scale whereas, for scale validity, exploratory factor analysis was applied. The test statistics of “KMO and Barlett’s”. Result of 0,668 Kaiser-Meyer-Olkin and 490,326 chi-square value of Barlett's test sig. was realized as $p \leq 0.01$. The work engagement scale (data group) is suitable for factor analysis. The total explained variance was obtained as 80,306 in exploratory factor analysis. The result of 0,843 Kaiser-Meyer-Olkin and Barlett’s test corresponds to a 1021,035 chi-square value sig. was realized as $p \leq 0.01$. The perceived business performance scale (data group) is appropriate for factor analysis whereas the total explained variance was 76,965.

Table 3: Descriptive Statics of the Analysis

Descriptive Statistics									
	N	Min	Max	Mean	Std. Dev.	Skewness		Kurtosis	
	Stats.	Stats.	Stats.	Stats.	Stats.	Stats.	Std. Er	Stats.	Std. Er
Perf. Perceived	265	1	7	5,0853	1,42461	-0,567	0,15	-0,383	0,298
Work Eng.	265	1	7	5,3107	1,51073	-0,893	0,15	0,142	0,298

4.4 Correlation Analysis Results

To determine the correlation between employees' work engagement and their perceptions of business performance correlation analysis was used. The relationship between the level of employee work engagement and perceived business performance was examined first. Correlation analysis results are given in Table 4.

Table 4: The relationship between employees' work engagement level and perceived business performance.

Correlations	PBP	WE
PBP (Perceived Business Performance)	1	0,317
WE (Work Engagement)	0,317**	1

Correlation is significant at level 0,01

Regarding the table above, although a weak correlation has been obtained between work engagement and business performance, a significant relationship exists at $p \leq 0.01$.

4.5 Regression Analysis Results

To determine the correlation between the level of employee engagement and the perceptions of business performance regression analysis was applied. The regression analysis results are as follows.

Table 5: Regression Model Summary

Model Summary				
Model	R	R ²	Adjusted R ²	Std. Error of the Estimate
1	,317 ^a	0,1	0,097	1,3539

a. Predictors: (Const.), Work Engagement

Table 6: ANOVA Table

Model	Sum of Sq.	df	Mean Sq.	F	Sig.	
1	Regression	53,7	1	53,7	29,3	,000 ^b
	Residual	482,092	263	1,833		
	Total	535,793	264			

a. Dependent Variable: PERF b. Predictors: (Constant), WE

Table 7: Regression Coefficients

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	
	B	Std. Error	Beta			
1	(Const)	2,125	0,168		12,655	0
	WE	0,299	0,055	0,317	5,413	0

a. Dependent Variable: PERF

According to the values above, there is a correlation between work engagement and business performance. Also, the work engagement level has a meaningful impact on the perceived business performance. Hypothesis H1 was approved.

4.6 T-test Analysis Results

While it is statistically determined that the data is distributed normally t-test was applied. According to the t-test analysis results; the correlation between gender

differences and work engagement level in perceived business performance is as follows.

Table 8: T-test analysis for gender differentiation

Group Statistics					
Gender		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Perceived Performance	Female	96	4,9417	1,41776	0,1447
	Male	166	5,1759	1,43376	0,11128
Work Engagement	Female	96	5,2569	1,44811	0,1478
	Male	166	5,3333	1,55743	0,12088

Table 9: Independent Samples Test

		Independent Samples Test								
		Levene's Test		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	T	df	Sig. 2-tailed	Mean Diff.	Std. Error Diff.	Confidence Interval	
								Lower		Upper
Perceived perf.	assumed	0,1	0,76	-1,28	260	0,202	-0,234	0,183	-0,594	0,126
	not assumed			-1,28	200,2	0,201	-0,234	0,182	-0,594	0,125
Work Eng.	assumed	0,49	0,48	-0,39	260	0,695	-0,076	0,194	-0,459	0,306
	not assumed			-0,4	210,4	0,69	-0,076	0,19	-0,452	0,3

According to the values above, a significant difference can not be obtained between genders although male participants have a higher level of work engagement. Thus, H2 was rejected. However, further studies may reveal positive results with increasing the number of participants. The other inquiry was to find out if there is a correlation between the manufacturing and service sectors in which the employees are employed and work engagement level on perceived business performance. T-test analysis was used.

Table 10: T-test analysis for sectoral differences

Group Statistics					
Type of the sector (M for manufacturing, S for Service)		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Perceived Perf.	S	170	5,0447	1,44546	0,11086
	M	95	5,1579	1,39113	0,14273
Work Engagement	S	170	5,302	1,54156	0,11823
	M	95	5,3263	1,46187	0,14998

Table 11: Independent Samples Test for sectoral differences

		Independent Samples Test								
		Levene's Test for Equality of Var.		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. 2-tailed	Mean Diff.	Std. Error Diff.	Confidence Interval	
								Lower	Upper	
Perceived pef.	assumed	0,06	0,8	-0,62	263	0,536	-0,113	0,182	-0,47	0,246
	not assumed			-0,63	200,9	0,532	-0,113	0,181	-0,46	0,243
Work Eng.	assumed	2,31	0,13	-0,13	263	0,9	-0,024	0,193	-0,40	0,357
	not assumed			-0,13	203,4	0,89	-0,024	0,19	-0,40	0,352

Due to the values above, there is no significant difference between real and service sectors where employees work in terms of work engagement level onto perceived business performance. Further studies may reveal positive results with increasing the number of participants. H3 was rejected.

4.7 ANOVA Analysis Results

To find the result of Hypothesis 4 and Hypothesis 5, an analysis of variance is used since the number of factors is more than two. First, the difference between work engagement and perceived performance by employees by seniority levels is analyzed (Motyka, 2018).

Table 12: Status of the ANOVA for seniority differences

Test of Homogeneity of Variances					
		Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Perceived Performance	Based on Mean	0,695	2	256	0,5
	Based on Median	0,524	2	256	0,593
	Based on Median and with adjusted df	0,524	2	249,183	0,593
	Based on trimmed mean	0,632	2	256	0,532
Work Engagement	Based on Mean	0,126	2	256	0,882
	Based on Median	0,201	2	256	0,818
	Based on Median and with adjusted df	0,201	2	251,11	0,818
	Based on trimmed mean	0,173	2	256	0,841

Table 13: Status of ANOVA for Groups

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Perceived Performance	Between Groups	2,42	2	1,21	0,589	0,556
	Within Groups	526,037	256	2,055		
	Total	528,458	258			
Work Engagement	Between Groups	5,608	2	2,804	1,231	0,294
	Within Groups	582,997	256	2,277		
	Total	588,605	258			

In the analysis of H4, 6-10 years experienced employees' mean is less than both 0-5 years and 11 years above the experienced employees' mean. However, in the analysis of the variance test, not any significant difference has been obtained between the three seniority levels. Therefore, hypothesis 4 is rejected. Variance test analysis was also conducted to inquire about the difference between work engagement and perceived job performance by employees' ages.

Table 14: Status of the ANOVA for age difference

Descriptives									
		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence		Min	Max
						Lower	Upper		
Perceived Performance	20-30	125	5,3828	1,23035	0,11005	5,165	5,6006	2,2	7
	31-40	108	4,8852	1,55982	0,15009	4,5876	5,1827	1	7
	41-60	32	4,5875	1,45464	0,25715	4,063	5,112	1,4	7
	Total	265	5,084	1,42615	0,08761	4,9115	5,2565	1	7
Work Engagement	20-30	125	5,3493	1,41095	0,1262	5,0995	5,5991	1	7
	31-40	108	5,1574	1,66352	0,16007	4,8401	5,4747	1	7
	41-60	32	5,6771	1,30201	0,23016	5,2077	6,1465	1	7
	Total	265	5,3107	1,51073	0,0928	5,128	5,4934	1	7

Table 15: Test of Homogeneity of Variances

ANOVA						
		Sum of Sq.	df	Mean Sq.	F	Sig.
Perceived Performance	Between Groups	23,318	2	11,659	5,947	0,003
	Within Groups	513,637	262	1,96		
	Total	536,954	264			
Work Engagement	Between Groups	7,02	2	3,51	1,544	0,215
	Within Groups	595,511	262	2,273		
	Total	602,531	264			

According to the analysis of variance analysis of age differences, the perceived performance of the employees has a significant difference based on age means. However, there is not any significant difference between ages in work engagement. To understand which categories of age have differed significantly in perceived performance, post hoc analysis was applied. When the homogeneity of variance between groups for age is regarded, the Games-Howell method for post hoc analysis is used since the groups do not have homogeneity.

Table 16: Status of the POST HOC for the age difference

Multiple Comparisons (Games-Howell)							
Dependent Variable			Mean Dif (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence	
						Lower	Upper
Perceived Performance	20-30	31-40	,49761*	0,18611	0,022	0,0582	0,937
		41-60	,79530*	0,2797	0,018	0,1164	1,4742
	31-40	20-30	-,49761*	0,18611	0,022	-0,937	-0,0582
		41-60	0,29769	0,29775	0,58	-0,4199	1,0153
	41-60	20-30	-,79530*	0,2797	0,018	-1,4742	-0,1164
		31-40	-0,29769	0,29775	0,58	-1,0153	0,4199
Work Engagement	20-30	31-40	0,19193	0,20384	0,615	-0,2892	0,6731
		41-60	-0,32775	0,26249	0,431	-0,9613	0,3058
	31-40	20-30	-0,19193	0,20384	0,615	-0,6731	0,2892
		41-60	-0,51968	0,28036	0,161	-1,1924	0,153
	41-60	20-30	0,32775	0,26249	0,431	-0,3058	0,9613
		31-40	0,51968	0,28036	0,161	-0,153	1,1924

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

In the Post Hoc analysis, 20-30 aged employees' mean is significantly different from 31-40 aged employees and 41-60 aged employees on perceived performance at the significance level $p < 0,05$. However, there is no significance between 31-40 aged employees and 41-60 aged employees on perceived performance. H5 is approved.

Table 17: Status of the hypotheses

No	Description	Status
H1	The work engagement level of employees has a positive impact on business performance perceived by themselves.	Approved
H2	A significant difference exists between genders in the level of job engagement and job performance perceived by the employees.	Rejected
H3	A significant difference exists between the manufacturing and service sectors in the level of work engagement and business performance perceived by employees.	Rejected
H4	A significant difference exists between work engagement and perceived job performance by employees in terms of seniority levels.	Rejected
H5	A significant difference exists between work engagement and perceived job performance by employees' ages.	Approved

5. CONCLUSIONS

Under increasingly competitive conditions, businesses are obliged to use all their sources and possibilities to increase their competitiveness and survive. These possibilities may include financial strength, innovation capability, product/service differentiation, improvement of physical conditions, and more effective usage of human resources. In our age, it is thought that working with human resources engaged in the business is as effective as having more financial resources to increase its market share and developing the innovation ability to differentiate from the competitors. Despite the increase of studies that had been done concerning the work engagement concept in the past decade, relatively, there is not much work done on this subject yet. As mentioned in the studies of Bilginoğlu and Yozgat (2019), it can be questioned whether the concept of work engagement is a new way of packing the concepts; of job commitment and satisfaction. However, in any case, determining the positive effect of the more engaged employees on the business performance is promising and developable in terms of more detailed work to be done in the future.

Although the study was carried out in 38 sectors with the participation of only the employees of companies located in Turkey. The survey has been conducted just before the Covid-19 pandemic in February 2020. Further studies may be considered during and after the Covid-19 pandemic and be converted to a global scale.

Among the results of the research, it is noted that the job engagement level of men is slightly higher than that of women. However, the study presents only a cross-section. It is thought that there is a need for detailed studies on this subject with various participant groups in different cultures and therefore different countries. For example, in some studies, it is obtained that there are no gender differences in the structural relationships among research variables. (Banihani et. Al 2013; Lee, 2018). Also, another study done in Turkey declares that; by the gender differences social role theory, a fundamental social role for men is indicated as employment. Men could be more sensitive to the threat of losing their jobs as well as their associated privileges compared to women while deriving their identity largely from their jobs (Camgoz et. al. 2016).

Neither no significant difference was obtained between employees working in manufacturing or service sectors who have a higher level of work engagement nor perceived business performance. In the literature, there are studies on the job engagement of employees in the private and public sectors (Bakker & Hakanen, 2013; Borst et. Al, 2020). While there are studies on the service sector related to job engagement, no comparative study has been found on the manufacturing sector. It is believed that this study might be preliminary in terms of comparing the level of job engagement in the service and manufacturing sectors by expanding the number of participants and businesses. Dhir and Shukla (2018) have worked on the engagement and performance of employees with their demographics. The link between the

management level of working managers and personal demographics consists of gender, education, and age. Compared to their study in our research significant difference was obtained only in the age groups in the survey conducted. Expanding the number of participants and sectors might provide better results for future studies.

REFERENCES

- Akal, Z. (2002). *İşletmelerde Performans Ölçüm ve Denetimi*. Ankara: MPM Yayınları.
- Ardıç, K. and Polatçı, S. (2009). Tükenmişlik sendromu ve madalyonun öbür yüzü: işle bütünleşme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 21-46.
- Arslan, E. T. and Demir, H. (2017). İşe angaje olma ve iş tatmini arasındaki ilişki: hekim ve hemşireler üzerine nicel bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 371-389
- Avery, D. R., McKay, P. F., & Wilson, D. C. (2007). Engaging the aging workforce: The relationship between perceived age similarity, satisfaction with coworkers, and employee engagement. *Journal of Applied Psychology*, 92(6), 1542–1556. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.92.6.1542>
- Bakker, A.B., Albrecht, S.L. and Leiter, M.P. (2011). Key questions regarding work engagement. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 20(1), 4-28.
- Bakker, A.B., Demerouti E. and Sanz-Vegel A.I. (2014). Burnout and work engagement: *The JD–R Approach*. *Psychol. Organ. Behav.* 2014. 1:389–411
- Bakker A.B. and Hakanen J.J. (2013). Work engagement among public and private sector dentists. *Human Resource Management in the Public Sector*. pp:109–131.
- Bakker, A.B., Westman, M., and Van Emmerik, I.Y.H., (2009). Advancements in crossover theory, *Journal of Managerial Psychology*, 24 (3), 206-219.
- Bakoğlu, R. (2001). Örgütsel performans kavramı ve gelişimi. *Öneri Dergisi* 4 (15): 39–45.
- Bal, E. A. (2009). Bir pozitif psikoloji kavramı olarak işe gönülden adanma (work engagement) ve insan kaynakları açısından önemi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İşletme Bölümü 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, 21-23 Mayıs, 546-552.
- Banihani, M., Lewis, P. and Syed, J. (2013), Is work engagement gendered? *Gender in Management*, Vol. 28 No. 7, pp. 400-423. <https://doi.org/10.1108/GM-01-2013-0005>
- Bartlett, L., Buscot, M. J., Bindoff, A., Chambers, R., & Hassed, C. (2021). Mindfulness Is Associated With Lower Stress and Higher Work Engagement in a Large Sample of MOOC Participants. *Frontiers in psychology*, 3924.

Beckers, D. G., van der Linden, D., Smulders, P. G., Kompier, M. A., van Veldhoven, M. J., and van Yperen, N. W. (2004). Working overtime hours: relations with fatigue, work motivation, and the quality of work. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 1282-1289.

Bilginoğlu, E. and Yozgat U. (2019) Ultra-kısa işe angaje olma ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, *Business & Management Studies: An International Journal* Vol.:7 Issue:5 pp. 2863-2872.

Borst, R. T., Kruyen, P. M., Lako, C. J., and de Vries, M. S. (2020). The attitudinal, behavioral, and performance outcomes of work engagement: a comparative meta-analysis across the public, semipublic, and private sector. *Review of Public Personnel Administration*, 40 (4), 613-640.

<https://doi.org/10.1177/0734371X19840399>

Camgöz, S. M., Ekmekci O.T., and Karapınar P. B. (2016). Job insecurity and turnover intentions: gender differences and the mediating role of work engagement. *Sex Roles* 75, 583–598. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0595-0>

Çiftçi, G., (2015). *Turizm işletmelerinde kriz yönetimi uygulamalarının örgütsel öğrenme ve işletme performansı açısından ampirik olarak analizi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tekirdağ.

Dalay, G. (2007). *The relationship between the variables of organizational trust, job engagement, organizational commitment, and job involvement*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Demirtaş Z., Teachers' job satisfaction levels, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 9,

Dhir, S. and Shukla A. (2018). The influence of personal and organizational characteristics on employee engagement and performance. *International Journal of Management Concepts and Philosophy* Vol. 11, No. 2

Eccles, R. G. (1991, January-February). The performance measurement manifesto. *Harvard Business Review*. 131–137.

Erdem, B., Gökdeniz, A. and Met, Ö. (2011). Yenilikçilik ve işletme performansı ilişkisi: antalya'da etkinlik gösteren 5 yıldızlı otel işletmeleri örneği *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:26, Sayı:2, ss.77-112.

Forsman H., (2011). Innovation capacity and innovation development in small enterprises. A comparison between the manufacturing and service sectors, *Research Policy*,

Volume 40, Issue 5, pp. 739-750

Freudenberger, HJ. 1974. Staff burnout. *J. Soc. Issues* 30:159–65.

Fuentes-Fuentes, M. M., Albacete-Sáez, C. A., and Lloréns-Montes, F. J. (2004). The impact of environmental characteristics on TQM principles and organizational performance. *Omega*, 32(6), 425-442.

Gallup (2017). *State of the global workplace*. [date of access 06.12.2020].
<https://www.gallup.com/workplace/238079/state-global-workplace-2017.aspx>

Göztür, E. (2000). *Performans yönetim sistemi ve amaçlara göre yönetim* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Guest, D. and Hogue, K., (1994, November). Yes, personnel does make a difference. *Personnel Management*.

Gupta S. and Zeithaml V. (2006). Customer metrics and their impact on financial performance. *Marketing Science*. vol. 25, issue 6, 718-739

Güneşer, A. B. (2007). *The effect of person-organization fit on organizational commitment and work engagement: the role of person-supervisor fit*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Güzel, Ş, and Uyar S., (2019). Tükenmişliğin antitezi işe angaje olmak: kavramsal açıdan bir inceleme. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi (SAYOD)*. Sayı:1, 44-52,

Homburg, C., Krohmer, H. and Workman, J. (1999). Strategic consensus and performance: the role of strategy type and market-related dynamism. *Strategic Management Journal*, 20, 339-357.

Huselid, M., (1995). The impact of human resources management on turnover, productivity, and corporate financial performance. *Academy of Management Journal*, vol.38. pp.630-18.

Judge, T. A., LePine, J. A., & Rich, B. L. (2006). Loving yourself abundantly: Relationship of the narcissistic personality to self- and other perceptions of workplace deviance, leadership, and task and contextual performance. *Journal of Applied Psychology*, 91(4), 762–776. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.91.4.762>

Kennerley, M. and Neely, A. (2002). A framework of the factors affecting the evaluation of performance measurement systems. *International Journal of Operations & Production Management* 22 (11): 1222–1245.

Länge, A. (2003). Burnout: existential meaning and possibilities of prevention. *Eur. Psychother.* 4:107–121.

Lee, Y, and Eissenstat, SJ. (2018). An application of work engagement in the job demands-resources model to career development: Assessing gender differences. *Human Resource Development Quarterly*. 29: 143– 161.
<https://doi.org/10.1002/hrdq.21310>

Marangoz, M. and Biber L., (2007). A Research On Analysing the Relationship Between Businesses, Market Performance and Human Resources Applications *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 8 (2) sf.202-217.

Markos, S. and Sridevi M. S. (2010). Employee engagement: the key to improving performance. *International Journal of Business and Management*, 5(12), 89-96.

Mascarenhas, C., Galvão, A. R., & Marques, C. S. (2022). How Perceived Organizational Support, Identification with Organization and Work Engagement Influence Job Satisfaction: A Gender-Based Perspective. *Administrative Sciences*, 12(2), 66. <https://doi.org/10.3390/admsci1202006>

Maslach, C., Schaufeli, W. B. and Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Reviews*, 52, 397-422.

Metin, Ü. B. (2010). *The antecedents and consequences of burnout, work engagement and workaholism*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Ankara.

Michalisin, M. D., Karau, S. J. and Tangpong, C. (2004). The effects of performance and team cohesion on attribution: a longitudinal simulation. *Journal of Business Research* 57 (10): 1108-1115.

Montoya, W. and Calantone, R. (1994). Determinants of new product performance: a review and meta-analysis. *Journal of Product Innovation Management*, 11 (5): 397-417.

Motyka, B. (2018). Employee engagement and performance: a systematic literature review. *International Journal of Management and Economics*, 54(3), 227-244.

Nicholas, J. M. (1998). *Competitive Manufacturing Management*. USA: McGraw-Hill International Editions, Management & Organization Series

Özkalp, E. and Meydan, B. (2015). Schaufeli ve Bakker tarafından geliştirilmiş olan işe angaje olma ölçeğinin türkçe’de güvenilirlik ve geçerliliğinin analizi, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 17(3), 4-19.

Phillips, P. A. (1999). Performance measurement systems and hotels: a new conceptual framework. *Hospitality Management* (18): 171-182.

Pines, A. M. and Aronson, E. (1988). *Career burnout: Causes and cures*. New York: Free Press.

Reiner, G. (2004). Customer-oriented improvement and evaluation of supply chain processes supported by simulation models. *International Journal of Production Economics* (22): 381-395.

Robinson, D., Perryman, S. and Hayday, S. (2004). The drivers of employee engagement. Institute for Employment Studies.

Sarıkaya, N. (2002). *Kalite iyileştirme faaliyetlerinin algılanmasının işletme performansı üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve Türkiye uygulaması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Öner, Z. H. (2008). *The mediating effect of organizational justice: moderating roles of sense of coherence and job complexity on the relationship between servant leadership and work engagement*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Özer, Ö., Saygılı, M. and Uğurluoğlu, Ö. (2015). Sağlık çalışanlarının işe cezbolma düzeylerinin belirlenmesine ilişkin bir araştırma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 3(3), 261-272

Roberts, K., (1995). The proof of HR is in the profit. *People Management*, vol.42

Roos, G., Fernström, L. and Pike, S., (2004). Human resource management and business performance measurement. *Measuring Business Excellence*, vol.8, no.1, pp. 28-37.

Schaufeli, W.B., Taris, T.W. and Van Rhenen, W. (2008), Workaholism, Burnout, and Work Engagement: Three of a Kind or Three Different Kinds of Employee Well-being?. *Applied Psychology*, 57: 173-203. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2007.00285.x>

Schaufeli W. B. and Bakker, A. (2004, December). *UWES Utrecht Work Engagement Scale*. [Version 1.1, December 2004] https://www.wilmarschaufeli.nl/publications/Schaufeli/Test%20Manuals/Test_manual_UWES_English.pdf [Access date 28.07.2021].

Schaufeli, W. S., M. Gonzalez-Roma, V. and Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: a two-sample confirmatory factor analytic approach. *The Journal of Happiness Studies*, 3, 71-92.

Şanlıöz, E., Sağbaş, M., and Sürücü, L. (2022). The Mediating Role of Perceived Organizational Support in the Impact of Work Engagement on Job Performance. *Hospital Topics*, 1-14

Tuna, B. (2009). Understanding the relationship between transformational, transactional leadership and affective commitment, work engagement. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Yeditepe Üniversitesi. İstanbul.

Turgut, T. (2011). *Çalışmaya Tutkunluk*. (Ed. Güler İslamoğlu), 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ünal, Z. M. (2013). The contribution of person-organization fit to employee engagement (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

Venkatraman N. and Ramanujan V. (1986) "Measurement of business performance in strategy research: A comparison of approaches", *Academy of Management Review*, 11(4), ss.801-14.

Wright M. P. and Boswell, R. W., (2002). Desegregating HRM: a review and synthesis of micro and macro human resource management research. *Journal of Management*, vol.3. pp.250-9.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL OKURYAZARLIKLARI İLE YAŞAM BOYU ÖĞRENME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

*EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE DIGITAL LITERACY AND THE LIFE LONG LEARNING SKILLS OF PRE-SERVICE TEACHERS**

Emine Merve USLU , Ayşen AKDEMİR*** , Salih Zeki GENÇ******

Geliş Tarihi: 03.10.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 17.05.2023
(Accepted)

ÖZ: Araştırma eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma ilişkisel tarama deseninde yapılan nicel araştırmadır. Üniversite öğrencilerinin bölümleri basit rastlantısal örnekleme modeli ile belirlenmiştir. Farklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerden ise tabakalı örnekleme modeline uygun olacak şekilde 309 kişiden veri toplanmıştır. Veri toplama aracı Tutum', 'Teknik', 'Bilişsel' 'Sosyal' olmak üzere dört alt boyut ve 17 sorudan oluşan Dijital Okuryazarlık Ölçeği "Öğrenme" ve "Gelişim" alt boyutları olmak üzere iki alt boyuttan ve 17 sorudan oluşan Yaşam Boyu Öğrenme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerilerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerileri; sivil toplum kuruluşuna üye olma, çevrimiçi kurslara katılım sağlama ve kişisel bilgisayarını bulma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerileri arasında anlamlı ve pozitif yönlü yüksek düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmış; yaşam boyu öğrenme becerilerinin öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıklarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Okuryazarlık, Yaşam Boyu Öğrenme, Öğretmen Adayı

ABSTRACT: It was carried out to determine the relationship between digital literacy and lifelong learning skills of students studying at the faculty of education. The research is a quantitative research carried out in relational screening design. The departments of university students were determined with a simple random sampling model. Data were collected from 309 students in accordance with the stratified sampling model from students studying in different departments. As a data collection tool, a digital literacy scale consisting of 17

* Bu çalışma 01 - 03 Eylül 2022 tarihlerinde Çanakkale'de düzenlenen XV. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, merveuslu@comu.edu.tr, ORCID:0000-0001-9727-4160

*** Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, ayse.akdemir@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3425-5138

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, szgenc@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-6839-8284

**** Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, szgenc@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-6839-8284

questions and four sub-dimensions as Attitude', 'Technical', 'Cognitive' and 'Social'; The Lifelong Learning Scale, which consists of two sub-dimensions, "Learning" and "Development", and 17 questions, was used. According to the results of the study, pre-service teachers' digital literacy and lifelong learning skills are at a high level; It has been determined that it differs according to being a member of a non-governmental organization, participating in online courses and having a personal computer. It was concluded that there is a relationship between pre-service teachers' digital literacy and lifelong learning skills; It has been determined that lifelong learning skills are the significant predictors of pre-service teachers' digital literacy.

Key Words: Digital Literacy, Lifelong Learning, Teacher Candidate.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The concept of being literate, which is expressed as the competence to use communication symbols accepted by the society (Kellner, 2001); It means to be able to carry out the skills of attributing meaning to facts and situations, thinking and interpreting together with reading and writing. Digital literacy; While it can be expressed as the ability to access digital data and use them in place, it refers to the process of accessing information, interpreting information, evaluating, analyzing, sharing and producing original information through technologies (Hobbs, 2010). Being able to access, interpret and transfer information by restructuring it in digital environments with the support of technology, which is among the characteristics of the information society, is expressed as digital literacy and is among the characteristics that everyone, especially teachers, should have. Lifelong Learning; It can be expressed by the European Commission as all the activities and activities that contribute to the development of the person throughout life, develop their skills, and provide opportunities for them to discover their talents and use their knowledge (European Commission, 2002). Professional and personal information and equipment provided through educational institutions need a constant renewal in today's conditions. The fact that change is experienced very rapidly in every field, and the differentiation of vital skills depending on this rapid change necessitates the continuous structuring of social and vital skills in order to ensure social cohesion (Daniel, 2021).

The increase in activities that make digital use necessary reveals that gaining digital competence is an important type of activity that must be possessed to sustain life. It is known that people who are willing to develop and have a high tendency for lifelong learning who are motivated to change should also have digital literacy skills (Polat & Odabaş, 2008). Examining the two primary skills that are highly related to each other and the approach based on their general use together, determining the pre-service teachers' competencies on two topics; It is considered important because it will reveal the activities and learnings that will be the source of these skills. It is important for prospective teachers to be a first-hand model throughout their professional life in terms of determining their digital literacy and lifelong learning levels and presenting educational suggestions for the acquisition of these skills.

Method

The study, which was conducted to examine the relationship between pre-service teachers' digital literacy levels and lifelong learning levels, is a quantitative research conducted with the relational survey model. While determining the relationship between the variables in

correlation type relational survey studies, no encounters are made and whether they change together is determined (Karasar, 2016). While determining the sample of the research; Among the probability-based sampling methods in which the probability of participating in the research as a sample of all the units considered is equal; determined using random sampling methods. Departments where teacher candidates study are simple random; University students participating in the research were selected by stratified sampling method as different departments. The 'Digital Literacy Scale' developed by Hamutoğlu, Canan Güngören, Kaya Uyanık and Gür Erdoğan (2017) was used to determine the digital literacy levels of teacher candidates. The scale consists of four sub-dimensions: 'Attitude', 'Technical', 'Cognitive', 'Social' and 17 questions. The 'Lifelong Learning Scale' developed by Gür Erdoğan and Arsal (2015) was used to examine the lifelong learning levels of prospective teachers. It consists of two sub-dimensions, "Learning" and "Development", and 17 questions. A 5-point Likert type was used in the scales considered.

Conclusion and Discussion

In the study, it is aimed to determine the digital literacy and lifelong learning levels of pre-service teachers and to examine the relationship between them. In this context, it was determined that the digital literacy and lifelong learning levels of the pre-service teachers were at an average level. The research includes the evaluation of digital literacy skills in terms of attitude, technique, cognitive and social development. Evaluating digital competencies with different dimensions, considering attitudes and behaviors together with digital literacy skills in the technical dimension reveals a more in-depth examination than the superficial evaluation of digital literacy skills. Lifelong learning skills include having digital competencies related to professional development, as they comprehensively include the skills of development and willingness to learn in different fields. Digital competencies are also among the important elements of lifelong learning skills (Alexander, Becker, Cummins & Hall Giesinger, 2017).

It was determined that the digital literacy and lifelong learning levels of teacher candidates did not differ according to the gender variable. The increase in digital use in the personal and professional field has made digital literacy skills necessary for everyone. It has been determined that the lifelong learning and digital literacy levels of teacher candidates who are members of non-governmental organizations are higher. It has been determined that the lifelong learning and digital literacy levels of the pre-service teachers who attend online courses are higher. It was determined that the lifelong learning and digital literacy levels of teacher candidates who have personal computers were higher.

It was determined that the lifelong learning and digital literacy levels of the teacher candidates studying in the classroom education department were higher than the teacher candidates studying in other departments. Güzel (2017) determined that there was no significant difference between prospective teachers' lifelong learning tendencies regarding the department variable. Digital literacy is a comprehensive field where the necessity of digital use is high in professional fields as well as in all disciplines. According to the results of the research, it has been determined that there is a high level of correlation between the digital literacy levels of the pre-service teachers and their lifelong learning levels. It has been determined that the lifelong learning of teacher candidates predicts their digital literacy levels. It can be said that digital literacy skills develop depending on the level of lifelong

learning skills, in which digital competencies are counted among lifelong learning skills as an important skill along with many different competencies.

1. GİRİŞ

Günümüzde meydana gelen değişimler sosyal alışkanlıkları ve gereksinimleri değiştirmiştir. Özellikle teknolojinin kullanımına bağlı olarak bilgiye erişim yolları, bilginin depolanması ve iletilmesine ilişkin değişimler bilgisayar ve bilgisayar kullanımına ilişkin eğitim gereksinimini ortaya çıkarmıştır (Krengel, 2021). Bununla birlikte internet kullanımının eğitim, sağlık sektörleri ile mesleki alanlarda yaygınlaşması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin tüm disiplinlerde birincil kaynak olarak bulunması dijital okuryazarlık kavramlarını ortaya çıkarmıştır (Milton-Smith, 2022). 21. yy yeterlikleri arasında sahip olunması gereken beceriler arasında dijital okuryazarlık becerisi önemli yer tutmaktadır (McCoog, 2008). Dijital okuryazarlık becerileri; dijital platformlarda iletişim, dijital kaynaklara ulaşma ve kaynaklık eden dijital bilgilerin yönetimi, dijital veri güvenliği ve dijital genel güvenlik problemlerine çözüm üretme gibi becerilerin bütünü olarak ifade edilebilir. (Carretero, Vuorikari & Punie, 2017). Toplumun kabul ettiği iletişim sembollerini kullanma yeterliği (Kellner, 2001), olarak ifade edilen okuryazar olma kavramı; okuma ve yazma ile birlikte olgulara ve durumlara, anlam yükleme, düşünme ve yorumlama becerilerini bir arada yürütebilme anlamını taşımaktadır. Okuryazarlık; okuma yazma bilmek anlamının dışında, güncel olarak kişinin çalışma alanında yeterlik sahibi olmak için gerekli genel becerilere sahip olması (Bundy, 2004), anlamında da kullanılmaktadır. Dijital okuryazarlık, birçok becerinin bir araya geldiği bütüncül bir kavramdır. Dijital yeterliği oluşturan bilişsel, duyuşsal ve kişisel becerileri içermektedir (Sağiroğlu, Bülbül, Kılıç ve Küçükali, 2020). Dijital okuryazarlık; dijital verilere erişebilme ve bunları yerinde kullanabilme becerisi olarak ifade edilebilirken, teknolojiler aracılığıyla bilgiye ulaşma, bilgiyi yorumlama, değerlendirme yapabilme, analiz edebilme, paylaşma ve özgün bilgi üretme sürecini ifade etmektedir (Hobbs, 2010). Teknolojinin ve internetin kullanımına bağlı ortaya çıkan olumlu gelişmelerin yanı sıra çevrimiçi hırsızlık, dolandırıcılık, olumsuz kaynaklara yönlendirme, sanal zorbalık, kişiye özgü bilgilerin paylaşılması, uygun olmayacak nitelikte yazılımlar, kişisel ve toplumsal verileri kötüye kullanma vb. durumların ortaya çıkması (Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı [TİB], 2012), dijital kullanıma ilişkin yeterliklerin gelişmesini de zorunlu kılmaktadır (Miller, 2021). Bilgi toplumunun özellikleri arasında bulunan teknoloji destekli olarak bilgiye dijital ortamlarda ulaşarak kullanabilmesi, yorumlayabilmesi ve yeniden yapılandırarak aktarabilmesi dijital okuryazarlık olarak ifade edilerek öğretmenlerin başta olmak üzere herkesin sahip olması gereken özellikler arasında yer almaktadır. Dijital okuryazarlığı da içerisinde alan özellikleri ifade eden yaşam boyu öğrenme becerileri Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirerek, ekonomik ve teknolojik gelişmelerde diğer gelişmiş ülkeler ile rekabet edebilme

amacı doğrultusunda ortaya koyulmuş. Bir kavram olarak yaşam boyu öğrenme, kişisel yönlerden gelişim ve toplumsal dayanışmayı da sağlayacak yegâne unsur olarak ortaya çıkmıştır (Aspin, Chapman, Evans ve Bagnal, 2012; Bath ve Smith, 2009). Avrupa komisyonu tarafından kişinin yaşam boyunca gelişimine katkı sunan, becerilerini geliştiren, yeteneklerini keşfetme ve bilgilerin ise kullanması için fırsatlar sağlayan tüm etkinlik ve faaliyetler olarak ifade edilebilir (Avrupa Komisyonu, 2002). Kişinin sahip olduğu yeteneklerin keşfi ve geliştirilmesi için önemli role sahip olan, yaşam boyunca planlı şekilde sunulan gelişim fırsatları ve faaliyetleri olarak hayat boyu öğrenme etkinlikleri belirtilebilir (Boud, 2007; Dunlap, 2005). Okullarda verilen planlı ve programlı öğretim faaliyetlerinin yanı sıra informal öğrenmeler yaşam boyu öğrenme faaliyetleri arasında ifade edilebilir. Eğitim kurumları aracılığı ile sağlanan mesleki ve kişisel bilgi ve donanım günümüz şartlarında sürekli bir yenilemeye gereksinim duymaktadır. Her alanda değişimin çok hızlı şekilde yaşanıyor olması yaşamsal becerilerin de bu hızlı değişime bağlı olarak farklılaşması toplumsal uyumun sağlanması bakımından sosyal ve yaşamsal becerilerin sürekli yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır (Daniel, 2021). Milli Eğitimin de amaçları arasında bulunan kendi öğrenme sorumluluğunu alan, farklı nitelikteki öğrenmelerini sentezleyerek kullanabilen, etkin bir rol ile öğrenme etkinliklerini planlayan kişiler olarak yetiştirmek yaşam boyu öğrenme hedefleri arasında da yer almaktadır (Knapper ve Copley, 2000).

Yaşam boyu öğrenmeye istekli olma, gelişime karşı motivasyonu yüksek ve hedefleri doğrultusunda sabır ve gayretle performans gösterme hayat boyu öğrenme becerilerinin temelini oluşturmaktadır. Kişiyi yaşam boyu öğrenme sürecinde dinamik kılan motive eden güç gelişimin sürekli olduğu bilinci ile farklı öğrenme kanallarının açık ve gerekli yollar ile destekleniyor olmasıdır. 21. yy da dönüşen toplumsal düzen içerisinde değişime en etkili tepki yaşam boyu öğrenmenin ön plana çıkması ile sağlanmıştır (Hake, 2005). Gelişim göstermek, güvenli bir sosyal ortam oluşturabilmek için yaşam boyu öğrenme fırsat sunmaktadır. Güncel kaynaklardan doğru bilgiye ulaşmayı ve elde edilen bilgiyi kullanma becerisine sahip olmayı gerekli kılan yaşam boyu öğrenme hayat boyu öğrenmeye doğru ve gelişim yönünde kişiyi dinamik kılmaktadır. Kişinin dijital yeterlik sahibi olması, iletişim becerisi geliştirmesi, teknolojik gelişmelere katkı sağlaması, girişimci olması, matematik ve fen bilimlerinde yetkinlik sağlama, sosyal ve kişisel gelişim göstermesi, kültürel farkındalık sağlama gibi yetkinlik ve becerileri zamanın gereksinimlerine adaptasyonu yüksek kişiler olarak tanımlamaktadır (Daniel, 2021). Hayat boyu öğrenme yalnızca yetişkin eğitimi ile ilişkilendirilmemekte, her yaş grubundan ve eğitim düzeyinden kişilerin yaşamın tüm alanlarında gelişmelerine olanak sağlayacak faaliyetler bütünüdür. Dijital kullanımı gerekli kılan faaliyetlerin her geçen gün artması dijital yeterlik kazanmanın yaşamı sürdürmek için sahip olunması gereken önemli bir faaliyet türü olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmeye istekli ve

değişmeye motive olmuş hayat boyu öğrenme eğilimi yüksek kişilerin dijital okuryazarlık becerilerine de sahip olması gerektiği bilinmektedir (Polat ve Odabaş, 2008).

Araştırmanın Önemi

Dijital kullanım becerileri, güncel bir beceri olmanın yanında toplumsal, teknolojik güncel tüm beceriler için kaynak niteliği taşır. Bu becerilerin kapsamlı şekilde ele alınmasına dayanan çatı kavram olan dijital okuryazarlık becerileri yaşam boyu öğrenmeyi sağlayabilmenin önemli bir ön koşuludur. Birbiriyle ilişkisi yüksek düzeyde bulunan iki öncül beceri ve genel kullanımına dayanan yaklaşımın bir arada ele alınarak incelenmesi öğretmen adaylarının iki konu hakkında yeterliklerinin belirlenmesi; bu becerilere kaynaklık edecek faaliyet ve öğrenmeleri ortaya koyacağı için önemli bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının meslek yaşamları boyunca birinci elden model olmaları, dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme düzeylerinin belirlenerek bu becerilerin kazanılmasına ilişkin eğitimsel öneriler sunulabilmesi bakımından önemli görülmektedir. Dijital okuryazarlıkta doğru bilgi kaynaklarına ulaşmak önemli özellikler arasında yer almaktadır. Doğru bilgiye kaynaklık edebilen değişen ve gelişen özellikteki bilimsel gelişmeleri izleyen ya da öncülük edebilen öğretmen adayları toplumun ihtiyacı olan eğitim öğelerinin başında gelmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme algı düzeyleri belirlenerek aralarındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmaktadır.

- Öğrencilerin dijital okuryazarlık ile yaşam boyu öğrenme algıları hangi düzeydedir?
- Öğretmen Adaylarının sivil toplum kuruluşuna üye olma, çevrimiçi kurslara katılma ve bilgisayar sahip olma ve bölüm değişkenlerine göre dijital okuryazarlıkları ve yaşam boyu öğrenme algı düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen Adaylarının dijital okuryazarlıkları ile yaşam boyu öğrenmeleri arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Öğretmen adaylarında yaşam boyu öğrenme dijital okuryazarlığının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, ölçme araçları, gerçekleştirilen analizlere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

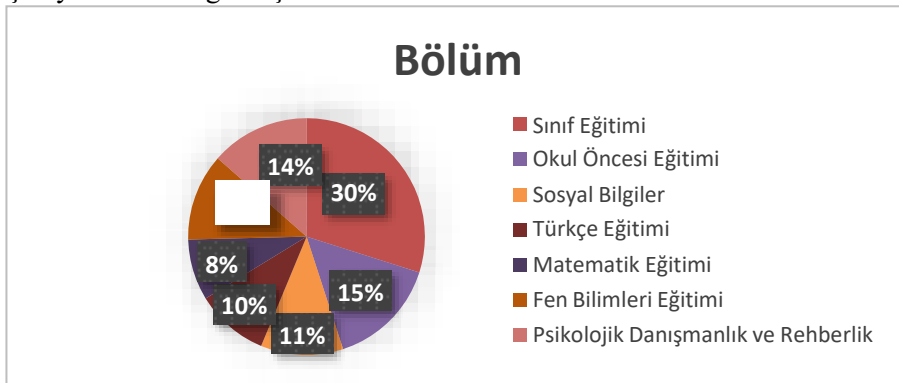
Araştırmada öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık seviyeleriyle yaşam boyu öğrenmelerinin incelendiği çalışma, ilişkisel tarama modeli niteliğinde nicel araştırmadır. Tarama araştırmalarında mevcut duruma ilişkin genel durumu belirlemek ve durumun genel özelliklerini belirlemek için sorulan sorulara cevap

aramak öncelikli amaçlar arasındadır (Neuman, 2012). Araştırmaya katılan büyük çoğunluğun ortaya koyduğu veriler incelenirken, verilerin dayandığı sebepler ve detaylar araştırma kapsamına dâhil edilmemektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Çalışma betimsel düzeyde ortaya koyulurken, araştırmacının örneklem üzerinde müdahalesi bulunmamaktadır (Şimşek, 2012). Korelasyon tipi ilişki tarama araştırmalarında değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlerken karşılaşma yapılmamakta birlikte değişim gösterip göstermedikleri belirlenmektedir (Karasar, 2016).

2.2. Evren ve Örneklem

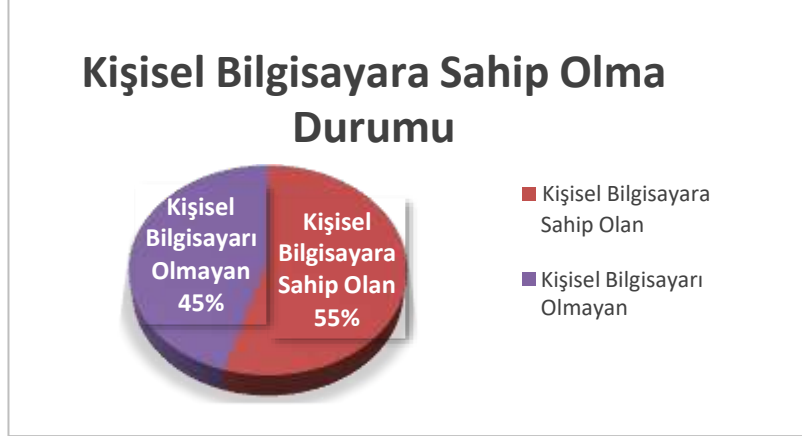
Araştırmanın örneklemini belirlerken; ele alınan tüm birimlerin örneklem olarak araştırmaya katılma olasılığının eşit olduğu (Şenol, 2012), olasılığa dayalı örnekleme yöntemleri arasında bulunan; seçkisiz örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir. Seçkisiz örnekleme yönteminde, araştırmaya kaynaklık eden tüm birimlerin örnekleme olma olasılıklarının eşit ve birbirlerinin seçile olasılığına etki etmeyecek nitelikte bağımsız olma ilkesine dayandığı yöntemi ifade etmektedir (Kidder & Fine, 1987). Öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü bölümler basit seçkisiz; araştırmaya katılan öğretmen adaylarının farklı bölümler olacak şekilde tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Yeterli büyüklükte örneklem ile anakütlenin temsil edilmesi ve sonuçların geçerliğini sağlanması amaçlanmaktadır (Ross, 2007).

Şekil 1 incelendiğinde araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının okumuş oldukları bölümler değişkenine göre Sınıf Eğitimi Bölümünden 93 (%30) öğretmen adayı, Okul Öncesi Eğitimi Bölümünden 47(%15) öğretmen adayı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünden 35(%11), öğretmen adayı, Türkçe Eğitimi Bölümünden 31 (%10) öğretmen adayı, Matematik Eğitimi bölümünden 26 (%8) öğretmen adayı Fen Bilimleri Eğitimi bölümünden 37 (%12) Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik 42 (%14) öğretmen adayı olmak üzere toplam 309 öğretmen adayı çalışmaya katılım sağlamıştır.

Şekil 1: Öğretmen Adaylarının Bölüm Değişkenine İlişkin Dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde kişisel bilgisayarı olan 169 (%55) öğretmen adayı, kişisel bilgisayarı olmayan 140 (%45) öğretmen adayının çalışmaya katılım sağladığı belirlenmiştir.

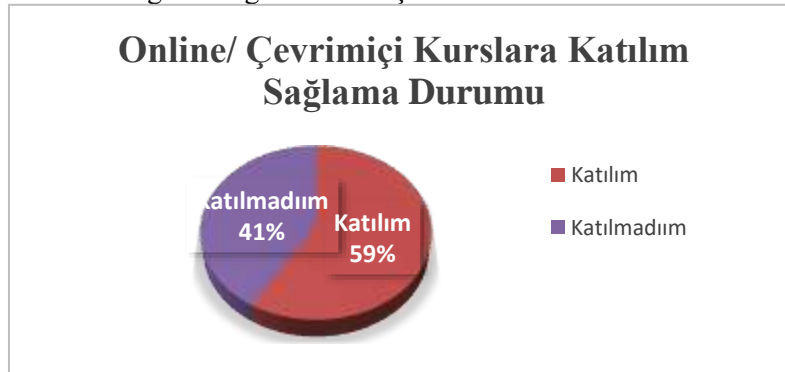

Şekil 2: Öğretmen Adaylarının Kişisel Bilgisayara Sahip Olma Değişkenine İlişkin Dağılımı

Şekil 3 incelendiğinde online/ çevrimiçi kurslara katılım sağlayan 182 (%55) öğretmen adayı, online/ çevrimiçi kurslara katılım sağlamayan 129 (%45) öğretmen adayının çalışmaya dahil olduğu belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Hamutoğlu, Güngören, Uyanık ve Gür Erdoğan (2017) tarafından geliştirilen 'Dijital Okuryazarlık Ölçeği' kullanılmıştır. Ölçek 'Tutum', 'Teknik', 'Bilişsel' 'Sosyal' olmak üzere dört alt boyut ve 17 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğe ait güvenilirlik katsayısının .931 değeri aldığı belirlenmiştir.

Şekil 3: Öğretmen Online/ Çevrimiçi Kurslara Katılım Sağlama Değişkenine İlişkin Dağılımı

Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme düzeylerinin incelenmesi amacıyla Gür Erdoğan ve Arsal'a (2015) ait 'Yaşam Boyu Öğrenme Ölçeği' kullanılmıştır. "Öğrenme" ve "Gelişim" alt boyutları olmak üzere iki boyut ve 17 sorudan meydana gelmiştir. Ele alınan ölçeklerde 5'li likert tipi kullanılmıştır. Yaşam boyu öğrenme ölçeğine ilişkin güvenirlik katsayısının .870 değeri aldığı belirlenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

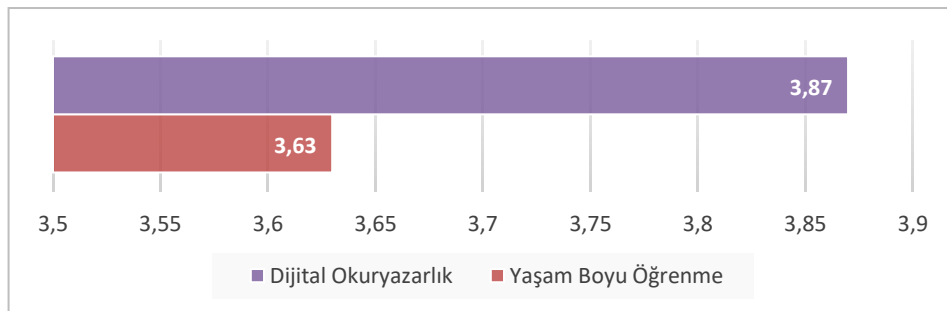
Dijital Okuryazarlık Ölçeği' ve 'Yaşam Boyu Öğrenme' ölçeği ile elde edilen veriler normallik bakımından incelenmiştir. Çarpıklık ve Basıklık değerleri Dijital Okuryazarlık Ölçeğinde -1.08 ile 1.87 arasında değer aldığı, Yaşam Boyu öğrenme ölçeğine ait verilerin -1.15 ile 1.88 arasında değer aldıkları ve normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmanın amacına uygun nitelikte toplanan verilerin uygun istatistik testlerin belirlenmesi doğru sonuçlara ulaşmak amacıyla önemlidir (Özdamar, 2002). Araştırma verilerinin betimsel analizleri yapılmış ortalamalarına ilişkin sonuçlar belirlenmiştir, araştırma değişkenlerine göre t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizleri yapılmıştır. Yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin algı düzeyleri, farklı değişkenler açısından incelenmesine ait bulgular, yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık becerileri arasındaki ilişki, dijital okuryazarlığın yaşam boyu öğrenmesinin yordama durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

3.1 Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme ve Dijital Okuryazarlık Algı Düzeylerine İlişkin Bulgular.

Öğretmen Adaylarının dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme seviyelerinin belirlenen değişkenlere göre yapılan inceleme sonuçlarına ilişkin tablolar sunulmaktadır.

Şekil 4: Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme ve Dijital Okuryazarlık Seviyeleri

Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile yaşam boyu öğrenme ortalama ölçek puan ortalamalarının üzerinde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.2. Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme ve Dijital Okuryazarlık Algı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Değişimine İlişkin Bulgular.

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme düzeylerinin ilişkin toplam puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre incelemek amacıyla yapılan t-Testi sonuçları incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenmelerinin istatistiksel olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. ($p>.05$)

Tablo 1: Cinsiyete Göre t-Testi Sonuç Tablosu

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Dijital Okuryazarlık	Kadın	214	3.90	.674	309	.757	.449
	Erkek	97	3.83	.785			
Yaşam Boyu Öğrenme	Kadın	214	3.66	.674	307	1.22	.223
	Erkek	97	3.83	.722			

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeyleri ile yaşam boyu öğrenme düzeylerine ilişkin ölçek puanlarının toplum kuruluşuna üyeliğinin sonuçlarını incelemek amacıyla t-Testi uygulanmıştır.

Tablo 2: Toplum Kuruluşu Üyeliğine Göre t- Testi Sonuç Tablosu

		<i>Sivil Toplum Kuruluşlarına Üyelik</i>					
		N	\bar{X}	S	sd	t	p
Dijital Okuryazarlık	STK Üye	98	4.03	.672	309	5.56	.011
	Üye değil STK Üye	213	3.81	.717			
Yaşam Boyu Öğrenme	STK Üye	98	3.81	.793	309	2.93	.004
	Üye değil	213	3.54	.726			

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde sivil toplum kuruluşuna üye olan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin sivil toplum kuruluşuna üye olmayan öğretmen adayları lehine daha yüksek olduğu belirlenmiştir [$t(309)=5.56$; $p<.05$].

Sivil toplum kuruluşuna üye olan öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme düzeylerinin sivil toplum kuruluşuna üye olmayan öğrencilerin puan ortalamalarının daha fazla olduğu belirlenmiştir [$t(309)=2.93$; $p<.05$].

Tablo 3: Çevrimiçi Kurslara Katılmaya Göre t-Testi Sonuç Tablosu

	Çevrimiçi Kurslara Katılma	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Dijital Okuryazarlık	Katıldım	182	4.01	.631	309	4.17	.000
	Katılmadım	129	3.68	.769			
Yaşam Boyu Öğrenme	Katıldım	182	3.76	.625	309	3.56	.001
	Katılmadım	129	3.45	.884			

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeyleri ve yaşam boyu öğrenme düzeylerine ilişkin toplam puan ortalamalarının çevrimiçi kurslara katılma durumuna uygun olarak t-Testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde çevrimiçi kurslara katılan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin çevrimiçi kurslara katılım sağlamayan öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir [$t(309)=4.17$; $p<.05$]. Dijital okuryazarlık düzeylerinin Çevrimiçi kurslara katılan öğretmen adayları lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir; yaşam boyu öğrenme düzeylerinin çevrimiçi kurslara katılan öğretmen adayları lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir [$t(309)=3.56$; $p<.05$].

Tablo 4: Kişisel Bilgisayarı Bulunmaya Göre t-Testi Sonuç Tablosu

	Kişisel Bilgisayarı Bulunma	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Dijital Okuryazarlık	Bilgisayarım Var	169	4.01	.605	306	2.72	.000
	Bilgisayarım Yok	139	3.71	.793			
Yaşam Boyu Öğrenme	Bilgisayarım Var	169	3.73	.641	306	2.78	.006
	Bilgisayarım Yok	139	3.49	.860			

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyleri ve yaşam boyu öğrenme düzeylerine ilişkin toplam puan ortalamalarının kişisel bilgisayarı bulunmaya göre incelemek amacıyla t-Testi uygulanmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar incelendiğinde kişisel bilgisayarı olan öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerinin kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir [$t(306)=2.72$; $p<.05$]. Kişisel bilgisayarı olan öğrenciler lehine yaşam boyu öğrenme seviyelerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. [$t(306)=2.78$; $p<.05$].

Tablo 5: Dijital Okuryazarlık ve Yaşam Boyu Öğrenme Arasındaki Korelasyon Sonuç Tablosu

	Varyans	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	p	Anlam
Dijital Okuryazarlık	Gruplar Arası	9.95	1.660	6	3.44	.003	Sınıf Eğt.
	Gruplar İçi	146.42	.482	304			
	Toplam	156.38		310			
Yaşam Boyu Öğrenme	Gruplar Arası	15.404	2.567	6	4.80	.000	Sınıf Eğt.
	Gruplar İçi	162.439	.534	304			
	Toplam	117.843		310			

Farklı grubu ortaya koymak için Scheffe testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde sınıf eğitimi bölümünde okuyan öğrencilerin dijital okuryazarlık seviyelerinin diğer bölümlerdeki öğrencilerin üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır [$t(6-304)=3.44$; $p<.05$]. Sınıf eğitimi bölümündeki öğrencilerin yaşam boyu öğrenme düzeylerinin diğer bölümlerdeki öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir [$t(6-304)=4.80$; $p<.05$].

3.3 Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenmeleri ve Dijital Okuryazarlığın Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme düzeyleri ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 6. Yaşam Boyu Öğrenme ve Dijital Okuryazarlık Becerileri Korelasyon Analizi Tablosu

		Dijital Okuryazarlık	Yaşam Boyu Öğrenme
Dijital Okuryazarlık	Pearson Correlation	1	,569**
	Sig.		,000
Yaşam Boyu Öğrenme	Pearson Correlation	,569**	1
	Sig.	,000	

Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla Pearson Korelasyon Analizi sonuçları incelenmiştir. Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

3.4. Öğretmen Adaylarında Yaşam Boyu Öğrenmelerin Dijital Okuryazarlığının Yordamasına İlişkin Bulgular.

Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme becerilerinin dijital okuryazarlık becerilerini yordayıp yordamadığının incelenmesi amacıyla Regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 7: Regresyon Analizi Sonuç Tablosu

Model	β	Standart Hata	Beta	t	p
Sabit	1.942	.163		11.923	.000
Yaşam Boyu Öğrenme	.533	.044	.569	12.155	.000

Tablo yer alan veriler incelendiğinde yaşam boyu öğrenme becerilerinin dijital okuryazarlık becerilerini ne derecede yordadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen regresyon analizinde değişkenler arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir ($R: 0.569$, $R^2:0.533$). Yaşam boyu öğrenme becerileri dijital okuryazarlığın yordayıcısı olduğu görülmüştür ($F(1-309)= 147.745$, $p<0.05$). Yaşam boyu öğrenme becerileri dijital okuryazarlığın %32'sini ortaya koymaktadır. Regresyon denkleminde yaşam boyu öğrenmenin katsayısının ($\beta= .533$) anlamlılık

testi de dijital okuryazarlığın anlamlı bir yordayıcısı bulunduğunu ortaya koymaktadır ($p < 0.01$).

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada, eğitim fakültesi öğrencilerin dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme durumları belirlenerek aralarındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin dijital okuryazarlıkları ile yaşam boyu öğrenmelerinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırma, dijital okuryazarlık becerilerinin tutum, teknik, bilişsel ve sosyal gelişim yönünden değerlendirilmesini içermektedir. Dijital yeterliklerin farklı boyutları ile değerlendirilmesi, tutum ve davranışlar ile teknik boyutta dijital okuryazarlık becerilerinin bir arada ele alınması bu becerilerin yüzeysel olarak değerlendirilmesinden çok; derinlemesine bir incelemeyi ortaya koymaktadır. Sosyal boyutta dijital okuryazarlık becerilerinin önemi üzerinde durulması, farklı platformlarda dijital kullanım becerisinin her geçen gün öneminin artması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Yaşam boyu öğrenme becerileri; kapsamlı şekilde ve farklı alanlarda gelişim ve öğrenmeye istekli olma becerilerini içerdiğinden mesleki gelişime ilişkin dijital yeterliklerde sahip olmayı da içine almaktadır. Dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin yetiler, yaşam boyu öğrenmeye ilişkin öğelerin önemli unsurları arasındadır. (Alexander, Becker, Cummins & Hall Giesinger, 2017). Bu kapsamda İzci ve Koç (2012), üniversite öğrencilerinin yaşam boyu öğrenme durumlarına ilişkin inceleme yapmış; araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin yaşam boyu öğrenmelerinin yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaman (2014) ve Ertaş (2022), araştırmalarında öğrencilerin yaşam boyu öğrenme becerilerinin orta düzey olduğunu tespit etmiştir. Belirtilen çalışma sonucunda yaşam boyu öğrenme becerilerinin kişisel ve mesleki gelişimi desteklemeye yönelik tüm becerileri içerdiği ve öğrenmeye açık olmak ve bilgiyi kullanabilmek yaşam boyu öğrenmeye katkı sağlayan önemli durumlar arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıkları ve yaşam boyu öğrenmelerinin farklılaşmadığı belirlenmiştir. Kişisel ve mesleki alanda dijital kullanımın artması tüm bireyler için dijital okuryazarlık becerilerini gerekli kılmıştır. Zamanla temel dijital kullanım becerileri yerine gerekli davranış ve tutumları kazanmayı, kişisel güvenliği önemseyerek bunlara ilişkin dijital okuryazarlık becerilerini kapsamlı öğrenme ve gelişim göstermeye yönelik yaşam boyu öğrenme becerilerinin etkili kullanımının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda Kozan ve Bulut Özdek (2019), çalışmalarında cinsiyet değişkeninin dijital okuryazarlık düzeyine göre farklılık göstermediğini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının bilgisayar ve öğrenim teknolojilerinin kullanımına yönelik deneyimlerinin fazla olduğu düşünülmektedir. Can, Çelik & Çelik (2020), çalışmada, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır. Karakuş ve Ocak (2019), eğitim fakültesi

öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada; erkeklerin dijital okuryazarlık seviyelerinin kadınlardan daha yüksek seviyede bulunduğunu tespit etmiştir. Elçi ve Sarı (2015), ortaokul öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada cinsiyet ve dijital okuryazarlık becerileri arasında bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Yaman (2014) ve Ayaz (2016), çalışmada cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin yaşam boyu öğrenme düzeyleri arasında farklılık oluşturmadığını tespit etmiştir.

Sivil toplum kuruluşuna üye olan öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Çevrimiçi kurslara katılım sağlayan öğrencilerin yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Kişisel bilgisayarı olan öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık becerilerine ait yeterliklerinin fazla olduğu belirlenmiştir. Bilişim teknolojileri ile ilişkili olarak, kişiler arası iletişimin dijital kaynaklı devam ettiği ve çalışmalarını bilgisayar ve dijital aletlerin kullanımına dayalı olarak yürütülen alanlarda kurslar dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmeye yönelik katkı sağladığı düşünülmektedir. Öçal (2017), yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin kişisel bilgisayara sahip olma değişkenine göre dijital okuryazarlık düzeylerini değerlendirmiş ve kişisel bilgisayarı olan öğretmenlerin kendilerini daha yeterli hissetmelerinden dolayı dijital okuryazarlık seviyelerinin fazla olduğunu belirlemiştir. Öztürk ve Budak (2019), çalışmasında da kişisel bilgisayarı olan öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerinin kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilere göre daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.

Sınıf eğitimi bölümünde okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarına göre yaşam boyu öğrenme ve dijital okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Güzel (2017), üniversite öğrencilerinin bölümlerine göre yaşam boyu öğrenme seviyeleri arasında anlamlı fark olmadığını belirtmiştir. Dijital okuryazarlık tüm disiplinlerde olduğu gibi meslek alanlarında da dijital kullanım gerekliliğinin yüksek olduğu kapsamlı bir alandır. Özellikle dijital yerliler olarak teknolojik gelişmelerin ve dijital aletlerin içine doğan yaş grubu içerisinde yer alan çalışmaya katılan öğretmen adaylarının kapsamlı dijital yeterliklere dayanan dijital okuryazarlık becerilerinin yüksek olması gelecekte ortaya koyacakları mesleki başarılar bakımından da önemli bir durumdur. Öğrenmeye ve gelişime açık farklı türden yeterlik alanlarında gelişim gösteren kişilerin sahip olduğu yaşam boyu öğrenme becerilerinin de öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının sahip olmaları gereken önemli beceriler arasında bulunduğu düşünülmektedir. Gökbulut (2021), öğretmenlerle yapmış olduğu araştırmada sınıf öğretmenlerinin dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme seviyelerinin diğer branş öğretmenlerine göre yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında öğretmen adaylarının Sivil toplum kuruluşuna üye olan, çevrimiçi kurslara katılım sağlayan, kişisel bilgisayarı olup öğrencilerin dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme seviyelerinin diğer öğrencilere göre daha fazla

olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmada öğrencilerin dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme seviyeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeyleri ile yaşam boyu öğrenme düzeyleri arasında yüksek düzeyde ilişki belirlenmiştir. Öğrencilerin yaşam boyu öğrenmelerinin dijital okuryazarlık düzeylerini yordadığı belirlenmiştir. Farklı birçok yeterlik ile birlikte dijital alandaki yeterliklerin de önemli bir beceri olarak yaşam boyu öğrenme becerileri arasında sayıldığı dijital okuryazarlık becerilerinin yaşam boyu öğrenme becerileri düzeyine bağlı olarak gelişim gösterdiği söylenebilir. Woonsun (2014), yapmış olduğu çalışmada öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme düzeylerini incelemiştir. Öğretmen adaylarına uygulanan toplum hizmet eğitimi dersi verilmiştir. Dersin yaşam boyu öğrenme düzeyine ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre hizmet-dersinin öğretmen adaylarının profesyonellikleri, öz yeterlilikleri, yaşam boyu öğrenme istekleri ve sosyal katkıları üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermiştir. Hursen (2014), araştırmasında ise öğretmenlerin yaşam boyu öğrenme düzeylerini belirlemek amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Yaşam boyu öğrenmeyi etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma bulgularına göre eğitim ekonomisi ve yönetsel sorunların, öğrencilerin ve ailelerinin genel yapısının öğretmenlerin yaşam boyu öğrenme sürecini etkilediği görülmüştür. McPherson-Crowie (2015), çalışmasında akademik personelin yaşam boyu öğrenme fırsatını elde etme sürecinde akademik kütüphanelerin rolünü araştırmıştır. Araştırma sonucuna göre kütüphanelerin yaşam boyu öğrenim kapsamında akademik personelin üretkenliğine, performansına ve uyumluluğuna katkısının oldukça büyük olduğu tespit edilmiştir. Özer (2021), araştırmasında sınıf dijital okuryazarlık düzeyleri ile 21. yüzyıl becerileri arasında ilişki tespit belirlenmiştir.

Barh & Smith (2009), üniversite öğrencilerinin yaşam boyu öğrenme potansiyelleri ve hazırbulunuşluklarını incelemiştir. Araştırma sonucuna göre yaşam boyu öğrenme ve hazırbulunuşluk seviyelerinin ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Meerah, Lian, Osman, Zakaria, Iksan ve Soh (2011), çalışmalarında üniversite öğrencilerinin yaşam boyu öğrenmeye yönelik tutumları incelenmiştir. Kadın öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Finsterwald, Wagner, Schober, Lüftenegger ve Spiel (2013), çalışmasında ise okullarda yaşam boyu öğrenmeye yönelik program uygulanmış ve programın öğretmenlerin bu alanda geliştirici nitelikte etkili olduğu belirlenmiştir. Göldağ (2021), üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmada bilgisayarı bulunan öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin yeterliklerinin geliştiği belirlenmiştir. Bunu cihazları kullanma düzeyi arttıkça dijital okuryazarlık düzeyinin de arttığını belirtmiştir. Baydar Arıcan (2022), çalışmasında sporcu öğrencilerin yaşam boyu öğrenme eğilimlerinin; dijital okuryazarlık becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını araştırmaktadır. Anthonysamy, Koo ve Hew, 2020;

Boyacı, 2019; Franco ve de Deus Lopes, 2009; Öteleş, 2020; Potyrała ve Tomczyk, 2021; Ulukaya, (2020) öğrenci, öğretmenlere yapılan çalışmalarda dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme arasındaki ilişki incelenmiştir. Bundy (2004), Aykaç, Köğçe ve Aslandağ (2021), Özoğlu ve Kaya (2020), çalışmasında ise yaşam boyu öğrenme ile dijital okuryazarlık arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Çalışmasında öğretmen adaylarının matematik okuryazarlık becerilerinin hayat boyu öğrenme becerileri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme çalışmaları incelendiğinde, literatürde sıklıkla nicel desenli çalışmalara rastlanmaktadır. Dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerilerinin farklı boyutları ile incelendiği nitel araştırma yöntemine uygun çalışmalar ile derinlemesine incelemek amacıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerileri ve aralarındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın farklı yaş grubunda bulunan öğrenciler, öğretmen, okul yöneticileri ve veliler ile farklı meslek elemanları ile gerçekleştirilmesi önemli görülmektedir. Dijital araç kullanımının son dönemde tüm alanlarda olduğu gibi eğitim öğretim sürecindeki kullanımının artması dijital okuryazarlık becerilerinin kazanılması ve kişinin kendi öğrenme sürecini yönetmesine dayanan yaşam boyu öğrenme anlayışının benimsenmesinin, önemine bağlı olarak öğretmenlerin eğitim sürecinde bu becerilere yönelik tutum ve uygulamaları daha da önemli hale gelmiştir, bu kapsamda üniversitelerde öğretmen adaylarına sunulan dersler arasına dijital okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazanımına yönelik derslerin veya ders içeriklerinin eklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alexander, B., Adams Becker, S., Cummins, M., & Hall Giesinger, C. (2017). "Digital Literacy in Higher Education", *Part II: An NMC Horizon Project Strategic Brief*. 3(4), August 2017. Austin, Texas: The New Media Consortium.

Anthonyamy, L., Koo, A. C. & Hew, S. H. (2020). "Self-regulated learning strategies in higher education: Fostering digital literacy for sustainable lifelong learning". *Education and Information Technologies*, 25, 2393-2414.

Aspin, D. N., Chapman, J., Evans, K. & Bagnal, R. (2012). "*Second international handbook of lifelong learning*", London-New York: Springer International Handbooks of Education.

Avrupa Komisyonu, (2002). European report on quality indicators of lifelong learning. Fifteen quality indicators. European Commission, Directorate-General for Education and Culture, brussels, june 2002.

Ayaz, C. (2016). *Öğretmenlerin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi-Mardin ili örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Bartın Üniversitesi.

Aykaç, M., Köğce, D., & Aslandağ, B. (2020). “*The Investigation of mathematics teachers' perceptions of lifelong learning competencies*”. *Educational Policy Analysis And Strategic Research*, 15(3), 122.

Bath D. M. & Smith C. D. (2009). The relationship between epistemological beliefs and the propensity for lifelong learning. *Studies in Continuing Education*, 31(2), 173-189.

Baydar Arıcan, H. Ö. (2022). “Sporcu-Sedanter Öğrencilerin Yaşam Boyu Öğrenme Eğiliminin Dijital Okuryazarlık Düzeyine Etkisi ve Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi” . *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1) , 38-48.

Boyacı, Z. (2019). *Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri ile Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki: Düzce Üniversitesi Örneği*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Bundy, A. (Ed.). (2004). *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: Principles, Standards and Practice* (2nd ed.). Adelaide, SA: Australian and New Zealand Institute for Information Literacy.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, KE, Akgün, Ö. E, Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi

Can, Ş., Çelik, B., & Çelik, C. (2020). “Fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyine çeşitli değişkenlerin etkisi”. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 352-358.

Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. (2017). *The Digital Competence Framework for Citizens*. Publications Office of the European Union.

Daniel, N. B. (2021). “Heutagogy and Lifelong Learning A Question of Self-Determined Practices in Post-Secondary Education”. Doctor of Philosophy. B.A. University of Memphis.

Daniels, L. (2021). *A study of adult learners' satisfaction and engagement in online courses using web 2.0 technologies and the impact on their digital literacy*. [Unpublished doctoral dissertation]. Mississippi State University.

Dunlap, J. C. (2005). “Changes in students' use of lifelong learning skill during a problem-based learning Project”. *Performance Improvement Quarterly*, 18 (1), 5-33.

Elçi, A. C., & Sarı, M. (2015). “Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 87-102.

Ertaş, S. (2022). *Pandemi Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme Yeterlikleri ve Öz-Yeterlik Alguları Bağlamında İngilizce Öğretmenlerinin E-Öğrenmeye Hazırbulunuşluklarının İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bartın Üniversitesi.

Finsterwald, M., Wagner, P., Schober, B., Lüftenegger, M., & Spiel, C. (2013). "Fostering lifelong learning–Evaluation of a teacher education program for professional teachers". *Teaching and Teacher Education*, 29, 144-155.

Franco, J. F. & Deus Lopes, R. (2009). Three-dimensional digital environments and computer graphics influencing K-12 individuals' digital literacy development and interdisciplinary lifelong learning. *ACM Siggraph Asia 2009 Educators Program*, Yokohama, Japonya.

Gökbulut, B. (2021). "Uzaktan eğitim öğrencilerinin bakış açısıyla uzaktan eğitim ve mobil öğrenme". *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulamada*, 11 (1), 160-177.

Göldağ, B. (2021). "Investigation of the relationship between digital literacy levels and digital data security awareness levels of university students". *E-International Journal of Educational Research*, 12(3) 82-100.

Gür Erdoğan, D. & Arsal, Z. (2016). "Yaşam Boyu Öğrenme Eğilim Ölçeği (YBÖEÖ)'nin geliştirilmesi". *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 114-122.

Güzel, H. (2017). "Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi". *The Journal of International Educational Sciences*. 4(10), 312-325.

Hake, B. (2005). "Dünden bugüne yaşam boyu öğrenme". F. Sayılan ve A. Yıldız (Yay. Haz.), Yaşam boyu öğrenme: sempozyum bildirileri ve tartışmalar: I. Yaşam boyu öğrenme sempozyumu 9-10 Aralık 2004 Ankara içinde (ss. 15 - 30). Ankara: Pagem Yayıncılık.

Hamutoğlu, N. B. , Canan Güngören, Ö. , Kaya Uyanık, G. & Gür Erdoğan, D. (2017). "Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe 'ye Uyarlama Çalışması". *Ege Eğitim Dergisi*, 18 (1) , 408-429.

Hobbs, R. (2010). Digital and media literacy: A plan of action, A white paper on. Washington: The Aspen Institute.

Hursen, C. (2014). "Are the teachers lifelong learners?". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 5036-5040.

İzci, E. & Koç, S. (2012). "Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenmeye İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9) , 101-114.

Karakuş, G. & Ocak, G. (2019). "Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Öz-yeterlilik Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (1) , 129-147.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar Teknikler İlkeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kellner, D. (2001), "New Technologies/New Literacies:Reconstructing Education for the new millennium". *International Journal of Technology and Design Education*, 11, 67-81.

Kidder, L., & Fine, M. (1987), *Qualitative and Quantitative Methods When Stories Converge. Multiple Methods in Program Evaluation*.

Knapper, C. ve Cropley, A.J. (2000). *Lifelong learning in higher education* (Ed: third). London: Kogan Page.

Kozan, M. ve Bulut Özdek, M. (2019). "BÖTE bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının incelenmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 107-120.

Krengel, M. E. (2021). *Instructor Perspectives of Digital Natives in Face-to-Face Classrooms: A Qualitative Descriptive Study* [Unpublished doctoral dissertation]. Northcentral University.

McCoog, Ian J. (2008). *21st Century Teaching and Learning*. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED502607.pdf>

McPherson- Crowie, T. (2015). *On the Nexus of Academic Libraries, Literacies, an Lifelong Learning for Academic Staff*. [Unpublished doctoral dissertation], Australian Catholic University, Brisbane.

Meerah, T. S. M., Lian, D. K. C., Osman, K., Zakaria, E., Iksan, Z. H., and Soh, T. M. T. (2011). "Measuring life-long learning in the Malaysian Institute of Higher Learning context". *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 18, 560-564

Miller, J.Y. (2021). *Digital Literacy: The Impact Of A Blended Learning Model On Student Motivation And Achievement* [Unpublished doctoral dissertation]. Gardner-Webb University.

Milton- Smith, A.L. (2022). *Experiences of Adult College Learners as They Acquire Digital Literacy Skills* [Unpublished doctoral dissertation]. Walden University.

Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* III. Cilt (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası.

Öçal, F.Z. (2017). *İlkokul öğretmenleri ve velilerin kendileri ile velilerin çocuklarına ilişkin dijital okuryazarlık yeterlilik algıları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi, Ankara.

Öteleş, Ü. U. (2020). A study on the examination of the relationship between lifelong learning tendency and digital literacy level. *European Journal of Education Studies*, 7(8), 57-73.

Özdamar, K. (2002), *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1*, Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özer, M. (2021). "Sınıf Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerilerine Yönelik Yeterlik Algıları ile Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin

İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Özoğlu, C. & Kaya, E. (2021). "Z Kuşağı Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenmeleri ve Dijital Okuryazarlıkları Arasındaki İlişki". *Anadolu Journal of Educational Sciences International* , 11(1) , 415-437 .

Öztürk, Y. & Budak, Y. (2019). "Öğretmen Adaylarının Kendilerine Yönelik Dijital Okuryazarlık Değerlendirmelerinin İncelenmesi". *Kesit Akademi Dergisi* 5(21), 156-172.

Polat C.ve Odabaş H., (2008). Bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenmenin anahtarı: Bilgi okuryazarlığı. International Educational Technology Conference (IETC), sunulmuş bildiri, Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.

Potyrala, K. ve Tomczyk, Ł. (2021). "Teachers in the lifelong learning process: examples of digital literacy". *Journal of Education for Teaching*, 47(2), 255-273.

Ross, S. (2007). *A first course in probability* (8th ed.). Prentice Hall press.

Türk Telekomikasyon A.Ş. (2012). Faaliyet Raporu.

<https://www.ttyatirimciiliskileri.com.tr/media/xleiw4al/2012-3%C3%A7-konsolide-finansal-tablolar.pdf>

Sağiroğlu, Ş., Bülbül, H. İ., Kılıç, A., & Küçükali, M. (2020). *Dijital Okuryazarlık: Araçlar, Metodolojiler, Uygulamalar ve Öneriler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Special Issue: Multiple Methods in Program Evaluation, 35, 57-75.

Şenol, Ş. (2012). *Araştırma ve Örneklem Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Şimşek, A. (2012). *Araştırma Modelleri*. İçinde: Şimşek, A. (Editör). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ulukaya Öteleş, Ü. (2020). "A Study On The Examination Of The Relationship Between Lifelong Learning Tendency and Digital Literacy Level". *European Journal of Education Studies*, 7(8), 57-73

Woonsun, K. (2014). Korean pre-service teachers' service learning and lifelong learning competency. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 3502-3505. Daegu University, Naeri Jinryang, ,Gyeongsan, Korea.

Yaman, F. (2014). *Öğretmenlerin yaşam boyu öğrenme eğilimlerinin incelenmesi (Diyarbakır il örneği)* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] .Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KONTRABASIN GELİŞİM SÜRECİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN İCRA STANDARTLARINA ETKİSİ

THE EFFECTS OF CHANGES IN THE CONTRACTUAL DEVELOPMENT PROCESS ON THE PLAYING STANDARDS

Sela Can DÖKMECİ*, Türkmen Ozan TANIŞ**

Geliş Tarihi: 12.11.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 17.05.2023
(Accepted)

ÖZ: 18. yüzyılda kontrabas, orkestradaki ritmik ve armonik yapıyı oluşturmada temel olarak kullanılmıştır. Kontrabasin kalın sesi armoninin temel notalarını oluştururken ritmik unsurları da ifade etmekte başarılı olmuştur. Kontrabas boyutunun diğer enstrümanlara göre daha büyük olması enstrümandaki icra tekniklerini kısıtlamıştır. Enstrümanın icra zorlukları tarihte icracılar tarafından tercih edilmesini olumsuz yönde etkilemiş olup enstrümanın popülerliğini azaltmıştır. Kontrabasin bir müzik enstrümanı olarak popülerliğini geri kazanması için icra tekniklerinin gelişmesi ve icracılarının beklenen performansını sergilemesi gerekmektedir. Enstrümanın çeşitli form ve boyutlar ile yapılmasının amacının ise icra kolaylığı ve o dönemin müzik standartlarını karşılamaya çalışmasını hedeflemek olduğu düşünülmektedir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte dezavantajlı diyebileceğimiz bağırsak tellerin yerini metal sargılı tellerin almasının ardından daha rahat icra edilebilir ve dönemin müzik standartlarını karşılayan, konforlu bir enstrüman ortaya çıkmıştır. Enstrümanın yapısının değişimi ve tel üretimindeki teknolojik ilerlemeler icra performanslarının gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Çeşitli akort sistemi denemeleri enstrümandaki icrayı kolaylaştırmak, daha kaliteli ses üretebilmek ve enstrümanı ön plana çıkartmak için yapılan deneysel çalışmalardır. Akort sistemindeki değişiklikler sonucunda kontrabas için en uygun akort sisteminin oluşması performans yönünden icracıya kolaylıklar sağlamıştır. Yapılan bu gelişmeler ışığında enstrümana olan ilginin artması, müzik okullarında kontrabas sınıflarının açılması ve enstrümanın eğitimi için metotların ortaya çıkması geçmişe göre çok daha fazla sayıda öğrenci yetişebilmesini sağlamıştır. Enstrüman icrasında ustalaşan kontrabasçılar bestecilere ilham kaynağı olup enstrüman için daha fazla solo eser yazılmasını sağlamıştır. Bu çalışmada kontrabas icrasındaki zorlukların nedenleri araştırılıp bu zorlukların aşılmasındaki etkenler incelenmiştir. Bu kapsamda kontrabasin icrasındaki etkenlerin belirlenmesi için kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Uluslararası yayınlar taranmış ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kontrabas, İcra, Tel, Perde, Akort, Metot.

ABSTRACT: In the 18th century, the double bass was used as a basis to create the rhythmic and harmonic structure in the orchestra. The deep voice of the double bass was successful in expressing the rhythmic elements while creating the basic notes of harmony. The fact that

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, scandokmeci@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0783-5938.

**Yüksek Lisans öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tozantanis@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3804-9718.

the size of the double bass is larger than other instruments has limited the performance techniques on the instrument. The difficulties of performing the instrument have influenced its preference by artists throughout history, reducing its popularity. In order for the double bass to regain its popularity, its performance techniques needed to be developed and it should exhibit the expected performance. It is believed that constructing the instrument in different shapes and sizes was done to make it easier to play and to try to match the musical standards of the time. With the evolution of technology, after the disadvantageous gut strings were replaced by metal-wound strings, a comfortable instrument that can be performed more readily and meets the musical standards of the time developed.

The evolution of the instrument's construction and breakthroughs in string technology have had a significant impact on performance developments. Various tuning system experiments are experimental research designed to improve instrument performance, produce higher-quality sound, and bring the instrument to the forefront. The construction of the most suitable tuning system for the double bass as a result of alterations in the tuning system gave performance convenience to the performer. In light of these changes, more students can now be trained than in the past due to the rise in interest in the instrument, the establishment of double bass programs at music schools, and the development of methodologies for the instrument's instruction. Contrabassists who mastered their instruments encouraged composers, leading to the creation of new solo compositions for the instrument. In this study, the causes of the challenges associated with playing the double bass were looked into, as well as potential solutions. The literature review method was utilized in this context to identify the elements influencing double bass performance. Internet resources were utilised, as well as international publications.

Keywords: Double bass, Performance, String, Fret, Tuning, Method.

EXTENDED ABSTRACT

In the 18th century, the double bass was used as the basis for creating the rhythmic and harmonic structure in the orchestra. While the deep tone of the double bass creates the basic notes of harmony; It was also successful in expressing rhythmic elements. The fact that the size of the instrument is larger than the other instruments has limited the performance techniques in the instrument. Difficulties in the performance of the instrument have had bad effects on the double bass in history, and the popularity of the instrument has declined.

The stringed instrument known as the violone, which can produce deep sounds, is known as the ancestor of the double bass. Violone is a 5 or 6 string instrument. During the structural changes of the instrument, the instrument makers of the period considered using 3 thick strings for the double bass instead of 5 or 6 thin strings. This idea is in the direction of increasing the sound volume of the instrument. The violone also has frets in its fingerboard, just like the instruments in the gamba family. These curtains are attached to the handle with special knots by circling around the fingerboard and neck. Although the frets allow to perform with proper intonation, they have prevented various performance techniques. Due to the needs of the developing modern music, other instruments got rid of the frets to be able to practice these performance techniques. Like other violin family members, frets were considered unnecessary for the double bass; however, this idea was applied later in the double bass than in other instruments. Since the habit of using frets in the double bass was abandoned later than the other instruments in the string family; double bass players resorted to new and

different methods to regain their instrument dominance. One of these methods is reference points that are still used today. Reference points have been added to the specified intervals in order to increase the performance and control of the instrument in correct intonation. Small holes were made in the handle where the curtains coincided, and reference points were placed from materials such as ivory or bone. These reference points, which were needed with the disappearance of these frets on the fingerboard, which affect the sound and prevent the use of certain techniques, helped the double bass players to print the sounds in the right intonation.

The double bass performing the same part as the cellos in the orchestra, and the composers writing orchestral scores considering the performance standards of the cellists; has caused difficulties in execution for double bass players. In this case, it was inevitable for the double bass players to resort to different methods, and the double bass players began to play by simplifying and simplifying the orchestral part written for the cello. The level of the double bass players who make the simplification process in the party is very important in terms of harmony, theory and performance. If we consider that the level of each double bass player may not be suitable for performing this process and the level differences between the double bass members; It will be difficult to expect the performance of the double bass section to always be in harmony. This situation caused some double bass players to be criticized by other members of the orchestra, and it was inevitable that the interest in the instrument decreased. With the writing of separate scores for the double bass, the double bass players were able to use the instrument's possibilities more efficiently, and thus, the problems of the double bass section within the orchestra were considerably reduced.

Sheep gut-made strings, which were used before metal-wound strings, posed various challenges for double bass players. Due to the large size of the instrument, it is necessary to produce long and thick strings. Since producing long and large intestine strings is a highly skilled job, only wealthy contrabass players were able to reach quality strings. In this case, most of the double bass players had to use poor quality strings. These strings have occasionally caused double bass players to injure their hands due to their rough structure. These injuries caused by poor quality strings in long symphonic works, operas and big tours caused great difficulties to the double bass players. In these cases, it is known that double bass players played their instruments with deerskin gloves. With the production of metal-wound strings, the double bass players, who no longer experienced these problems, were able to perform works that could be considered long, in a more performance way.

The difficulties created by the tuning system used in the double bass in performance have led to the emergence of different tuning systems. Like other string instruments, the double bass, which is expected to be tuned in the 5th system, has a very large position range, so it was difficult to perform in this system. Considering that, in order to play a scale in a 5th system, it is necessary to press four notes on a string. Since the distance between the notes in the double bass is quite large, it is very difficult for the left hand to stay in the same position and press four notes. The first position is the position where the distance between the notes is the largest. A normal sized hand can play up to three notes in the First position. When viewed in this way, the 4th tuning system seems more suitable for double bass. The performance has been facilitated by the use of the 4th tuning system. The current tuning system of the double bass is E, A, D, G for orchestra. For solo performance, there were notes

of F#, B, E, A. In general, when the double bass is the soloist, it is preferable to tune the instrument in a solo tuning system. The idea is that a double bass tuned solo gives a brighter and more distinct sound than an orchestral tune. As a result of such changes in the tuning system, the double bass's reaching the most suitable tuning system has led to relief in the direction of performance.

After the first method written for double bass education, the performance problems in the instrument began to decrease gradually and the interest in the instrument began to increase. The double bassists, who mastered the performance of the instrument, inspired the composers and led to the writing of more solo works for the instrument.

In this study, the causes of the challenges associated with playing the double bass were looked into, as well as potential solutions. The literature review method was utilized in this context to identify the elements influencing double bass performance. Internet resources were utilised, as well as international publications.

1. GİRİŞ

Kontrabas yaylı ailesinin en kalın sese sahip olan üyesidir. Kalın sesleri verebilmesi kuşkusuz boyutunun büyüklüğü sayesinde. Ayakta ya da yüksek bir tabure yardımı ile oturarak icra edilebilen kontrabası, diğer yaylı ailesinin enstrümanlarından farklı olarak üç, dört veya beş telli olarak kullanıldığı görülmektedir. Parmak veya yay ile icra edilen kontrabas, Alman ve Fransız stili olarak iki farklı yay kullanımı şekline sahiptir. Fransız yay, keman ve viyolonselde kullanılan yayla benzerlik gösterirken, Alman yayı ise farklı bir teknikte tutulmaktadır. Tutulan kısım Fransız yaya göre daha büyüktür ve avuç içi yukarı gelecek şekilde tutulur.

Tarihte kontrabası ilk kullanımı ile ilgili net bir bilgi yoktur ancak Fransa Paris operasındaki ilk kadrolu kontrabas sanatçısı Michel Pignolet de Monteclair'dir (1667-1737). Kontrabas üretiminde birçok farklı form kullanılmıştır. Gamba, Busetto ve Keman formları klasik müzik icrasında diğer formlara göre daha çok tercih edilmektedir. Yaygın olarak tercih edilen formlar resim 1 de görüldüğü gibidir.

(Gamba formu)

(Keman formu)

(Busetto formu)

Resim 1: Bu görsel kontrabas formları ile ilgili fikir vermektedir.¹

Özellikle 20. yüzyıla kadar kontrabasin kullanımı daha çok orkestra ve eşliğe yönelik olmuştur. Enstrümanın gelişim sürecinde yaşanan icra zorlukları nedeniyle solistliğin mümkün olamayacağı düşüncesi ilerleyen dönemlerde yapısındaki değişimler ile yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Hantal yapısını geride bırakması sonucunda, kontrabasin modern orkestra müziğinde kullanılması ve farklı tarzlarda müzikler icra eden topluluklarda daha sık tercih edilmesi dikkat çekmiştir.

2. KONTRABASIN YAPISAL DEĞİŞİMLERİ

16. yüzyılda viyol ailesinin bas enstrümanı olan ‘viyolon’ çağdaş kontrabasin atası olarak tanımlanabilir. Kontrabastaki yapısal değişimlerden bahsetmek için bu enstrümanın ataları olan “bas keman” ve “viyolon” nun yapısından başlanması gerekmektedir. Yapısal olarak birbirinden farklı olan bu iki enstrüman, aşağıda resim 2 ve resim 3 örnekleri ile görülmektedir.

¹ Görseller Christopher kontrabas atölyesinden temsili olarak alınmıştır. Kontrabas formlarına örnek, https://www.kontrabass-atelier.de/instrumente_e.html (E.T. 31.05.2023)

Resim 2: Altı telli viyolon²

Resim 3: 1619yılındaki “Syntagma Musicum” isimli eserdeki beş telli bir bas keman çizimi.³

Bas keman, viyol ailesinin diğer enstrümanları gibi beşli akort sisteminde akortlanan, beş veya altı telli bir enstrümandır. Viyolonun aksine bas kemanın tuşesinde perdeleri bulunmazken, viyolonda bağırsak veya ipten yapılan perdeler bulunmaktadır.⁴ Teknik ve müzikal kapasitenin gelişmesi sonucu 17. yüzyılın sonlarında kontrabasa yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Kontrabasta beş ince tel yerine üç kalın tel kullanma fikri, enstrümanın gücünü arttırmak ve ses hacmini büyütmek için enstrüman yapımcıları tarafından uygulanmıştır. Kontrabas üretmek için kullanılan malzemeler enstrümanın büyüklüğünden dolayı fazla olacağı için dönemin bas kemanları ve viyolonları kontrabasa çevrilmiştir.

²Viyolon örneği, <https://omeka-s.grinnell.edu/s/MusicalInstruments/item/1806>, Erişim Tarihi: 31.05.2021. Erişim tarihleriv gösterildiği gibi düzenlenmelidir.

³Bas keman, <https://www.alamy.com/a-woodcut-of-an-early-five-string-bass-violin-from-michael-praetorius-syntagma-musicum-1619-michael-praetorius-bass-violin-praetorius-image184911625.html> , (E.T. 31.05.2021)

⁴Real Music for Viol, <https://doublebassblog.org/2007/09/real-music-for-viol-brief-discussion-about-the-use-of-the-term-bass-viol.html> , (E.T. 31.03.2023)

Resim 4: Johann Georg Thir'in viyolondan kontrabasa çevirdiği bir enstrüman.⁵

Geleneksel yöntemler ile iyi bir kontrabas üretmek için farklı ağaçlar tercih edilmektedir. Ön kapak için ladin, arka ve yan kapaklar için akça ağaç, tuşe ve kuyruk kısmı için ise abanoz ağaçları tercih edilmelidir. Kontrabas diğer enstrümanlara göre büyük olduğu için ön ve arka kapaktaki ağaçları tek parça olarak bulmak zordur. Bu nedenle çoğu enstrümanın ön ve arka kapakları iki veya üç parçanın birleşmesiyle oluştuğunu görebiliriz. Farklı kalitede ağaçlardan üretilen enstrümanları deneme imkânı bulan müzisyenler, yaylı enstrümanlarda kullanılan ağaçların kalitesinin çıkan sesi ve enstrümanın tonunu etkilediğini bilmektedir.

2.2 Tuşede Kullanılan Perdeler

Telli enstrümanlarda bulunan perdeler doğru sesleri bulmak amacıyla klavyede belirlenen konumlara dik şeritler şeklinde monte edilen yardımcı eklentilerdir. Gitar, lavta gibi enstrümanlar perdelerle sahip olan telli enstrümanlardandır. 16. ve 17. yüzyıllarda bağırsaktan yapılan perdeler enstrümanların sap ve tuşesi etrafından dolaştırılarak özel düğümler ile tutturulmuştur.⁶

Perdeler çoğunlukla gamba ailesinin enstrümanlarında kullanılırken, keman ailesi enstrümanlarının eğitiminde de kullanılmıştır. Alman besteci Martin Agricola, 1528'de keman çalmaya başlayanlar için ilk önce perdeler ile başlamalarını yeterli

⁵ Avusturya'lı enstrüman yapımcısı (1710 – 1779), <https://uptonbass.com/shop/sold-johann-georg-thir-double-bass-violone-c1745/> (E.T. 31.05.2023)

⁶ Ian Harwood, "Fret", 20.01.2001,

<https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.04851> (E.T. 31.05.2023)

seviyeye gelindiğinde çıkartmaları gerektiği önerisinde bulunmuştur (Playford, 1674: 110). Dolmetsch⁷, modern müzikte gerekli olan glissando⁸ ve vibrato⁹ tekniklerini kaybedeceği için çello’ da perde kullanımını önermemiştir. Playford¹⁰ ve Corrette¹¹ kontrabasçılarının entonasyonunun bozukluğunun orkestrayı da bozduğunu göz önünde bulundurarak, zaten bu enstrümanın “*bu ifade araçlarına ihtiyacı yok*” (glissando ve vibratolar) diyerek kontrabasta perdelerin kullanılması gerektiğini savunmuştur. 1948’de Eric Halfpenny¹² modern senfonik eserlerde kontrabasa perde takılmasının gereksiz olduğunu düşünerek bir etki yaratmıştır (Quantz, 1752: 223). 18.yy’da Dragonetti¹³ Viyana’da perdesiz üç telli kontrabası ile, perdeli ve beş telli olan bir kontrabasının eksi yönlerinden ve keman ailesi ile uyumsuzluğundan bahsetmiştir (Jeitteles, 1839: 164).

Gelişen iççilik kalitesi ile tuşe üstünde veya sapın kenarında seslerin doğru konumlarına denk gelecek şekilde açılan oyuklara fildişi veya kemikten noktalar kullanılmıştır. (Harwood, 2001: 1). Corrette 18. Yüzyılda bu durumu şu şekilde açıklamıştır;

“*Koyulan noktalar entonasyonu sağlama yönünden icracıya kılavuzluk ederler. Telle temasları olmadığı için sese herhangi bir etkisi yoktur. (Corrette, 1741: 5).*”

Noktalar, sapın sağ veya sol yanında, ya da tuşe üstünde iki telin ortasına konumlandırılmış olup, icracının görebileceği bir yerde ve tellere temas etmeyecek bir şekilde monte edilip kullanılmıştır. Günümüzde bazı kontrabas icracılarının entonasyon kolaylığı sağlaması bakımından bu noktaları kullanıldığını görmek mümkündür.

⁷Arnold Dolmetsch, Fransız müzisyen ve enstrüman yapımcısı, <https://www.dolmetsch.com/Dolworks.htm> (E.T. 31.05.2023)

⁸ Kaydırma. Yaylı ve telli çalgılarda parmağı telin/tellerin üstünde kaydırarak birbiri ardına sesler elde etmeyi sağlayan teknik. (Sözer, 2005:302)

⁹ Titrek, dalgalı. Seslerin dalgalı izlenimi verecek biçimde çıkarılması. Tellî ve yaylı çalgılarda, anlatım gücünü arttırmak amacıyla, teller üzerinde elin bilekten salımıyla sağlanır. (Sözer, 2005:735)

¹⁰ John Playford, İngiliz besteci ve müzik kitapları yazarı, <https://www.britannica.com/biography/John-Playford> (E.T. 31.05.2023)

¹¹ Michel Corrette, Fransız besteci ve org sanatçısı, <https://arkivmusic.com/classical/Name/Michel-Corrette/Composer/2487-1> (E.T.31.05.2022)

¹² Eric Halfpenny, keman ve kontrabas sanatçısı, <https://academic.oup.com/em/article-abstract/7/4/523/475561> (E.T. 31.05.2023)

¹³ Domenico Dragonetti İtalyan kontrabas virtüözü, <https://books.org/books/domenico-dragonetti-in-england-1794-1846-the-career-of-a-double-bass-virtuoso/fiona-m-palmer/9780198165910/> (E.T. 31.05.2023)

Resim 5: Perdelere sahip yaylı bir enstrüman olan Viola da gamba.¹⁴

Keman ailesinin diğer enstrümanlarına göre, kontrabasının perdesiz formuna ulaşması daha uzun sürmüş olup, perde ile çalmaya alışık olan kontrabasçılar perdesiz çalmayı denediğinde enstrümana olan hakimiyetlerini bir süre kaybettikleri görülmüştür. Kontrabasta perde kullanma fikrinin uzun süreler boyunca tartışılması ve uygulanmaması geliştirmekte olan modern müzik tekniklerinin öğrenimini geciktirmiştir. Geç de olsa kontrabas tuşesindeki perdelerin kaldırılması, enstrümanın icrasında gelişmeler ve farklı tekniklerin uygulanmasına imkân sağlamıştır.

3. TEL ÜRETİMİNDEKİ GELİŞMELERİN ETKİLERİ

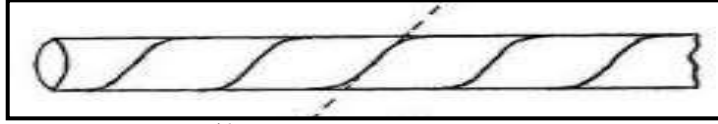
Yaylı bir sazın gövdesi aslında teller için akustik rezonatör görevi görmektedir. Dolayısıyla kontrabasının akustik enerji (ses) üretebilmesinde telin rolü hayati bir önem taşımaktadır. Kontrabas gövdesinin büyüklüğünden de bildiğimiz üzere kalın sesleri vermekte diğer keman ailesindeki enstrümanlara göre daha uygun bir enstrümandır. Böylesine kalın sesleri verebilmesi için kullanılacak tellerin uzun ve kalın olması gerekmektedir.

16. ve 17. yüz yıllarda metal sargılı teller üretilmeden önce koyun bağırsağından yapılmış teller kullanılmıştır. Koyun bağırsağından yapılan teller akort burgularında düzgün bükülebilmesi için esnek bir yapıda olmaları gerekmektedir (Abbot ve Segerman, 1974: 48). Neredeyse parmak kalınlığında olan kalitesiz bağırsak tellerin icra sırasında kontrabasçılarının parmaklarına zarar vermesi olağandır. Tellerin üstünde bulunan pütürlü yapı, icracının sol elini her harekete geçirdiğinde sürtünmeden dolayı zarar verecektir. Bu sorun için çözüm arayan tel yapımcıları, telin yüzeyini çok aşındırmadan ince bir cila uygulamaya başlamıştır. Bu uygulama telin üretim zorluğunu ve maliyetini arttırmış olup nadir şekilde

¹⁴ Viola da gamba örneği, https://stringfixer.com/tr/Violas_da_gamba (E.T.31.05.2021)

uygulanmıştır. Yalnızca seçkin ve zengin kontrabas icracıları bu tellere ulaşabilmiş, iyi kalitede bir tele sahip olamayan kontrabasçılar ise uzun konserlerde (opera gibi) geyik derisinden eldiven kullanmak gibi yöntemlere başvurmuştur. O dönem uzun bir konserde kalitesiz teller ile çalan kontrabasçıların parmaklarının yaralanması olağan olarak görülmektedir. Eldiven kullanımı bu durum için etkili bir yöntem gibi gözükse de çok fazla benimsenmeden tel teknolojisindeki gelişmeler doğrultusunda rafa kaldırılmıştır (Hindle, 1854: 13).

Tel sarımlarındaki sıklığa göre telin elastik veya sert oluşu değişmektedir. Sık sarılmış bir bağırsak tel gevşek sarılmış bir tele göre daha elastiktir. Sık sarılmayan bir tel ise gerildiğinde daha sert olduğu için tiz sesli enstrümanlarda kullanılması daha uygundur.¹⁵ Resim 6 ve 7’de sık sarılmış ve gevşek sarılmış teller verilmiştir.

Resim 6: Sık sarılmış tel¹⁶

Resim 7: Gevşek sarılmış tel¹⁷

Bağırsak tellerin bir başka problemi de yaya hızlı tepki verememesi ve istenilen sesi çıkarabilmek için gereğinden fazla hareket gerektirmesidir. Bu probleme icra sırasında ayrıca dikkat etmek zor olacağından bağırsak teller ustalık ve pratik gerektirmektedir. Solo icralar sırasında yayın tele sürtündüğünde çıkan farklı sesler de bağırsak tellerin problemlerinden kaynaklanmaktadır.

Uzun bir telin esnek olması mukavemeti azaltacağından dolayı uygun kalitede teli üretmek zor olmuştur. Bağırsak tel üretiminin gelişmesiyle birlikte tellerin ses aralığı gittikçe genişlemeye başlamış ve bu gelişmelerden ilk olarak lavta ve viyol ailesi etkilenmiştir. Buna ek olarak İngiltere’de "lyra viol" adı verilen küçük bir bas viyolün ortaya çıkışı da bu gelişmelerle ilişkilendirilmektedir. (Abbot ve Segerman, 1974: 50). Bas viol’den küçük olan lyra viol’ün solist veya eşlik icra çeşitlerine göre elliden fazla akort sistemi ile kullanılmıştır.

¹⁵ Eski dönem müziğinde kullanılan teller, <https://aquilacorde.com/en/early-music-faq/> (E.T.31.05.2023)

¹⁶ Sıkı sarılmış tel örneği, <https://aquilacorde.com/en/early-music-faq/> (E.T.31.05.2023)

¹⁷ Gevşek sarılmış tel örneği, <https://aquilacorde.com/en/early-music-faq/> (E.T.31.05.2023)

Resim 8: Henry Jaye tarafından restore edilen 1624 yılına ait bağırsak telli bir “Lyra Viol”¹⁸

Tel sarım teknolojisindeki gelişmeler telleri daha elastik hale getirmiş olup bu sayede akort burgularında telin bükülmesi mümkün olduğu için entonasyon bozuklukları ve kirli sesler önemli ölçüde azalmıştır. Stephen Bonta'ya göre, gümüşle sarılmış teller, 17. yüzyılın son yıllarında İtalya'da hızlı ve yaygın bir şekilde benimsenmiş ve kısa bir süre sonra komşu ülkelere yayılmıştır. Sargılı tellerin kullanımıyla ilgili bilinen ilk söz, John Playford'un 1664'te yayınlanan “Müzik Becerisine Giriş” kitabının dördüncü baskısının arkasındaki bir reklamda şu şekilde yer almaktadır: (Bonta, 1977: 96)

“Keman, bas viyol ve lavta telleri için yaygın olarak kullanılan bağırsak tellerden çok daha iyi ve tuşeye çok daha yakın çalabilmeyi sağlayan geç kalınmış bir buluş var. Bu buluş, bağırsak veya ipek telin üzerine sarılan ince bir tel. Her ikisini de denedim, ama ipek üzerine sarılmış teller en iyisiydi ve iyi sesi veriyor.” (Bonta, 1977: 97)

Metal sargılı tellerin ilk olarak 17. yüzyılın ortalarında İtalya'nın Bolonya şehrinde kullanıldığı düşünülmektedir. Pes sesleri üretebilecek bağırsak tellerin zorunlu olarak uzun ve çok kalın olmasına karşın, aynı tonda aynı sesi üretebilen metal sargılı tellerin daha kısa ve daha küçük çaplı üretilbildiği anlaşılmış olup gelişimi hızla ilerlemiştir.¹⁹ Bağırsak tellerin oluşturduğu olumsuzlukların yalnızca

¹⁸Lyra Viol örneği, <https://www.vihuelademano.com/viols/pages/lyra-viol/lyra-viol-sympathetic-strings.html> , (E.T.31.05.2023)

¹⁹Gabriel Weinreich, J. Woodhouse, Frank Hubbard, Denzil Wraight, Stephen Bonta and Richard Partridge, “String.” Grove Music Online.

kontrabası değil diğer tüm keman ailesi enstrümanlarını da etkilediği anlaşılmaktadır. Ancak bas sesler elde etmek adına daha kalın ve uzun teller üretilmesi gereken kontrabas için diğer enstrümanlara göre daha fazla zorluk çekildiği bir gerçektir. Tüm bu gelişmeler dahilinde metal sargılı tellerin üretimiyle birlikte yaylı enstrümanların, hem icracının konforu ve icra kapasitesi hem de enstrümanın ses rengi ve müzikalitesi bakımından önemli ölçüde bir ilerleme kaydettiği sonucuna varılmaktadır.

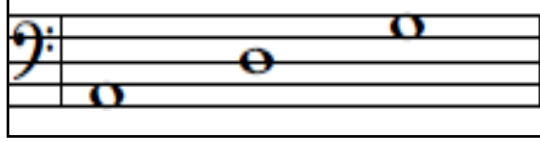
4. AKORT SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

Akort sistemi bir enstrümanın tellerinin hangi ses aralığı ile ayarlanacağını belirten sistemdir ve genellikle kalın telden ince tele doğru sıralanmaktadır. Örneğin beşli akort sisteminde kullanılan kemanın en kalın ve sol notasına akortlanan telinden beş ses ileri gittiğimizde re notasına ulaşılmaktadır. Telleri beşli ses aralığında akortlanan bir enstrüman için beşli akort sistemi kullandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak bazı besteci veya icracıların istekleri doğrultusunda bu düzenin farklılık gösterebildiği görülmüş olup akort sistemindeki düzeni farklılaştırarak bir teli farklı akortlamaya Skordatura denmektedir. Günümüzde keman ailesi enstrümanları beşli akort sisteminde akortlanırken kontrabas dörtlü akort sisteminde akortlanır. Ayrıca kontrabas yazılan notanın bir oktav altındaki sesleri vermektedir.

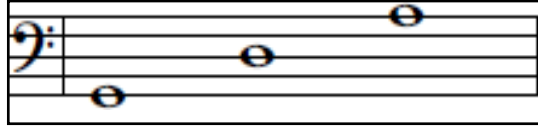
17. yüzyıldan önce kontrabasının diğer keman ailesi üyeleri gibi beşli akort edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Ancak enstrümanın telleri beşli akort edildiğinde icra yönünden oldukça zorlayıcı olmuş olup özellikle orkestra pasajlarında ve solo eserlerde sürekli pozisyon geçişi gerektiği için dörtlü akort sistemi icracılar tarafından daha çok benimsenmiştir (Nicolai, 1816: 258).

Üç telli kontrabas fikri 18. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da oldukça popüler olup, dönemin ünlü virtüözleri Dragonetti ve Bottesini tarafından da benimsenmiştir (Palatin, 1818: 52). En kalın olan dördüncü tel köprüye çok fazla ağırlık yüklediği ve sesin boğulmasına sebep olduğu için sökülerek bazı enstrümanlar üç telli hale dönüştürülmüştür. Dört telli bir kontrabasta teller birbirlerine çok yakın olduğu için yay ile çalarken bir yandaki tele çarpma riskini azaltacağı da üç telli kontrabas fikrini desteklemektedir. Yaygın olarak dörtlü ve beşli akort sisteminde akortlanan üç telli kontrabasta dörtlü akort sistemi La, Re, Sol, beşli akort sistemi ise Sol, Re, La şeklinde kullanılmıştır. (Francoeur, 1813:8).

Örnek 1: Dörtlü akort sistemi²⁰

Örnek 2: Beşli akort sistemi

Beşli akort sisteminde kontrabas oldukça zor icra edilmektedir. Örnek olarak bu akort sisteminde bir gam çalmak için bir telde dört notaya basmak gerektiği gösterilebilir. Tuşe üstündeki notaların arasında bulunan mesafe oldukça uzun olduğu için sol elin aynı pozisyonda kalarak dört notaya basması oldukça zordur. Birinci pozisyon notalar arasındaki mesafenin en fazla olduğu pozisyondur ve birinci pozisyonda normal boyutta bir el en fazla üç notaya basabilmektedir. Bu şekilde bakıldığında dörtlü akort sisteminin kontrabas için daha uygun gözükmektedir. Corrette 1750-1790 yılları arasında dört telli kontrabas için E, A, D, G akordunu kontrabas çalmak için en uygun akort olarak sunduğunda Fransa’da kullanılmaya başlanmıştır (Milliot, 1970: 150).

Orkestrada yaygın olarak mi, la, re, sol şeklinde akortlanan kontrabasin en kalın teli mi notasına akortlanmaktadır. Orkestral eserlerde kontrabas ile viyolonselın aynı partiyonu çalmaları ve bu durumda çellonun en kalın teli olan do teli ile uyumsuzluklar oluşması kontrabasçılar için sık karşılaşılan problemlerden biri olmuştur. Aynı partiyonu çaldıkları sırada çello mi notasının altındaki re ve do notalarını seslendirebilirken, kontrabasçılarının bir oktav yukarıdaki re ve do notalarına atlamaları gerekmektedir. 1810’da Joseph Fröhlich mi notasının altında yazılan notalar ile karşılaşıldığında kontrabasçılara önemli tavsiyelerde bulunmuştur (Brun, 2000: 146). Mi notasının altındaki notalar için oktav atlamak yerine melodiyi çalınması mümkün olan oktava taşımak için hazırlık ve çalışmalar yapmalarını önermiştir. Ani oktav değişikliklerinin icrada zorluk yaratmasının yanı sıra müzikal cümlelerin bütünlüğünü bozması da kaçınılmazdır. Fröhlich ‘in tavsiye ettiği çalış şekli örnek 3’teki gibidir.

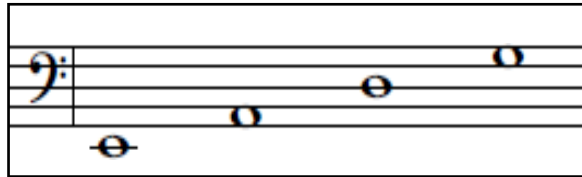
²⁰ Örnek 1 ve 2’de yer alan notalar yazar tarafından yazılmıştır.

Örnek 3: Fröhlich 'in tavsiye ettiği icra şekli.²¹

Kontrabaşçılarının en kalın teli mi notasının altında skordatura akortlaması göze çarpan diğer etkilerdendir. Paul Brun'un çalışmasında orkestra literatüründe bulunabilecek birkaç benzer skordatura akort şekli aşağıda verildiği gibidir (Brun, 2000: 154).

- Johannes Brahms, Deutsches Requiem, üçüncü bölümünde: 'kontrabaşçılarının birkaçı mi telini re notasına akortlar'.
- Gustav Mahler, üçüncü Senfoni, ilk bölümünde: (sadece do notasını verebilen baslar çalar).
- Mussorgsky, Çıplak Dağda Gece'de (son 78 ölçü): 'Mi telini re'ye akortlanır.
- Smetana, Ülke Vysehrad: 'Mi telini mi bemole akortlanır'.
- N. Rimsky-Korsakov, Op.36, 'Büyük Rus Paqué, Andante Lugubre: 'Mi telini re akortlanır ve sekiz ölçü sonra 'mi ye tekrar akortlanır'.
- S. Rachmaninov, E minor senfoni: 'Mi teli re'ye akortlanır.

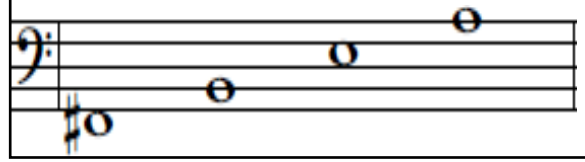
Corrette'nin sunduğu akort sistemi, günümüz kontrabas icrasında halen kullanılmaktadır. Günümüzde solo icralar için tercih edilen akort sistemi Fa diyez, Si, Mi, La olarak dörtlü akort sisteminde akortlanırken, orkestra icrası için tüm teller solo akordun bir ton altında akortlanır (Mi, La, Re, Sol). Enstrümanın icrasında pozisyon geçişlerini daha uygun ve hızlı hale getirdiği için akort sistemindeki gelişmeler icrayı iyi yönde etkilemiştir.

Örnek 4: Orkestra akordu²²

²¹ (Brun, age, 154)

²² Örnek 4 ve 5'te yer alan notalar yazar tarafından yazılmıştır.

Örnek 5: Solo akordu

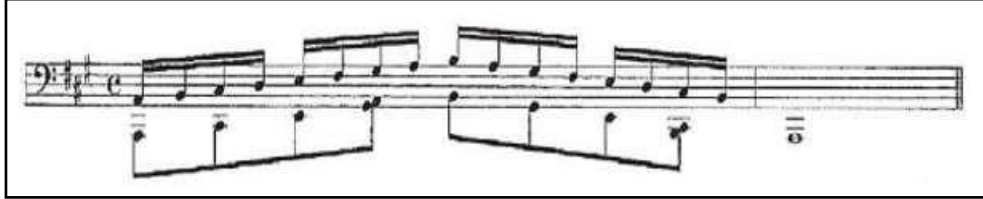

5. ORKESTRADA KONTRABAS İÇİN AYRI BİR PARTİSYON YAZILMASININ ETKİSİ

On sekizinci yüzyılın sonlarına kadar kontrabassın sıklıkla viyolonsel ile aynı partiyonu çaldığını o dönemde yazılan eserlerden bilmekteyiz. Enstrümanın tel kalınlığı ve notalar arasındaki mesafelerden dolayı viyolonsel ile aynı notaları çalması çoğu durumda kontrabas icracıları için zor bir durum olmuştur. Viyolonsel ile aynı partiyonu çalmak her zaman mümkün olmadığı için çoğu kontrabasçı armoni ve müzikalite bilgileri dahilinde bu partiyonları sadeleştirip basitleştirmiştir.

...kısaca bahsetmek gerekirse basitleştiriciler, yazılan pasajın kök notalarını çalarak tüm notaları çalmaktan kaçınmıştır. (Francoeur, 1813: 75)

Örnek 6: Sadeleştirme örneği (partiyonun alt notalarını kontrabas, üst notalarını çello çalmaktadır)²³

Bu yöntemdeki amaç tüm notaları çalmaya çalışarak bir kargaşa yaratmak yerine kök notaları çalarak armoninin temel bas notalarını çalmaya çalışmaktır. Ancak bu yöntem ileri derecede armoni bilgisi gerektirdiği için her icracı kök notaları seçme konusunda başarılı olamamıştır. Yöntemi deneyen icracıların yaptığı hatalar sonucu orkestralarda armonik olarak büyük uyumsuzluklar yaşanmıştır. Bu uyumsuzluklar ile karşılaşıldığında orkestradaki diğer üyelerin ve şefin gözünde kontrabas git gide küçülmüş, kontrabasçıların orkestra partilerini yazılanın dışında sadeleştirerek çalması hoş karşılanmamıştır. Aslında o dönemin şartlarına göre sadeleştirmek mantıklı bir fikir olsa da icradan önce kontrabas grubunun kendi içinde prova yapmaması ve icracılar arasında hangi seslerin çalınacağı konusunda çıkan tartışmalar durumu içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. (Koch, 1802: 394)

1816'da Alman besteciler, kontrabasçıların yetersiz performans sergilememesi için diğer bestecilerden kontrabas partiyonunu ayırıp sadeleştirerek yazmalarını istediler. Bu istekte kontrabasçıların daha az efor sarf ederek daha iyi

²³ Brun, Paul, (2000) A New History of the Double Bass “, s. 77.

sonuçlar elde edebilmesi ve başarısız gözükmeye utancından kurtulabileceği düşünülmektedir (Jones, 1818:). Paris Konservatuvarında kontrabas sınıfı açıldığını ve dörtlü akort sisteminde eğitim verildiği düşünülürse sadeleştiricilerin o yıllarda azaldığını görmek tesadüf olmayacaktır. Brun'un bu tespitinden de anlaşılacağı gibi akort sistemindeki gelişmeler icradaki standartları önemli ölçüde değiştirmektedir.

Beethoven do minör senfonisinin Scherzo bölümü başında kontrabasçılardan iyi sesler veremedikleri için çalmamalarını isteyen şefler olduğunu ve ayrıca Hector Berlioz'un bu durumdan memnun olmadığı için kontrabasçıları orkestradan ayrı çalıştırarak daha iyi sonuçlar elde ettiği tespiti Brun'un araştırmalarında görülmektedir. 1844'te Berlioz'un yönettiği Beethoven do minör senfonisinde kontrabasçıların scherzo bölümünü başarı ile icra ettiklerini Berlioz'un konser sonrasında söylediği, *Çalınması zor olan kontrabas pasajı oldukça iyi bir şekilde çalındı ve herkes üzerinde iyi bir etki yarattı* sözlerinden anlaşılmaktadır (Berlioz, 1870: 62)

Kontrabas partisinin viyolonselden ayrılması ve sadeleştirme yönteminin sonlanmasının uzun süren bir süreç olduğunu görmekteyiz. Kontrabas icracılarının çello ile aynı partiyonu çalmaya çalışması için ekstra bir çaba ortaya koyması gerekmekte olduğu ve birlikte çalınması için yazılan partiyonlarda daha çok çellonun teknik imkanlarından faydalandığı o dönemin eserlerinde görülmektedir. Kontrabasçılar çello partiyonunu çalarken performanslarının başarısızlık ile sonuçlanması durumunda kendilerine olan özgüvenlerini yitirdikleri için bu durumun icranın gelişiminde kötü bir etki yarattığı görülmüştür. İlerleyen süreçte kontrabasin teknik imkanlarına göre yazılan partiyonların icracıların özgüvenini geri kazandırdığı düşünülmektedir.

6. KONTRABAS EĞİTİMİNİN MÜZİK OKULLARINDAKİ GELİŞİMİ

Geçmişte yaşanmış teknik ve teknolojik problemler yüzünden icra kabiliyeti gelişemediği için geri planda kalan kontrabas ve icracıları, konservatuvarlarda kontrabas sınıflarının açılmaya başlanması ile 19. yüzyılın orkestra gereksinimleri ışığında icra standartlarının yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır. 1828'de, Prag Konservatuvarı'ndaki ilk kontrabas profesörü olan Wenzeslas Hause, enstrümanda ustalaşmış çok sayıda kontrabasçı bulunamamasından şikayetçi olmuş, bu durumun enstrüman tekniklerini tam olarak öğrenmenin zahmetli olduğundan ve kontrabasçıların müzikalitelere güvenmemesinden kaynaklandığını düşünmüştür. 1823'te, Milano Konservatuvarı'nın ilk yöneticisi olan İtalyan, teorisyen ve besteci olan Bonifazio Asioli, kontrabasçıların müzik standartlarının düşük olmasını çeşitli nedenlere bağlamıştır: (Asioli, 1823:)

- Öğrenciler tarafından daha dikkat çekici olan ve yorucu olmayan enstrümanların seçilmesi kontrabasin seçilmesini etkiler.

- Kontrabasçıların orkestradaki konumlarından dolayı dinleyicilerin enstrümanın sesi hakkında bir fikri olmadığı için kaynaklanan olumsuz etkiler.

- Öğrencilerinin az yetenekli olanlarını kontrabasa yönlendiren müzik yönetmenleri ve öğretmenlerinin öngörü eksikliği.

- Kontrabas için herhangi bir metot kitabının olmaması, bu enstrümana mükemmel bir şekilde hâkim olan sanatçılar, kontrabas eğitimine ve pedagojiye ilgi duymamaları.

Maddeleri kısaca inceleyecek olursak Asioli'nin haksız olmadığı gözükmektedir. İcrasındaki oturmuş bir eğitim şeklinin olmayışı ve sırf enstrümanı bir yerden başka bir yere taşımanın bile zor olduğu düşünülecek olursa bir öğrencinin kontrabası değil de bir başka enstrümanı seçmesi daha muhtemeldir. Kontrabasının parlak olmayan bir geçmişe sahip olması ve enstrüman için yazılan solo eserlerin de az olduğu göz önünde bulundurulursa kontrabasının potansiyelinin bilinmemesi normal gözükmektedir. Yeteneğe göre enstrüman seçimi yaptırılması sonucunda kontrabas için daha az parlak öğrencilerin verilmesi, enstrümanın icra tekniğindeki gelişmenin yavaşlaması bakımından kötü yönde etkili olduğu düşünülmektedir. Kontrabasta ustalaşan isimlerin deneyimlerini ve icra kabiliyetlerini eğitim ile sunmaya ilgi duymamaları sonucunda kontrabas öğrencilerinin sayısında ve yeteneklerinde artış görmemek olağan gözükmektedir.

Wenzeslas Hause 1811-1845 yılları arasında öğretmenlik yaptığı Prag Konservatuvarı'nda tarihteki ilk resmi kontrabas öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. Hause'nin öğrencisi Josef Hrabe (1816-1870) Prag Konservatuvarı'nda yüksek lisansta iken kontrabas için 86 çalışma yapmıştır. Öğrencileri arasında Rambousek ve Franz Simandl'da bulunmaktadır. Rambousek, Moskova Konservatuvarı'nda kontrabas öğretmeni olarak görev almış ve Serge Koussevitzky'yi en ünlü öğrencisi olarak okula almıştır. (Souza, 2016: 16)

7. KONTRABAS İÇİN YAZILAN METOTLARIN ÖNEMİ

Müzik eğitiminde enstrümanlar için yazılmış metotlar önemli bir yerde bulunmaktadır. Metotlar enstrümanda teknik ve müzikal gereksinimlerin kazandırılmasında sistematik bir yol göstermektedir. Metotlarda başlangıçta bona ve gerekli müzik terimlerinin öğretilmesinin ardından enstrümandaki tutuş pozisyonları ve tekniklerinin öğretilmesi hedeflenmektedir. Sonrasında ise öğrenilen bu becerilerin birleştirilmesiyle birlikte icra kabiliyetinin artması hedeflenmektedir. Kısaca tanımlamak gerekirse metotlar enstrüman eğitiminde yol gösteren bir kılavuz görevi üstlenmektedir.

Alışılmışın dışında olarak kontrabas için yazılan ilk metot bir kontrabasçı tarafından değil, Milano Konservatuvarı'nın ilk müdürü olan çellist ve teorisyen Bonifazio Asioli tarafından yazılmıştır. Kontrabas icra seviyesinin arttırmak amacıyla çalışmalarını bir metot haline getirerek icra standartlarını geliştirebileceğini düşünmüştür. Kontrabasçıların sıklıkla kullandığı 1-2-4 (işaret, orta ve serçe parmak) parmak kullanımını değiştirmeyi hedeflemiş, metotta sol el için 1-3-4 parmaklarını (işaret, yüzük ve serçe parmak) kullanarak farklı bir eğitim

modeli öne sürmüştür. Ancak Milano Konservatuvarı ikinci öğretmeni olan Luigi Rossi'nin hala 1-2-4 numaralı parmak yöntemini kullandığı için kontrabasçılarının onayını alması vakit almıştır. (Souza, 2014: 13)

Resim 9: Asioli'nin kontrabas metodunun kapağı²⁴

Edouard NANNY, François RABBATH, Franz SIMANDL, Francesco PETRACCHI, Lajos MONTAG gibi ünlü isimler kontrabas eğitimine 20. yüzyıldan sonra yeni bir bakış açısı getirmiştir. Paris Konservatuvarında kontrabas profesörü olan Nanny'nin 1920'de kontrabas için yazdığı metot halen en çok tercih edilenler arasındadır. Kitap do majör tonalitesinde boş teller alıştırmaları, farklı ritim ve yay çeşitlemeleri ile başlamakta olup, ilerleyen konularda farklı tonalitelerin gamlarını ve arpejlerini kapsayan pozisyon geçişleri, kromatik diziler ve çift ses alıştırmalarına da yer verilmiştir. (Souza, 2016: 47) Suriye'de doğan besteci ve kontrabas virtüözü olan Rabbath, kontrabas için 4 ciltten oluşan metot yazmıştır. Metodunda "*Nouvelle*" tekniğini ortaya çıkartan Rabbath pivot tekniği aksinde bir ve ikinci pozisyonlarda baş parmağın konumunu bozmadan notalar arasında geçiş yapabilmeyi amaçlamıştır.²⁵ Simandl'in Viyana Konservatuvar'ının isteği üzerine 1904'te kontrabasta orkestra ve oda müziği eğitimine, 1948'de ise solist icra gelişiminin kazanımı için iki adet metot yazdığı bilinmektedir. (Souza, 2016: 50) İtalyan kontrabas solisti ve öğretmeni olan Petracchi, pus tekniğini (sol el baş parmağının

²⁴ Mauricio Tietboehl Nascimento E Souza, (2012), An Annotated Bibliography For Double Bass Methods And Studies, Yüksek Lisans Tezi, Georgia Üniversitesi, s.14.

²⁵François Rabbath, kontrabas sanatçısı, <https://www.thestrads.com/francois-rabbath/2296.article> (E.T.31.05.2023)

kullanılması) geliştiren bir metot yazmıştır.²⁶ Macar pedagog ve kontrabas virtüözü Lajos Montag ise, altı ciltten oluşan orkestra, oda müziği ve solist icralar için sağlam bir temel oluşturmayı amaçlayan ve daha çok çağdaş ve atonal yapıda seslerin kullanıldığı bir metot yazmıştır.

20. yüzyıldan sonra yazılan metotların farklı deneysel çalışmaları konu aldığı görülmektedir. Çalışmaların birçoğunda enstrüman icrasının en üst düzeye çıkması hedeflenmektedir. Modern ve çağdaş dönemde yazılan solo, orkestra ve oda müziği eserlerindeki teknik zorlukların artması, farklı teknikler ve deneysel çalışmaların artmasına sebep olmuştur. Bu süreç içinde yazılan kontrabas metotlarının enstrümanın icra kapasitesi gelişimini doğrudan etkilediği aşikardır.

8. KONTRABAS İÇİN SOLO ESER YAZAN BESTECİLER VE ESERLERİ

Bir enstrüman için yazılan solo eser, enstrümanın popülerliğini arttıran etkenlerdendir. Enstrüman için yazılan solo eserde enstrüman ön planda olacağı için o enstrümana ait ses renkleri ve kabiliyetler sergilenir. Kontrabas repertuarı için önemli olan bazı besteciler ve eserlerinden aşağıda bahsedilmektedir;

8.1 Carl Ditters Von Dittersdorf (1739-1799): 2 Kasım 1739'da Avusturya'da dünyaya gelen Dittersdorf genç yaşlarında iyi bir kemancı olarak dikkat çekmiştir. 1761'de Viyana'daki Avusturya İmparatorluk Sarayı'nda solist müzisyen olarak çalışmaya başlamıştır. Dittersdorf kontrabas için üç adet konçerto bestelemiştir. Bunlardan bir tanesi viyola ve kontrabas içindir.²⁷

8.2 Johann Baptist Vanhal (1739-1813): 12 Mayıs 1739 tarihinde Çek Cumhuriyeti'nde doğan besteci aynı zamanda org, keman ve çello icracısıdır. 1762, 1763 yıllarında Viyana'da yaşayan bestecinin Dittersdorf'un öğrencisi olduğu tahmin edilmektedir.²⁸

1770'lerde Johannes Matthias Sperger ile tanışan Vanhal Sperger için bir adet kontrabas konçertosu yazmıştır.

8.3 Franz Anton Hoffmeister (1754-1812): 1754'te Rottenburg'ta dünyaya gelmiştir. 14 yaşında hukuk okumak için Viyana'ya giden Hoffmeister Viyana'nın müzik hayatından etkilenmiş ve hukuk bölümünü bitirdikten sonra müzik ile uğraşmaya başlamıştır. Müzik hayatı boyunca çeşitli enstrümanlara sayısı belirsiz konçerto yazmıştır. Kontrabas için üç konçerto yazmıştır.²⁹

²⁶ Franco Petracchi, kontrabas sanatçısı, <http://www.francoPETRACCHI.com/> (E.T.31.05.2023)

²⁷ Carl Ditters Von Dittersdorf, Viyana'lı besteci, <https://www.britannica.com/biography/Carl-Ditters-von-Dittersdorf/> (E.T.31.05.2023)

²⁸ Johann Baptist Vanhal, Viyana'lı besteci, <https://www.radioswissclassic.ch/en/music-database/musician/21940a29dba03d20391aa9573141ce270af87/biography> (E.T.31.05.2023)

²⁹ Franz Anton Hoffmeister, Alman besteci, <https://www.artaria.com/pages/hoffmeister-franz-anton-1754-1812> (E.T. 31.05.2023)

8.4 Antonio Capuzzi (1755-1818): 1 Ağustos 1755'te İtalya'da doğan Capuzzi döneminin popüler bestecilerinden biridir. Besteciliğinin yanı sıra kemancı ve eğitmenidir. Kontrabas için bir konçerto yazmıştır. Bu sayede kontrabasçılar tarafından da iyi tanınmaktadır.³⁰

8.5 Domenico Dragonetti (1763-1846): Kontrabas tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olan Dragonetti 9 Nisan 1763 tarihinde İtalya'nın Venedik kentinde doğmuştur. 13 Eylül 1787 tarihinde St. Marco kilisesinin beşinci kontrabasçısı olan Dragonetti oldukça kısa bir sürede kontrabas grup şefliğine terfi etmiştir. Kısa bir süre sonra da kontrabas ile solo eserler icra ederek popüler bir sanatçı olmuştur. Kontrabas Repertuarına büyük katkıda bulunan Dragonetti'nin eserleri³¹

- Adagio ve Rondo La Major, Kontrabas ve Orkestra için
- Andante ve Rondo, Kontrabas ve Yaylılar için
- Konçerto La Majör Kontrabas ve orkestra için
- Konçerto No:5 La Majör Kontrabas ve orkestra için
- Grande Allegro Kontrabas ve Yaylılar için
- Menuet ve Allegro Kontrabas ve Piyano için
- Opera Kontrabas ve Piyano
- Sonata Kontrabas ve Piyano için
- Allegretto Kontrabas ve Piyano için
- Famous solo Mi Minör Kontrabas ve Piyano için
- Adagio ve Rondo Do Majör Kontrabas ve Piyano için
- Konçerto Sol Majör (Andante, Allegretto) Kontrabas ve Orkestra için
- Serenata, Piyano ve Kontrabas için
- Solo in D major, Kontrabas ve Piyano için
- Pezzo Di Concert
- 12 Vals Solo bas

8.6 Johannes Matthias Sperger (1750-1812): 23 Mart 1750'de Çek Cumhuriyeti'nde doğan Sperger besteci ve kontrabasçısıdır. 17 yaşından itibaren Viyana'da kontrabas ve kompozisyon eğitimi gören ve üretken bir besteci olan Sperger, 18 kontrabas konçertosu, viyola ve kontrabas için üç sonat, çello ve kontrabas için bir sonat, kontrabaslı bir konser aryası ve kontrabasin solo rolde kullanıldığı birçok oda müziği eseri bestelemiştir.³² Günümüzde "Uluslararası

³⁰ Antonio Capuzzi İtalyan besteci, <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095548485;jsessionid=9986873C11329D3DF1EFF75009125E1D> (E.T. 31.05.2023)

³¹ Domenico Dragonetti İtalyan besteci, <https://interlude.hk/dragonetti-first-to-the-bottom-giving-double-bass-a-voice-in-the-mighty-strings-family/> (E.T. 31.05.2023)

³² Johannes Matthias Sperger, Çek besteci ve kontrabas sanatçısı, <http://liuzzivito.blogspot.com/2015/03/jm-sperger-by-prof-david-heyes.html> (E.T. 31.05.2023)

J.M. SPERGER Topluluğu” olarak bilinen topluluk iki yılda bir düzenlenen Uluslararası J.M. SPERGER Kontrabas Yarışmasının organizatörlüğünü yapmaktadır.

8.7 Giovanni Bottesini (1821-1889): İtalya'nın Crema şehrinde 24 Aralık 1821 tarihinde doğmuştur. Babası, besteci ve klarnet sanatçısı olan Pietro Bottesini, müziğin temellerini küçük yaşlarda Giovanni'ye öğretmiştir. Milan Konservatuvarı seçmelerini kontrabas ile kazanan Bottesini Profesör Luigi Rossi'nin kontrabas sınıfına katılmış olup, Milano Konservatuvar'ında kontrabas dışında piyano, müzik teorisi ve kompozisyon eğitimleri de almıştır. (Martin, 2000: s23) Kontrabas dünyasının Paganini'si³³ olarak adlandırılan Bottesini, kontrabas için yazdığı eserler ile repertuvara çok büyük katkıda bulunmuştur. Bottesini'nin kontrabas için yazdığı eserler:

- Fa diyez minör kontrabas konçertosu
- Si minör kontrabas konçertosu
- Concerto di Bravura
- Adagio melanconico appassionato
- Allegretto Capriccio fa diyez minör (sol minör, a la Chopin)
- Allegro di Concerto “Alla Mendelssohn”
- Air de Bach (Meditazione Bach)
- Auld Robin Gray
- Barbiere di Siviglia
- Bolero la minör (si bemol minör)
- Capriccio di Bravura
- Elegia No: 1 Re Majör
- Elegia No: 2 mi minör “Romanza Drammatica”
- Elegia No: 3 mi minör “Romanza Patetica”
- Fantasia Beatrice di Tenda
- Fantasia Cerrito
- Fantasia su “I Puritani”
- Fantasia su motivi della “Lucia di Lammermoor” di Donizetti
- Fantasia su motivi della “Lucrezia Borgia” di Donizetti
- Fantasia sulla “Sonnambula di Bellini”
- Fantasia sulla “Norma di Bellini”
- Introduzione e Gavotta La Majör (Si bemol Majör)
- Introduzione e Variazioni sul Carnevale di Venezia
- Melodia
- Polka
- Reverie

³³ Niccolò Paganini, ünlü keman virtüözü ve besteci.

- Tarantella la minör
- Variazione sul tema “Nel cor piu non mi sento” Op.23

Eserlerin yanı sıra kontrabas için *Complete Method* isimli bir metot da yazmıştır.

8.8 Sergei Alexandrovich Koussevitzky (1874-1951): 26 Temmuz 1874'te Moskova'nın batısında yer alan Vyshny Volochyok kasabasında doğan Koussevitzky'nin tüm ailesi müzisyendi. Keman, çello ve piyano çalmayı ailesinden öğrendi. Genç yaşlarında Moskova konservatuvarında kontrabas eğitimine başlayan Koussevitzky'nin oldukça hızlı bir şekilde ustalaşıp, Berlin ve Moskova'da verdiği resitallerin büyük ilgi topladığı bilinmektedir. Avrupa'da bulunduğu yıllarda Şeflik çalışmalarında bulunan Koussevitzky'nin şeflik kariyeri 1908'de Berlin Filarmoni Orkestrası ile verdiği konserde başlamıştır (Moses, 1994: s32).

Koussevitzky'nin yazdığı eserler arasında kontrabas konçertosu, kontrabas repertuarı için oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Koussevitzky'nin kontrabas için yazdığı eserler:

- Andante, Kontrabas ve Piyano için
- Valse Miniature
- Chanson Triste, Kontrabas ve Piyano için
- Kontrabas Konçertosu
- Humoresque, Kontrabas ve Piyano için
- Morceaux, Kontrabas ve Piyano için

Solo eserlerin icrası belirli bir teknik seviye ve ustalık gerektirir. Bu teknik zorlukların giderilmesi için, müzisyenin ciddi bir çalışma temposuna girmesi ve eseri analiz etmesi gerekmektedir. Bu şekilde teknik zorlukların üstesinden gelinebilir ve enstrümana harcanan bu süre sayesinde icrada gelişme mümkün olur. Kontrabas için yazılan solo eserlerin, enstrümanın icrasındaki gelişmeye katkısı oldukça fazladır.

9. SONUÇ

Araştırma sonucunda 16. yüzyılın başlarında müzik dünyasına girdiği düşünülen ve yaylı çalgılar ailesinin en büyük boyutlu enstrümanı olan kontrabasin, günümüzde var olmayan ancak o dönem müziğinde yaygınca kullanılan viol ailesinden mi yoksa günümüzde tüm müzik türlerinde sıkça tercih edilen keman ailesinde mi türediği tartışmalarının hala devam ettiği ve bir sonuca ulaşamadığı anlaşılmaktadır. O dönemdeki adları viyolon veya bas keman olan bu enstrümanın icra sırasında icracıya yaşattığı fiziksel ve teknik sıkıntıların enstrümanın tercih edilmemesindeki en büyük etken olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle ortaya çıktığı düşünülen ilk andan 19. yüzyılın ortalarına kadar yani 300 yıl devam eden gelişim süreci boyunca neredeyse tüm yapısının değişmiş olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu değişimler şu şekilde sıralanabilir;

1- Yapısal Değişim: Enstrümanın boyutunun ne kadar olacağı, hangi formlarda üretileceği, “F” deliklerinin şeklinin ve boyutunun nasıl olacağı ile ilgili

bilgilere değişim süreci içinde farklı şekillerde karşılaşmıştır. Özellikle 16. yüzyılın başlarında enstrümanın tuşesinde kullanılan bağırsak perdelerin ilerleyen materyal teknolojisi ve müzikal kapasite ile ortadan kalması bu değişime bir örnek olarak gösterilebilir.

2- Akort Sistemindeki Değişim: Viyolonun tarihin farklı dönemlerinde ve çeşitli ülkelerde birbirinden çok farklı akort sistemleri ve tel sayıları ile kullanılmış olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bas kemanın da tüm yazılı kayıtlarda sıklıkla 5'li sistemde akort edildiği belirtilmiştir. 17. yüzyılın sonlarında telleri kalınlaştırıp bas sesler üretebilmek için enstrümanın tel sayısının üçe indiği anlaşılmaktadır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren enstrümanın çoğunlukla 4'lü akort sisteminde akort edildiği ve bestecilerin bu akort sistemine uygun eserler yazıldığı görülmüştür. Günümüzde hala net olarak bir düzen tercih edilmese de kontrabaslar genellikle dört telli olarak üretilmekte olup, senfoni orkestralarında kullanılan bazı sazların ise yapımcılara özel sipariş ile beş telli olarak ürettirildiği bilinmektedir.

3- Tel Üretimindeki Gelişmeler: Yaylı çalgıların ortaya çıktığı ilk andan itibaren çeşitli hayvanların bağırsak ve tendonlarından elde edilen teller kullanıldığı tespit edilmiş olup, bu tellerin viyolon veya bas keman gibi büyük enstrümanlardan bas sesler çıkartmaya çalıştıkça daha kalın şekilde imal edilmeleri gerekliliğinin çeşitli olumsuzlar çıkardığı belirlenmiştir. 17. yüzyılın ortalarında ilk olarak İtalya'da kullanılan bağırsak üzerine metal sargı tellerin icra kapasitesini ve enstrümanların ses rengini değiştirerek hem icracıyı rahatlattığı ve teknik kapasitesini arttırdığı hem de enstrümanların tonlarını güzelleştirerek dönemin müzikalitesini önemli ölçüde geliştirdiği görülmüştür.

4- Literatür Oluşması: Yapılan tüm bu değişim ve gelişimlerin ışığında 19. yüzyılın başlarında özellikle orkestral eserlerin kontrabas partilerinde başlayan bireyselleşme süreci ile birlikte, teknik kapasitenin artmaya başlaması ve bunun ihtiyacının fark edilmesi sonucunda konservatuvarlarda ilk kontrabas sınıflarının açıldığı görülmüştür. Bunu takip eden süreçte çeşitli pedagogların kontrabas metotları yazdığı ve solo kontrabas için eserler bestelediği belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Antonio Capuzzi İtalyan besteci,
<https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095548485;jsessionid=9986873C11329D3DF1EFF75009125E1D> (E.T. 31.05.2023)
- Arnold Dolmetsch, Fransız müzisyen ve enstrüman yapımcısı,
<https://www.dolmetsch.com/Dolworks.htm> (E.T. 31.05.2023)
- Arnold Dolmetsch, Fransız müzisyen ve enstrüman yapımcısı,
<https://www.dolmetsch.com/Dolworks.htm> (E.T. 31.05.2023)
- Asioli Bonifazio, (1823), *Elementi per il Contrabasso*, İtalya Milan

- Avusturya'lı enstrüman yapımcısı (1710 – 1779),
<https://uptonbass.com/shop/sold-johann-georg-thir-double-bass-violone-c1745/>
(E.T. 31.05.2023)
- Bas keman, <https://www.alamy.com/a-woodcut-of-an-early-five-string-bass-violin-from-michael-praetorius-syntagma-musicum-1619-michael-praetorius-bass-violin-praetorius-image184911625.html> , (E.T. 31.05.2023)
- Bas keman ve viol farkları, <https://doublebassblog.org/2007/09/real-music-for-viol-brief-discussion-about-the-use-of-the-term-bass-viol.html> (E.T. 31.05.2023)
- Berlioz Hector, (1829), *Ecole royale de musique de Paris*, Fransa Paris
Bonta Stephen, (1977), *Further Thought on the History of Strings*, İtalya
Brun, Paul, (2000) *A New History of the Double Bass* “, Birinci basım, Paul Brun Productions, Villeneuve d’Ascq (France)
- Carl Ditters Von Dittersdorf, Viyana’lı besteci,
<https://www.britannica.com/biography/Carl-Ditters-von-Dittersdorf/> (E.T. 31.05.2023)
- Corrette Michel, (1741), *Methode theorique et pratique pour apprendre en peu de temps le violoncelle en sa perfection*, Fransa Paris
- Djilda Abbott ve Ephraim Segerman, (1974), Strings in the 16th and 17th Centuries, *The Galpin Society Journal dergisi*, sayı: 27.
- Domenico Dragonetti İtalyan kontrabas virtüözü,
<https://books.org/books/domenico-dragonetti-in-england-1794-1846-the-career-of-a-double-bass-virtuoso/fiona-m-palmer/9780198165910/> (E.T. 31.05.2023)
- Domenico Dragonetti İtalyan besteci, <https://interlude.hk/dragonetti-first-to-the-bottom-giving-double-bass-a-voice-in-the-mighty-strings-family/> (E.T. 31.05.2023)
- Eric Halfpenny, keman ve kontrabas sanatçısı,
<https://academic.oup.com/em/article-abstract/7/4/523/475561> (E.T. 31.05.2023)
- Eski dönem müziğinde kullanılan teller, <https://aquilacorde.com/en/early-music-faq/> (E.T. 31.05.2023)
- Franco Petracchi, kontrabas sanatçısı, <http://www.francoPETRACCHI.com/> (E.T. 31.05.2023)
- Francoeur Louis Joseph, (1813), *Traite general des voix et des instruments d’orchestre*, Fransa Paris
- François Rabbath, kontrabas sanatçısı, <https://www.thestrad.com/francois-rabbath/2296.article> (E.T. 31.05.2023)
- Franz Anton Hoffmeister, Alman besteci,
<https://www.artaria.com/pages/hoffmeister-franz-anton-1754-1812> (E.T. 31.05.2023)

Gabriel Weinreich, J. Woodhouse, Frank Hubbard, Denzil Wraight, Stephen Bonta and Richard Partridge, "String." Grove Music Online.

<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000045984?rsk=9P9cvQW&result=1> (E.T. 31.05.2023)

Gevşek sarılmış tel örneği, <https://aquilacorde.com/en/early-music-faq/> (E.T. 31.05.2023)

Hindle Johann, (1854), *Der Contrabass Lehrer, Ein theoretisch-praktisches Lehrburch*, Viyana

Ian Harwood, "Fret", 20.01.2001, <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.04851> (E.T. 31.05.2023)

Jeitteles Ignas, (1839), *Aestetisches Lexicon*, Viyana

John Playford, İngiliz besteci ve müzik kitapları yazarı, <https://www.britannica.com/biography/John-Playford> (E.T. 31.05.2023)

Johann Baptist Vanhal, Viyana'lı besteci, <https://www.radioswissclassic.ch/en/music-database/musician/21940a29dba03d20391aa9573141ce270af87/biography> (E.T. 31.05.2023)

Johannes Matthias Sperger, Çek besteci ve kontrabas sanatçısı, <http://liuzzivito.blogspot.com/2015/03/jm-sperger-by-prof-david-heyas.html> (E.T. 31.05.2023)

Jones G. (1818), *History of the Rise and Progress of Music*, İngiltere Londra
Koch Heinrich, (1802), *Musicalisches Lexicon (vol 2)*, Almanya Frankfurt
Kontrabas formlarına örnek, https://www.kontrabass-atelier.de/instrumente_e.html , (E.T. 31.05.2023)

Lyra Viol örneği, <https://www.vihuelademano.com/viols/pages/lyra-viol/lyra-viol-sympathetic-strings.html> , (E.T. 31.05.2023)

Martin, Thomas (2000), *Gran Concerto In F Sharp Minor For String Bass and Piano*, International Music Company, New York.

Mauricio Tietboehl Nascimento E Souza, (2012), *An Annotated Bibliography For Double Bass Methods And Studies*, Yüksek Lisans Tezi, Georgia Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri

Michel Corrette, Fransız besteci ve org sanatçısı, <https://arkivmusic.com/classical/Name/Michel-Corrette/Composer/2487-1> (E.T. 31.05.2023)

Milliot Sylvette, (1970), *Documents inedits sur les luthiers Parisiens du XVIII siecle*, Fransa Paris

Nicolai Dr. C, (1816), *Das Spiel auf dem Contrabass*

Smith, Moses, (1994), *Koussevitzky*, New York: Allen, Towne & Heath Inc. Amerika Birleşik Devletleri

Palatin Fernando, (1818), *Diccionario de Musica*, İspanya Sevilla

Playford John, (1674), *An Introduction to the Skill of Music*, İngiltere
London

Quantz Johann-Joachim, (1752), *Essai d'une methode pour apprendre a jouer
de la flute traversiere*, Almanya Berlin

Real Music for Viol, <https://doublebassblog.org/2007/09/real-music-for-viol-brief-discussion-about-the-use-of-the-term-bass-viol.html> , (E.T. 31.05.2023)

Sıkı sarılmış tel örneği, <https://aquilacorde.com/en/early-music-faq/> (E.T. 31.05.2023)

Sözer, Vural (2005); *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Beşinci basım, Remzi
Kitabevi, İstanbul

Viyolon örneği, <https://omeka-s.grinnell.edu/s/MusicalInstruments/item/1806> (E.T. 31.05.2023)